

Универзитет Привредна академија у Новом Саду

Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

***Кривичноправни аспекти превара и злоупотреба у
осигурању***

-докторска дисертација-

Ментор:

Проф. др Жељко Бјелајац

Кандидат:

Мср. Ивана Спаић

Нови Сад, 2019. година

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИВРЕДУ И ПРАВОСУЂЕ

У НОВОМ САДУ

КЉУЧНИ ПОДАЦИ О ЗАВРШНОМ РАДУ

Врста рада:	Докторска дисертација
Име и презиме аутора:	Ивана Спаић
Ментор (титула, име, презиме, звање, институција)	проф. др Жељко Бјелајац, редовни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Наслов рада:	Кривичноправни аспекти превара и злоупотреба у осигурању
Језик публикације (писмо):	Српски, ћирилица
Физички опис рада:	Унети број: Страница: 254 Поглавља: 7 Референци: 141 Табела: 0 Слика: 0 Графикона: 13 Прилога: 1

Научна област:	Кривичноправна ужа научна област
Предметна одредница, кључне речи:	Осигурање, кривично дело преваре у осигурању, злоупотребе у осигурању, врсте осигурања, полиса осигурања.
Извод (апстракт или резиме) на језику завршног рада:	<p>Предмет истраживања ове докторске дисертације јесу различити видови превара и злоупотреба у осигурању. Циљ дисертације је да укаже на најчешће видове превара у осигурању и анализирају њени различити појавни облици. Такође, предмет ове докторске дисертације јесте и кривичноправна анализа злоупотреба и превара у осигурању, посматрано кроз позитивно кривично законодавство, али и решења у упоредном законодавству.</p> <p>Иако је осигурање настало са циљем заштите човека и његове имовине од последица настанка бројних опасности, многи појединци или групе, вођени идејом о лакој стицању порфита, недовољну заштићеност ове привредне делатности и њен велики финансијски потенцијал, перципирају као објекат према коме је оправдано усмерити своје недозвољене активности. Експанзија таквих понашања условила је потребу друштвене реакције на њих, не само на националном већ и на међународном нивоу.</p> <p>Кривично дело превара у осигурању није новина у домаћем кривичном законодавству. Специфичност преварних понашања у осигуравајућем односу било је у домаћем законодавству препознато већ у првој половини XX века, јер је Кривични законик Краљевине Југославије из 1929. године садржао инкриминацију под називом осигураничка превара. Почетком XXI века се, због</p>

усаглашавања са европским законодавством, као посебно кривично дело, у групи кривичних дела против имовине, уводи кривично дело превара у осигурању. Међутим, осим што је у законском опису тог кривичног дела назначено да се ради о преварама у вези са осигурањем и што је проширен број радњи извршења, новоуведено кривично дело је у потпуности већ било обухваћено постојећим кривичним делом преваре из члана 208 Кривичног законика Републике Србије, што је у пракси стварало многобројне недоумице, јер није било јасно шта је сврха увођења новог кривичног дела. Изменама Кривичног законика из 2016. године се члан 208а, који је садржао ову инкриминацију, брише и у групу кривичних дела против привреде уводи се ново кривично дело превара у осигурању, по угледу на законска решења европских земаља. Новим решењем се обухвата сасвим другачија криминална зона која је сада много ужа јер се преварама из члана 223а обухватају само преваре које се односе на осигурано добро.

Како у науци о осигурању постоји мишљење да је недовољно познавање материје осигурања разлог честих покушаја вршења превара у осигурању, прво поглавље рада садржи основне теоријске претпоставке које омогућавају боље упознавање и боље разумевање овог института.

Други део рада се односи на преваре у осигурању. С обзиром да се у неким правним системима превара у осигурању супсумира под кривичним делом преваре, на почетку овог поглавља се анализира њен појам у кривичноправном смислу. Такође, у овом делу рада се указује на различите врсте превара у осигурању и указује

се на типологију тих превара у зависности на врсту осигурања.

У трећем делу рада анализирано је кривично дело превара у осигурању у кривичном законодавству Републике Србије. Сходно томе, у овом делу рада садржана је генеза законског регулисања овог облика криминалног деловања у националним оквирима. Извршена је анализа законског регулисања овог облика криминалног деловања од Кривичног законика Краљевине Југославије из 1929. године, преко измена Кривичног законика из 2009. године када је ово кривично дело поново уведено у кривично законодавство Републике Србије, па све до најновијег решења уведеног Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 2016. године.

У четвртом делу рада анализирани су преваре у осигурању као део организованог криминалитета. Наиме, уколико превару у осигурању врши лице коме се указала прилика да изврши превару у осигурању, ради се о багателном криминалитету. Међутим, уколико се преваре у осигурању врше од стране добро организоване криминалне групе, штете од превара могу бити веома велике и угрозити не само постојање и функционисање осигуравача, већ и целокупног друштва. Због тога се у сваком друштву посебна пажња посвећује преварама у осигурању као облику организованог криминалитета нарочито ако се има у виду повезаност овог облика криминалног деловања са другим, пратећим криминалним радњама као што су примање и давање мита, злоупотреба службеног положаја, фалсификовање исправа, прање новца и сл.

У петом делу рада указано је на основне

	<p>карактеристике превара у осигурању у Републици Србији. У Републици Србији најзаступљенија је превара у осигурању моторних возила, која обухвата преваре у каско осигурању и преваре у осигурању од аутоодговорности, као врсте обавезног осигурања. Најчешће се дешавају преваре које имају везе са преувеличавањем штете као последице саобраћајне незгоде, као и преваре које се тичу накнаде нематеријалне штете због телесних повреда изазваних саобраћајном незгодом. Из тог ралога је преварама у осигурању моторних возила у овом раду посвећена значајна пажња.</p> <p>У шестом делу рада анализирано је кривично дело превара у осигурању у упоредном законодавству. Анализиране су државе како англосаксонског тако и европско-континенталног правног система. Такође, посебна пажња је посвећена и државама бивше Југославије.</p> <p>У седмом делу рада, приказани су резултати истраживања спроведеног путем анкетног упитника, а које је обухватило ширу и стручну јавност, како би се сагледала распрострањеност, односно заступљеност одређених врста осигурања, као и упознатост како грађана, тако и лица запослених у осигуравајућим друштвима са облицима злоупотребе, односно преваре и кривичним делом преваре у осигурању.</p>
<p>Датум одбране: (Попуњава накнадно одговарајућа служба)</p>	

<p>Чланови комисије: (титула, име, презиме, звање, институција)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Др Вељко Делибашић, научни сарадник Универзитета у Београду - <i>председник Комисије</i> 2. проф. др Жељко Бјелајац, редовни професор Правни факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитета Привредна академија у Новом Саду – <i>ментор</i> 3. доц. др Јоко Драгојловић, доцент, Правни факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитета Привредна академија у Новом Саду, – <i>члан Комисије</i>
<p>Напомена:</p>	<p>Аутор докторске дисертације потписао је следеће Изјаве:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Изјава о ауторству, 2. Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и 3. Изјава о коришћењу. <p>Ове Изјаве се чувају на факултету у штампаном и електронском облику.</p>

UNIVERSITY BUSINESS ACADEMY IN NOVI SAD
 FACULTY OF LAW FOR COMMERCE AND JUDICIARY
 IN NOVI SAD

KEY WORD DOCUMENTATION

Document type:	Doctoral dissertation
Author:	Ivana Spaić
Menthor (title, first name, last name, position, institution)	Phd. Željko Bjelajac, full professor, Faculty of Commerce and Justice in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad
Title:	The criminal law aspects of insurance fraud and abuse
Language of text (script):	Serbian language
Physical description:	Number of: Pages: 254 Chapters: 7 References: 141 Tables: 0 Illustrations: 0 Graphs: 13 Appendices: 1
Scientific field:	Law (Specific field of science: <i>Criminal Law</i>)
Subject, Key words:	Insurance, criminal act in insurance fraud, abuse in insurance, types of insurance, insurance policy.

<p>Abstract (or resume) in the language of the text:</p>	<p>The subject of this PhD dissertation is the various types of insurance fraud and abuse. The aim of the dissertation is to point out the most common types of insurance fraud and analyze its various forms. Also, the subject of this PhD dissertation is a criminal law analysis of abuse and fraud in insurance, viewed through positive criminal legislation, as well as solutions in comparative legislation.</p> <p>Although insurance was created with the aim of protecting man and his property from the consequences of the emergence of numerous dangers, many individuals or groups, guided by the idea of easy acquisition of profit, the under-protection of this economic activity and its great financial potential, are perceived as an object towards which it is justified pursuing their illicit activities. The expansion of such behaviors necessitated a social response to them, not only nationally but also on an international level.</p> <p>The criminal offense of insurance fraud is not a novelty in domestic criminal legislation. The specificity of fraudulent behavior in the insurance relationship was recognized in the domestic legislation as early as the first half of the 20th century, because the Criminal Code of the Kingdom of Yugoslavia of 1929 contained an offense called insurance fraud. At the beginning of the 21st century, the crime of insurance fraud was introduced as a separate criminal offense in the group of criminal offenses against property in order to comply with European legislation. However, except that the legal description of that crime indicates that it is a security fraud and the number of enforcement actions has been expanded, the newly introduced</p>

offense was already fully covered by the existing criminal offense of Article 208 of the Criminal Code of the Republic of Serbia, which created many doubts in practice, because it was not clear what the purpose of introducing a new crime was. The amendments to the 2016 Criminal Code delete Article 208a, which contained this incrimination, and introduce a new criminal offense of insurance fraud, similar to the legal solutions of European countries, in the group of criminal offenses against the economy. The new solution covers a completely different criminal zone, which is now much narrower, since frauds under Article 223a cover only frauds related to the secured property.

Since there is an opinion in the science of insurance that insufficient knowledge of the subject matter of insurance is the reason for frequent attempts to commit insurance fraud, the first chapter of this document contains basic theoretical assumptions that enable a better introducing and better understanding of this institute.

The second part of the document deals with insurance fraud. Given that in some legal systems insurance fraud is being summed up under the criminal offense of fraud, at the beginning of this chapter it is analyzed in terms of criminal law. Also, this part of the document points to different types of insurance fraud and indicates the typology of these frauds depending on the type of insurance.

The third part of the document analyzes the criminal offense of insurance fraud in the criminal legislation of the Republic of Serbia. Accordingly, this part of the document contains the genesis of the legal regulation of this form of criminal activity in national contexts. An analysis of the legal regulation of this form of criminal activity was carried out by the Criminal Code of the Kingdom of Yugoslavia of 1929, through

amendments to the Criminal Code from 2009 when this criminal offense was reintroduced into the criminal legislation of the Republic of Serbia, up to the latest decision introduced by the Law on Amendments and amendments to the 2016 Criminal Code.

The fourth part of the document analyzes insurance fraud as part of organized crime. Namely, if an insurance fraud is committed by a person who has the opportunity to commit an insurance fraud, it is a criminal offense. However, if insurance fraud is perpetrated by a well-organized criminal group, the damage caused by fraud can be very serious and endanger not only the existence and functioning of the insurer, but the entire society. Therefore, in every society, special attention is paid to insurance fraud as a form of organized crime, especially considering the connection of this form of criminal activity with other, accompanying criminal activities such as receiving and giving bribes, misuse of official position, forgery of documents, money laundering. etc.

The fifth part of the paper highlights the basic characteristics of insurance fraud in the Republic of Serbia. In the Republic of Serbia, motor vehicle insurance fraud is most prevalent, which includes comprehensive insurance fraud and car liability insurance fraud, as a type of compulsory insurance. Most often happen frauds that have to do with exaggerating damage as a consequence of a road accident, as well as frauds related to non-pecuniary damage due to personal injury caused by a road accident. For this reason, considerable attention has been given to fraud in motor vehicle insurance in this document.

The sixth part of the document analyzes the criminal offense of insurance fraud in comparative legislation. The states of both the Anglo-Saxon and European-Continental legal

	<p>systems were analyzed. Special attention was also paid to the countries of the former Yugoslavia.</p> <p>The seventh, separate part of the document presents the results of a research conducted through a survey questionnaire, which included a wide and expert public, in order to examine the prevalence, that is, the representation of certain types of insurance, as well as the familiarity of both citizens and employees of insurance companies with the forms of abuse or fraud and the criminal offense of insurance fraud.</p>
<p>Defended: (The faculty service fills later.)</p>	
<p>Thesis Defend Board: (title, first name, last name, position, institution)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Phd. Veljko Delibašić, scientific associate, University of Belgrade - President of the Commission 2. Phd. Željko Bjelajac, full professor, Faculty of Commerce and Justice in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad – mentor 3. Phd. Joko Dragojlović, assistant professor, Faculty of Commerce and Justice in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad – member of the Commission
<p>Note:</p>	<p>The author of doctoral dissertation has signed the following Statements:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Statement on the authority, 2. Statement that the printed and e-version of doctoral dissertation are identical and 3. Statement on copyright licenses. <p>The paper and e-versions of Statements are held at the faculty.</p>

САДРЖАЈ

УВОД	16
1. Предмет и циљ истраживања	21
2. Методе истраживања	22
3. Хипотезе истраживања	23
1. ПОЈАМ, ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ И КАРАКТЕРИСТИКЕ ОСИГУРАЊА	24
1.1. Појам осигурања	24
1.2. Историјски развој осигурања	27
1.2.1. Настанак и развој осигурања у Републици Србији	32
1.3. Функције осигурања	36
1.4. Субјекти осигурања	41
1.4.1. Осигуравач	41
1.4.2. Посредници у осигурању (Брокери)	46
1.4.3. Заступници у осигурању	49
1.4.4. Осигураник	51
1.5. Врсте осигурања	53
1.5.1. Осигурање лица	54
1.5.2. Штетовна и свотна осигурања	56
1.5.3. Животна и неживотна осигурања	56
1.6. Правни оквир обављања делатности осигурања	80
2. СПЕЦИФИЧНОСТИ ПРЕВАРА И ЗЛОУПОТРЕБА У ОСИГУРАЊУ	91
2.1. Кратак осврт на појам и историјски развој превара у осигурању	93
2.2. Грађанскоправни и јавноправни аспекти превара у осигурању	96
2.3. Класификација (типологија) превара у осигурању	100
2.4. Врсте превара у осигурању	109
2.4.1. Преваре у осигурању лица	109
2.4.2. Преваре у међународној трговини и поморске преваре	114
2.4.3. Пожар као узрок преваре у осигурању	120
2.4.4. Преваре у осигурању моторних возила	125
2.5. Индикације превара у осигурању	136
2.5.1. Индикације интерних превара код аквизитера осигурања	137
2.5.2. Индикације интерних превара код проценитеља штета	139
2.5.3. Индикације превара коју врши осигураник односно оштећени	140
3. КРИВИЧНО ДЕЛО ПРЕВАРА У ОСИГУРАЊУ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	143
4. ПРЕВАРЕ У ОСИГУРАЊУ КАО ОБЛИК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА	152
5. КРАТАК ОСВРТ НА ПРЕВАРЕ У ОСИГУРАЊУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ...	163

6. КРИВИЧНО ДЕЛО ПРЕВАРА У ОСИГУРАЊУ У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ	166
6.1. Англосаксонски правни систем	167
6.1.1. Канада.....	169
6.1.2. Велика Британија	171
6.2. Европско-континентални правни систем.....	174
6.2.1. Босна и Херцеговина	175
6.2.2. Црна Гора	179
6.2.3. Северна Македонија	182
6.2.4. Хрватска	183
6.2.5. Словенија.....	185
6.2.6. Албанија	188
6.2.7. Бугарска.....	190
6.2.8. Словачка	191
6.2.9. Немачка	194
6.2.10. Аустрија.....	196
7. ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО	199
7.1. Предмет и циљ истраживања	199
7.2. Методологија истраживања и уводне напомене о истраживању.....	200
7.3. Опис узорка.....	202
7.3.1. Пол испитаника.....	202
7.3.2. Узраст испитаника	203
7.3.3. Образовање испитаника.....	204
7.4. Анкетни упитник намењен грађанима.....	205
7.4.1. Да ли користите услуге добровољног осигурања?	205
7.4.2. Уколико јесте корисник услуге добровољног осигурања, која врста осигурања је у питању?	206
7.4.3. Да ли сте довољно информисани о врстама добровољног осигурања?.	209
7.4.4. Да ли уништење, оштећење или скривање осигуране ствари и пријава овако настале штете у намери да се од друштва за осигурање наплати уговорена сума, представља кривично дело?	210
7.4.5. Да ли лице које у намери да од друштва за осигурање наплати уговорену суму за случај телесног оштећења, телесне повреде или нарушења здравља, проузрокује себи такво оштећење, повреду или нарушење здравља и поднесе захтев осигуравајућем друштву, врши кривично дело?.....	212
7.5. Анкетни упитник намењен запосленима у осигуравајућим друштвима	214
7.5.1. Која врста осигурања је према Вашем досадашњем радном искуству највише заступљена?	215
7.5.2. Да ли сте упознати са обележјима кривичног дела преваре у осигурању?	217

7.5.3. Према Вашем мишљењу, која врста осигурања је најчешће предмет преваре у осигурању?	218
7.5.4. Да ли сте се у досадашњем радном искуству у области осигурања сусрели са кривичним делом преваре у осигурању?.....	221
7.5.5. Уколико сте се у досадашњем радном искуству у области осигурања сусрели са кривичним делом преваре у осигурању, која врста осигурања је била у питању?.....	223
7.6. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА.....	225
ЗАКЉУЧАК.....	230
ЛИТЕРАТУРА.....	237
ПРИЛОГ 1. УПИТНИК (АНКЕТНИ ЛИСТ).....	250
СПИСАК ГРАФИКОНА:.....	254

УВОД

Чињеница је да потреба човека за животом у заједници, поред небројених предности, са собом носи и велики број нежељених појава. Криминал је једна од најстаријих, највише проучаваних, али још увек недовољно спознатих негативних појава, која са развојем друштва постаје све опаснија, јер се прожима кроз сваку његову пору.

Иако је осигурање настало са циљем заштите човека и његове имовине од последица настанка бројних опасности, многи појединци или групе, вођени идејом о лакој стицању профита, недовољну заштићеност ове привредне делатности и њен велики финансијски потенцијал, перципирају као објекат према коме је оправдано усмерити своје недозвољене активности. Експанзија таквих понашања условила је потребу друштвене реакције на њих, не само на националном већ и на међународном нивоу.

Основни постулати друштвене реакције на преваре у осигурању заснивају се на превентивном деловању и циљу спречавања њиховог настанка. Међутим, значајну улогу у спречавању њиховог настанка има и кривично право. Имајући у виду многобројне специфичности превара које се врше у делатности осигурања, као и различите могућности за злоупотребе, кривична законодавства земаља у окружењу, а и шире, у корпус недозвољених и кажњивих понашања уврштавају и преваре ове врсте.

Кривично дело превара у осигурању није новина у домаћем кривичном законодавству. Специфичност преварних понашања у осигуравајућем односу било је у домаћем законодавству препознато већ у првој половини XX века, јер је Кривични законик Краљевине Југославије¹ из 1929. године садржао инкриминацију под називом осигураничка превара. Почетком XXI века се, због усаглашавања са европским законодавством, као посебно кривично дело, у групи кривичних дела против имовине, уводи кривично дело превара у осигурању. Међутим, осим што је у законском опису тог кривичног дела назначено да се ради о преварама у вези са

¹ Кривични законик Краљевине Југославије, Сл. новине, бр. 33-XVI.

осигурањем и што је проширен број радњи извршења, новоуведено кривично дело је у потпуности већ било обухваћено постојећим кривичним делом преваре из члана 208 Кривичног законика² Републике Србије, што је у пракси стварало многобројне недоумице, јер није било јасно шта је сврха увођења новог кривичног дела. Изменама Кривичног законика³ из 2016. године се члан 208а, који је садржао ову инкриминацију, брише и у групу кривичних дела против привреде уводи се ново кривично дело превара у осигурању, по угледу на законска решења европских земаља. Новим решењем се обухвата сасвим другачија криминална зона која је сада много ужа јер се преварама из члана 223а обухватају само преваре које се односе на осигурано добро.

Како у науци о осигурању постоји мишљење да је недовољно познавање материје осигурања разлог честих покушаја вршења осигураничких превара, прво поглавље рада садржи основне теоријске претпоставке које омогућавају боље упознавање и боље разумевање овог института. С обзиром да дефиниција осигурања зависи од карактера друштвено-економских односа који су владали у време када је настала, у литератури се присутне бројне дефиниције. У зависности од компоненте која у дефиницији преволађује, односно од тога да ли се посматра са аспекта заштите интереса осигураника, односа у који ступају уговорне стране закључењем уговора о осигурању или технике преношења великог броја малих ризика на заједницу више лица, предочене су дефиниције осигурања са економског, правног или техничког аспекта.

Настанак и развој осигурања посматран у историјском контексту такође је приказан у оквиру првог поглавља у целини која се односи на историјски развој осигурања. Наиме, иако се сматра историјском категоријом, осигурање какво данас познајемо развија се тек открићем закона великих бројева који је омогућио атомизацију ризика, односно његово преношење на велики број чланова заједнице ризика.

² Кривични законик, Сл. гласник РС, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 и 94/16, 35/19.

³ Закон о изменама и допунама кривичног законика, Сл. гласник РС, бр. 94/16.

У савременим условима се о осигурању говори као о значајној привредној делатности са великом акумулацијом капитала, која има велики значај за развој друштва. У целини о функцијама осигурања говори се о економским и социјалним ефектима осигурања у савременим друштвима, како кроз његову функцију посредне и непосредне заштите имовине, преко функције мобилизације слободних новчаних средстава и алокације капитала, све до функције унапређења кредита, трговине и размене.

Преваре у осигурању се могу извршити само од учесника у осигуравајућем односу. Стога је знање о њима, начину његовог функционисања, њихових права и дужности у односу осигурања од велике важности. Могући учесници у овом односу представљени су у оквиру првог поглавља у целини под називом субјекти осигурања.

Буран и динамичан техничко-технолошки развој који прати живот савременог човека поред многобројних бенефита, повећава и могућност угрожавања његовог живота, тела, здравља и имовине. Заштита од нових ризика условљава и појаву нових видова осигурања којима се покрива готово свака област људског деловања. Ради лакшег разумевања, пратећи законску поделу на животна и неживотна осигурања, у целини под називом „врсте осигурању“ је описана суштина многих видова осигурања.

Већ је познато да без правног регулисања било ког односа његово функционисање је немогуће. Осигурање прати правна регулатива чија је основица Закон о осигурању као *lex specialis* ове области, као и многи други законски и подзаконски акти и други прописи. Уговор о осигурању, као један од најзначајнијих облигационих уговора, представља правни посао којим уговорне стране, прецизирајући своја права и обавезе регулишу свој однос. Саставни елементи овог уговора су истовремено и битни елементи полисе осигурања, без чијег постојања не постоји ни осигуравајући однос. Највећи број превара у осигурању врши се приликом закључења уговора о осигурању или полисе осигурања, давањем нетачних података или прећуткивањем чињеница значајних за оцену ризика, те је стога веома значајно упознати се са његовим појмом,

карактеристикама, битним састојцима као и његовом правном природом, а шта је такође обрађено у посебној целини у оквиру првог поглавља.

Други део рада се односи на преваре у осигурању. С обзиром да се у неким правним системима превара у осигурању супсумира под кривичним делом преваре, на почетку овог поглавља се анализира њен појам у кривичноправном смислу. Такође, у овом делу рада се указује на различите врсте превара у осигурању и указује на типологију тих превара у зависности од врсте осигурања. Сходно томе, класификација превара у осигурању се врши због њиховог лакшег проучавања. Критеријуми за класификацију могу бити разноврсни у зависности од тога када се врше, ко их врши, како се врше итд. Класификовање превара има веома значајну улогу како за њихово откривање тако и за њихову превенцију. Наиме, велики број видова осигурања истовремено значи и велики број врста превара у осигурању. Ипак, према учесталости, као велике групе издвојиле су се преваре у осигурању лица, преваре у међународној трговини, пожари као узроци превара у осигурању и преваре у осигурању моторних возила. Код превара у осигурању живота, најчешће преваре се врше у фази закључења уговора о осигурању давањем нетачних података или прећуткивањем чињеница значајних за оцену ризика, или у фази наплате штете када се оствари осигурани ризик. Преваре које настају за време трајања уговора о осигурању тичу се неиспуњења обавеза осигураника или корисника осигурања, да осигуравача обавести о променама околности значајних за осигурани ризик.

Трговина, нарочито поморска пружа велике могућности за вршење разних малверзација које имају везе са робом која се превози или документима која ту робу прате. Преваре у овој области имају везе са фалсификовањем документације, испоруком робе неодговарајућег квалитета па и потапањем робе и средства којим се роба превози.

На листи најстаријих и најчешће осигураних ризика је пожар. Преваре у осигурању у вези са пожаром могу бити његовим подметањем или искоришћавањем нехатно изазваног пожара, као и погрешним приказивањем стања оштећене или уништене имовине.

Савремена методика сузбијања превара у осигурању као посеног облика криминалног деловања посвећује посебну пажњу откривању покушаја превара у осигурању. У том смислу је сачињен информациони систем који представља једниствену базу података о власницима моторних возила и њиховим моротним возилима као и о другим субјектима који се, као помагачи, могу појавити у превари. То омогућава постојање индикатора превара који представљају радње које упућују на сумњу да се може радити о преварној намери. Постојање једног индикатора не мора значити истовремено и постојање преварне намере.

У трећем делу рада анализира се кривично дело превара у осигурању у кривичном законодавству Републике Србије. Сходно томе, у овом делу рада садржана је генеза законског регулисања овог облика криминалног деловања у националним оквирима. Извршена је анализа законског регулисања овог облика криминалног деловања од Кривичног законика Краљевине Југославије из 1929. године, преко измена Кривичног законика из 2009. године када је ово кривично дело поново уведено у кривично законодавство Републике Србије, па све до најновијег решења уведеног Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 2016. године.

У четвртном делу рада анализирају се преваре у осигурању као део организованог криминалитета. Наиме, уколико превару у осигурању врши лице коме се указала прилика да изврши превару у осигурању, ради се о багателном криминалитету. Међутим, уколико се преваре у осигурању врше од стране добро организоване криминалне групе, штете од превара могу бити веома велике и угрозити не само постојање и функционисање осигуравача, већ и целокупног друштва. Због тога се у сваком друштву посебна пажња посвећује преварама у осигурању као облику организованог криминалитета нарочито ако се има у виду повезаност овог облика криминалног деловања са другим, пратећим криминалним радњама као што су примање и давање мита, злоупотреба службеног положаја, фалсификовање исправа, прање новца и сл.

У петом делу рада указује се на основне карактеристике превара у осигурању у Републици Србији. У Републици Србији најзаступљенија је превара у

осигурању моторних возила, која обухвата преваре у каско осигурању и преваре у осигурању од аутоодговорности, као врсте обавезног осигурања. Најчешће се дешавају преваре које имају везе са преувеличавањем штете као последице саобраћајне незгоде, као и преваре које се тичу накнаде нематеријалне штете због телесних повреда изазваних саобраћајном незгодом. Из тог ралога је преварама у осигурању моторних возила у овом раду посвећена значајна пажња.

У шестом делу рада анализирано је кривично дело превара у осигурању у упоредном законодавству. Анализиране су државе како англосаксонског тако и европско-континенталног правног система. Такође, посебна пажња је посвећена и државама бивше Југославије, али и осталим државама у региону.

У седмом делу рада, приказани су резултати истраживања а који су се односили на основне поставке о осигурању, врстама осигурања у Републици Србији, али и о преварама у осигурању, а све је то реализовано путем анкете, употребом анкетног листића.

1. Предмет и циљ истраживања

Предмет истраживања ове докторске дисертације јесу различити видови превара и злоупотреба у осигурању. Циљ дисертације је да укаже на најчешће видове превара у осигурању и анализирају њени различити појавни облици. Такође, предмет ове докторске дисертације јесте и кривичноправна анализа злоупотреба и превара у осигурању, посматрано кроз позитивно кривично законодавство, али и решења у упоредном законодавству. Преваре у осигурању су у последње време појава која погађа све државе, а посебно је присутна у оним државама које се налазе у процесу транзиције. Област осигурања имовине, живота, као и сви други видови осигурања доживели су експанзију саме примене, односно људи су све више спознали значај осигурања. Међутим, великом применом и коришћењем осигурања, све су чешће и злоупотребе истог. Суштина овог вида криминалитета састоји се у настојању да се преваром дође до новца. Начини извршења овог

кривичног дела су многобројни и мењали су се и усклађивали са друштвеним променама и развојем у техничко-технолошком смислу.

2. Методе истраживања

Имајући у виду предмет и циљ истраживања, за потребе израде ове докторске дисертације коришћене су различите научне методе. У том смислу, постављен је одговарајући теоријско-методолошки оквир који обухвата комбиновање и коришћење различитих научних метода. Како би се прецизно и систематично изучила проучавана проблематика неопходно је коришћење историјског метода који ће омогућити сагледавање настанка и развоја осигурања, као и различитих видова превара у осигурању. Наиме, историјски метод узима у обзир основне чињенице, односно хронологију догађаја, а у овом случају – настанак и развој осигурања, историјат настанка превара у осигурању, као и хронологију настанка кривичног дела преваре у осигурању у кривичном законодавству Србије.

Применом нормативним методом нарочит акценат биће стављен на анализу законских прописа који се односе на проучавану материју, а посебно на Кривични законик, Закон о осигурању и Закон о облигационим односима. Анализом ће се постепено разложити основни појмови који чине предмет истраживања, док ће се теоријско сазнање синтезом организовати у јединствену целину.

Коришћењем упоредноправног метода омогућиће се анализа кривичног дела преваре у осигурању у законодавству различитих правних система. На овај начин сагледаћемо на који начин је ово кривично дело прописано у различитим државама, указати на одређене сличности, као и разлике које су присутне у различитим правним системима и државама које су предмет анализе.

3. Хипотезе истраживања

Основна хипотеза ове докторске дисертације је: Највећи број превара у осигурању је у области осигурања моторних возила.

Прва помоћна хипотеза: Преваре у осигурању се често врше и од стране организованих криминалних група и представљају једну од делатности организованог криминалитета.

Друга помоћна хипотеза: У Републици Србији мали број грађана користи услуге добровољног осигурања

1. ПОЈАМ, ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ И КАРАКТЕРИСТИКЕ ОСИГУРАЊА

Човеков живот и имовина су свакодневно угрожени великим бројем разноврсних ризика. Забринутост као и последице које настају услед њих, довело је до проналажења начина њихове заштите, предузимањем мера у циљу потпуне елиминације ризика. Разлог за трагањем ка оваквим решењима је немогућност утицаја на њихову појаву, односно умањење штетности њиховог дејства. Захваљујући томе настало је осигурање као један од најзначајнијих института и пратиоца савременог пословања и привредног развоја.

1.1. Појам осигурања

Етиолошки посматрано осигурање подразумева специфичну врсту заштите, обезбеђења, поверења у нешто, сигурности.⁴ У литератури се могу наћи различите дефиниције осигурања. Њихова садржина је условљена карактером друштвено-економских односа у којима је настала, као и аспектом са кога се осигурање посматра. У том смислу се не може говорити о једној општеприхваћеној дефиницији осигурања већ о њеној релативности и мултидисциплинарности односно њеном правном, економском и техничком аспекту.⁵

Посматрано са економског становишта осигурање представља вид економске заштите појединца или друштва од поремећаја изазваних дејством природних, економских или социјалних фактора. Економски вид осигурања се изражава у циљу осигурања који је у савременим условима престао да буде само заштита имовине и све више постаје средство за прикупљање новчаних средстава и њихове алокације ради развоја и унапређења одређених привредних грана.

⁴ Тепавац, Р., Његомир, В., (2016). Економика осигурања, Факултет за економију и инжењерски менаџмент у Новом Саду, Нови Сад, стр. 10.

⁵ Ibid.

У економском смислу, основна функција осигурања јесте заштита имовине, те је ова функција и условила настанак осигурања. Зато се у економској литератури често налазе дефиниције осигурања као института које треба да омогући накнаду штете у случају настанка осигураног случаја.⁶ Међутим у савременим условима осигурање не подразумева само оне врсте активности које су везане за накнаду штета, већ и активности које су усмерене на предупредивање настанка штете. Такође, уколико средства прикупљена осигурањем премашују тренутне губитке, она се улажу у изградњу. Тиме се, на посредан начин, утиче на унапређење животних услова.

Са техничког аспекта осигурање представља одређену математичко-статистичку категорију која се испољава кроз атомизирање ризика, односно његово распоређивање на мноштво осигураника. Техничка суштина осигурања је, према томе, уситњавање крупних штета на безброј малих.⁷

Са правне тачке гледишта економски и акутарски (технички) аспекти представљају само један део сложеног односа који се успоставља закључивањем уговора о осигурању. Заштита од штетних дејстава природних и других рушилачких сила или несрећног случаја је мотив осигурања или осигурање у ужем смислу.

Осигурањем се између уговорних страна (осигураника или осигуравача) успоставља однос који чине њихова права и њихове обавезе. Правни аспект осигурања представља уређење односа који настаје при закључењу уговора о осигурању, у току трајања осигурања као и код остварења одштетног права.⁸

Осигурање је настало као вид економске заштите осигураника који су се, због изложености истој опасности, удруживали са циљем да заједнички поднесу штету која је задесила само неке од њих, а које као појединци не би могли поднети. Суштина осигурања је била и остала узајамност и солидарност свих оних који су

⁶ Тепавац, Р., Његомир, В., *op. cit.* стр. 20.

⁷ Маровић, Б., Кузмановић, Б., Његомир, В., (2009). *Основи осигурања и реосигурања*, Принцип прес, Београд, стр. 20.

⁸ *Ibid*, стр. 19.

изложени истој опасности. То значи да штета која настане у одређеном периоду под дејством стихије или друге несрећне околности пада на терет свих оних којима прети иста, или слична опасност, а не пада само на терет појединца. Заједница, дакле, покрива штету која је задесила неког њеног члана, који би као појединац био економски угрожен.⁹ Ефикасност функционисања заједнице зависи од броја чланова који су обухваћени могућношћу дејства осигураног ризика и броја оних који су заиста погођени догађајем који је последица осигураног ризика. При томе неопходно је да вероватноћа наступања ризика код већег броја чланова не буде исувише висока.¹⁰

Технике преноса заштите од ризика на заједницу више лица су математичко-статистичке и почивају на научним сазнањима да у наступању стихијских догађаја и несрећних случајева постоји одређена законитост. Откривањем законитости се у највећој мери смањују неизвесност у остварењу тих догађаја и висини њихових штетних последица.

Имајући у виду све аспекте осигурања у теорији се могу наћи многобројне дефиниције овог, данас, подједнако значајног института за појединца и друштво у целини. Са становишта појединца осигурање је инструмент којим он замењује мали одређени износ за велики, неизвесни финансијски губитак, који би постојао да нема осигурања.¹¹ Осигурање у најширем смислу представља заштиту интереса физичких и правних лица приликом реализације ризика, односно наступање осигураног случаја на рачун фондова осигурања формираних наплатом премије од тих лица.¹²

Према мишљењу неких домаћих аутора осигурање је наука која се бави деловањем остварења ризика, економским последицама оствареног ризика, те изучавањем начина управљања ризиком како би се умањиле и евентуално спречиле

⁹ Авдаловић, В., Петровић, Е., (2009). Управљање ризицима у осигурању, Економски факултет у Нишу, Ниш, стр. 2.

¹⁰ Пак, Ј., Јермић, Љ., Барјактаревић, Л., (2012). Основи осигурања, Универзитет Сингидунум, Београд, стр. 2.

¹¹ Vaughan, T., Vaughan, M., (2002). Основе осигурања и управљање ризицима, МАТЕ, Загреб, стр. 35.

¹² Кочовић, Ј., Шуледић, П., (2002). Осигурање, Економски факултет Универзитета у Београду, Београд, стр. 23.

могућности настанка ризика. Са аспекта институционалне регулативе у Републици Србији, осигурање, такође, представља и делатност којом се баве привредна друштва - друштва за осигурање, ради стицања добити.¹³ У том смислу, осигурање представља привредну услужну делатност која штитећи човека и његову имовину од многобројних опасности, у ствари, обезбеђује сигурност друштва у целини.¹⁴

Најзад, најсвеобухватнија дефиниција осигурања која је прихваћена и у нашој литератури гласи: „осигурање је институција која надокнађује штете настале у друштву, у његовој привреди или код људи, услед дејства рушилачких природних сила или несрећних случајева“.¹⁵

1.2. Историјски развој осигурања

Осигурање и његови најзначајнији институти имају веома дугу историјску традицију. За боље разумевање ових института неопходно је њихово сагледавање у историјском контексту, јер су човеков живот и имовина одувек угрожавани разним стихијским догађајима и несрећним случајевима.

Иако се у најранијим фазама развоја људског друштва не може говорити о осигурању какво данас познајемо, не може се рећи да тај период није дао никакав допринос развоју осигурања. Већ у племенској заједници је човек, вођен страхом од глади и свешћу о угрожености свога живота, чувао вишкове житарица за период када би временске непогоде уништиле летину. Племенске заједнице и кланови, а касније и породица, представљале су облике природних заједница ризика.

Елементи осигурања се могу наћи и код кинеских трговаца који су пре пет миленијума превозећи робу примитивним пловилима имали обичај да је поделе на

¹³ Авдаловић, В., Петровић, Е., *op. cit.* стр. 2.

¹⁴ Више о безбедносној култури у: Бјелајац, Ж., Јовановић, М., (2013). Поједини аспекти безбедносне културе на интернету, *Култура полиса*, вол. 10, бр. 21, *Култура – Полис*, Нови Сад, Институт за европске студије, Београд, стр. 269-284; Бјелајац, Ж., (2017). *Безбедносна култура-умеће живљења*, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад.

¹⁵ Маровић, Б., (1997). *Осигурање, Financing Centar*, Нови Сад, стр. 1.

више чамаца чиме су, на једноставан начин, делили ризике од потонућа неког чамца, па самим тим и делећи штету која је тако настала.

Трговина и поморски саобраћај су, свакако, дали значајан допринос настанку осигурања. Наиме, већ тада је било јасно да се на неки начин морају осигурати терети и бродови којима се преносе терети од штета и губитака на мору. Према пронађеним писаним споменицима (Хамурабијев законик) уколико брод није стигао на своје одредиште, власнику је исплаћена штета због губитка брода. Међутим, уколико брод стигне власник је био дужан да исплати део добити.

Најзначајнији поморско-правни институт је тзв. заједничка хаварија. Заједничка хаварија потиче од Феничана и грчких насеља на Медитерану.¹⁶ Овај принцип је задржан до данас, а његова суштина је у заједничком сношењу штете свих учесника у поморском превозу робе. Наиме, на острву Родос у VII веку пре нове ере је забележен први облик примитивне ризичне заједнице. Њу су чинили сви учесници у поморском превозу, а губитак који је током превоза претрпео један учесник, сносили су сви учесници у превозу робе.

Неки облик осигурања поморских превоза од штета и губитака на мору су уочени и у Персији, у којој уколико неко изгуби брод без своје кривице, заједничким средствима се набављао други.

Римско право није познавало институт осигурања, али се у делима Цицерона, Тита Ливија и Светонија налазе белешке о пружању јемства у случају пропасти ствари, за време превоза, у којима има елемената осигурања.¹⁷ У доба Римског царства су, такође, почеле да се стварају удружења из чијих су се каса исплаћивали одређени износи за случај смрти храниоца породице, повреде тела или здравља члана удружења. Осим ових постојала су и удружења која су покривала губитке имовине својих чланова. Рад ових удружења регулисан је разним правилима која су садржавала одредбе о правима и обавезама чланова,

¹⁶ Павић, Д., (1986). Поморско осигурање, Croacia osiguranje, Загреб, стр. 20.

¹⁷ Тапавац, Р., Његомир, Р., *op. cit.* стр. 12.

последикама неизвршења обавеза, искључење из обавезе друштва за случај самоубиства и сл.¹⁸

Идеја о заштити живота, тела, здравља и имовине, као што се може видети, настала је веома рано и кроз векове се развијала споро али константно. На почетку је била везана за ризике који су имали везе са опасностима са мора али касније, са развојем трговине, постаје све израженија.

У Средњем веку се јављају многи послови који су у вези са поморском пловидбом. Уговори о превозу робе и остали трговачки уговори су као обавезан састојак садржали клаузулу о томе ко сноси ризик превоза робе поморским путем. Уколико је ризик преузимао продавац у цену робе је био урачунат и ризик.¹⁹ Ови уговори су на тај начин представљали прве документе који су садржали елементе осигурања.

Као ефикаснији облик заштите од ризика постојао је поморски зајам. Поморски зајам је био посебна врста зајма која се давала власнику брода или власнику терета. Овај посао је имао форму уговора којим се предвиђало да уколико дође до хаварије или бродолома, власник брода или терета задржава зајам, а у случају да брод са теретом стигне на одредиште, враћао се зајам са каматом. Камата је била веома велика, а оправдање за њену висину налазило се у ризику који је на себе преузимао зајмодавац. Црква у Италији је забранила уговарање камате на поморски зајам.

Усаглашавање захтева цркве и потребе за осигурањем брода и терета постигли су италијански правници, успостављајући симулирану продају брода и терета. Брод и терет су се, у овом случају, сматрали продатим али би продајна цена била исплаћена у случају бродолома или хаварије. Уколико брод стигне у луку, продаја се сматрала ништавом а продавац је морао купцу да исплати одређену суму. Овај посао је садржао основне елементе осигурања, али не представља осигурање у правом смислу јер, иако постоји осигурани интерес, предузимање

¹⁸ Пак, Ј., (2012). Право осигурања, Универзитет Сингидунум, Београд, стр. 3.

¹⁹ Ibid.

ризика од стране лица које није власник ствари, обавеза исплате одређене суме, није засновано на процени ризика и утврђивању цене која одговара ризику.²⁰

Временом су лица која су се бавила обезбеђивањем средстава за случај поморске незгоде организовала. Специфична правила за организацију овог посла допринела су појави и развоју нове делатности. Осигурање је настало када је обезбеђење накнаде за губитак робе или терета одвојено од основног посла превоза робе. Уговор о осигурању је тада почео да се изучава у правној науци и уводи у законодавство.

Прва сачувана полиса осигурања потиче из XII века и настала је у Италији. Међутим знање о трговачким пословима и пословима осигурања се брзо ширило. За развој осигурања у Енглеској заслужни су Италијани из Ломбардије. У Енглеској је убрзо било забрањено свим странцима да се баве финансијским пословима и осигурањем. Ове послове преузимају Енглези који своју земљу чине носиоцем свих послова ове врсте у целом свету.

У Енглеској је у XIV веку, комбиновањем осигурања од поморских ризика и осигурањем од напада пирата, настало осигурање које има особине осигурања живота. Међутим истовремено и у другим европским градовима закључују се слични послови који немају везе са поморским превозом, али имају са животом неког лица (нпр. опклада колику ће старост доживети Папа и сл.). такви послови су забрањени са образложењем да човек и његов живот не могу бит предмет трговине.²¹

Утицај на развој осигурања имало је и откриће Америке и развој трговине на Медитерану. Барселонске узансе из 1435. године изједначавају обичаје код поморског осигурања. Овај документ садржи одредбе којима се искорењују преваре које могу настати при склапању осигурања за робу и бродове.²²

²⁰ Пак, Ј., *op. cit.*, стр. 5.

²¹ Маровић, Б., (1985) Међународни транспорт, шпедиција и осигурање, Институт за међународне и економске односе, Нови Сад, стр. 144

²² Маровић, Б., Кузмановић, Б., Његомир, В., *op. cit.* стр. 21.

Барселонске узансе се сматрају првом законском збирком права осигурања. Сачињене су од пет уредби са правилима која се и данас примењују у осигурању.

Током XV века и у другим земљама су донети прописи о поморском осигурању. У Француској је 1681. године донета Наредба о поморству која се сматра веома значајним документом о поморском осигурању и представља кодификацију трговачких обичаја од којих се велики број односи на осигурања. Закони који регулишу односе у области осигурања доносе се у Фиренци 1522. године, Белгији 1563. године, Дубровачкој Републици 1562. године, Великој Британији 1601. године, Холандији 1604. године, Немачкој 1731. године итд.²³

Осигурање у савременом смислу се развија са настанком капитализма. Нарочито интензиван развој осигурања заснованог на институционализму бележи се после великог пожара у Лондону 1666. године. Прво осигуравајуће друштво формирано је 1684. године и обезбеђивало је покриће за ризике од пожара. Улога Лондона као трговинског центра омогућила је развој поморског осигурања. У овом граду су се у кафеу Едварда Лојда сретали трговци и власници бродова и терета са богатим појединцима који су обезбеђивали осигуравајуће покриће и на тај начин преузимали ризик. Године 1774. се оснива Лојдс удружење које добија статус корпорације. Данас Лојдс (*Lloyd's*) представља водеће тржиште поморског и специјалних врста осигурања.

Модерно осигурање је засновано на бази математичко-статистичких метода за утврђивање вероватноће штетних догађаја, а настало је захваљујући открићу закона великих бројева. На основу утврђене вероватноће настанка штетног догађаја, врши се атомизација ризика, односно штетни догађај се распоређује на све чланове заједнице ризика, чиме се гарантује сигурност накнаде штете.

Развој осигурања прати развој индустрије. Оно постаје веома значајна привредна грана која располаже великим капиталом. Брзи развој науке о осигурању

²³ Центар за осигурање, преузето са: <https://centarzaosiguranje.com/dobro-je-znati/istorija-osiguranja/> (30.03.2019.)

доводи до одвајања осигурања од других послова као и обављања делатности више врста осигурања.

Током XVIII века осигурање све више постаје саставни део живота појединаца и привредних субјеката. У XIX веку се развијају имовинска осигурања.²⁴ Индустијски развој доводи до демографских промена и другачијег начина живота. Због недостатка породичне солидарности многи су се сами борили против тешкоћа услед незапослености, болести, старости. Такве околности су условиле настанак животног осигурања које је у XX веку нарочито развијено у земљама које нису имале довољно развијену социјалну заштиту. У овом периоду настаје и осигурање од незгоде, осигурање ствари од више врста ризика, осигурање од грађанске одговорности итд.

1.2.1. Настанак и развој осигурања у Републици Србији

Први зачеци осигурања на простору Републике Србије могу се наћи у Душановом Законику²⁵. Одредбе о осигурању садржане су у члану 99 који је регулисао питања о запаљивању и члановима 158 и 159 који су донети 1354. године када је законик допуњен. Поменуте чланове ћемо у наставку и приказати.

99. О запаљивању:

*Ко се нађе да је ужегао кућу, илигумно, илисламу, илисено, датосело
Да запаљивача, ако ли га не да, да плати оно село што би запаљивач
платио.*

158. О стражама;

*Ако је пусто брдо међу жупама, села околна, која су око тога брда, да чувају
стражу, аколи не ушчувају*

²⁴ Пак, Ј., *op. cit.* стр. 7.

²⁵ Душанов Законик (допуњен 1354), преузето са: https://www.harmonius.org/sr/pravni-izvori/jugoistocna-evropa/javno-pravo/srbija/Dusanov_zakonik.pdf (12.04.2019.)

*стражу, што се учини у том брду, у пустоши штета или разбојниство, или крађа
или које зло, да плаћају околна села,
којима је речено чувати пут.*

159. О трговцима:

*Купци, који пролазе ноћу, на ноћиште где дођу, ако их не припусти владалац или
господар села тога, да
преноће у селу купци, по закону цареву, како је у законуку, ако што изгуби путник,
онај господар, и владалац и
село све да плате, јер их нису у село пустили.*

Према одредбама ових чланова одговорност за настале штете је колективна. У временском периоду који је након тога уследио, а подразумева петовековну турску окупацију Србије, утицало је на њен привредни развој. Србија тог периода је земља која не прати развој осталих европских земаља у којима се банкарство и заштита од ризика развијају још од Средњег века. Ипак, не могу се заобићи тзв. „Кошаре“ из XIX века које су се базирале на начелима узајамности и солидарности.

Први пропис у Србији у коме се помиње осигурање је Српски грађански законик из 1844. године.²⁶ Два члана Законика указују на осигурање. Чланови који се односе на осигурање су 798 и 799.²⁷

Члан 798

*Што се тиче осигурања штете на случај неизвесни за наплату, као осигурање
еспана на води и на суву; кућа и миљкова против ватре и воде, то ће се по
основима наведеним, и особитим прописима за разна ова осигурања судити.*

²⁶ Грађански Законик Краљевине Србије, Геца Кон, Београд 1934.

²⁷ Српски грађански законик, преузето са: [https://sr.wikisource.org/sr-ec/Српски_грађански_законик_ -_оригинал_посећено_\(10.04.2019.\)](https://sr.wikisource.org/sr-ec/Српски_грађански_законик_-_оригинал_посећено_(10.04.2019.))

Члан 799

Ако је онај, који осигурава штету своју, напред већ за штету исту знао, онда речени уговор сам по себи пада. Ако ли је својом кривицом штету нанео, накнада места нема.

И поред постојања зачетака осигурања, због непостојања искуства и знања из ове области као и због неразвијености саме државе, није дошло до његовог правог развоја. Први институционални и организовани облици обављања ове делатности настале су тек у другој половини XIX века на просторима који су били под Аустро-Угарском. Године 1898. донет је Закон о акционарским друштвима који је регулисао поступак оснивања и правни положај осигуравајућих друштава у власништву домаћег капитала. На иницијативу Ђорђа Вајферта и Луке Ђеловића основана су два домаћа осигуравајућа друштва: 1897. године Одељење за осигурање Београдске задруге, а 1906. године је основано осигуравајуће друштво „Србија“.

У периоду између два светска рата тржиште осигурања у нашој земљи је најнеразвијеније у Европи. Некило страних осигуравајућих друштава у том периоду је банкротирало што је утицало на смањење поверења у осигурање јер је велики број грађана било преварено и оштећено. То је био разлог да држава донесе 1937. године Уредбу о надзору над осигуравајућим предузећима.²⁸

У периоду после Другог светског рата осигурање у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији је прошло кроз четири развојне фазе.²⁹ Прва фаза је започела оснивањем Државног завода за осигурање и реосигурање 1945. године које је већ наредне године променило назив у Државни осигуравајући завод (у даљем тексту ДОЗ). У овом периоду једини носилац осигурања у земљи осим здравственог осигурања је ДОЗ. Организација осигурања је централистичка, фондови су неутрализовани, управљање је административно-централистичко.

²⁸ Тасић, А., (1975). Основи осигурања, Осигуравајући завод Војводине, стр. 98-109.

²⁹ Маровић, Б., Кузмановић, Б., Његомир, В., *op. cit.* стр. 24.

Увођење недржавног управљања у привредним организацијама се односило и на делатност осигурања. У другој фази, која је трајала од 1962. године до 1968. године, донето је низ прописа којима се регулише пословање осигуравајућих завода и осигуравајућих заједница као што су поступак оснивања, именовање органа управљања итд.

Трећу фазу карактерише реорганизација система осигурања која је имала за циљ отклањање недостатака дотадашњег система. Основни носиоци осигурања су осигуравајући заводи који представљају организације од посебног интереса. Осим радних организација и друштвено-политичких заједница, могу их оснивати и грађани. Њихова функција је прикупљање средстава ради накнаде штете у случају наступања штетног догађаја и предузимање репресивних и превентивних мера.

Године 1972. започела је четврта фаза. Самоуправним споразумом о оснивању заједнице, њеним статутом и другим актима се регулишу односи лица која удружују средства у заједници осигурања, управљање заједницом, њено пословање.

Уставни амандман 14 из 1988. године се односи на област осигурања. Овим амандманом се мењају услови који се односе на организовање осигурања, начин управљања, расподелу средстава. Носиоци осигурања су организације за осигурање. Оснивачи ових организација су одговорни за обавезе организације до висине средстава која су уложили у фондове организације. Остварена добит се распоређује делом оснивачима сразмерно висини уложених средстава, а другим делом у резерве сигурности.

Од 1991. године друштва за осигурање се оснивају као акционарска друштва за осигурање. Закон о осигурању у Србији доноси се 2004. године. Његово доношење и давање надзора над радом осигуравајућих друштава Народној банци Србје (НБС) уређује се тржиште осигурања.

Тржиште осигурања у Србији је веома слабо развијено. Доминантна врста осигурања је осигурање од аутоодговорности, али је приметно и повећање

животног осигурања. Промена оваквог стања је могућа доношењем нове регулативе као и омогућавањем уласка страних осигуравајућих друштава на тржиште осигурања.

1.3. Функције осигурања

Основни циљ осигурања је економска заштита од ризика која се остварује институционализованим и организованим удруживањем свих појединаца угрожених истом опасношћу. Осигурањем се ризик атомизира (минимизира) на мноштво мањих, чиме се постиже његово изравнавање на ниво који је за све осигуранике прихватљив.

Уважавајући претходно изнето, данас осигурање нема само функцију повећања сигурности друштва и појединца у целини. Осигурањем се прикупљају мали износи слободних новчаних средстава, а која се могу употребити у различите сврхе.

У модерној економији осигурање остварује:³⁰

1. Функцију заштите имовине
2. Функцију унапређења кредита, размене и трговине
3. Функцију мобилизације слободних новчаних средстава
4. Функцију алокације капитала
5. Социјалну функцију

Заштита имовине је основни разлог настанка осигурања. Наиме, у случају настанка осигураног ризика, штета која је настала путем осигурања се надокнађује. На тај начин се утиче на финансијску стабилност осигураника. Међутим, није накнада штете једини начин очувања имовине. У савременим условима заштита имовине подразумева и предузимање одређених мера којима би се предупредио настанак штете. У том смислу се може говорити о мерама којима се имовина чува на посредан или непосредан начин. Непосредан начин заштите имовине

³⁰ Маровић, Б., Кузмановић, Б., Његомир, В., *op. cit.* стр. 55.

представља предузимање превентивних мера којима се отклањају узроци који доводе до настанка штете. Оне представљају све активности којима се спречава настанак штетног догађаја који би за последицу могао имати оштећење или уништење имовине, инвалидитет или смрт неког лица.³¹

Предузимањем превентивних мера штите се интереси осигураника и осигуравача. У циљу превенције осигуравачи организују бројне едукативне програме али и запошљавају стручњаке из области превенције од пожара, превенције од производа који могу повредити корисника, превенцију од аутокрађа и сл.³²

Када је штетни догађај или несрећни случај већ наступио репресивним мерама се ублажава њихово дејство. Овим мерама се, у ствари, спасавају људи и имовина, а настала штета се своди на најмању могућу меру.

Посредан начин заштите имовине осигурањем се остварује накнадом штете код имовинских осигурања и исплатом осигуране суме код животних осигурања. Са аспекта појединца, осигурање обезбеђује повратак у стање какво је било пре осигураног случаја, без потребе за социјалном или било којом другом врстом помоћи јер осигураник, путем осигурања одржава своју финансијску стабилност. Са аспекта привредних субјеката, осим накнаде штете осигурање омогућава континуиран ток репродукције што омогућава његов опстанак у привредном животу од чега корист имају запослени, јер су им очувана радна места, али и читаво друштво, јер се процес репродукције одвија континуирано и не смањује се пореска основица. То значи да се осигурање јавља као елемент стабилности у производњи, јер унапред организује обнову нечега што би могло бити уништено омогућавајући на тај начин континуиран процес репродукције који би, у супротоном, био нарушен.³³

Функција заштите имовине се остварује спровођењем система:

³¹ Кочовић, Ј., Шулејић, П., (2002). Осигурање, Економски факултет Универзитета у Београду, Београд, стр. 36.

³² Маровић, Б., Кузмановић, Б., Његомир, В., *op. cit.*, стр. 28.

³³ Кочовић, Ј., Шулејић, П., *op. cit.* стр. 52.

1. Материјалних мера
2. Попуста и премија
3. Санкција

Системом материјалних мера стварају се услови који омогућавају успешну борбу против штетних догађаја или њихово свођење на најмању могућу меру. На пример, осигуравајуће друштво финансира подизање фабрике за производњу противпожарне опреме.³⁴

Системом попуста и премија се осигураници стимулишу да боље заштите осигурану имовину тако што ће се, на пример смањити премија у случајевима када осигураници поступају савесно са осигураном имовином. Међутим, уколико је за настанак штете одговоран осигураник, јер није довољно штитио имовину која је осигурана, исплата штете ће бити обустављена. У овом случају се примењује систем санкција који у извесном смислу, такође представља вид стимулације осигураника за бољом заштитом осигуране имовине.

Настанак и развој трговине условио је појаву осигурања. У савременим условима осигурање је основни покретач привредне активности. Без њиховог постојања многи привредни субјекти не би искористили своје пословне могућности. Исто тако, средства која би се издвојила у посебне фондове знатно су већа од премије осигурања. Издвајањем тих средстава ограничавају се развојне могућности привредних субјеката. У таквим условима инвестирање у иновације је ограничено, а тиме и њихова укљученост у глобално тржиште.³⁵

Обим светске размене и трговине у највећој мери зависи од осигурања. Продаја појединих производа не би ни била могућа, како у фази промета и транспорта, тако и у случају одговорности произвођача по основу произведених производа. Осигурање доприноси развоју трговине и банкарства унапређењем кредитне способности физичких и правних лица. Наиме осигурањем кредитног

³⁴ Маровић, Б., Кузмановић, Б., Његомир, В., *op. cit.* стр. 28.

³⁵ The contribution of the insurance sector to economic growth and employment in the eu, Comité Européen des Assurances, Brussels, June 2006., стр. 12.

односа повећава се сигурност да ће кредит бити враћен. Банке у том случају рађе одобравају кредите чиме се повећава куповна моћ грађана, а са њом и размена.³⁶

Путем премија осигурања које се прикупљају од осигураника у бескрајно малим износима, осигуравајуће компаније дају облик крупних новчаних средстава која се налазе у њиховим фондовима.³⁷ Путем тржишта ова новчана средства се могу пласирати на различите начине: финансирањем репродукције, улагањем у капиталне инвестиције, куповином државних обвезница или обвезница локалних органа самоуправе, чиме се подстиче градња школа, болница, фабрика, шопинг центара и сл. Путем мобилизације слободних новчаних средстава осигурање унапређује ефикасност финансијског система на три начина:³⁸

1. Повезивањем суфицитних и дефицитних сектора штедње долази до смањења трансакционих трошкова;
2. Креирају ликвидност – осигураници имају тренутан приступ финансијским средствима, а корисници финансијских средстава имају могућност одложеног враћања финансијских средстава;
3. Обезбеђују обим инвестирања тиме што прикупљеним новчаним средствима пружају подршку великим инвестиционим пројектима чиме се подстиче економски развој. Ова функција осигурања је нарочито значајна за замље у развоју код којих постоји константна потреба за капиталом.

У циљу што ефикаснијег инвестирања својих средстава осигуравајуће компаније прикупљају информације о појединим пројектима и компанијама које ће уложити свој капитал. Улагањем свог капитала оне врше функцију алокације капитала и његово инвестирање у најпрофитабилније гране привреде. На овај начин осигуравачи индивидуалним штедишама и другим инвеститорима на посредан начин указују у које пројекте или које компаније да уложе своја средства.

³⁶ Његомир, В., Економски и Социјални ефекти осигурања, презето са: <http://centarzaosiguranje.com/wp-content/uploads/2014/10/ekonomski-i-socijalni-efekti-osiguranja-dr-vladimir-njegomir.pdf> (15.04 2019.)

³⁷ Маровић, Б., Авдаловић, В., (2004). Осигурање и управљање ризиком, Биографика АД, Суботица, стр. 23.

³⁸ Policy issues in insurance no 3 insurance regulation, liberalisation and financial conference, Paris 2003, стр. 80.

Посматрано са сапекта светске економије осигуравајућа друштва као инвеститори су од изузетног значаја за ефикасно трансферисање финансијских средстава и процену ризичности одређених активности. Своју социјалну (друштвену) функцију осигурање остварује кроз социјално збрињавање становништва унапређењем услова живота. Ова функција се може остварити:

1. Непосредно (директно)
2. Посредно (индиректно)

Осигурање своју социјалну функцију остварује непосредно путем животних осигурања. Уговарањем животних осигурања осигураници се осигуравају за случај смрти, или за случај болести и неспособности за рад. На овај начин се обезбеђује материјална сигурност, лечење, достојанствена старост и сл.

Посредна функција осигурања се остварује путем имовинских осигурања и путем заштитне функције осигурања. Акумулирање новчаних средстава и њиховим инвестирањем у континуитету репродукције, осигурање доприноси повећању производње, привредном расту и развоју земље, а што директно утиче на индивидуално и друштвено благостање.

Друштвене користи од осигурања огледају се још и у:³⁹

1. Ослобађању од обазривости, авантуристичности и продуктивности, што би без осигурања представљало велике личне и пословне препреке;
2. Сигурности у кући и на послу од незгода, криминала, пожара, рушилачког дејства природних сила;
3. Бољем здравственом стању, јер се осигурањем обезбеђује инвестирање у здравствену заштиту;
4. Просперитету, јер се путем осигурања пружа подршка предузетништву, иновативности, преузимању ризика;
5. Флексибилности, јер је осигурање боље прилагођено индивидуалним околностима, што омогућава да друштвени и економски живот појединца што мање зависи од државе.

³⁹ The social value of general insurance, association of british insurers, London 2005, стр. 3.

1.4. Субјекти осигурања

Однос осигурања се не би могао остварити без субјеката осигурања. Најзначајнији субјекти за успостављање овог односа су осигуравач и уговарач осигурања. Међутим, поред њих, као субјекти у односу осигурања могу се појавити и друга лица, односно осигураник или осигурано лице или треће лице које називамао корисником осигурања.⁴⁰

1.4.1. Осигуравач

Осигуравач је посебан облик привредног друштва које обавља послове осигурања. То је лице које се обавезује уговором о осигурању да ће осигуранику односно кориснику осигурања исплатити уговорену накнаду уколико се десио осигурани случај.

Законом о осигурању⁴¹ је прописано да се у нашој земљи функција осигурања повери друштвима за осигурање која су од надлежног органа добила дозволу за обављање ове функције. Иако ораганизација друштава за осигурање као и спровођење осигурања зависи од друштвено економских и политичких услова у којима се обавља делатност, начин пословања у овим друштвима је сличан.

У нашој земљи, према одредбама закона о осигурању друштва за осигурање се могу организовати као:⁴²

1. Акционарска друштва;
2. Друштва за узајамно осигурање.

Акционарско друштво за осигурање је правно лице која обавља делатност осигурања имовина и лица ради стицања добити. Оснивају га најмање два правна

⁴⁰ Мркшић, Д., Петровић, З., Иванчевић, К., (2006). Право осигурања, Службени гласник, Београд, стр. 9.

⁴¹ Закон о осигурању, Сл. гласник РС, бр. 139/14.

⁴² Шулеић, П., (2005). Право осигурања, БИГЗ, Београд, стр. 129.

или физичка лица.⁴³ Страно правно или физичко лице, под условом узајамности може основати акционарско друштво за обављање послова осигурања заједно са домаћим правним или физичким лицем, или самостално. Закон о осигурању прописује износ посебног фонда сигурности, износ гарантних резерви и начин обављања послова осигурања сопственог акционарског друштва за осигурање. Закон, такође, предвиђа да акционарско друштво за осигурање које су основала страна правна или физичка лица, не може се бавити пословима реосигурања у иностранству.⁴⁴

Акционарско друштво за осигурање се може бавити:

1. Пословима једне или више врста осигурања у оквиру исте групе осигурања;
2. Пословима реосигурања;
3. Пословима једне или више врста осигурања и реосигурања.

Акционари акционарског друштва за осигурање по основу свог учешћа у капиталу друштва преузимају ризик који на њих преносе осигураници. Извор средстава за пословање је капитал који су акционари уложили приликом оснивања друштва. Приход друштва чине премије осигурања и приходи од инвеститора. Из прихода се подмирују трошкови пословања, исплаћују настале штете, а део који преостане је профит друштва, који се распоређује акционарима сразмерно уложеним средствима. У случају пословања са губитком он се такође, распоређује сразмерно уложеном капиталу.

Што се правног положаја тиче, битно је нагласити да је акционарско друштво за осигурање правно лице које послује као јединствена организација са изворним правним субјективитетом који стиче уписом у регистар.⁴⁵

Делови акционарског друштва су:⁴⁶

1. Дирекције;

⁴³ Мркшић, Д., (2001). Правни положај осигуравајућих организација у југословенском праву осигурања, СОРС, Сарајево, стр. 3.

⁴⁴ Царић, С., et. al., (1994). Привредно право за економите IV издање, Центар за привредни консалтинг, Нови Сад, стр. 137.

⁴⁵ Чоловић, В., (2010). Осигуравајућа друштва, Институт за упоредно право, Београд, стр 17.

⁴⁶ Маровић, Б., Авдаловић, В., (2005). Осигурање и управљање ризиком, ДДОР Нови Сад, Биографица Суботица, стр. 55.

2. Главне филијале;
3. Филијале;

Дирекције су делови акционарског друштва у оквиру којег се обједињавају поједине функције акционарског друштва. Главна филијала је део акционарског друштва који у правном промету са трећим лицима има овлашћења да у име и за рачун акционарског друштва обавља све послове из делатности акционарског друштва, изузев послова реосигурања. Филијала је део акционарског друштва који у правном промету са трећим лицима има овлашћења да у име и за рачун акционарског друштва обавља послове закључења и извршења уговора о осигурању.

У случају да експозитуре или пословне јединице као делови акционарског друштва имају одређења овлашћења у правном промету са трећим лицима, уписују се у регистар. У супротном делови акционарског друштва немају статус правног лица.⁴⁷

У теорији и пракси је општеприхваћено да се акционарска друштва оснивају на два начина:

1. Оснивачи откупљују све акције при оснивању – симултано оснивање;
2. Упућивањем јавног позива за откуп акција – sukcesивно оснивање.

Акције акционарског друштва за осигурање могу гласити само на име⁴⁸ што значи да се издају на име власника односно имаоца, а осим имена оне садрже још и место становања и занимање власника, односно назив фирме, седиште и делатност у случају када је власник правно лице. Акције на лице могу гласити само на једно лице и право из ње може остварити само то лице, или његов правни наследник. Статутом акционарског друштва се може предвидети и пренос акција уз сагласност. Тада је реч о тзв. винкулираној акцији на име која тада постаје хартија од вредности по нардби.⁴⁹

⁴⁷ Мркшић, Д., *op. cit.* стр. 4.

⁴⁸ Чоловић, В., *op. cit.* стр. 40.

⁴⁹ *Ibid.*

Захтев за издавање дозволе за обављање послова осигурања и реосигурања подносе оснивачи акционарског друштва за осигурање, или у њихово име лице које су они овластили. Дозволу за обављање једне или више врста осигурања издаје Народна банка Србије у року од 60 дана од пријема захтева. Уколико НБС одбије захтев за издавање дозволе за обављање послова осигурања, у решењу се наводе разлози. Разлози за одбијање су таксативно наведени у Закону о осигурању у члану 45.⁵⁰ Оснивачи чији је захтев одбачен или одбијен не могу поднети нови захтев у року од једне године од дана одбацивања или одбијања захтева.

Како би реализовало циљеве због којих се оснива, акционарско друштво за осигурање мора имати следеће органе:

1. Скупштину;
2. Управни одбор;
3. Надзорни одбор;
4. Директора.

Предлог чланова управног и надзорног одбора се подноси Народној банци Србије. Без прихватања овог предлога од стране НБС избор је ништав.⁵¹

Поред акционарског друштва за осигурање у Републици Србији, делатност осигурања могу обављати и друштва за узајамно осигурање. Ова друштва имају одређене специфичности по којима се разликују од осталих субјеката осигурања. Те специфичности се односе пре свега, на циљ оснивања и пословања као и на начин формирања оснивачког капитала.

Чланови друштва за осигурање су осигураници а друштво обавља делатност осигурања у интересу својих чланова на принципима узајамности и солидарности. Ово друштво није профитно удружење што значи да се делатношћу осигурања не бави ради стицања добити већ ради заштите интереса својих чланова. Иако се могу наћи елементи друштва лица (јер су чланови друштва истовремено осигуравачи и осигураници) не може се рећи да је друштво за узајамно осигурање друштво лица.⁵²

⁵⁰ Закон о осигурању, Сл. гласник РС, бр. 139/14, члан 45.

⁵¹ Закон о осигурању, Сл. гласник РС, бр. 139/14, члан 61.

⁵² Чоловић, В., *op. cit.* стр. 69.

Исто тако се не може рећи ни да је то друштво капитала иако је капитал подељен на фондове, и има исте органе управљања иста обележја и сл. Међутим ова друштва се не могу бавити реосигурањем већ само пословима једне или више врста осигурања.

Чланови друштва за осигурање морају обезбедити оснивачки капитал. Њиме управљају оснивачи и чланови. Чланови су лица која за друштво закључују уговор о осигурању, а у управљању учествују сразмерно уложеним средствима. Чланови не одговарају за обавезе друштва.

Друштво за узајамно осигурање се оснива као:⁵³

1. Друштво са ограниченим доприносом
2. Друштво са неограниченим доприносом

Неограничени допринос представља додатни допринос чланова који је неопходан у случајевима када су штете и остали расходи већи од доприноса који су већ уплаћени и од осталих прихода. Код друштава са ограниченим доприносом од сваког члана се може захтевати уплата додатног доприноса који није већи од његовог претходно плаћеног доприноса у целини из исте пословне године и то само у случају ако су штете и расходи већи од уплаћених доприноса и прихода друштва.⁵⁴

Друштва за узајамно осигурање могу основати и страна правна и физичка лица под условом узајамности. Захтев за оснивање друштва подноси оснивачки одбор.

Статут друштва за узајамно осигурање садржи одредбе о броју и висини оснивачких улога, рокове за уплату доприноса ограниченим и неограниченим доприносима, о додатним доприносима, правима и обавезама чланова, почетку и престанку чланства у друштву и сл.

⁵³ Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повеља, члан 72, став 1.

⁵⁴ Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повеља, члан 72, став 3.

У 2017. години у Републици Србији је пословало 21 друштво за осигурање. Искључиво пословима осигурања се бавило 17 друштава, а пословима реосигурања 4 друштва. Од друштава која су се бавила искључиво пословима осигурања, искључиво животним осигурањем се бавило 4 друштва, искључиво неживотним осигурањем 7 друштава а животним и неживотним осигурањима 6 друштава. Посматрано према власничкој структури 15 друштава је у већинском страном власништву.⁵⁵

1.4.2. Посредници у осигурању (Брокери)

Посредници у осигурању су правна лица која посредују при закључењу уговор у осигурању за једно или више осигуравајућих друштава. Послови посредовања у осигурању подразумевају довођење у везу осигураника са осигуравајућим друштвом, ради преговарања о закључењу уговора о осигурању.

Према одредбама Закона о осигурању ови послови су поверени друштвима за посредовање у осигурању. Примарни задатак ових друштава, осим повезивања осигураника и осигуравача, је чување интереса осигураника. Ове послове посредници у осигурању обављају:⁵⁶

1. Закључењем уговора са осигуравајућим друштвом у име и за рачун осигураника;
2. Преговарањем са осигуравачима о условима и цени осигурања;
3. Давањем савета о неопходном и примереном покрићу ризика;
4. Закључењем уговора о осигурању;

Посредник у осигурању мора осигуранику понудити онај концепт осигурања који је на најбољи могући начин прилагођен његовим потребама, а када се узму у обзир опасности којима је угрожен. То се постиже анализом ризика. У

⁵⁵ Народна банка Србије, сектор осигурања у Србији, извештај за 2017. годину.

⁵⁶ Маровић, Б., Авдаловић, В., Кузмановић Б., *op. cit.* стр. 88.

том смислу се о посреднику у осигурању може говорити као о саветнику, како о врсти и обиму осигуравајућег покрића, тако и о избору осигуравача.⁵⁷

Посредник у осигурању није одговоран за неиспуњење обавеза из уговора од стране осигуравача, осим у случајевима када је за то писмено јемчио.⁵⁸ У том случају осигуравач се може обратити посреднику за испуњење уговорне обавезе. Међутим, у највећем броју случајева, посредници на себе преузимају одговорност за избор осигуравача (*culpa in eligendo*) што значи да посредници у осигурању својим клијентима одговарају за несавесно и нестручно дате савете.

Посредници су извесним делом одговорни за штету која је настала због спровођења поступка ликвидације или стечаја над осигуравачем, ако је у тренутку закључења уговора о осигурању знао или је морао знати ту чињеницу. Ова одговорност се заснива на професионалној обавези посредника да се према свом клијенту односи са дужном пажњом.⁵⁹

Посредник у осигурању је дужан да пре закључења уговора о осигурању пружи објашњења која су од значаја за доношење одлуке о закључењу уговора. Ова обавеза се нарочито односи на:⁶⁰

1. Израду анализе опасности за осигураника и предлог покрића које је за њега најадекватније;
2. Израду процене пословања осигуравача (процене његове солвентности);
3. Посредовању у закључењу уговора у осигурању са осигуравајућим друштвом које осигуранику пружа најпотпунију заштиту;
4. Обавештавање осигуравача о намери осигураника да закључи уговор о осигурању, такође, обавештавање осигураника о условима осигурања и упознавање са правилима за израчунавање премије;
5. Проверу садржаја полисе осигурања;

⁵⁷ Ivanjko, Š., (1999). Zavarovalni posrednik in svetovalec – poklic prihodnosti, AGENS, Ljubljana, str. 14.

⁵⁸ Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повеља), члан 1.

⁵⁹ Oakers, R., Neville, R., (1996). Insurance brokers, an Industry accounting guide, The Institute's Publisher, London, str. 20.

⁶⁰ Чоловић, В., op. cit. стр. 83.

6. Пружање помоћи осигуранику за време трајање уговора о осигурању пре и после наступања осигураног случаја. Такође, посредник у осигурању води рачуна о испуњењу обавезе осигураника из уговора, које су значајне за остваривање права из уговора;
7. Праћење извршавања уговора о осигурању у чијем је закључењу посредовао;
8. Изради предлог за измену закљученог уговора о осигурању ради веће сигурности осигураника.

Основна обавеза посредника у осигурању је довођење у везу осигураника и осигуравача. Међутим, законом о осигурању али и уговором о осигурању утврђују се још неке његове обавезе. Његова најзначајнија задужења су:⁶¹

1. Да укаже на околности које су од значаја за процену ризика;
2. Да обавести клијента о стању на тржишту осигурања;
3. Да изради понуду осигурања;
4. Да уплати премију;
5. Да учествује у утврђивању штете;

У том смислу је неопходно да константно сарађује са осигураником, да му пружа неопходне информације, упозори на могуће последице у случају нетачних података о ризику.

Одговорност посредника према клијету је уговорна и заснива се на доказаној кривици, што значи да осигураник мора доказати да је обавеза коју посредник није извршио, била његова уговорна обавеза. Штета за осигураника кривицом посредника најчешће настаје када уговором о осигурању није покривена последица штетног догађаја делимично или у целости.⁶² Заштита потрошача подразумева да осигураник мора знати да ли посредник заступа независно од осигуравајућег друштва, или као његов заступник, што је веома важно са становишта остварења његовог права на накнаду штете, односно да ли се захтев за накнаду штете упућује осигуравачу или посреднику.

⁶¹ Пак, Ј., (2011). Право осигурања, Универзитет Сингидунум, Београд, стр. 179.

⁶² Ibid.

1.4.3. Заступници у осигурању

Заступници у осигурању су правна или физичка лица који на основу уговора о заступништву обављају послове осигурања у име и за рачун друштва за осигурање. Постоје 3 врсте заступника у осигурању:⁶³

1. Заступници запослени у одређеном осигуравајућем друштву;
2. Уговорни заступници;
3. Осигуравајућа заступничка друштва.

Заступници који су запослени у одређеном осигуравајућем друштву обављају послове осигурања у оквиру радног односа. Уговорни заступници и осигуравајућа заступничка друштва послове осигурања обављају на основу уговора којим се заступници обавезују да ће у име и за рачун осигуравајућег друштва, а на основу добијених овлашћења од осигуравача, склопити уговор о осигурању са трећим лицем, за шта му осигуравајуће друштво плаћа провизију. Осигуравајуће заступничко друштво је правно лице које обавља послове заступања осигуравајућих друштава при закључењу уговора о осигурању. Ова друштва се могу основати у форми акционарског друштва или друштва са ограниченом одговорношћу. Послове заступања могу обављати и друга лица, ако уговарају осигурања која су у непосредној вези са услугом коју обављају (шпедитери, туристичке агенције и сл.). Закон о осигурању предвиђа да за радње предузете у обављању послова заступања у осигурању одговара друштво за осигурање као за властите поступке.⁶⁴

Заступник у осигурању има овлашћења да:⁶⁵

1. Закључује уговоре о осигурању;
2. Уговара измене уговора о осигурању;
3. Уговара продужење важења уговора о осигурању;
4. Издаје полисе осигурања;
5. Наплаћује премије осигурања;

⁶³ Маровић, Б., Авдаловић, В., *op. cit.* стр. 42.

⁶⁴ Пак, Ј., (2011). *op. cit.* стр. 176.

⁶⁵ Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повела), члан 906.

6. Прима изјаве упућене осигуравачу.

Послови заступања о осигурању се садржински разликују од послова посредовања. Суштинска разлика је у томе што је посредник независан од осигуравача. Између њих не постоји уговор којим се осигуравач обавезује да посреднику уступи део послова.

Посредници и заступници у осигурању се разликују и по томе што они раде за различите стране које закључују уговор о осигурању. Посредници раде за лице које жели да закључи уговор да би се заштитио од ризика, а заступник за осигуравача. Заступник у осигурању мора у свом називу садржати и ознаку делатности „заступање у осигурању“ као истакнуто име осигуравајућег друштва које заступа, јер је оно одговорно за послове које заступник предузима на основу принципа *culpa in contrahendo*.⁶⁶

Одговорност заступника у односу на осигуравача је уговорна, а у односу на уговорника је вануговорна. Осигуравач је одговоран само за послове заступања који имају везе са овлашћењима на основу уговора о заступању. Одговорност заступника се заснива на кривици која се утврђује у сваком конкретном случају. Став судске праксе је да се заступник позива на одговорност, ако је због његовог професионалног пропуста осигураник претрпео штету.

Приликом закључења уговора о осигурању место осигуравача је увек јасно дефинисано. Међутим код осигураника то није случај. Често се осигураник меша са уговарачем осигурања или са корисником осигурања. Разлог за то је што је уговарач осигурања најчешће корисник осигурања.⁶⁷ Иако у теорији постоји мишљење да разликовање ових појмова уноси забуну, код неких уговора је ово разликовање неопходно. Ово се нарочито односи на осигурања у корист трећег лица, када уговарач осигурања, осигураник и корисник осигурања могу бити различита лица.

⁶⁶ Чоловић, В., *op. cit.* стр. 85.

⁶⁷ Шулејић, П., (1992). *Право осигурања*, Мисао, Нови Сад, стр. 105.

1.4.4. Осигураник

Осигураник може бити свако лице које има интерес за осигурањем и које је пословно способно. Пословна способност се изједначава с општом пословном способношћу за искључење уговора.⁶⁸ Код имовинског осигурања, осигураник је лице чија је ствар осигурана. Код осигурања лица осигураник је лице чији је телесни интегритет осигуран.

Осигураник може бити физичко или правно лице. Лице које у своје име и за свој рачун закључи уговор о осигурању је осигураник или уговарач осигурања. Као правно лице осигураник је скуп физичких лица којима правни поредак признаје својство правног субјекта односно које има:⁶⁹

1. Организацију одређену неким актом, (законом статутом и сл.);
2. Посебну имовину;
3. Циљ који је дозвољен;
4. Правно признање (регистарција, концесија, пријава...);

Између осигураника и уговарача осигурања постоји разлика. Као лице које закључује уговор о осигурању у своје име и за свој рачун, осигураник се за уступљени ризик обавезује да исплати одређену суму (премију осигурања), али у случају остварења осигураног случаја има право на накнаду из осигурања. Уговарач осигурања је лице које закључује уговор о осигурању у корист трећег лица. То значи да у случају реализације осигураног ризика право на накнаду из осигурања нема то лице, већ неко треће лице.

Код уговора о колективном осигурању уговарач осигурања је лице које закључује уговор о осигурању (послодавац, разна удружења и сл.), а осигураници су лица чије је имовински интерес или телесни интегритет осигуран.⁷⁰ Међутим, постоје и уговори о колективном осигурању у којима је уговарач заступник уговарача, па он иступа у име и за рачун сваког лица на које се односи колективни уговор о осигурању.

⁶⁸ Маровић, Б., Авдаловић, В., *op. cit.* стр 39.

⁶⁹ *Ibid*, стр. 39.

⁷⁰ Пак, Ј., (2012), *op. cit.* стр. 193.

У законским текстовима се користе појмови осигураник и уговарач осигурања у зависности од контекста који одређује једно или друго својство. Термин „уговарач“ осигурања се користи када је реч о обавези плаћања премије осигурања а „осигураник“ када се ради о обавези пријаве осигураног случаја.⁷¹ Ипак, у највећем броју случајева корисник осигурања је осигураник.

Осигураник, уговарач осигурања и корисник осигурања у неким случајевима могу бити једно лице, али то могу бити и различита лица. Нпр. код осигурања живота за случај доживљења, уговарач осигурања може бити осигураник и корисник осигурања, уколико уговором не одреди неко лице као корисника осигурања. Међутим, у случају осигурања живота за случај смрти, једно лице не може бити уговарач осигурања, осигураник и корисник осигурања, јер корисник, јасно је, не може бити лице на чији живот је уговор закључен.

Лице које закључује уговор у име и за рачун другог лица не може бити уговарач осигурања јер се уговор у име и за рачун другог лица може закључити само уз његова овлашћења.

Својство осигураника, осим уговарача осигурања може имати и неко треће лице. То је случај када се уговор о осигурању закључује у своје име, али у циљу заштите интереса неког другог лица. То је случај када нпр. складиштар осигура робу која му је поверена. У том случају осигураник је власник робе. Овакви уговори нису ретки у пракси.

Осигураник може бити лице које није сопственик ствари која је осигурана под условима да има материјални интерес у вези те ствари. Тако осигураник може бити и плодуживалац, хипотекарни поверилац и сл.⁷² У овом случају се као лица у послу осигурања јављају и носиоци стварног права на осигураној ствари. Они се у случају остварења осигураног ризика према осигуравачу могу појавити са захтевом за накнаду осигурања. Исто тако, у правне односе осигурања се може појавити и прибавилац осигуране ствари у случајевима отуђења тих ствари. У том случају

⁷¹ Пак, Ј., (2012), *op. cit.* стр. 193.

⁷² Шулејић, П., (1973). *Право осигурања*, БИГЗ, Београд, стр. 130.

прибавилац тих ствари се прихвата права и обавеза уговарача осигурања и према осигуравачу се појављује као уговорна страна.

1.5. Врсте осигурања

Привредни, научни и техничко-технолошки развој допринели су развоју осигуравајуће делатности. Током XX и XXI века осигурање постаје веома моћна финансијска грана светске привреде. Врсте осигурања су данас веома разгранате и појављују се у многобројним облицима којима се покрива готово свака област људске делатности. Из тог разлога је неопходна њихова подела и груписање по одређеним заједничким својствима којима се олакшава њихово проучавање.

У теорији, али и у пракси, постоје велики број критеријума за поделу осигурања. Они зависе како од организације и уређења осигурања тако и од организације целокупне привреде неке земље. Међутим, ни једна подела није коначна јер осим многобројности, због стварања нових облика осигурања којима се покривају нове потребе из области привредних и друштвених односа, осигурање је и променљива категорија.⁷³

Најчешћи критеријуми за поделу осигурања су:

1. Према предмету осигурања на осигурање лица и осигурање имовине;
2. Према начину одређивања покрића на осигурање од свих ризика и осигурање од наведених ризика;
3. Према начину настанка на добровољно и обавезно осигурање;
4. Према месту испољавања ризика на копнено, поморско, ваздушно осигурање;
5. Према броју осигураних лица на појединачно и заједничко осигурање;
6. Према својству осигураника на осигурање правних лица и осигурање физичких лица;

⁷³ Бјелић, М., (2002). Осигурање и реосигурње, ТЕСТУС, Загреб, стр. 136.

7. Према степену мешања државе на социјално осигурање и тржишно осигурање;
8. Према начину изравнања ризика на осигурање, реосигурање и саосигурање;
9. Према томе од које потребе се полази приликом накнаде штете на штетовно и свотно осигурање;
10. Према томе да ли је реч о животним или осталим осигурањима на животна и неживотна осигурања.

1.5.1. Осигурање лица

Са становишта предмета осигурања и опасности које им прете осигурање се може поделити на:

- Осигурање лица;
- Имовинска осигурања.

Осигурања лица обухватају осигурања од оних врста ризика којима се угрожавају људи, односно којима се непосредно угрожавају људски живот и тело.

Основна својства ових врста осигурања су:⁷⁴

1. Предмет осигурања није материјална вредност већ личност осигураника;
2. Циљ осигурања је исплата уговорене суме, а не накнада штете;
3. Услов за остваривање права из осигурања није материјални интерес као што је то случај са имовинским осигурањем.⁷⁵

Осигурање лица обухвата:

1. Осигурање живота;
2. Осигурање од последица несрећног случаја;
3. Здравствено осигурање;
4. Добровољно пензијско осигурање.

Имовинска осигурања обухватају осигурања чији су предмет осигурања материјална добра која остварењем осигураног случаја могу бити оштећена или

⁷⁴ Калинић, З., Војиновић, Ж., Жарковић, Н., (2012). Животна осигурања, Независни универзитет, Бања Лука, стр. 15.

⁷⁵ Маровић, Б., Жарковић, Н., (2002). Лексикон осигурања, ДДОР Нови Сад, Нови Сад, стр. 231.

уништена. Циљ овог облика осигурања је накнада штете на осигураној имовини. У ову групу спадају:⁷⁶

1. Осигурање ствари;
2. Осигурање од одговорности;
3. Осигурање зајма;
4. Осигурање превоза.

Најзначајније врсте осигурања ствари су:

- Осигурање од пожара;
- Осигурање од лома машина;
- Осигурање од провалне крађе и разбојништва;
- Каско осигурање моторних возила;
- Осигурање грађевинарства;
- Осигурање од прекида рада;
- Осигурање домаћинства;
- Осигурање биљне производње;
- Осигурање животиња.

Осигурање од одговорности обухвата:

- Осигурање од опште одговорности;
- Осигурање од аутоодговорности.

У подгрупу осигурање превоза се убраја:

- Каско осигурање бродова, чамаца, ваздухоплова и сл;
- Осигурање роба у домаћем и међународном саобраћају;
- Осигурање од одговорности превозника према сопственику робе или трећим лицима.

⁷⁶ Шулејић, П., (2005). Право осигурања (пето измењено и допунљено издање), Досије, Београд, стр. 68

1.5.2. Штетовна и свотна осигурања

У случајевима када осигуравач уђе у обавезу плаћања накнаде, у зависности од тога да ли се тиме задовољава осигураникова стварна или замишљена потреба осигурање може бити:

- Штетовно осигурање;
- Свотно осигурање.

Код штетовног осигурања поштује се принцип покривања стварне потребе осигураника након дејства осигураног ризика. Овом врстом осигурања тежи се да се осигураник што је више могуће стави у положај у који се налазио пре наступања штетног догађаја. Из настале штете, код ових врста осигурања, осигураник не може извучити никакву корист. У ову врсту осигурања спадају имовинска осигурања, а веома ретко и нека осигурања лица (нпр. осигурање од болничких трошкова) .

Свотна осигурања обухватају све врсте осигурања код којих су осигуране суме унапред процењене и одређене и представљају осигураваочеву обавезу. Да би дошло до исплате осигуране суме осигураник је у обавези да докаже да је наступио осигурани случај, али није у обавези да докаже настанак штете.⁷⁷

У ову врсту осигурања спадају осигурање живота и осигурање од незгода. За њих је карактеристично непостојање одштетних својстава јер је веома тешко или немогуће утврдити штету. Из тог разлога општи прописи који се примењују код штетовних осигурања код свотних изузмају.⁷⁸

1.5.3. Животна и неживотна осигурања

У Републици Србији, као и у већини земаља Законом о осигурању је прихваћена подела на:

- животна осигурања;

⁷⁷ Tonndorf, F., Horn, F., (1999). Lebensversicherung von A bis Z (13. auflage), verlag Versicherungswirtschaft, Karlsruhe, стр. 199.

⁷⁸ Калинић, З., Војиновић, Ж., Жарковић, Н., op. cit. стр. 16.

- неживотна осигурања.

1.5.3.1. Животна осигурања

У многим земљама у свету, па и на нашим просторима појам животно осигурање се изједначава за појмом осигурања живота. Према одредбама закона о осигурању врсте животног осигурања су:⁷⁹

1) осигурање живота, које покрива:

(1) осигурање живота за случај доживљења,

(2) осигурање живота за случај смрти,

(3) осигурање живота за случај смрти и доживљења,

(4) осигурање живота с повратом премије;

2) осигурање за случај венчања и рођења;

3) рентно осигурање;

4) допунско осигурање уз осигурање живота, које покрива:

(1) допунско осигурање од последица незгоде уз животно осигурање,

(2) допунско здравствено осигурање уз животно осигурање;

5) животна осигурања из тач. од 1) до 3) овог члана везана за јединице инвестиционих фондова;

6) тонтине, које представљају осигурање у коме се осигураници договоре да ће заједнички капитализовати своје доприносе и тако капитализовану имовину поделити између оних осигураника који доживе одређену старост, односно између наследника умрлих осигураника;

7) осигурање с капитализацијом исплате, које се заснива на актуарским обрачунима и у коме осигураник као замену за једнократну или периодичну уплату премије прима исплате у одређеној висини у одређеном периоду.

Осигурање живота представља вид заштите појединца и његове породице од ризика превремене смрти, смањења или губитка способности привређивања.⁸⁰ Иако

⁷⁹ Закон о осигурању, Сл. гласник РС, бр. 139/14, члан 8.

⁸⁰ Маровић, Б., Авдаловић, В., (2006). Осигурање и теорија ризика, Центар за аутоматизацију и мехатронику, Нови Сад и Београдска банкарска академија, Београд, стр. 89.

као и остале врсте осигурања обезбеђује заштиту од ризика, осигурање живота представља и облик штедње којом се корисник осигурања обезбеђује за случај смрти, губитка или смањења способности привређивања па и у случају доживљења, када му се исплаћују акумулирана финансијска средства.

У својој основи осигурање живота је уговор којим се осигуравач обавезује да ће кориснику осигурања исплатити уговорену суму новца у случају смрти неког лица или у случају његовог доживљења одређеног времена. Због своје природе осигурање живота се јавља у бројним облицима:

1. осигурање живота за случај смрти;
2. осигурање живота за случај доживљења;
3. осигурање живота за случај доживљења и смрти;
4. осигурање живота са повратком премије.

Осигурање живота за случај смрти је најстарији и најпознатији облик осигурања. Ризик који је покривен овим осигурањем је смрт осигураника. Постоји више врста овог уговора.⁸¹

Осигурање на цео живот је врста осигурања код кога се осигуравач обавезује да ће исплатити новчану суму за случај смрти без обзира када ће смрт наступити, а осигураник се обавезује да ће плаћати полису до краја живота или до уговореног времена.

Осигурање за случај смрти до уговореног времена (привремено осигурање) код кога се осигуравач обавезује да ће исплатити уговорену суму ако је наступила смрт осигураника до истека времена наведеног у полиси. Ако осигураник не умре пре уговореног рока осигуравач нема никакве обавезе.

Осигурање за случај надживљења је вид осигурања код кога се обавеза уговарача остварује у случају када корисник осигурања надживи осигураника. Ако осигураник надживи корисника осигурања осигурана сума се не исплаћује.

⁸¹ Пак, Ј., (2012). *op. cit.*, стр. 304.

Осигурање на два живота је облик осигурања код кога су осигураници два лица. Осигуравач, у том случају, исплаћује осигурану суму осигуранику који је надживео другог.

Допунско осигурање уз осигурање за случај смрти представља врсту осигурања за случај смрти и за случај инвалидитета. Овим осигурањем се осигураник обезбеђује за случај смрти или ако услед незгоде више није способан за рад. У овом случају осигуравач преузима обавезу да исплати уговорену суму за случај смрти осигураника иако је већ исплатио суму због инвалидитета.

Осигурање за случај доживљења је врста осигурања живота којом се обезбеђује материјална сигурност осигураника. Облици ове врсте осигурања су:⁸²

- осигурање одложене исплате осигуране суме;
- осигурање доживотне ренте.

Осигурање одложене исплате осигуране суме обезбеђује осигуранику исплату у случају ако је жив у уговорено време. Овим уговором се може предвидети и обавеза осигуравача на исплату осигуране суме по истеку одређеног броја година од закључења уговора или навршења одређеног броја година живота осигураника.

Осигурање доживотне ренте представља врсту осигурања код кога је осигуравач обавезан да осигуранику исплаћује ренту од рока који је означен у уговору. Ако осигураник уплати премију једнократно, рента се може исплатити и од момента закључења уговора. Премија може имати новчани облик или то може бити некретнина. Уколико осигураник умре пре рока предвиђеног као почетак исплаћивања ренте, осигуравач задржава уплаћене премије, али се може уговорити и исплата премије наследницима.

Осигурање за случај доживљења или смрти (мешовито осигурање) је врста осигурања која обезбеђује гарантовану исплату унапред уговореног износа новца (осигуране суме) осигураном лицу у случају доживљења или корисницима осигурања у случају смрти осигураника, са тим да осигурана сума не мора бити

⁸² Пак, Ј., (2012). *op. cit.*. стр. 305.

иста, као осигурана сума за доживљење.⁸³ Овде је реч о два правно независна осигурања којима су обезбеђена два ризика. Код мешовитог осигурања осигуравач у сваком случају исплаћује уговорену суму, а због обавезе плаћања премије до краја живота, искључена је могућност једнократног плаћања премије приликом закључења уговора.⁸⁴

Осигурање за случај венчања или рођења је врста осигурања којом родитељи обезбеђују финансијску подршку за своје потомке. Осигурање се може уговорити од рођења детета до навршене петнаесте године, а уплате премије се врше до навршене двадесете године живота. Осигурану суму корисник осигурања остварује онда када се остваре услови из уговора (нпр. када се одлучи на брак између двадесете и тридесете године). У супротном осигурана сума се исплаћује када наврши тридесет година живота.⁸⁵

У новије време појавили су се и неки новији облици осигурања живота као што су:⁸⁶

1. Осигурање детета на доживљење са укључењем последица незгоде;
2. Осигурање школовања;
3. Осигурање живота;
4. Кредитно осигурање живота;
5. Осигурање од најтежих болести;
6. Осигурање живота преко улагачких фондова.

Осигурање детета на доживљење са укључењем последица незгоде је спој осигурања од последица незгоде и осигурања живота детета. Уговор склапају родитељи од рођења детета до навршене четрнаесте године живота. Исплата осигуране суме увећане за добит се исплаћује кориснику осигурања по навршености деветнаесте године живота.

⁸³ Војиновић, Ж., Саваи, А., (2017). Мешовито осигурање као водећи производ на тржишту Србије, Економски изазови, вол. 6, бр. 11, Интернационални Универзитет у Новом Пазару, Нови Пазар, стр. 65.

⁸⁴ Petauton, P., (2008). Theorie et pratique de l'assurance vie, Paris, стр. 8.

⁸⁵ Калинић, З., Војиновић, Ж., Жарковић, Н., op. cit. стр. 81.

⁸⁶ Ibid, стр. 81-83.

*Осигурање школовања детета*⁸⁷ се врши осигурањем живота родитеља на одређени рок којим се кориснику осигурања обезбеђују средства за школовање. Осигурана сума се исплаћује кориснику осигурања након уговореног рока при чему исплата не зависи од тога да ли је осигурано лице живо. Уколико осигурано лице умре пре истека уговореног рока, обуставља се плаћање премије и осигурање постаје бесплатно.

Осигурање супружника представља облик узајамног осигурања брачних супружника при чему се, у случају смрти једног од њих, осигурана сума исплаћује преживелом осигуранику. У случају доживљења оба супружника уговорена сума се исплаћује у једнаким деловима. У случају смрти оба осигураника, осигурана сума се исплаћује наследницима или кориснику осигурања. Премија осигурања се плаћа до смрти једног осигураника или до уговореног рока.

Кредитно осигурање живота је осигурање живота само за ризик смрти. Суштина ове врсте осигурања је враћање зајма уколико се догоди да дужник умре пре отплате дуга. Са отплатом дуга код ове врсте осигурања се умањује и осигурана сума.⁸⁸

Осигурање од најтежих болести је вид осигурања где се исплата осигуране суме врши у случају настанка неке од тешких болести. Осигураник добија осигурану суму пре смрти, чиме се он економски збрињава. Списак болести које ово осигурање покрива зависи од осигуравајућег друштва.

Осигурање живота преко улагачких фондова је облик осигурања код којег осигурана сума зависи од приноса на уложени новац у улагачке фондове. Осигурање је делотворно како за осигураника тако и за осигуравача. Осигураник на овај начин може увећати осигурану суму. Исто тако, принос од улагања препуштен је власнику полисе осигурања, што представља погодност за осигуравача.

⁸⁷ Ruh, S. T. (2002). Das kleine Versicherungslexikon, Verlag wirtschaft und Finanzen, Düsseldorf, стр. 18.

⁸⁸ Bennett, C., (2004). Dictionary in assurance (second edition), FT prentice hall, London, стр. 4.

Рентно осигурање (осигурање ренте) је врста животног осигурања код кога се накнада из осигурања јавља у виду новчане исплате током одређеног периода или доживотно. Циљ овог осигурања је обезбеђење будућности редовним примањем. Висина ренте може бити стална, опадајућа или растућа. Почетак исплате ренте је најчешће везан за уплату укупне премије осигурања или након одређеног броја година. На нашем тржишту се најчешће срећу три вида рентног осигурања:⁸⁹

1. Осигурање доживотне наследне ренте са загарантованим раздобљем исплате;
2. Осигурање наследне привремене ренте са загарантованим периодом исплате;
3. Осигурање привремене одложене личне ренте за дечије школовање.

Код *осигурања доживотне наследне ренте са загарантованим раздобљем исплате* осигуравач отпочиње са исплатом ренте кориснику осигурања или осигуранику при окончању премијских уплата. Ако наступи смрт осигураника или корисника осигурања, осигуравач ренту исплаћује наследнику све до трајања уговореног рока. У случају када осигураник доживи истек загарантованог раздобља осигуравач доживотно исплаћује ренту.

Код *осигурања наследне привремене ренте са загарантованим периодом исплате* исплата уговорене ренте осигуранику се врши у периоду од 10 или 20 година, а кориснику осигурања, уколико осигураник умре, у периоду од 5 до 10 година.

Осигурање привремене одложене личне ренте за дечије школовање има за циљ обезбеђење потреба детета као што су школовање, куповина стана, куповина аутомобила. Осигуравач има обавезу плаћања ренте од пунолетства или све до времена предвиђеног уговором о осигурању.

⁸⁹ Калинић, З., Војиновић, Ж., Жарковић, Н., op. cit. стр. 136-138.

Допунско осигурање уз осигурање живота представља добровољно осигурање које осигураник закључује заједно са осигурањем живота. Законодавац је предвидео две врсте таквог осигурања:

1. Допунско осигурање од последица незгоде уз животно осигурање;
2. Допунско здравствено осигурање уз животно осигурање.

Допунско осигурање од последица незгоде (несрећног случаја) уз животно осигурање, представља врсту осигурања којим се обезбеђује заштита осигураника од свих опасности којима се угрожава његов телесни интегритет. То је врста неживотног осигурања за коју важе правне одредбе које уређују осигурање од незгоде која се из практичних разлога за осигураника и осигуравача продаје уз осигурање живота.⁹⁰ Осигураник је у овом случају осигуран двоструко за случај смрти, делимичне или трајне неспособности услед незгоде, као и за случај доживљења уговореног рока. Незгодом (несрећним случајем) сматра се сваки догађај који је независан од воље осигураника, који делује споља на тело осигураника и за последицу има смрт осигураника и његову потпуну или делимичну трајну или привремену онеспособљеност. Болести се не сматрају несрећним случајем, јер је њихов узрок у унутрашњим телесним процесима осим ако нису изазване доказаном грешком здравственог особља или других разлога које утврђује сваки осигуравач.

Допунско здравствено осигурање је други облик неживотног осигурања који се веома често прикључује осигурању живота. Овим обликом осигурања се прибавља свеобухватнија и квалитетнија здравствена заштита. У Републици Србији постоји неколико врста добровољног здравственог осигурања:⁹¹

1. Упоредно здравствено осигурање које пружа виши ниво здравствене услуге од обавезног здравственог осигурања;
2. Додатно здравствено осигурање које укључује и оне видове здравствене заштите који нису обухваћени обавезним здравственим осигурањем;

⁹⁰ Андријанић, И., Класић, К., (2002). Техника осигурања и реосигурања, Микро рад, Загреб, стр. 84.

⁹¹ Уредба о добровољном здравственом осигурању, Сл. гласник РС, 108/08, и 49/09, члан 30.

3. Приватно здравствено осигурање које обухвата здравствену заштиту лица неукључених у обавезну здравствену заштиту.

Добровољно здравствено осигурање има више подврста⁹²

1. Осигурање трошкова лечења;
2. Осигурање дневне накнаде за болничко лечење;
3. Осигурање дневне накнаде због болести;
4. Осигурање неге због болести итд.

Тонтине представљају врсту осигурања у коме се осигураници договоре да заједнички капитализују своје доприносе и тако капиталозовану имовину поделе осигураницима који доживе одређену старост или наследницима осигураника који су умрли.⁹³

Осигурање са капитализацијом исплате је осигурање у коме осигураник у одређеном периоду прима исплату у одређеној висини као замену за једнократну или периодичну уплату премије.⁹⁴

1.5.3.2. Неживотна осигурања

Неживотна осигурања обухватају све врсте осигурања која нису обухваћена животним осигурањем. Према одредбама Закона о осигурању то су:⁹⁵

1) осигурање од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења, које покрива:

(1) уговорену новчану накнаду за случај незгоде,

(2) накнаду уговорених трошкова за случај незгоде,

(3) комбинацију исплата претходне две

(4) исплату због последица повреде или оштећења здравља или због смрти путника;

⁹² Калинић, З., Војиновић, Ж., Жарковић, Н., *op. cit.* стр. 124.

⁹³ Закон о осигурању, Сл. гласник РС, бр. 139/14, члан 8, став 6.

⁹⁴ Закон о осигурању, Сл. гласник РС, бр. 139/14, члан 8, став 7.

⁹⁵ Закон о осигурању, Сл. гласник РС, бр. 139/14, члан 9.

2) *добровољно здравствено осигурање, које покрива:*

(1) уговорену новчану накнаду за случај болести,

(2) накнаду уговорених трошкова лечења,

(3) комбинацију исплата претходне две;

3) осигурање моторних возила, које покрива штете на моторним возилима на сопствени погон, осим шинских возила, и на возилима без сопственог погона, односно које покрива губитак тих возила;

4) осигурање шинских возила, које покрива штете на шинским возилима, односно губитак тих возила;

5) осигурање ваздухоплова, које покрива штете на ваздухопловима, односно губитак ваздухоплова;

6) осигурање пловних објеката, које покрива штете на пловним објектима, односно губитак тих објеката (морских, речних, језерских и каналских);

7) осигурање робе у превозу, које покрива штете на роби, односно губитак робе без обзира на врсту превоза;

8) осигурање имовине од пожара и других опасности, које покрива штете на имовини које настану услед пожара, експлозије, олује и других природних непогода, атомске енергије, клизања и слегања тла, осим штета које покривају осигурања из тач. од 3) до 7) овог члана;

9) остала осигурања имовине, која покривају штете на имовини настале због лома машина, провалне крађе, лома стакла, града, мраза или других опасности, осим штета које покривају осигурања из тач. од 3) до 8) овог члана;

10) осигурање од одговорности због употребе моторних возила, које покрива све врсте одговорности због употребе моторних возила на сопствени погон на копну, укључујући и одговорност при транспорту;

11) осигурање од одговорности због употребе ваздухоплова, које покрива све врсте одговорности због употребе ваздухоплова, укључујући и одговорност при транспорту;

12) осигурање од одговорности због употребе пловних објеката, које покрива све врсте одговорности због употребе ових објеката, укључујући и одговорност при транспорту;

13) осигурање од опште одговорности за штету, које покрива остале врсте одговорности, осим одговорности из тач. од 10) до 12) овог члана;

14) осигурање кредита, које покрива:

- (1) ризик од неплаћања, односно кашњења у плаћању због несолвентности или других догађаја или поступака,
- (2) извозне кредите и остале ризике повезане са извозом, трговином и улагањима на домаћем и страном тржишту,
- (3) кредите који се исплаћују у ратама,
- (4) хипотекарне и ломбардне кредите,
- (5) пољопривредне кредите,
- (6) остале кредите и зајмове;

15) осигурање јемства, које гарантује непосредно или посредно испуњење обавеза дужника;

16) осигурање финансијских губитака, које покрива финансијске губитке због:

- (1) губитка запослења,

- (2) недовољних прихода,*
 - (3) лошег времена,*
 - (4) изгубљене добити,*
 - (5) непланираних опитних трошкова,*
 - (6) непланираних трошкова пословања,*
 - (7) губитка тржишне вредности,*
 - (8) губитка закупнине, односно прихода,*
 - (9) посредних пословних губитака, осим губитака из подтач. од (1) до (8) ове тачке,*
 - (10) осталих непословних губитака,*
 - (11) осталих финансијских губитака;*
- 17) осигурање трошкова правне заштите, које покрива судске трошкове, трошкове адвоката и друге трошкове поступка;*
- 18) осигурање помоћи на путовању, које покрива помоћ лицима која наиђу на проблеме на путовању, односно у другим случајевима одсутности из пребивалишта или боравишта.*

У зависности од повезаности ризика односно интереса који се покривају осигурањем Закон о осигурању је предвидео следеће подгрупе неживотног осигурања:⁹⁶

1. Осигурање од последица незгоде и добровољно здравствено осигурање;
2. Осигурање возила;
3. Осигурање пловних објеката и транспорта;
4. Осигурање ваздухоплова;
5. Имовинска осигурања;
6. Осигурање од одговорности;
7. Осигурање од кредита и јемства.

⁹⁶ Закон о осигурању, Сл. гласник РС, бр. 139/14., члан 10.

Осигурање од последица незгоде представља вид осигурања лица која за предмет осигурања имају живот и здравље осигураника. Ова врста осигурања нема за циљ накнаду штете већ исплату одређене суме када се створи осигурани случај по правилима која су својствена осигурању лица. Међутим, у случајевима када се обавеза осигурања односи на накнаду трошкова лечења или изгубљене зараде, која је последица несрећног случаја, ова врста осигурања добија одштетни карактер, јер се исплаћује у висини накнадних трошкова, па се у овим случајевима примењују правила имовинских осигурања.⁹⁷

Осигурањем од последица незгоде се обезбеђује ризик од наступања несрећног случаја. Према правилима општих услова осигурања несрећни случај представља сваки изненадни и од воље осигураника независни догађај, који делујући углавном споља и нагло на тело осигураника, има за последицу његову смрт, потпуни или делимични инвалидитет, пролазну неспособност за рад или нарушавање здравља које захтева лекарску помоћ⁹⁸

Инвалидитет представља трајни или делимични губитак радне способности. Пролазна неспособност је немогућност вршења редовног занимања. Нарушено здравље представља обољења или повреде које су настала усред дејства несрећног случаја.⁹⁹ Осигурање од незгоде може бити добровољно или обавезно. Обавезно се заснива на уговору или закону, а добровољно на уговору.

Добровољно здравствено осигурање је врста осигурања којом се плаћањем премија осигурања, трошкови лечења преносе на осигуравајућа друштва. У Републици Србији овај облик осигурања је уведен на почетку периода транзиције. Све до тада здравствено осигурање је било потенцијалне природе. Међутим, лоше управљање фондом и нерационална потрошња су довели до великог пада квалитета здравствене услуге што је условило потребу приватног здравственог осигурања и појаву добровољног здравственог осигурања.

⁹⁷ Маровић, Б., Авдаловић, В., (2004). *op. cit.* стр. 246.

⁹⁸ *Ibid*, стр. 247.

⁹⁹ *Ibid*.

Осигурање возила обухвата:

- Исплата којом се покривају повреде, оштећења здравља или смрт путника;
- Осигурање моторних возила које покрива штете на моторним возилима на сопствени погон и без сопственог погона;
- Осигурање робе у превозу која покрива оштећења или губитак робе у превозу без обзира на врсту превоза;
- Осигурање од одговорности због употребе моторног возила на сопствени погон на путу, укључујући и одговорност при транспорту;

Осигурање моторних возила представља врсту осигурања имовине. Подела овог осигурања се може вршити на разне начине али је најчешћа подела на:¹⁰⁰

- Каско осигурање;
- Осигурање од одговорности;

Каско осигурање је врста добровољног осигурања моторног возила која обухвата осигурање моторних возила, осигурање алата и резервних делова који су стандардно испоручени уз то возило, уређаја која обезбеђују од крађе, појасева за везивање, ручну апотеку и сл. Уговором се може одредити да ово осигурање обухвати осигурање путника у возилу, пртљага, радио апарата, алата који није добијен са возилом, итд.

Каско осигурање може бити потпуно или делимично. Потпуно каско осигурање обухвата осигурање од:¹⁰¹

- Саобраћајне незгоде (судар, преврнуће, исклизнуће и сл.)
- Пожар, експлозија, олуја, град, удар грома, пад летелице и сл.
- Обест трећих лица, манифестације, демонстрације и сл;
- Крађа, разбојничка крађа;
- Превара, утаја возила која су дата у најам;

¹⁰⁰ Маровић, Б., (1977). Тржиште осигурања путничких возила са освртом на АП Војводину, Привредна изградња, Нови Сад, стр. 101 – 109.

¹⁰¹ Маровић, Б., Авдаловић, В., *op. cit.*, стр. 105

- Трошкови настали приликом спасавања возила, вуче хаварисаног возила и сл.

Делимично каско осигурање обухвата ризике које осигураник жели да обезбеди осигурањем. Најчешће су то:

- Пожар, удар грома, олуја, експозија, крађа демонстрације и др;
- Лом стакла на возилу које се не односи на стакла на светлима, штете које су проузроковане од животиња;
- Трошкови шлепања возила, превоз возача и путника са места удеса до пребивалишта и слично.

Иако ова врста осигурања пружа могућност осигурања од готово свих врста ризика, оно је у нашој земљи ретко.¹⁰²

Код осигурања од одговорности осигуравач преузима обавезу да уместо штетника накнади штету трећим лицима због догађаја који је за последицу имао смрт, телесну повреду, оштећење здравља неког лица, оштећење или уништење имовине. Овим осигурањем се надокнађује штета трећој страни и обезбеђује његова компензација. Одговорност у осигурању може бити:

- Грађанскоправна вануговорна одговорност;
- Уговорна (професионална) одговорност.

Вануговорна грађанскоправна одговорност може бити изазвана намерном или ненамерном радњом. Она која је изазана намерном радњом не може бити обухваћена осигуравајућим покрићем. У случају ненамерне радње штета може бити проузрокована непажњом или немаром. У том случају је постојање обавезе, неизвршење обавезе, оштећење материјалног добра, тела или здравља и постојање узрочне везе између немарне радње и настале штете неопходна.¹⁰³ Међутим, у случају апсолутне (објективне) одговорности кривица није неопходна за постојање одговорности. Уколико је настанак штете повезан са неком опасном ствари, узрочна веза се претпоставља и није је потребно доказивати.

¹⁰² Маровић, Б., (1977) *op. cit.* стр. 76-78.

¹⁰³ Маровић, Б., Кузмановић, Б., Његомир, В., *op. cit.* стр. 139.

Осигурање од одговорности се односи на одговорност за штете које настају употребом моторног возила од стране трећих лица. То је обавезно осигурање јер је прописано законом. Ова одговорност се односи на одговорност аутомобилисте према трећим лицима и оштећеним путницима. Према одредбама Закона о обавезном осигурању у саобраћају¹⁰⁴, власник возила је обавезан да са неким друштвом за осигурање закључи уговор о обавезном осигурању пре стављања моторних возила у саобраћај. У нашој земљи се не може извршити регистрација моторног или прикључног возила док се не поднесе полиса о осигурању од аутоодговорности.¹⁰⁵

Осигурање робе у превозу је врста транспортног осигурања које осим ове врсте осигурања обухвата још и осигурање превозних средстава, осигурање од одговорности возара и осигурање других интереса који се јављају при транспорту.¹⁰⁶

Осигурање пловних објеката и транспорта представља заштиту од ризика којима су изложена транспортна средства и роба која се превози. Ризици могу бити разноврсни. Они зависе од разних спољних утицаја или од природних својстава робе која се превози независно од врсте транспорта.

Основни транспортни ризици (саобраћајна незгода, елементарне непогоде, пожар итд.) су обухваћени сваким уговором у осигурању. Допунски транспортни ризици обухватају:¹⁰⁷

- Крађу или неиспоруку;
- Манипулативне ризике;
- Остале допунске ризике.

Крађа или неиспорука представља мањак робе при испоруци. Манипулативни ризици се односе на ризике у квантитету робе због утовара,

¹⁰⁴ Закон о обавезном осигурању у саобраћају, Сл. гласник РС, бр. 51/09, 78/11, 101/11, 93/12 и 7/13 - одлука УС.

¹⁰⁵ Петровић, А., (1996). Приручник за праксу у осигурању и реосигурању, Financing centar, Нови Сад, стр. 88.

¹⁰⁶ Јанковец, И., (1972). Транспортно осигурање у спољној трговини, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, стр. 91.

¹⁰⁷ Томашић, В., (1987). Транспортно осигурање, Савремена администрација, Београд, стр. 88.

истовара, или претовара робе због ломова, исцурења, оштећења амбалаже и сл. Остали допунски ризици представљају рђу робе, додир са другом робом, „бродско знојење“ које представља промену квалитета робе због кондензације и сл. Уколико до промене својстава робе дође због микроорганизама, нормалне влаге у атмосфери или сличних фактора, овакви ризици нису покривени осигурањем.

Роба се може осигурати и од ратних и политичких ризика. Ова врста осигурања се односи на поморски и ваздухопловни транспорт. Ратни ризици су дејство мина и разног ратног оружја осим нуклеарног. Политички ризици су ризици услед аката политичких власти као што су забрана испловљавања, задржавања брода, као и ризици који су последица судске одлуке или санитарне васти.¹⁰⁸ Осигурање пловних објеката и транспорта обухвата осигурање шинских возила, осигурање пловних објеката, осигурање робе у превозу и осигурање од одговорности због употребе пловних објеката.

Осигурање ваздухоплова обухвата неколико врста осигурања. Оно покрива исплату због:

1. Последица повреде, оштећења здравља или смрти путника;
2. Осигурање ваздухоплова;
3. Осигурање робе која се превози ваздухопловом;
4. Осигурање од одговорности због употребе ваздухоплова;

Осигурања у ваздухопловном саобраћају обухватају покриће свих основних и допунских ризика. Најчешћа подела овог осигурања је:¹⁰⁹

1. Осигурање од опасности којима су изложена лица (путници, чланови посаде);
2. Осигурање робе (карго);
3. Каско осигурање летелице;
4. Осигурање од незгоде (смрт, инвалидитет, трошкови летења);
5. Осигурање штете на имовини (пртљагу);

¹⁰⁸ Томашић, В., *op. cit.* стр. 79.

¹⁰⁹ Маровић, Б., Кузмановић, Б., Његомир, В., *op. cit.* стр. 222.

6. Осигурање од одговорности која се односи на одговорност за причињену штету путницима или трећим лицима као и одговорност за робу која се превози ваздухопловом итд.

Ваздухоплов (летелица) у ваздушном транспорту се може осигурати каско осигурањем. Овим осигурањем се покривају ризици који се односе на околности под којима се штета може догодити, врсте штете, обим штете који је осигурањем покривен.¹¹⁰ Каско осигурање се може закључити за одређено путовање или одређено време. А њиме су покривени потпуни или делимични губитак, као и оштећење предмета осигурања, трошкови спасавања и награда за спасавање, трошкови утврђивања и ликвидације штете покривене осигурањем.

Осигурање робе која се превози ваздухопловом (карго) осигурање подразумева осигурање вредности те робе, возарину, царину и све остале трошкове везане за превоз и испоруку робе. Осигурањем се не могу осигурати ризици изазвани намерним поступцима или крајњом непажњом осигураника, неадекватно паковање, неправилно означавање робе и сл.

Имовинска осигурања обухватају осигурање имовине од пожара и других опасности којима се на имовини покрива штета настала услед пожара, експлозије, олује, и других природних непогода, атомске енергије, клизање и слегање тла, осим штета покривених осигурањем моторних возила, осигурањем шинских возила, осигурањем ваздухоплова и пловних објеката. Ова врста осигурања обухвата и сва остала осигурања штете на имовини која настају због ломова машина, лома стакла, провалне крађе, града, мраза и свих других који нису покривени осигурањем моторних возила, ваздухоплова, шинских возила, пловних објеката и осигурањем робе у превозу.

Имовинска осигурања пружају покриће ризика од штета на покретној и непокретној имовини правних лица, физичких лица, и пољопривредних газдинстава. Ово осигурање се односи на веома широко подручје имовине. Основна сврха му је надокнада штете због наступања осигураног случаја.

¹¹⁰ Шулејић, П., (1983). Осигурање авијације са становишта позитивних законских прописа, Симпозијум: Област транспортних осигурања, Београд, стр. 11

Осигурање имовине може закључити само лице које има интерес да се осигурани случај не деси и само то лице, може имати право из осигурања.¹¹¹

Према одредбама Закона о облигационим односима кључни принципи за надокнаду штете код имовинских осигурања су прописани чланом 925.

Према томе, осигурањем имовине обезбеђује се накнада за штету која би се десила у имовини осигураника због наступања осигураног случаја. Износ накнаде не може бити већи од штете коју је осигураник претрпео наступањем осигураног случаја. Код осигурања усева и плодова и осталих производа земље износ штете утврђује се с обзиром на вредност коју би имали у време сабирања, ако није друкчије уговорено. Пуноважне су одредбе уговора којима се износ накнаде ограничава на мањи износ од износа штете. При утврђивању износа штете узима се у обзир измакли добитак само ако је то уговорено. Ако се у току истог периода осигурања догоди више осигураних случајева један за другим, накнада из осигурања за сваки од њих одређује се и исплаћује у потпуности с обзиром на целу своту осигурања, без њеног умањења за износ раније исплаћених накнада у том периоду. Ако је уговором о осигурању вредност осигуране ствари споразумно утврђена, накнада се одређује према тој вредности, изузев ако осигуравач докаже да је уговорена вредност знатно већа од стварне вредности, а за ту разлику не постоји оправдан разлог (као на пример, осигурање употребљаване ствари на вредност такве нове ствари, или осигурање субјективне вредности).¹¹²

Осигурање од пожара и других опасности обухвата осигурање имовине грађана, грађанских правних лица, пољопривредних газдинстава, и других правних лица која нису у саставу индустријских, занатских и услужних организација. Осим опасности од пожара ова врста осигурања обухвата и заштиту имовине од удара грома, експлозије (осим нуклеарне), олује и града, пада летелице, манифестација и демонстрација и од удара сопственог моторног возила или сопствене радне машине у осигурани грађански објекат. Као допунски ризици може се уговорити и заштита

¹¹¹ Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повеља), члан 924.

¹¹² Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повеља), члан 925.

од поплаве, бујица, одроњавања и проклизавања, исцурења течности и гаса. Овим осигурањем се покривају само непосредне штете на осигураној ствари.

Осигурање од пожара и других опасности спада у тзв. цивилна осигурања која су подељена у тарифне групе као што су:¹¹³

- Осигурање пољопривредног газдинства;
- Осигурање зграда, намештаја, електронске опреме;
- Осигурање робе у трговинским радњама, угоститељским објектима и складиштима;
- Осигурање музеја, изложби, биоскопа, позоришта;
- Осигурање предмета који се излажу на сајмовима;
- Осигурање дрва и угља на слободном простору (изван шумског подручја или индустријског простора);
- Осигурање шума, срушених стабала и дрва на шумском простору.

Осигурање од провалне крађе и разбојништва обухвата осигурање свих покретних ствари као и непокретних ствари које су оштећене или уништене приликом провалне крађе. Од ризика провалне крађе и разбојништва могу се осигурати само ствари које се налазе у затвореним и закључаним просторијама. Заштита ствари које се налазе на отвореном простору се може посебно осигурати уз услов да је простор на којима се чувају ограђен оградом одређене висине и ако постоји стални чувар.¹¹⁴

Предмет осигурања од провалне крађе и разбојништва су:

- Покретне ствари, намештај и уређаји у пословним зградама, угоститељским објектима, здравственим установама итд;
- Новац, хартије од вредности, разне збирке и друге вредности;
- Роба, сировине, потрошни материјал, ситан инвентар у индустријским, угоститељским, трговинским објектима и складиштима;
- Новац који се преноси, ствари из музеја, библиотека и сл;

¹¹³ Петрановић, В., (1984). Осигурање и реосигурање, Инофрматор, Загреб, стр. 221-224.

¹¹⁴ Услови за осигурање ствари од провалне крађе и разбојништва, Услови за осигурање имовине, ДДОР Нови Сад, Нови Сад, 1992 година

Осигурање стакла од лома покрива штете настале на:

- Стаклима свих врста, сликама, украсима од стакла, огледалима за регулисање саобраћаја;
- Светлећим натписима и њиховим оквирима;
- Неонским и осталим светлећим цевима;
- Мермерним плочама или плочама од вештачког камена на столовима, пултовима и сл;
- Порцеланска санитарија;
- Културни, историјски и надгробни споменици од мермера, камена, бетона;

Опасности од којих се осигурањем врши заштита ових ствари су:

- Огреботине, или друга оштећења на површини ствари која је осигурана;
- Слегања или клизања тла;
- Отварање или затварање гробница.

Осигурање домаћинства је комбиновано осигурање. Овим осигурањем се покривају ризици од оштећења или уништења ствари у домаћинству, али се њиме може обухватити и имовински интерес, као и одговорност која настаје услед поседовања стана. Најчешћи предмети осигурања су апарати, машине и друге ствари који служе уређењу стана, новац, драгоцености, уметнине, подне, зидне и стропне облоге, стакла на прозорима итд.

Опасности од којих се осигурава домаћинство су: пожар, удар грома, експлозија, град, поплаве, бујице, снежне лавине, изливање воде из инсталација, крађе и разбојништва, лом стакла итд.

Осигурање пољопривреде обухвата:

- Осигурање биљне производње (усева и плодова)
- Осигурање домаћих и других врста животиња

Осигурањем биљне производње обухваћено је осигурање усева, плодова, ливадске траве, лековитог биља, украсног биља, воћњака, винограда, садног материјала (шумског, воћног, лозног, трске и врбе за плетарство).

Код различитих врста усева и плодова може се осигурати зрно, семе, стабљика, корен, лист, плод. Код ове врсте осигурања је готово немогуће навести све осигуране ризике. Најважнији су:

- Мањак или вишак воде у земљишту (суша или прекомерна влага);
- Температура земљишта или ваздуха (мраз, топлотни удар);
- Град;
- Поплава;
- Пожар;
- Биљне болести;
- Штеточине;
- Коров;

По учесталости и по последицама, град је најчешћи ризик који се осигурава, али велики ризици за пољопривреду су и мраз, поплаве, олује, громови.

Осигурањем животиња је обухваћено осигурање домаћих и других животиња. Ризици који се покривају осигурањем код ове врсте осигурања су:

- Угинуће животиња од болести или несрећног случаја;
- Присилно клање осигуране животиње;
- Убијање животиње код које због болести или несрећног случаја нема изгледа да се то стање измени лечењем;
- Трошкови лечења (ако су уговорени);
- Други уговорени ризици.

У имовинска осигурања се може уврстити и осигурање индустрије. Ризици који се у овој врсти осигурања обезбеђују су пожар и друге опасности, осигурање машина од лома, осигурање објеката у изградњи и објеката у монтажи, осигурање електронских инсталација, осигурање имовине у јамама рудника...

Осигурање машина од лома и других опасности је врста осигурања чији предмет осигурања чине машине, уређаји (машински и електрични) апарати и инсталације са постољем, лежиштем и темељем уколико је њихова вредност урачуната у вредност машине. Осигурани ризици су:¹¹⁵

- Грешке у конструкцији, материјалу или изради;
- Распадања усред центрифугалне силе ;
- Недостатак воде у парним котловима или апаратима са паром;
- Мраз, притисак леда, кретање леда;
- Натпритисак и потпритисак;
- Затајивање уређаја за заштиту или аутоматско управљање;
- Немар, неспретност или зла намера радника;
- Пад осигуране машине;
- Удар или упадање страног предмета у машину;
- Зачепљења у бушотини;

Осим ових могу се осигурати и додатни услови:

- Прековремени рад на поправци машине;
- Амортизација;
- Накнада за учињене трошкове ради проналажења грешке.

Гаранцијско осигурање покрива штете настале услед грешке на испорученим производима. Предмет осигурања је ствар на коју је произвођач дао гаранцију. Ове предмете чине машине, апарати, челичне конструкције, спољни цевоводи и цевоводи под површином. Осигурани ризик је штета која је настала услед недостатка или неисправности осигуране ствари. Покриће осигурања не обухвата покриће грешке која је проузроковала штету.

Осигурање кредита и јемства је настало после Првог светског рата, када су економије свих земаља учесница биле уништене. Једна од значајних мера поновног покретања производње и трговине било је осигурање кредита које се, на почетку, односило на извозне кредите. Сврха овог осигурања је обезбеђење даваоца кредита

¹¹⁵ Петрановић, В., *op. cit.* стр. 205.

у случају нередовног извршења обавеза корисника кредита. То је таква врста осигурања код кога се осигуравач обавезује да ће повериоцу исплатити његово потраживање уколико дужник не изврши своју кредитну обавезу, ако до неизвршења дође услед неког ризика који је предвиђен уговором о осигурању.

Према суштини кредина осигурања се деле на:¹¹⁶

- „делкредере“ осигурање кредита;
- „кауцијско“ осигурање кредита;
- Осигурање против злоупотребе поверења.

„Делкредере“ осигурање кредита је врста осигурања кредита којим поверилац обезбеђује ризик ненаплате свог новчаног потраживања. Поверилац је у овом случају, осигураник и он плаћа премију осигурања. У случају остварења осигураног случаја свој одштетни захтев поверилац упућује осигуравачу.

Код „кауцијског“ осигурања уговор о осигурању са осигуравачем закључује дужник. Овом врстом осигурања осигуравач гарантује повериоцу да ће његово потраживање бити наплаћено. Најчешће се у случају ове врсте осигурања склапају два уговора. Први уговор је између дужника и осигуравача којим се дужник обавезује да ће плаћати осигуравачу премију, а осигуравач се обавезује да ће у случају остварења осигураног случаја повериоцу исплатити потраживања. Други уговор се закључује између повериоца и осигуравача којим се осигуравач обавезује да ће повериоцу исплатити потраживање, а поверилац пристаје да од осигуравача прими исплату дуга.

Осигурање против злоупотребе поверења је врста осигурања којим послодавац жели да се заштити од кривичних радњи које предузимају запослени као што су утаја, крађа, проневера и сл. У новије време ризик који се осигурава је и тзв. *hacker damage* који се односи на неовлашћени упад у информациони систем предузећа. Штете су наплативе уколико су директне, ако се открије лице које је штету проузроковало и докаже да су његове предузете радње противзаконите.

Према врсти ризика кредитно осигурање може бити:

¹¹⁶ Маровић, Б., Авдаловић, В., *op. cit.*, стр. 223.

- Осигурање од комерцијалних ризика;
- Осигурање од политичких ризика;
- Осигурање од катастрофалних ризика.

Осигурање од комерцијалниг ризика покрива штете проузроковане субјективним околностима које су у вези са дужником. То су неплаћање дуга у року, неплаћање у продуженом року, престанак платежне способности (инсолвентност).

Осигурање од политичких ризика представља заштиту од мера политичке природе због којих дужник није у могућности да изврши своју финансијску обавезу. Постоје директни и индиректни политички ризици. У директне ризике спадају мере које држава предузима према дужнику (конфискација, национализација итд.) као и штете на имовини због политичких немира. Индиректни ризици настају мерама којим држава доводи дужника у положај немогућности исплате дуга као што су забрана плаћања, отказивање уговора и сл.

Осигурање катастрофалних ризика је обезбеђење од деловања елементарних непогода. Реч је о уништењу имовине дужника или увођењу мера државе на подручјима погођених непогодама као што су мораторијум, забрана присилне наплате дугова и сл.

1.6. Правни оквир обављања делатности осигурања

Осигурање као веома значајна економска категорија имплицира потребу државе да, путем њеног регулисања јача поверење грађана у ову институцију, а што се постиже заштитом осигураника као потрошача ове услуге. Регулација осигурања се постиже доношењем закона који се спроводе од стране државних органа, а тумаче путем одлуке судова,¹¹⁷ што значи да се регулација послова осигурања постиже:

1. Нормирањем правила путем закона;

¹¹⁷ Маровић,Б., Кузмановић,Б., Његомир,В., *op. cit.* 109.

2. Спровођењем закона;
3. Тумачењем правила путем судова.

Регулисање делатности осигурања обавља се применом великог броја правних прописа који садрже норме којима се регулише правни положај и статус осигуравача као и односе у које ступају осигуравачи и осигуравач осигурања.

Право осигурања обухвата две врсте извора:

1. Изворе права статусног карактера;
2. Облигационо-правне изворе.

Извори права статусног карактера се односе на норме које регулишу правни положај и статус осигуравача. Ови извори обухватају законе и друге прописе (подзаконске акте, наредбе, одлуке) којима се уређује спровођење закона, као и разне прописе аутономног права које чине статут осигуравајућих организација и други општи акти којима се утврђује резултат пословања, математичке резерве осигуравајућих друштава и сл.

У Републици Србији се у делатности осигурања примењују:

1. Закон о осигурању
2. Закон о облигационим односима
3. Закон о обавезном осигурању у саобраћају
4. Закон о поморској пловидби¹¹⁸
5. Закон о облигационим односима и основама својинскоправних односа у ваздушном саобраћају¹¹⁹

Осим ових специјалних прописа примењују се још и Закон о здравственом осигурању¹²⁰, Закон о привредним друштвима¹²¹, Закон о приватизацији¹²², Закон о

¹¹⁸ Закон о поморској пловидби, Сл. гласник РС, бр. 87/11, 104/13 и 18/15.

¹¹⁹ Закон о облигационим односима и основама својинскоправних односа у ваздушном саобраћају, Сл. гласник РС, бр. 87/11 и 66/15.

¹²⁰ Закон о здравственом осигурању, Сл. гласник РС, бр. 25/19.

¹²¹ Закон о привредним друштвима, Сл. гласник РС, бр. 36/11, 99/11, 83/14 - др. закон, 5/15, 44/18 и 95/18.

¹²² Закон о приватизацији, Сл. гласник РС, бр. 83/14, 46/15, 112/15 и 20/16 – аутентично тумачење.

стечају¹²³, Закон о заштити потрошача¹²⁴, Закон о регистрацији привредних субјеката¹²⁵ и други.

Правни оквир сповођења делатности осигурања представља Закон о осигурању¹²⁶. „Стари“ Закон о осигурању који је донет 2004. године као *Lex specialis*, није садржао све норме којима се регулише ова делатност, већ само административно-правне норме које регулишу правни положај друштва за осигурање.¹²⁷

Закон о осигурању из 2014. године садржи основне одредбе којима се уређује делатност осигурања у Републици Србији. Закон је утврдио дефиницију и садржину послова осигурања као и врсте осигурања у Републици Србији. Одредио друштва за осигурање односно акционарска друштва за осигурање и друштва за узајамно осигурање као носиоце послова осигурања, регулисао начине њиховог оснивања, давање дозволе за рад, надзор над обављањем послова осигурања, начин оснивања, организацију и управљање овим друштвима. Закон, такође, садржи одредбе о начелима пословања, о заштити права и интереса корисника осигурања о информацијама које осигуравач има обавезу да пружи кориснику осигурања пре закључења уговора о осигурању и за време важења уговора. Према одредбама Закона о осигурању, друштва за посредовање у осигурању могу вршити послове посредовања у осигурању уколико од Народне банке Србије имају издату дозволу за вршење ових послова. Оснивање и пословање посредника у осигурању је такође регулисано одредбама Закона.

Закон о осигурању предвиђа и послове заступања у осигурању. Њиме се регулишу услови за оснивање заступника у осигурању, одређују послови које они обављају, њихова одговорност за заступање и слично.

¹²³ Закон о стечају, Сл. гласник РС, бр. 104/09, 99/11 - др. закон, 71/12 - одлука УС, 83/14, 113/17, 44/18 и 95/18.

¹²⁴ Закон о заштити потрошача, Сл. гласник РС, бр. 62/14, 6/16 - др. закон и 44/18 - др. закон.

¹²⁵ Закон о поступку регистрације у Агенцији за привредне регистре, Сл. гласник РС, бр. 99/11, 83/14 и 31/19.

¹²⁶ Закон о осигурању, Сл. гласник РС, бр. 139/14.

¹²⁷ Пак, Ј., Јеремид, Ј., Барјактаровић, Ј., (2012). Основи осигурања, Универзитет Сингидунум, Београд, стр. 30.

Имовина, обавезе, капитал и пословање друштава за осигурање су регулисани овим Законом. Друштва за осигурање морају поседовати средства техничких резерви, средства гарантних резерви и остала средства осигурања. Средства техничких резерви морају бити довољна за покриће свих обавеза из уговора о осигурању. Гарантна резерва се састоји из примарног и допунског капитала чији су састојци таксативно набројани у члану 124 Закона о осигурању.

Одредбама закона су одређене и маргине солвентности других организација како за животна тако и за неживотна осигурања и утврђене мере за обезбеђење солвентности осигуравајућег друштва. Такође су одређене и врсте имовине која се може прибавити средствима техничких резерви као и ограничење за инвестирање ових средстава и распоред инвестирања.

Законом о осигурању утврђена је и обавеза вођења пословних књига, обавеза извештавања Народне банке Србије о пословању, врсте надзора које врши Народна банка Србије над пословањем друштва за осигурање, као и мере које Народна банка Србије може предузети у случају непоступања по преузетим обавезама.

Закон о осигурању не регулише питања социјалног осигурања и обавезног осигурања у саобраћају. Социјална питања су регулисана посебним прописима која спадају у домен радног тј. социјалног законодавства, а обавезна осигурања у саобраћају регулисана су Законом о обавезном осигурању у саобраћају.¹²⁸

Као извори права у осигурању статусног карактера појављују се и подзаконски акти. Њима се ближе уређује спровођење закона. За доношење подзаконских аката у Републици Србији надлежна је и Народна банка Србије. Овакво решење није карактеристично за већину Европских земаља која имају дугу традицију осигурања.¹²⁹ У том смислу Народна банка Србије је донела велики број одлука, правилника, упутстава и смерница којима се настоји да се унапреди послови осигурања у републици Србији.

¹²⁸ Закон о обавезном осигурању у саобраћају, Сл. гласник РС, бр. 51/09, 78/11, 101/11, 93/12 и 7/13 – одлука УС.

¹²⁹ Пак, Ј., Јерemiћ, Љ., Барјактаровић, Л., *op. cit.* стр. 30.

Општи акти аутономног права су релевантни за унутрашње односе у друштву за осигурање, али су и од веома великог значаја као правни оквир послова осигурања, јер обезбеђују уређено и законито пословање. Они морају бити у сагласности са законским и подзаконским прописима. Међу њима су најважнији Статут као и многи други општи акти (правилници, одлуке...) којима се регулише пословање и управљање друштвима за осигурање. Веома значајни извори права осигурања представљају и извори који регулишу облигационо правне односе који се заснивају закључењем осигурања. Ови извори обухватају:¹³⁰

- Закон о облигационим односима;
- Опште и посебне услове осигурања;
- Обијчаји и узансе;
- Општа правила грађанског и привредног права;
- Судска пракса;
- Правна наука.

Закон о облигационим односима после уговора о продаји највећу пражњу посвећује уговору о осигурању. Овај Закон садржи велики број норми императивног и диспозитивног карактера којима се штите интереси обе уговорне стране и чувају принципи уговорног права на којима почива уговор о осигурању.

Према одредбама Закона о облигационим односима, уговор о осигурању је правни посао у коме се уговарач осигурања обавезује да ће осигуравачу плаћати одређени износ, а осигуравач обавезује да ће, ако се деси догађај који представља осигурани случај, исплатити осигуранику или неком трећем лицу накнаду (уговорену своту) или учинити нешто друго.¹³¹ У правној литератури постоје различите дефиниције у зависности од његове функције односно од тога да ли је преовлађујућа његова економска функција, његова правна обележја или одштетни карактер осигурања.¹³²

¹³⁰ Маровић, Б., Кузмановић, Б., Његомир, В., *op. cit.*, стр. 87.

¹³¹ Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повеља), члан 897.

¹³² Николић, Н., Марковић, В., (1965). Приручник осигурању имовине у друштвеној и грађанској својини, Савезни завод за јавну управу, Београд, стр. 8.

У литератури се наводе две врсте уговора о осигурању. Ради се о уговору о обавезном осигурању и уговору о добровољном осигурању. Код уговора о добровољном осигурању однос учесника у осигурању, односно њихова права и обавезе регулисани су тим уговором, што значи да уговор представља основ за утврђивање и регулисање односа осигурања. Код уговора о обавезном осигурању оштећено лице има право на регрес од осигуравача када лице које је било дужно да склопи уговор о обавезном осигурању то није учинило.¹³³ Иако је једно од основних начела уговорног права аутономија воље уговорних страна, код уговора о осигурању ово начело не долази до пуног изражаја. Наиме услови уговора о осигурању и тарифе премија су унапред одређене, а осигураник у њиховом одређивању, веома мало, или нимало не учествује, што значи да не постоји равноправност у успостављању уговорног односа. Циљ ограничења аутономије воље јесте успостављање равнотеже у интересима уговорних страна, односно заштита осигураника ограничавањем права осигуравача да се као јача уговорна страна, приликом утврђивања услова осигурања, руководи само властитим интересима.

Према нашем праву уговор о осигурању је формалан и сматра се закљученим онда када уговорне стране потпишу полису осигурања или листу покрића.¹³⁴ Исто тако овај уговор не мора бити закључен у писменој форми ако је то у интересу осигураника.¹³⁵ Такође, према општим правилима за чије се закључење захтева писана форма, овај уговор је пуноважан иако није закључен у писаној форми, ако су уговорне стране извршиле обавезе из уговора, осим ако из циља због којег је прописана форма уговора не произилази нешто друго.¹³⁶

Закључењем уговора о осигурању мора се постићи сагласност воља уговорних страна о битним елементима уговора, што овом уговору даје консенсуалан карактер. Међутим и поред тога овај уговор је адхезиони (уговор по

¹³³ Маровић, Б., Кузмановић, Б., Његомир, В., *op. cit.*, стр. 117.

¹³⁴ Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повеља), члан 901 став 1.

¹³⁵ Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повеља), члан 900.

¹³⁶ Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повеља), члан 73.

приступу) што значи да осигуравач већ даје другој уговорној страни унапред припремљену садржину уговора коју она прихвата без могућности преговарања о условима у њему. Друга уговорна страна је заштићена прописима о заштити потрошача према којима је осигуравач дужан да пре закључења уговора обавести осигуравача осигурања о свим чињеницама значајним за закључење уговора.

Многи аутори сматрају да уговор о осигурању није двострано обавезан (синалагматичан) јер осигуравач нема обавезу уколико се не оствари осигурани случај. Ипак, уговор о осигурању је двостран јер се уговорне стране обавезују већ приликом закључења уговора:¹³⁷

- Осигураник да плаћа премију и даје податке о ризику;
- Осигуравач да покрије ризик уколико се он оствари.

Специфичност уговора о осигурању је његова алеаторност. Наиме уколико би осигурани ризик био извештан, осигурање би у том случају изгубило смисао, јер осигурани ризик не мора бити изненадан, али мора бити неизвесно његово наступање. Ризик се не може осигурати ако је могућност његовог настанка велика.¹³⁸

С обзиром да се код уговора о осигурању од масовних ризика ради о великом броју осигураника, осигуравач није у ситуацији да утврђује околности значајне за процену ризика за сваког осигураника појединачно, те се он мора ослонити на изјаву осигураника. На овај начин до изражаја долази начело добре воље *bona fides* које је за ову врсту уговора нарочито значајно с обзиром на специфичност посла осигурања. Уговор о осигурању представља уговор са дугорочним престацијама, јер обавезе уговорних страна трају све време на које је уговор закључен.

Основни елементи уговора о осигурању као и основни елементи осигурања су:

1. Предмет осигурања;

¹³⁷ Пак, Ј., (2011). *op. cit.* стр. 189.

¹³⁸ *Ibid.*

2. Ризик (осигурана опасност);
3. Премија осигурања;
4. Сума осигурања;
5. Осигурани случај.

Поред ових, значајан елемент може бити и осигурани интерес, јер се он увек захтева код осигурања имовине као и у неким осигурањима људи.

Предмет осигурања представља свака ствар, интерес или добро које може бити изложено различитим опасностима. Као битна претпоставка постојања осигурања, предмет осигурања мора бити наведен у уговору о осигурању и одређује се на основу врсте осигурања. То може бити живот и здравље осигураника, код имовинских осигурања су то материјална добра, код осигурања од одговорности је то одговорност за причињене штете трећим лицима.¹³⁹

Ризик (осигурана опасност) у најширем смислу представља сваки неизван догађај, штетан или користан, а значајан за особу које се тиче. Иако се у пракси осигурања, ризик изједначава за предметом осигурања, треба рећи да ризик представља опасност која угрожава предмет осигурања. У осигуравајућем односу ризик се састоји од елемената који су својствени свакој врсти осигурања, као и од елемената који су карактеристични за само неке врсте осигурања. Код свих врста осигурања, ризик се састоји од ризика и последице. У осигурању влада правило да се њиме покривају сви узроци који доводе до осигуране последице, осим оних који су уговором или другим прописом искључени. Последица се може, али није изричито, навести у уговору, јер она може произаћи из осигураног случаја. На пример код осигурања ствари од крађе спомиње се само узрок (крађа), а последица се подразумева.¹⁴⁰

Премија осигурања је износ који уговарач осигурања треба да плати осигуравачу. То је, у ствари, цена услуге осигуравајућег покрића. Оно је утврђено тарифом премија и није предмет договарања између осигуравача и уговарача

¹³⁹ Маровић, Б., Кузмановић, Б., Његомир, В., *op. cit.*, стр. 39.

¹⁴⁰ Бикић, Е., Гргић, Д., (2011). Уговор о осигурању, *Анали Правног факултета у Зеници*, вол. 11, бр. 21, Правни факултет Зеница, Зеница, стр. 165.

осигурања. Иако се може користити као доказ да је уговор о осигурању закључен она нема правну снагу уговора. Премија се мора плаћати у уговореним роковима. Она мора бити одређена или одредива. Обавезу плаћања има уговарач осигурања. Начин плаћања премије се треба констатовати на полиси осигурања.

Сума осигурања је највећи могући износ накнаде код одређеног имовинског осигурања. Најчешће је једнака вредности осигурања ствари код имовинских осигурања, а код осигурања од одговорности је одређена законом.¹⁴¹

Код животних осигурања је значајна осигурана сума. Она се исплаћује кориснику осигурања или осигуранику у случају настанка осигураног случаја и због тога је битан елемент уговора о осигурању. Сума осигурања и осигурана сума су одвојене од стварно настале штете.

Осигурани случај представља реализован ризик. Да би одређени догађај постао осигурани случај неопходно је да се испуне услови из уговора о осигурању. Ти услови су:¹⁴²

1. Да је наступио одређени догађај у периоду трајања осигурања;
2. Да догађај који је наступио није искључен из осигурања;
3. Да је догађај последица осигураног ризика;
4. Да је настао у месту предвиђеном уговором.

Код имовинских осигурања осигурани случај може бити пожар, поплава, земљотрес и слично. Код животних осигурања осигурани случај је доживљење одређене старости или смрт, а код осигурања од одговорности наношење штете трећем лицу, односно његовој имовини или здрављу. На осигурање брода, осигурање робе у превозу и осигурање од одговорности превозника, као и на ваздухопловна осигурања, не примењују се одредбе Закона о облигационим односима које се односе на уговор о осигурању. На пловидбена осигурања се примењују одредбе Закона о Поморској и унутрашњој пловидби.¹⁴³ Овај Закон

¹⁴¹ Маровић, Б., Авдаловић, В., *op. cit.*, стр. 74.

¹⁴² Бикић, Е., Гргић, Д., *op. cit.*, стр. 168.

¹⁴³ Закон о поморској пловидби, Сл. гласник РС, бр. 87/11, 104/13 и 18/15.

садржи општа правила која се односе на све уговоре којима се регулише унутрашња и поморска пловидба, а посебно правила која се односе на:¹⁴⁴

1. Осигурање брода
2. Осигурање робе у превозу
3. Осигурање возарина
4. Осигурање од одговорности превозника

За обавезна осигурања, нарочито за осигурања од одговорности аутомобилиста, осигурање путника у средствима јавног превоза и осигурање од одговорности власника моторних чамаца примењује се Закон о обавезном осигурању у саобраћају, који је за осигуравајућа друштва у Србији од нарочитог значаја, јер су обавезна осигурања на тржишту осигурања преовлађујућа.

Питања која у односу осигурања нису регулисана законима регулишу се Општим и посебним условима осигурања. Иако ова правила доноси надлежни орган сваког друштва за осигурање она се, у принципу, не разликују.

Општи услови осигурања се односе на оне врсте осигурања које имају исте карактеристике. Општим условима за имовинска осигурања се утврђују правила за обештећење осигураника, општим условима за осигурање живота се одређују правила за обезбеђење средстава за исплату уговорене суме када настане осигурани случај и слично.

Посебним условима се ближе одређују предмет осигурања и обим осигуравајућег покрића одређеног ризика, тако што се детаљније дефинишу права и обавезе уговорних страна.

Општи и посебни услови осигурања су саставни део уговора о осигурању у које се укључује осигураник при закључењу уговора.

Иако се у правним системима континенталног права улога судова своди на примену закона, када је осигурање у питању, ситуација је другачија. Наиме, због недостатка довољног броја правних прописа којима се уређује однос осигурања,

¹⁴⁴ Пак, Ј., Јерemiћ, Љ., Барјактаровић, Л., (2012). *op. cit.*, стр. 33.

судска пракса постаје интерпретативан извор права осигурања¹⁴⁵ нарочито када се расправља у спору о питањима која нису прецизно или нису никако уређена позитивним прописима. У таквим споровима судска пракса отклања дилеме и нејасноће које се односе на услове осигурања или тарифе премија осигурања и у том случају се може говорити о њој као о извору права осигурања.

Право осигурања је настало из грађанског и привредног права јер су послови осигурања заправо у вези са привредним и грађанским пословима па се, у том смислу, грађанско и привредно право могу сматрати допунским изворима права осигурања. Обичаји и узансе су као извори права нарочито заступљени у трговинском садржају и трговини. Узансе у Републици Србији доноси Привредна комора.

Правна наука која се бави осигурањем је доста развијена. Велики је број уџбеника и часописа са научним радовима који могу послужити за решавање спорова који се тичу делатности осигурања.

¹⁴⁵ Јовановић, В., (1962). Осигурање у привреди, Информатор, Загреб, стр. 16.

2. СПЕЦИФИЧНОСТИ ПРЕВАРА И ЗЛОУПОТРЕБА У ОСИГУРАЊУ

Са криминалом као једном од најкомплекснијих негативних појава човечанство се сусреће до почетка свог битисања. Криминал се развијао и мењао онако како се развијало и људско друштво. Неки његови облици настају и нестају, неки се, прилагођавајући постојећим условима мењају и испољавају у новим облицима, а неки, захваљујући убрзаном свеопштем развоју човечанства, настају као нови облици стављања појединачног интереса испред интереса заједнице.

Временски посматрано не постоји етапа у развоју друштва у којој није постојала превара као активност на коју је друштво реаговало. Неке њене манифестације некад нису сматране криминалном делатношћу, некад јесу, а неке су увек имале елемент криминалног деловања.

Као облик недозвољеног понашања који подлеже реакцији друштва, превара представља довођење у заблуду неког лица у циљу стицања противправне имовинске користи. У српском књижевном језику превара представља обману, подвалу или намерно довођење неког лица у заблуду речима, поступацама или радњама, најчешће због неке користи.¹⁴⁶ Превара се може поистоветити са појмом *дослух* који, према дефиницији, представља тајни договор два или више лица у циљу преваре других лица или институција у вези са њиховим законским правима или ради постизања циља забрањеног законом.¹⁴⁷ Као неизоставан елемент сваког преварног понашања заблуда представља постојање погрешне представе о некој чињеници која не одговара стварности. Вршењем преваре активни субјекат не врши непосредно штету на туђој имовини, већ се пасивни субјекат наводи да чињењем или пропуштањем чињења оштети своју или туђу имовину. Навођење се врши на два начина.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Речник српскохрватског језика, Матица српска, књига четврта, О до П, 1990, стр 880.

¹⁴⁷ Јовановић, С., (2013). Грађанскоправни аспекти превара у праву осигурања Републике Србије и европском праву, Европско законодавство вол. 12, бр 43/44, Институт за међународну политику и привреду, Београд стр. 68.

¹⁴⁸ Стојановић, З., (2018). Коментар Кривичног законика, Службени гласник, Београд, стр. 686.

- Довођењем у заблуду;
- Одржавањем у заблуди.

Довођење у заблуду врши се стварањем погрешне представе о некој чињеници њеним представљањем другачије од оног што оно у стварности заиста јесте или прикривањем њеног постојања.

Одржавање у заблуди неког лица не треба поистоветити са искоришћавањем већ постојеће заблуде код неког лица, јер се код одржавања врше неке радње спречавања или отежавања да се заблуда отклони, а код искоришћавања заблуде се такве радње не врше. Радње довођења у заблуду као и одржавањем у њој могу се, осим чињењем, извршити нечињењем као и конклюдентним радњама.¹⁴⁹

За постојање преваре неопходно је:

1. Да су предмет предметне преваре чињенице;
2. Да се као последица јави штета на имовини;
3. Да је извршилац хтео да изврши превару и да је знао да врши превару;
4. Да између настале штете и радње проузроковања или одржавања у заблуди постоји узрочно-последична веза.

Наиме, да би се нека радња сматрала преварном неопходно је да код учиниоца постоји знање и свест о томе да врши недозвољену радњу што у пракси није увек лако утврдити нарочито у пословању када се без намере оштећења туђе имовине или прибављања противправне имовинске користи врше радње сличне превари. Исто тако да би постојала превара као последица преварне радње мора да наступи штета на имовини. Само његово угрожавање није довољно за постојање преваре.

¹⁴⁹ Стојановић, З., *op. cit.*, стр. 687.

2.1. Кратак осврт на појам и историјски развој превара у осигурању

Свака превара, па и превара у осигурању, представља опасност за друштво у целини тим пре што је осигурање једно од најзначајнијих грана привреде. Међутим, колико год залазили у прошлост трагајући за коренима осигурања, истовремено се налазе и корени превара у осигурању. Као што је то случај са многим појавама, тако и за превару у осигурању неопходно је њихово правилно разумевање и дефинисање. Преваре у осигурању се у различитим правним системима различито дефинишу. Различитост дефинисања постоји чак и у правном систему једне земље, јер дефиниције овог појма зависе од времена када су настале.

Појам превара у осигурању, као што смо већ раније и напоменули, у правној теорије наше земље познат је још из Кривичног законика Краљевине Југославије из 1929. године. Наиме, чланом 340 прописано је да осигураничку превару врши лице које у намери да добије осигурану своту сакрије, оштети или уништи осигурану ствар, потопи или разбије брод или било које саобраћајно средство које је осигурано.¹⁵⁰ Иако ово дело није било тако насловљено у литератури је названо осигураничком преваром. На простору Војводине је још 1878. године важио V Законски чланак у коме је чланом 382 регулисано дело: „без обзира на своту проузроковане штете, превара је злочин ако ју је неко уништењем свога осигуранога имања починио“¹⁵¹

Све до 2009. године преваре у осигурању су биле обухваћене кривичним делом класичне преваре. Међутим, изменама и допунама Кривичног законика 2009. године у кривично законодавство Републике Србије уведено је ново кривично дело под називом превара у осигурању. Према законској одредби превару у осигурању врши лице које у намери да себи или другом лицу прибави противправну имовинску корист довођењем или одржавањем неког лица у заблуди лажним

¹⁵⁰ Коларић, Д., (2017). Поглед на Закон о изменама и допунама кривичног законика, у Привредна кривична дела, уредници: Ивана Стевановић и Владимир Чоловић, Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право, Београд, стр. 41

¹⁵¹ Јоцић, М., (1926). Казнени закон/пети законски чланак из 1878 Године и Новела казног Закона XXXVI Законски чланак из 1908. Године са допуњеним и измењујућим наређењима других закона, Даничић, Нови Сад, стр. 289.

приказивањем или прикривањем чињеница, давањем лажних мишљења или извештаја, давањем лажне процене, подношењем лажне документације и слично.¹⁵²

Овако дефинисан појам преваре у осигурању није се разликовао од појма преваре те је Законом о изменама и допунама КЗ из 2016. године извршена нова законска формулација овог кривичног дела. Према њој превару у осигурању врши свако лице које у намери да од друштва за осигурање наплати осигурану суму:¹⁵³

- Уништи, оштети или сакрије осигурану ствар, а затим пријави штету;
- Себи проузрокује телесно оштећење, поверду или нарушење здравља, а затим осигуравајућем друштву поднесе захтев за обештећење.

Превару у осигурању као посебно кривично дело прописују законодавства Грчке, Немачке, Аустрије, Холандије, Шведске, Финске, Словачке и Северне Македоније. У Хрватској и Републици Српској је такође посебно кривично дело које се назива осигураничка превара односно злоупотреба осигурања. У правним системима Француске, Швајцарске, Велике Британије, Мађарске, Црне Горе превара у осигурању се супсумира под кривичним делом преваре.¹⁵⁴

Преваре које осигураник врши у односу на осигуравача су на готово идентичан начин дефинисане и у правним системима Републике Српске и Хрватске. Разлика је једино у томе што хрватско законодавство у опису не садржи формулацију о потреби пријављивања штете. Злоупотреба осигурања у овом законодавству обухвата још и намерно наношење телесних повреда као и нарушавање здравља и симулирање болести у циљу прибављања права из социјалног осигурања, осигурања или социјалне заштите, што значи да су овим преварама обухваћене радње из области социјалног осигурања, што у домаћем правном систему није случај.

¹⁵² Закон о изменама и допунама Кривичног законика, Сл. гласник РС, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09, 111/09, члан 208а.

¹⁵³ Кривични законик, Сл. гласник РС, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19.

¹⁵⁴ Јовановић, С., Лабудовић-Станковић, Ј., (2015). Кривичноправни аспект превара са посебним освртом на превару у осигурању, Теме, вол. 39, бр. 2, Универзитет у Нишу, Ниш, стр. 509.

У Федерацији БиХ и Брчко Дистрикту преваре у осигурању се дефинишу на исти начин као у Кривичном законнику (Казненом законнику) из 1997. године. У Немачком законодавству више од једног века тачније од 1871. до 1998. године под преваром у осигурању подразумева се намерно паљење покретне и непокретне ствари која је обезбеђена од пожара као и паљење брода или товара који су као такви обезбеђени од пожара.¹⁵⁵ Садашња формулација злоупотребе осигурања односи се на оштећење, уништење, нарушавање корисности, сакривање или давање другом ствари која је осигурана од уништења, оштећења, нарушавања корисности, губитка или крађе да би се себи или трећем лицу прибавила осигуранина.

У Финској осигураничком преваром се сматра паљење имовине која је обезбеђена осигурањем од пожара ради прибављања противправне надокнаде од осигурања.

Норвешко законодавство осигураничком преваром обухвата:¹⁵⁶

- Оштећење или уништење осигуране ствари као и свако друго измишљање осигураничког захтева;
- Нетачно приказивање или пријављивање осигураничког захтева или захтева за накнаду поводом ствари која не постоји, није оштећена или није осигурана;
- Сакривање или давање нетачних информација приликом закључења Уговора о осигурању у вези са околностима којих је учинилац свестан и које се могу остварити, а које су од значаја за осигурање;
- Сачињавање извештаја о штети која је у очигледној несразмери са штетом која је осигурана, када учинилац лично или друго лице плаћа суму осигурања или износ гаранције којом је обезбеђен уговор о осигурању.

Специфичну дефиницију преваре у осигурању даје Канадско законодавство. У оквиру одељка Кривичног законика Канаде који се односи на паљевине постоји

¹⁵⁵ Ђоровић, Е., (2013). Превара у осигурању у КЗ Србије са предлогом *De lege ferenda*, у Нова решења у казненом законодавству Србије и њихова практична примена, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Интермех, Златибор, стр. 455.

¹⁵⁶ *Ibid*, стр. 459.

дефиниција паљевине у преварне сврхе под којом се подразумева свако проузроковање штете пожаром или експлозијом на својој или туђој имовини у намери да се превари друго лице од стране лица које је држалац ствари или је одређено као корисник полисе осигурања. Како ће бити посебно поглавље које је посвећено превари у осигурању у упоредном законодавству, на овом месту смо само укратко дали осврт на појам и законске одредбе преваре у осигурању, како у Србији, тако и у упоредном законодавству.

2.2. Грађанскоправни и јавноправни аспекти превара у осигурању

Осигурање са аспекта грађанског права, представља уговорни однос између осигураника и осигуравача којим се осигуравач обавезује да ће осигуранику надокнадити осигурану штету или исплатити уговором одређен износ, а осигураник се обавезује да ће осигуравачу плаћати утврђену премију осигурања. Међутим, приликом закључивања или извршавања уговора о осигурању могу се појавити бројне неправилности, како на страни осигураника тако и на страни осигуравача, које се називају преварама, осигуравајућом некоректношћу, осигуравајућим триковима и сл.¹⁵⁷ Све ове радње представљају кршење уговорних обавеза које могу имати обележја кажњивих дела.

Пошто је осигуравајући однос облигациони однос појам преваре у осигурању је неопходно објаснити у контексту Закона о облигационим односима.¹⁵⁸ Превару у осигурању врши уговорна страна која у циљу стицања противправне имовинске користи другу уговорну страну доводи или одржава у заблуди са циљем да је наведе на закључење уговора. Преваром у грађанскоправном смислу се исто тако сматра и ако осигураник проузрокује остварење оствареног ризика или ако осигураник приказује околности као да је настао осигурани случај, а у стварности није настао.

¹⁵⁷ Ивањко, Ш., (2010). Преваре у осигурању и грађанскоправне последице, Осигурање у Цефта региону, Београд, стр. 378.

¹⁵⁸ Ibid.

Закон о облигационим односима, када је закључење уговора о осигурању у питању, поред теорије изјаве велики значај придаје и теорији воље.¹⁵⁹ Наиме, превара у грађанском праву представља ману воља једне уговорне стране и то оне која, када би знала право стање ствари, не би закључила уговор. То значи да уколико једна уговорна страна, вођена интересом да оствари имовинску корист, разним поступцима, па и поступцима довођења или одржавања у заблуду, наведе другу уговорну страну да закључи уговор о осигурању, који за њу није прихватљив, онда та уговорна страна врши превару. За постојање грађанскоправне одговорности за превару потребно је да буду испуњени одређени услови. Ти услови су:¹⁶⁰

1. Да једна уговорна страна поступи са намером да превари другу уговорну страну;
2. Да је једна уговорна страна свесна чињенице да предузима радње које код друге стране утичу на стварање обичне представе о чињеницама битним за одлуку о закључењу уговора;
3. Да су поступци једне уговорне стране заиста допринели вољи друге уговорне стране да закључи уговор.

Другим речима да би уговор о осигурању био ништав због мане воље једне уговорне стране, мора постојати узрочно-последична веза између изјаве воље те стране и преваре друге уговорне стране. У сваком случају, био уговор поништен или не, преварена страна може захтевати накнаду штете.¹⁶¹

Према одредбама Закона о облигационим односима¹⁶² осигураник је дужан да осигуравачу да тачне податке о предмету осигурања који су од значаја за оцену ризика у тренутку закључења уговора. Ти подаци се односе на чињенице које су осигуранику познате или му нису могле остати непознате. Недавање тачних података представља намерно прикривање или лажно приказивање чињеница које кад би осигуравачу биле познате, утицале би на његову одлуку о закључењу уговора, што представља превару.

¹⁵⁹ Јовановић, С., *op. cit.*, стр. 70.

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ *Ibid.*, стр. 71.

¹⁶² Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повеља), члан 907.

Закон о облигационим односима, такође, прописује да осигурани случај мора бити будући, неизван, и од воље осигураника независан догађај, што значи да би се преваром сматрало:¹⁶³

1. Уколико би у време закључења уговора осигурани случај већ настао или је било извесно да ће наступити или је био у наступању;
2. Осигураник утицао или намерно поступио да би се остварио осигурани ризик.

Веома често се у пракси догађа да се преваре у осигурању догађају с обзиром на начело обештећења и материјалног интереса.¹⁶⁴ Наиме, иако наш правни систем не садржи дефиницију интереса осигурања, оно значи да осигураник мора имати легитимну потребу за заштиту од последица неочекиваног догађаја изазваног осигураним ризиком, што представља императивно правило чије неуважавање ослобађа осигуравача да испуни обавезу из уговора о осигурању, јер се ради о преварном поступку осигураника који није имао интерес осигурања.

Друго значајно начело уговорног осигурања је начело обештећења према коме нико не може из осигурања добити више него што износи штета коју је претрпео, јер осигурање не сме бити извор богаћења већ надокнада штете која је настала на имовини. Међутим, управо преувеличавање одштетних захтева представља један од најчешћих начина превара у осигурању. Исто тако, закључење већег броја уговора о осигурању на истом предмету представља могући начин вршења преваре уколико, према члану 934 Закона о облигационим односима, ову чињеницу не пријави када се догоди осигурани случај. За разлику од нашег правног система у правним системима европских земаља обавеза је осигураника да обавести осигуравача о таквим чињеницама приликом закључења уговора о осигурању.¹⁶⁵

Примера ради, у немачком уговорном праву осигурања постоји и тзв. подмукла превара која постоји у случају закључења уговора о осигурању са

¹⁶³ Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повеља), члан 898.

¹⁶⁴ Јовановић, С., (2013). *op. cit.*, стр. 77.

¹⁶⁵ *Ibid.*, стр. 78.

намером да се превари осигуравач. Превара у осигурању у грађанскоправном смислу представља свесно и небрижно понашање осигураника којим осигуравача доводи у заблуду при закључењу уговора или при извршавању обавеза. Прећуткивање одређене чињенице не мора увек бити превара. Оно се сматра преваром ако се коси са начелом савесности и поштења или ако је у супротности са захтевом осигуравача који поступа сходно информацији о томе шта је осигураник прећутао.¹⁶⁶

С обзиром да преваре у осигурању последњих деценија све више добијају сразмере организованог криминала,¹⁶⁷ неопходно је у њихово проучавање укључити и јавно право. У том смислу су у готово свим државама света формирана тела надлежна за борбу против превара у осигурању. Међутим, јавноправни аспект борбе против превара у осигурању не завршава се на националном или на европском нивоу, већ мора бити укореењен на међународном нивоу, што је условило наставак Међународног удружења надзорних органа у осигурању, а надлежност пододбора тог удружења су преваре у осигурању. У том смислу је пододбор публиковао Извештај о истраживању спречавања, откривања и решавања последица превара у осигурању.¹⁶⁸ Овај извештај је инспирисао доношење многих подзаконских аката у Србији који регулишу делатност осигурања. Међу њима значајну улогу има Одлука о систему интерних контрола и управљању ризицима у пословању друштва за осигурање, чија тачка бр 14 подтачка 5 прописује ризик од превара, злоупотреба и других незаконитих активности.

Смерница Народне банке Србије број 6 која је настала на основу тачке 14 подтачке 5 Одлуке, садржи списак субјеката у осигурању који се могу јавити као потенцијални извршиоци превара, као и потенцијална места на којима се она може извршити. Овиме је заокружена домаћа регулатива за јавноправну борбу против превара у осигурању.

¹⁶⁶ Ивањко, Ш., (2010). *op. cit.*, стр. 379.

¹⁶⁷ Види више у: Бјелајац, Ж., (2013). *Организовани криминалитет-империја зла*, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад.

¹⁶⁸ Илијић, С., (2010). *Јавноправни аспект превара у осигурању у Србији*, Осигурање у ЦЕФТА региону, Београд, стр 395.

Јавноправни аспект превара у осигурању обухвата и законску обавезу осигуравача на пријављивање сваке појединачне преваре чак и оних код којих је себи или другом лицу прибављена мала противправна имовинска корист, из разлога што се гоњење за ово кривично дело врши по службеној дужности.

2.3. Класификација (типологија) превара у осигурању

Савремено схватање осигурања јесте да је то потреба захваљујући којој се може избећи ургоженост у моментима који воде до остварења осигураног случаја. Међутим неретки су случајеви када се осигурање схвата као остварење личне сигурности и као простор за зараду, па се са порсатом типова осигурања истовремено појављују и преваре које погађају све врсте осигурања.¹⁶⁹

Подела превара у осигурању се може извршити на основу многобројних критеријума. Неки од њих су:¹⁷⁰

1. По основу извршиоца (активног субјекта);
2. По основу жртве (пасивног субјекта);
3. По основу броја учесника;
4. По основу финансијских последица;
5. По основу фреквенције извршења и сл.

Међутим, најчешће коришћене поделе превара у осигурању су:

1. Интерне и екстерне;
2. Лаке и тешке;
3. Пријава информација (*underwriting*) и пријава потраживања (*claim*).

Такође, није на одмет поменути још и:

1. Преваре у односу на радњу извршења;
2. Преваре у односу на време настанка.

¹⁶⁹ Васовић, В., Манојловић, М., (2010). Појава и откривање превара на име делимичног каска – осигурања стакла, у Зборнику радова са саветовања на тему Саобраћајне незгоде, Златибор, стр 111.

¹⁷⁰ Ibid., стр. 112.

У литератури која се бави проблематиком превара у осигурању аутори разликују:¹⁷¹

1. Преваре са циљем стицања накнаде код материјалних штета (на ствари);
2. Преваре са циљем стицања накнаде код нематеријалних штета (на лицима).

Народна банка Србије је у циљу бољег разумевања Одлуке о систему интерних контрола и управљању ризицима у пословању друштава за осигурање, а у сагласности са основним принципима супервизије осигурања за које се залаже Међународна асоцијација супервизора осигурања (*International Association of Insurance Supervisors - IAIS*) донела Смерницу бр. 6¹⁷² о спречавању откривању и отклањању узрока превара у пословима осигурања.

Према одредбама смернице, циљ њеног доношења је заштита интереса осигураника и корисника осигурања, стварање поверења грађана у финансијски систем и сектор осигурања, као и предлагање начина на основу којих се ризици преваре могу идентификовати и спречити. С обзиром на веома велике последице превара у осигурању на финансијски резултат и стабилност друштава за осигурање, суштински је важно да се преваре у осигурању разумеју и превремено предузму мере ради смањења подложности овом ризику, те је с тога она намењена свим лицима која обављају делатност осигурања а то су:

1. Друштва за осигурање;
2. Друштва за посредовање у осигурању (и друштва за заступање у осигурању);
3. Агенције за пружање услуга у осигурању;
4. Физичка лица (заступници у осигурању);
5. Друга правна лица која имају посебно организован део за пружање услуга у осигурању.

У циљу минимизирања ризика превара према одредбама смернице, управљање њима треба да буде интегрисано у оперативну политику пословања

¹⁷¹ Ђоровић, Е., оп. cit., стр. 453.

¹⁷² Смерница бр. 6 о спречавању, откривању и отклањању узрока преваре у пословима осигурања, преузето са: https://www.nbs.rs/internet/latinica/20/osg/smernica_6_prevare.pdf (22.05.2019.)

осигуравајућег друштва које подразумева сопствену подложност овом ризику. Један од начина је успостављање ефикасног система интерних контрола. Ефикасан систем интерних контрола подразумева:

1. Препознавање мотива лица која се баве преварама;
2. Формирање јавног мњења да преваре у осигурању представљају индиректну превару свих осигураника;
3. Прилагођавање различитим профилима лица која се баве преварама у осигурању;
4. Регулисање најмање три типа превара:
 - Интерних превара;
 - Превара које врше осигураници односно преваре које су у вези са штетама;
 - Преваре које се односе на послове који су непосредно повезани са пословима осигурања.

Узимајућу у обзир одредбе Смернице неки аутори праве разлику између интерних и екстерних превара у осигурању. Интерне преваре врше лица запослена у организацијама које пружају услуге осигурања (агенти осигурања, брокери, менаџери и сл.) и/или су њихови представници. Реч је, дакле, о лицима која имају аутономију у вршењу пословних задатака. Најчешће преварни поступци вршени од стране ових лица су:¹⁷³

1. Проневера премија осигурања уплаћених од осигураника;
2. Продаја осигурања без одговарајуће лиценце;
3. Манипулација у вези са проценом и прихватањем ризика;
4. Манипулације са датумом закључења полисе и периода важења полисе;
5. Закључење полисе са неадекватном сумом осигурања;
6. Закључење полисе након оствареног ризика.

¹⁷³ Тошић, И., (2017). Превара у осигурању и њене врсте, Привредна кривична дела, уредници: Ивана Стевановић и Владимир Чоловић, Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право, Београд, стр. 276.

Интерним преварама су подложна друштва која:¹⁷⁴

1. Имају сложену организациону структуру;
2. Брзо се развијају;
3. Која су у процесу промене статуса, промене власника или руководства;
4. Воде политику награђивања и унапређивања засноване на постигнутим резултатима.

Најчешће вршене интерне преваре су ситне крађе. Њихова опасност је у томе што се јављају свакодневно. Истраживање које су спровела осигуравајућа друштва указује да интерне преваре чине 65% превара у осигурању, а да само једна трећина од укупног броја буде откривена. С обзиром на ову чињеницу неопходно је унапредити њихову превенцију која, између осталог, представља и уочавање одређених сигнала упозорења (индикатора) који упућују на њих. Они су:¹⁷⁵

- Запослени остаје до касно на послу;
- Запослени избегава одморе;
- Одаје утисак да је под сталним стресом;
- Има виши животни стандард;
- Има промене у стилу живота;
- Опире се ревизији учинка;
- Постојање сукоба интереса;
- Жалбе клијената;
- Недостатак документације;
- Раст трошкова без објашњења итд.

Екстерне преваре су преваре које врше осигураници или корисници осигурања. Оне се односе на преваре које су у вези са штетом. У литератури се ове преваре дефинишу као преваре које су у вези са куповином или извршењем одређеног производа осигурања са неадекватним покрићем.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Смерница бр. 6 о спречавању, откривању и отклањању узрока преваре у пословима осигурања, преузето са: https://www.nbs.rs/internet/latinica/20/osg/smernica_6_prevare.pdf (22.05.2019.)

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Смерница бр. 6 о спречавању, откривању и отклањању узрока преваре у пословима осигурања, преузето са: https://www.nbs.rs/internet/latinica/20/osg/smernica_6_prevare.pdf (22.05.2019.)

Карактеристике овог типа превара у осигурању јесте да се она може извршити у било ком тренутку од тренутка закључења уговора о осигурању па све до наплате штете. У њиховом извршавању осим осигураника, могу учествовати и лица која су ангажована на обради одштетних захтева, као и лица ангажована на процени штета (лекари, инжењери и сл.)

Најчешћи облици екстерних превара су:

1. Пријављивање непостојеће штете;
2. Намерно изазивање штете;
3. Лажно приказивање штете и сл.

Смернца бр. 6 као посебан тип превара у осигурању подразумева и преваре које се односе на послове непосредно повезане са пословима осигурања. То су преваре које врше посредници и заступници у осигурању, или лица која се баве утврђивањем и проценом ризика и штета, као и лица које се баве пружањем интелектуалних и техничких услова у вези са пословима осигурања.

Најчешће преваре ове врсте су антидатирање полиса и задржавање прикупљених премија, а индикатори који се на њих односе су:¹⁷⁷

1. Осигураник је са територије коју не покрива посредник (заступник);
2. Плаћене премије су изнад просека;
3. Осигураник инсистира да се плаћање полисе врши преко заступника (посредника);
4. Блиска повезаност између осигураника и заступника;
5. Високо учешће полиса посебно погодних за преваре;
6. Бројне жалбе осигураника;
7. Честа промена адресе заступника (посредника);
8. Финансијска криза заступника (посредника) и сл.

У литератури се често наилази на поделу на лаке и тешке преваре у осигурању.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Смерница бр. 6 о спречавању, откривању и отклањању узрока преваре у пословима осигурања, преузето са: https://www.nbs.rs/internet/latinica/20/osg/smernica_6_prevare.pdf (22.05.2019.)

За такозване лаке (опортунистичке) преваре значајно је да у стварности заиста наступи осигурани случај, али је реална штета знатно мања од оне која је истакнута у одштетном захтеву, што значи да осигураник врши превару узимањем више од онога што му заиста припада, чиме се доводи у питање једно од основних начела осигурања, а то је начело обештећења које спречава коришћење осигурања у сврху богаћења. Примењују се најчешће код захтева за накнаду штете по основу телесне повреде.

Тешке (планиране) преваре се дешавају умишљајно и односе се на покушаје да се добије одштета за последице које не постоје или нису настале у вези са незгодом. То су преваре које су лажиране и предузимају се ради богаћења. Осим што их врше појединци њихова велика опасност лежи у чињеници да се све чешће врше од стране организованих група што им даје карактеристике организованог криминала.

У односу на радњу извршења, преваре се могу поделити на оне које се врше активним радњама и оне које се врше пасивним радњама. Полазећи од дефиниције заблуде као основног елемента сваке врсте преваре, па и преваре у осигурању и чињенице да се превара може проузроковати изазивањем или одржавањем у заблуди, извршена је подела превара на преваре које се врше активним радњама и преваре које се врше пасивним радњама.

Превара изазвана активном радњом изазивања заблуде се веома лако може разумети. Наиме, код изазивања заблуде једна уговорна страна лажно наводи чињенице у циљу навођења друге уговорне стране да изрази вољу за закључење уговора о осигурању, који не би закључила када би јој биле познате истините чињенице. Исто тако превару је могуће извршити и активном радњом одржавања у заблуду, која постоји у случају када је једна уговорна страна уочила заблуду код друге уговорне стране, али не предузима никакве радње да је отклони.

Уколико је разлог рушљивости уговора довођење у заблуду страну која се позива на ову ману воље, она треба да докаже да је у моменту закључења уговора

¹⁷⁸ Тошић, И., *op. cit.*, стр. 277.

била у заблуди о чињеницама за које кад би их знала не би закључила уговор. У случају одржавања у заблуди доказивање се односи на чињеницу да је једна уговорна страна знала за заблуду друге уговорне стране али је ту чињеницу искористила да би за себе закључила повољнији уговор.

Преваре проузроковане пасивним радњама се односе на преваре које се врше пропуштањем вршења неких одређених радњи. Невршење се углавном односи на прећуткивање одређених чињеница које су од значаја за закључење уговора. Овај начин вршења преваре прописао је и Закон о облигационим односима који је осим санкције рушљивости, као традиционалне санкције за преваре, предвидео и извесне ситуације када се може применити и санкција ништавости. То би био случај када би закључење уговора уследило после осигураног случаја и сл.¹⁷⁹

У литератури се често налази и на поделу *underwriting* и *claim* преваре. *Underwriting* преваре се односе на преваре које настају давањем нетачних података приликом закључења уговора о осигурању, прикривање података ради добијања ниже премије осигурања, необавештавање осигуравача о осигурању који покрива исти ризик и сл. *Claim* преваре се односе на намерно увећање штете или пријављивање фиктивне штете у циљу наплате осигуране суме.

У односу на време када настају преваре у осигурању, постоје три групе:¹⁸⁰

- Преваре које настају у фази закључења уговора;
- Преваре које настају у току трајања уговора;
- Преваре које настају у време испуњења уговора;

Преваре које су настале у фази закључења уговора се односе на пријављивање околности које су значајне за оцену ризика. Наиме, да би осигуравач могао да процени тежину ризика који се осигурава, сви правни системи прописују обавезу осигураника да у тренутку закључења уговора о осигурању дају тачне податке о предмету осигурања као и о околностима значајним за процену ризика

¹⁷⁹ Тошић, И., *op. cit.*, стр. 278.

¹⁸⁰ *Ibid.*

које су му познате или му нису могле остати непознате. У том смислу би превара у осигурању представљала лажно приказивање чињеница или њихово прикривање у циљу заштите од ризика који се не осигурава или се осигурава уз посебне услове.¹⁸¹

Уколико осигураник нетачно и непотпуно пријави или прећути битну околност због које осигуравач, да је знао право стање ствари, не би закључио уговор о осигурању, осигуравачу је Закон о облигационим односима оставио могућност да захтева поништење уговора. Међутим уколико су осигуравачу у моменту закључења уговора биле познате околности битне за одлуку о закључењу уговора, или му нису могле бити непознате, он се не може позвати на нетачност или непотпуност пријаве као основ за поништење уговора.

Уколико се ради о ненамерној нетачности или непотпуности пријаве, у том случају не постоји намера да се осигуравач превари, па самим тим нема ни преваре. Постојање преварне намере мора доказати осигуравач.

За време трајања уговора о осигурању осигураник је у обавези да обавештава осигуравача о променама околности које се тичу осигураног ризика. Наиме, док траје уговор о осигурању може доћи до повећања ризика, до његовог смањења или чак привременог или трајног нестанка.¹⁸² Неизвршавање ове обавезе за осигураника има одређене правне последице.

Осигураник има законску обавезу да у року од три дана од дана настанка осигураног случаја обавести осигуравача о његовом наступању.¹⁸³ Најтежи облик превара у осигурању настаје када осигураник, корисник осигурања или уговарач осигурања намерно или преваром изазове осигурани случај. Према одредбама Закона о облигационим односима осигураник има обавезу да спречи настанак осигураног случаја, а ако он ипак настане, има обавезу спасавања осигуране ствари. Уколико је поступио по овој обавези осигураник има право да од осигуравача захтева увећани износ штете, ако је приликом спасавања жртвована ствар одређене

¹⁸¹ Јовановић, С., (2013). *op. cit.*, стр. 71.

¹⁸² Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повеља), члан 914 и 916.

¹⁸³ Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повеља), члан 917.

вредности. Међутим, у случају да захтева увећани износ штете, а није извршио ову обавезу, такође врши превару у осигурању.¹⁸⁴

Стручњаци из области осигурања, осим превара у осигурању које настају у вези пријаве битних околности значајних за оцену ризика разликују још и:¹⁸⁵

- Преваре с обзиром на својство осигураног случаја;
- Преваре с обзиром на начело обештећења и материјални интерес.

С обзиром да Закон о облигационим односима осигурани случај дефинише као будући, неизвестан и од воље осигураника независан догађај, може се претпоставити објективни и субјективни аспект везе између осигураног ризика и осигураника. Објективни аспект се односи на неколико могућности:

- Да је у тренутку закључења осигурани ризик већ наступио;
- Да је у том истом тренутку његово наступање извесно;
- Да је већ осигурани случај био у наступању;
- Да је престала могућност да осигурани ризик наступи.

Субјективни аспект се односи на намерно поступање осигураника у циљу настанка осигураног случаја.

Као што је већ више пута речено, циљ осигурања је заштита лица која су заиста претрпела штету. Због тога је услов за остварење права из осигурања поседовање материјалног интереса да се штета не догоди. Иако, као у већини европских земаља, наш правни систем не садржи дефиницију интереса осигурања, чињеница је да без поседовања интереса осигурања од одређеног ризика, не може постојати ни осигурање тог ризика. У супротном уколико се утврди постојање осигураног ризика, без постојања интереса осигурања, као легитимне потребе за заштитом од последица неочекиваног догађаја изазваног осигураним ризиком, постојаће превара у осигурању.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Тошић, И., *op. cit.*, стр. 280.

¹⁸⁵ Јовановић, С., (2013). *op. cit.*, стр. 76-78.

¹⁸⁶ *Ibid.*, стр. 77.

С обзиром на примену начела обештећења преваре имају два облика. Први облик се односи на преувеличавање одштетних захтева у односу на стварно претрпљену штету, као и на закључивање већег броја уговора о осигурању на истом предмету ради наплате штете од већег броја осигуравача, без обавештавања осигуравача о постојању претходних уговора о осигурању истог ризика.

2.4. Врсте превара у осигурању

Велики техничко технолошки развој и савремен начин живота човеков живот, здравље и имовину подвргавају многобојним ризицима. Обезбеђивање сигурности основних егзистенцијалних ствари путем осигурања постаје потреба. Различитост тих потреба узроковало је велики број видова осигурања. Међутим, од самог настанка осигурања оно се не користи само као вид обезбеђења сигурности, већ и као извор малих али, последњих деценија, и све већих зарада. Преваре, данас, погађају све врсте осигурања. Према светским статистикама прво место на листи превара у осигурању има животно осигурање, затим осигурање имовине и на трећем месту осигурање од аутоодговорности.¹⁸⁷

2.4.1. Преваре у осигурању лица

Узимајући у обзир одредбе Закона о осигурању, осигурање лица обухвата осигурање живота и осигурање од последица несрећног случаја. Међутим после доношења Закона о облигационим односима, појавили су се и добровољно здравствено и добровољно пензионо осигурање, а у последње време и разне врсте здравственог осигурања намењено лицима која путују, или привремено живе у иностранству.

За осигурање живота и осигурање од последица несрећног случаја карактеристично је да се као предмет осигурања јављају лица односно њихов

¹⁸⁷ Васовић, В., Манојловић, М., *op. cit.*, стр. 111.

телесни интегритет. Међутим, у извесним случајевима, када се штетни догађаји остваре на личности осигураника, могу настати и штетне последице имовинске природе као што су губитак зараде, трошкови лечења и сл.¹⁸⁸ Податке на основу којих се врши процена ризика и доноси одлука о закључењу уговора о осигурању осигуравач добија од лица које жели да закључи уговор о осигурању. Потенцијални осигураник у својој понуди одговара на питања која су му постављена од стране осигуравача на одређеном формулару. Питања су подељена у две групе. Прву групу чине питања која се тичу живота осигураника, а другу групу питања која се односе на његов однос са осигуравачима. Уколико осигуравач прихвати понуду осигураник својим потписом гарантује да су подаци који су дати тачни и они представљају саставни део уговора.

Закон о облигационим односима својим одредбама о истинитости и потпуности добијених података штити осигуравача од превара приликом закључења уговора о осигурању. Преваре се најчешће дешавају у фази попуњавања понуде намерним давањем нетачних или непотпуних података како би се осигуравач навео на закључење уговора о осигурању. Понуда има форму штампаног обрасца који попуњава друштво за осигурање посредством својих заступника или посредством агената из агенција које су овлашћене за обављање послова посредовања и заступања у осигурању.

Подаци из понуде су релевантни за доношење одлуке о закључењу уговора о осигурању, а они који се обавезно уносе у уговор су:¹⁸⁹

- Подаци о агенцији за посредовање или заступање у осигурању;
- Подаци о осигуранику или уговарачу осигурања;
- Подаци који чине битне елементе уговора;
- Општа питања на која осигураник мора да одговори;
- Питања која се односе на здравствено стање осигураника;
- Прихватање понуде, одбијање понуде, измена понуде.

¹⁸⁸ Радовић, З., et. al., (2003). Преваре у осигурању, Глосаријум, Београд, стр. 113.

¹⁸⁹ Ibid., стр. 117.

Уколико осигуравајуће друштво закључење уговора врши посредством агенција за посредовање или заступање, понуда мора да садржи и податке о тој агенцији из 2 разлога:

1. Она мора имати дозволу од Народне банке Србије за обављање тих послова;
2. Дозвола се односи на осигурање само домаћих лица код домаћих осигуравајућих друштава.

Подаци који се односе на осигураника односно уговарача осигурања су: презиме и име, пол, датум рођења, место рођења, адреса пребивалишта са бројем поште, број телефона, занимање и држављанство.

Битни елементи уговора о осигурању су:

- Старост потенцијалног осигураника;
- Трајање осигурања;
- Почетак осигурања;
- Датум истека осигурања;
- Осигурана свота;
- Износ укупне премије осигурања;
- Начин плаћање премије осигурања.

Општа питања на која осигураник мора да одговори су од велике важности за доношење одлуке о закључењу уговора о осигурању, као и о висини премије осигурања. Међу тим питањима значајна су она која се тичу врсте осигурања, опасности којима је потенцијални осигураник изложен на послу, спорт којим се бави и сл. Сва ова питања утичу на одлуку о закључењу додатног осигурања за случај незгоде уз животно осигурање, што утиче на висину премије осигурања. Дакле, као што смо и напоменули, међу тим питањима значајна су она која се тичу врсте осигурања, опасностима којима је потенцијални осигураник изложен на послу, спортом којим се бави и сл. Сва ова питања утичу на одлуку о закључењу додатног осигурања за случај незгоде уз животно осигурање, што утиче на висину премије осигурања.

Питања у вези здравственог стања осигураника се односе на евентуалне здравствене проблеме и радну способност осигураника. На основу питања о болестима од којих је осигураник боловао, или се лечио или још увек болује, осигуравач може захевати мишљење лекара и одредити да ли ће прихватити понуду. Добијени подаци су пословна тајна и могу се користити искључиво у сврхе закључења уговора. Уколико се понуда прихвати, приступа се изради полисе осигурања. Али уколико се утврди нека чињеница која није у складу са Општим и Посебним условима осигурања, од осигураника се захтева медицинска документација. Документација се доставља лекару цензору чије је мишљење пресудно за доношење одлуке о закључењу полисе осигурања.

Обавезе осигураника односно уговарача осигурања односи се на обавезе које се односе на:¹⁹⁰

- Давање података при доношењу понуде за осигурање;
- Обавезе за време трајања уговора;
- Настанак осигураног случаја.

Неиспуњавање ових обавеза представља превару осигуравача. Најчешће преваре се дешавају у време попуњавања понуде односно давања података неопходних за закључење уговора о осигурању. Ове преваре имају везе са давањем лажних или непотпуних података о питањима која представљају битне елементе уговора, а односе се на податке о агенцији за посредовање и заступање у осигурању, о старости, осигураној своти, начину плаћања премије, здравственом стању осигуравача, о другим уговорима о осигурању код других осигуравача.¹⁹¹ Подаци о агенцији за посредовање и заступање могу бити преварни у смислу да агенција нема дозволу Народне банке Србије за обављање ових послова.

Када је реч о осигураној своти и начину плаћања премије осигурања друштва за осигурање као и друштва за посредовање и заступање у осигурању која имају дозволу за обављање послова животног осигурања, имају обавезу да управу

¹⁹⁰ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 121.

¹⁹¹ Петровић, Т., (2010). Преваре у осигурању живота, Осигурање у ЦЕФТА региону, Београд, стр 341.

за спречавање прања новца пријаве све трансакције веће од 15 хиљада евра у динарској противредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан пријаве трансакције. Подаци о своти осигурања су значајни због потенцијалног „прања“ новца.

Подаци о занимању осигураника су значајни јер уколико се бави опасним занимањем (рад на мостовима, у рудницима, са радиоактивним материјалима) или се бави опасним стварима (ауто-мото трке, планинарење, рођење, падобранство и сл.) уз животно осигурање се може закључити и додатно осигурање за случај смрти од последица незгоде¹⁹² али због повећаног ризика мора платити и већу премију осигурања.

Лица која нису здрава, која нису лишена пословне способности, која нису млађа од 14 година ни старија од 65 година, не могу се осигурати по одредбама општих услова за осигурање, већ само уз посебне услове за осигурање од увећаних ризика.¹⁹³

Преваре у осигурању лица могу се вршити и за време трајања уговора о осигурању. Наиме, за време трајања уговора о осигурању осигураник је дужан да осигуравачу пријави све околности које су од значаја за повећање или смањење осигураног ризика. Промењене околности се односе на промену пребивалишта, промену занимања, путовања у климатским неповољним подручјима, подручјима са ратним догађајима и сл. Непријављивање промене ових околности, због могућности промене осигураног ризика могу представити промене у осигурању.

У фази осигурања осигураног случаја осигураник или корисник осигурања може извршити проверу достављањем лажне или непотпуне документације која се мора поднети у случају остваривања осигураног ризика. Наиме, у случају природне смрти или смрти услед болести осигураник или корисник осигурања осим полисе осигурања, фотокопије личне карте осигураника, његовог извода из матичне књиге рођених, потврде о уплаћеним премијама као и друге документације која се односи

¹⁹² Петровић, Т., *op. cit.*, стр. 343.

¹⁹³ *Ibid.*, стр. 345.

на покривање осигураног случаја, корисник осигурања мора поднети и здравствени картон осигураника, као и извештај лекара који је последњи лечио осигураника, или потврду о смрти која обавезно мора да садржи узрок смрти и неке друге ближе околности под којима је наступила смрт.¹⁹⁴

Случајеви преваре у осигурању постоје и код допунског осигурања од незгоде. Она се врше прећуткивањем околности које се тичу здравственог стања, утврђивањем лажног постотка инвалидитета, намерним наношењем тешких телесних повреда или намерним нарушавањем здравља, пропуштањем да се наводе околности које нису покривене осигураним случајем (нпр. да је незгода настала док је осигураник био у алкохолисаном стању и сл.).

Пошто животно осигурање по својој природи представља и одређени вид штедне осигураник или корисник осигурања има право учешћа у оствареном профиту осигуравајућег друштва сразмерно доприносу његове премије осигурања. Ова околност такође може дати простор за вршење одређених правних радњи од стране осигураника или корисника осигурања. Наиме, осигуравачи пласирањем средства на финансијском тржишту остварују добит. Према условима осигурања који чине саставни део полисе, чак 85% добити припада осигуранику или кориснику осигурања, а исплата се врши приликом исплате осигуране суме. С обзиром на дугорочност животног осигурања, учешће у добити може и у износу од преко 100% да премаши суму осигурања. Ова чињеница је довољан разлог за вршење разних малверзација.

2.4.2. Преваре у међународној трговини и поморске преваре

Спољнотрговинско пословање нарочито морским путем постаје све већи изазов лицима и групама лица која извор свог противправног богаћења виде баш у њима. Нису ретки случајеви да роба никада није ни укрцана у превозно средство, да без икаквог трага нестану разни товари и сл. Према процени *Lloyd's*-а губици у

¹⁹⁴ Петровић, Т., *op. cit.*, стр. 345.

осигурању у свету због поморских превара износе око 225 милиона долара годишње.¹⁹⁵

Према Међународној трговачкој комори поморска превара настаје када било који учесник у међународној трговинској трансакцији (купац, продавац, бродовласник, заповедник брода, члан посаде, банкар, брокер, агент...) успе да неоправдано и недозвољено дође до новца или робе од друге стране, према којој је преузео одређену трговачку, финансијску и превозничку обавезу.¹⁹⁶

Међутим проучавање превара у спољнотрговинском пословању не треба ограничити само на проучавање поморских превара, већ и разних других превара које се односе на ову делатност, а које су бројне и разноврсне. Овде се могу убројити и:¹⁹⁷

- Тржишне преваре
- Менаџерске преваре
- Инвестиционе преваре
- Преваре у вези са приказивањем завршних рачуна
- Преваре у вези са позајмљивањем новца у различите сврхе
- Преваре у вези са царином
- Компјутерске преваре итд.

Преваре у вези са теретом врши продавац робе или лице које укрцава робу, али и друга лица која су део превозног ланца. Овакве врсте превара се врше променом руте кретања, променом имена и заставе брода, па чак и потапањем брода и терета. Ипак, највећи број превара се дешава у вези са теретом који се превози, а најчешћи начин да се ове преваре изврше јесте уз помоћ теретнице. Теретница је исправа коју издаје бродар. Она представља доказ да је роба дата на превоз и да је закључен уговор о превозу робе. Према традиционалном схватању предавањем теретнице врши се пренос власништва на роби.

¹⁹⁵ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 35.

¹⁹⁶ Icc guide to the prevention of maritime fraud, преузето са: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/c4ac4d2_en.pdf (24.05.2019.)

¹⁹⁷ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 39.

Преварни поступци са теретницом најчешће се врше њеним фалсификовањем, издавањем теретнице са нетачним подацима, издавањем теретнице неке фиктивне компаније и сл. Овај вид преваре се врши најчешће када се роба продаје по ЦИФ паритету, односно када је за штету на роби или за њено потапање одговоран осигуравач.

Фалсификовање теретнице се употребљава у циљу наплате робе које није испоручена. Најчешћи случај за то је када се роба плаћа банкарским акредитивом. Наиме, када се роба плаћа на овај начин довољно је да продавац попуњену теретницу и остала документа презентује и наплати своје потраживање од банке које је презентована. Фалсификовањем копије оригиналне теретнице коју је добио од продавца, купац може без плаћања да преузме робу.

Преваре у вези са теретницом могу постојати и у случају нетачних података на њој. Нетачни подаци се најчешће односе на:¹⁹⁸

- Чињенице у вези укрцаја
- Врсту робе
- Стање терета
- Датум укрцаја робе на брод
- Места на коме је сложена роба на броду

Преваре у вези са укрцајем робе се извршавају издавањем теретнице са ознаком „укрцано на брод“ уместо теретнице са ознаком „примљено на укрцај“ наиме, теретнице са ознаком „укрцано на брод“ се могу издавати и неколико дана пре стварног укрцаја робе на брод, што омогућава разне врсте превара.

Преваре у вези са врстом робе настају због веома великог асортимана робе коју брод превози, а која може бити различитог квалитета. Теретница не садржи податке о квалитету робе што се може искористити за разне врсте превара. Када је у питању стање терета сваки савестан превозник води рачуна да у теретницу унесе сваки видљиви недостатак на роби коју превози. У случају када купац плаћа робу на основу теретнице, продавац врши притисак на превозника да му изда теретницу

¹⁹⁸ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 49.

без примедби, што често доводи до ситуације да штету коју претри купац плати његов осигуравач.

Иако антидатирање теретнице није дозвољено у пракси су ти случајеви веома чести, нарочито када се плаћање врши путем документарног акредитива, јер се њиме утврђује и дан укрцавања робе. Уколико антидатирање врши заповедник брода, одговорност бродара неће бити покривена осигурањем од одговорности,¹⁹⁹ јер ће се то сматрати преваром.

У недостатку простора за укрцај робе у потпалубљу за коју се издају потпалубне теретнице, бродари робу често укрцају на палуби брода. С обзиром да то није дозвољено осигуравач не покрива ризик таквог превоза, па се преваре могу вршити и на тај начин. Другим речима одговорност бродара за штете на роби која се превози на овај начин није покривена осигурањем.

Шпедитери, да би избегли своју одговорност у вези са преварама које су у вези за робу којом се тргује издају *FIATA FTC* - потврду о транспорту и само се власнику тог документа у оригиналу испоручује роба коју је примио.²⁰⁰ Издавањем овог документа који није одговарајуће вредности шпедитери потпомажу вршење превара.

Осигуравач је у обавези да осигуранику изда оригинални документ о осигурању који мора да садржи износ осигуравајућег покрића и ризике који су осигурањем покривени. Осигураник који упућује одштетни захтев уз њега мора да достави и оригиналну полису.

У вези робе која се превози превара се може јавити како у односу на купца, тако и у односу на осигуравача који је осигурао робу. Исто тако превара се може јавити у случају наплате робе банкарским акредитивом. Банкарски акредитив је хартија од вредности која омогућава продавцу да наплати робу пре испоруке купцу што оставља простор за злоупотребу и превару како купца тако и осигуравача.

¹⁹⁹ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 50.

²⁰⁰ Радовић, З, Радојковић, И., (2015). Преваре у међународној трговини, Токови осигурања, вол.3, бр. 3, стр. 92.

Интерес бродовласника је да због многобројних потенцијалних злоупотреба, заштити своје интересе осигурањем. Осигурање брода обухвата осим осигурања вредности објекта, још и осигурање његове опреме, залихе хране, посаду, залихе горива и сл.

С обзиром на немогућност контролисања радњи које спроводи посада брода, за бродовласника је неопходно покриће намерног потапања брода од стране заповедника, официра или посаде. Наиме, заповедник брода може извршити превару осигурања брода или његовог власника, изазивањем или симулирањем опасности у којој се брод нашао. Уколико брод из опасности избева спасиоци, власник брода је у обавези да им плати високе накнаде, управо због тога власници бродова врше осигурање од ризика и на тај начин ову обавезу преносе на осигуравача. Међутим, спасиоци могу да изврше многе незаконите радње попут продаје спасеног терета као и његове пљачке и сл.

Преваре у поморској трговини се могу сврстати у две категорије:

- Преваре код закључења уговора о осигурању
- Преваре код постављања захтева за накнаду штете

Приликом закључења уговора о осигурању, осигураник или уговарач осигурања је дужан да пружи тачне податке који су од значаја за оцену ризика. Околности које је осигуравач дужан да пријави за време закључења уговора о осигурању су различите у сваком конкретном случају. Међутим постоје и подаци о којима осигуравач није дужан да обавести осигуравача. То су околности које су опште познате.

Да би постојале преварне намере код осигураника код постављања захтева за накнаду штете неопходно је испуњење одређених услова. Ти услови су:

- Да је заиста претрпео губитак;
- Да се његов захтев за обештећење заснива на лажном приказивању чињеничног стања или на лажним доказима.

Приликом подношења одштетног захтева осигураник је у обавези да достави сву документацију и доказе који су неопходни за утврђивање узрока и

висине штете, као и за утврђивање његовог права на накнаду штете. Терет доказивања има осигураник.

Постоје и примери превара када осигураник није претрпео штету. То су случајеви када се осигуранику лично пријављује да је роба укрцана у брод а брод се намерно потопи или му се промени име и застава под којом плови. Овај вид преваре је последњих деценија доживео велику експанзију.

Веома често се дешавају случајеви када осигураник није претрпео штету коју је навео у одштетном захтеву. Ова околност може да укаже на покушај преваре осигуравача. Међутим уколико се утврди да је направљена ненамерна грешка осигураник се не може оптужити за покушај преваре. Ако је осигураник навео да је претрпео дупло већу штету од оне које је заиста претрпео сматраће се покушајем преваре.

Осигураник може заиста претрпети штету, али ако она није последица осигураног случаја, свакако представља још један вид преваре. Типична превара ове врсте је потапање брода да би се наплатило обештећење за његово потапање или потапање робе која се бродом превози. Ова појава је нарочито била распрострањена у периоду између два светска рата, а од 70-их година прошлог века поново постаје актуелна. Од бродовласника се у оваквим случајевима захтева да учини вероватним постојање неког осигураног ризика.²⁰¹ Осим потапања излаз из финасијских тешкоћа осигураници налазе у паљењу бродова и то из неколико разлога:

- Пожар је увек осигуран ризик;
- Пожар се лако може изазвати, а тешко открити;
- Пожари највише доводе до потпуног уништења брода;
- Тешко је доказати да је намерно изазван пожар.

Осигуравачи су веома често изложени преварама у вези са заједничким хаваријама. Заједничка хаварија је институт поморског права према коме заједница бродара треба да сноси трошкове угроженог пловидбеног подухвата. Одређивање

²⁰¹ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 72.

дела доприноса у заједничкој хаварији врши овлашћено стручно лице које именује бродар, иако је то лице независно у великом броју случајева, он штити бродара, најчешће на два начина:²⁰²

1. Он може и кад нема основа за постојање заједничке хаварије стати на становишту да иста постоји
2. Нетачном проценом жртвованих и спасених интереса.

На основу његовог мишљења може настати обавеза спасених интереса да накнаде трошкове заједничке хаварије који ову своју обавезу путем осигурања пребацују на осигуравача.

У пракси честе су преваре које врши бродар пријављивањем заједничке хаварије како свог осигуравача тако и осигуравача власника терета, а све како би надокнадио штете на превезеној роби које су настале његовом кривицом, или прибавио средства за сервисирање брода.

2.4.3. Пожар као узрок преваре у осигурању

Ризик је саставни део живота. У теорији овај појам се дефинише на различите начине, а оно што све њих повезује јесте да ризик представља неизвесност у остваривању неког будућег догађаја.

Његови основни елементи су:²⁰³

- Мора бити могућ;
- Његово настајање узрукује штету;
- Мора бити неизвестан;
- Мора бити случајан.

²⁰² Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 76.

²⁰³ Радивојевић, И., (2016). Модел управљања ризиком у ауто-осигурању, Машински факултет, Ниш, стр. 14.

У делотворности осигурања ризик је догађај који ако наступи ствара осигуравачеву обавезу према осигуранику на основу закљученог уговора о осигурању.

Иако се у теорији као синоним за ризик користе неизвесност и хазард, потребно је истаћи да су то различити појмови. Неизвесност је стање супротно од извесности, које представља сигурност о одређеној ситуацији, односно психолошка реакција на одсуство знања о будућности.²⁰⁴ Хазард је стање које повећава ризик повећањем могућности његовог настанка.²⁰⁵ Физички хазард се односи на физичке особине неког предмета које повећавају шансу за губитак због различитих опасности. Међутим, за осигурање је значајнији морални хазард који се односи на неморалне намере осигураника да од осигуравача наплати штету која није настала, или је настала, али не у облику који је осигураник навео у његовом одштетном захтеву, а које у ствари представљају осигураничке преваре.

На листи ризика који се најчешће и најдуже осигурава је пожар. Пожар је ризик чије остваривање је условило и настанак првог осигуравајућег друштва. Наиме после великог пожара који се догодио у Лондону 1666. године, формирано је прво осигуравајуће друштво које је обезбеђивало покриће за ризик од пожара.

У теорији и пракси се прави разлика између паљевина и пожара. Док се пожари дефинишу као неконтролисано сагоревање одређеног материјала до кога долази без утицаја човека, паљевине су сагоревања које изазива човек, намерно или ненамерно.

Када до пожара долази услед дејства природне силе, без утицаја воље и смишљене делатности човека, његови узроци могу бити:

- Сунце;
- Гром;
- Потреси тла, одрони, клизања терена.

²⁰⁴ Радивојевић, И., *op. cit.*, стр. 15.

²⁰⁵ Вујовић, Р., (2009). *Управљање ризицима и осигурање*, Универзитет Сингидунум, Београд, стр. 28.

Сунце својом топлотном енергијом ствара погодне услове за развој пожара. Пожар, у овом случају, настаје преламањем Сунчевих зрака кроз конвексну површину. Тада настаје паљење на месту где се зраци секу. Овај начин може послужити за подметање пожара.

Атмосферско пражњење електрицитета (удар грома) такође представља један од честих начина изазивања пожара услед дејства природних сила. Центара пожара, у случају удара грома има више. Они нису међусобно повезани али праве линију којом је пролазила муња. Ова, а и друге чињенице су веома значајне за испитивање узрока пожара.

Разни тектонски покрети у виду земљотреса и клизишта, али и одрона земљишта, такође могу бити узроци пожара. Од велике важности је да ли је до пожара дошло услед ових природних непогода или су такве ситуације искоришћене за подметање пожара, да би се извршиле преваре у осигурању.

Осим природних, узроци пожара могу бити и случајни. Случајно изазвани пожари јесу изазвани дејством човека, али нису производ његове воље, већ до њих долази нехатно, због непажње, незнања, непредузимања одређених мера и сл.²⁰⁶

У пракси веома је тешко разграничити да ли је до пожара дошло нехатно или је он производ намерног извршења неке радње, или пак пропуштања извршења неке радње, за спречавање пожара. Најчешћи нехатни узроци пожара јесу њихово изазивање од стране пушача или деце. Наиме, деца у игри често користе шибице или друге запаљиве материјале па тако изазивају пожаре. Исто тако пушачи, бацањем неугашених опушака или шибица могу изазвати пожар. У радионицама, фабрикама, канцеларијама итд. Изазивање пожара бацањем опушака је веома тешко доказати јер он изазива потпуно сагорење на месту избијања пожара, а и продукти његовог сагоревања су исти као код већине материјала који се налазе на згаришту.²⁰⁷

²⁰⁶ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 149-150.

²⁰⁷ Ibid., стр. 150.

Грађевински недостаци у виду непрописно изведених електричних, гасних, димоводних и других инсталација, могу бити узроци избијања пожара. У прилог чињеници да су грађевински недостаци значајни узроци пожара говори и чињеница да су у Србији, последњих деценија, сви велики пожари настали као последица неког грађевинског недостатка.²⁰⁸

Пропуштањем вршења грађевинских радњи, а у случају пожара пропуштањем предузимања противпожарних мера, човек може допринети проузроковању пожара на начин да не спречи самозапаљивање одређених материјала који су склони самозапаљивању.

Коришћењем склоности самозапаљивању може се подметнути пожар. Зато се обавезно утврђује узрок због кога се такав материјал нашао на месту избијања пожара.

Нестручно и непажљиво руковање лакозапаљивим материјалима често доводи до пожара. То су случајеви када се они налазе у близини извора топлоте, када се чисте од мрља и сл.²⁰⁹

Пожари и паљевине могу се користити као начини вршења превара у осигурању на два начина:

1. Искоришћавањем пожара за преваре;
2. Подметањем пожара.

Искоришћавањем пожара до којег је дошло без кривице неког лица не долази тако што лице које је осигурало имовину намерним паљењем те имовине жели да од осигураваача наплати осигурану суму, већ увећава вредност уништене имовине, настојећи да прибави корист која му не припада, користећи при томе једно од основних начела осигурања, начело обештећења према коме је осигураваач у обавези да осигуранику накнади штету коју је он заиста претрпео.

²⁰⁸ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 153.

²⁰⁹ Ibid, стр. 154.

Код уништења осигуране имовине пожаром, основни задатак је утврђивање узрока пожара, а затим утврђивање чињенице да ли је он случајна паљевина или је проузокован намерном радњом, чији је циљ превара осигуравача.

Намерни или криминални пожари су паљевине које су изазване свесном или промишљеном људском активношћу, из различитих побуда, према различитим објектима и на различите начине.²¹⁰

Утврђивање побуда којима се извршилац руководио приликом подметања пожара може бити кључно за његово откривање и због тога је неопходно, поред познавања узрока пожара, познавање мотива због којих се врши паљење. Сви мотиви се, с обзиром на њихову многобројност, могу сврстати у неколико група:

- Користољубље;
- Освета;
- Алкохолисаност;
- Психолошки поремећаји.

Код превара у осигурању мотив паљевина је користољубље. У овом случају паљење се врши коришћењем знања из многих научних дисциплина. Брижљиво се планира и делује се смишљено, што утиче на њихово веома тешко доказивање. Преваре у осигурању паљевинама се дешавају често у случајевима када привредни субјекти са великим залихама робе, настојећи да се залиха ослободе, најпре их осигурају, а затим се у магацинима где је роба складиштена, дешавају пожари.

Освета као мотив паљења се често догађа нарочито у сеоским срединама, а разлози су свађе, туче, љубомора и сл.

Алкохолисаност извршиоца паљевина је веома честа код ових кривичних дела. Иако се ради о стању смањене урачунљивости, подаци показују да су алкохолисана лица често веома брутална, јер интоксикација алкохолом доводи до психичке дегенерације услед чега слабе његове морално-етичке кочнице, па су

²¹⁰ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 155.

често таква лица склона вршењу кривичних дела. Њихов мотив је освета или нетрпељивост.²¹¹

Учење о пироманији као душевној болести је настало у 19-ом веку. Од тада па до данас личност пиромана је константно у центру пажње психолога. Међутим и поред многобројних теорија и покушаја налажења неких заједничких обележја, не могу се сва лица склона подметању пожара, сврстати у једну групу. Ипак, мора се рећи да се ради о социјално изолованим личностима без могућности да на хуман начин испоље своје жеље и потребе. То су, углавном лица која своју комуникацију са околином постижу насилно, често су у афективном стању чије се пражњење врши неком опресијом чија је веома честа асоцијација паљење пожара.²¹²

2.4.4. Преваре у осигурању моторних возила

Ризик схваћен као неизвесност у наступању неке појаве код човека ствара nelaгоду коју жели да отклони. Један од начина уклањања nelaгоде је управљање ризиком под којим се подразумева коришћење различитих знања и дисциплина за решавање ризика.

Постоји велики број метода за управљање ризиком, а осигурање као средство преноса ризика је једна од најефикаснијих и најчешће коришћених. С обзиром да се без употребе моторних возила не може замислити живот савременог човека ни развој индустрије транспорта, трговине и слично. Аутомобил је покретна машина која стално мења место, која има значајну материјалну вредност, чијом се употребом може нанети велика штета сопственој или туђој имовини и нарушити и угрозити сопствени или туђи живот и здравље. Осигурањем моторних возила се настоји надокнадити економски губитак на возилима, на стварима, на животу и здрављу људи.

²¹¹ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 179-181.

²¹² Ibid, стр. 169-178.

Међутим, последњих деценија под утицајем многобројних фактора, а нарочито економске кризе, кризе морала појединих друштвених група и појединаца, масовности осигурања, као и различитих видова осигурања моторних возила, преваре у њиховом осигурању превазилазе границе прихvatиљивости и условљавају озбиљну друштвену реакцију на њих, до те мере да се у појединим државама преваре у осигурању сврставају у кривична дела којима се штити држава, па се у њихово расветљавање укључују државни органи.²¹³

Као што постоје многи видови осигурања моторних возила, тако постоје и многи облици превара у њиховом осигурању. Све преваре у осигурању ове врсте могу се према неким ауторима, поделити у две велике групе:

- Преваре у каско осигурању;
- Преваре од аутоодговорности.

Према другим ауторима преваре из ове области се могу поделити на:²¹⁴

- Преваре које се догађају приликом преузимања возила у осигурању;
- Преваре до којих долази приликом ликвидације и наплате штета.

Класификација превара у осигурању моторних возила може се извршити на различите начине. У односу на насталу штету преваре се могу поделити на:²¹⁵

- Преваре код којих је заиста настала штета, али не у обиму који је приказан у одштетном захтеву (лаке преваре);
- Преваре код којих штета није настала, али се лажним подацима приказује њен настанак (тешке преваре).

Приликом преузимања превозног средства у осигурању, односно приликом закључења уговора о осигурању моторног возила, преваре које се дешавају су

²¹³ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 246.

²¹⁴ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 247-248.

²¹⁵ Шобот-Матић, З., (2016). Истраживање услова за смањење ризика приликом осигурања моторних возила, ФТН – Индустијско инжењерство и индустријски менаџмент, Нови Сад, стр. 5.

углавном интерне природе, што значи да се врше од стране запослених у осигурању или уз сарадњу са њима. Преваре ове врсте односе се на:²¹⁶

- Одобравање бонуса осигураницима који на то немају право;
- Уписивање неистинитих података у трећи примерак полисе осигурања који служи за раздуживање;
- Фалсификовање полисе осигурања;
- Осигурање возила које је већ претрпело саобраћајну незгоду;
- Антидатирање полиса осигурања и сл.

Приликом закључења уговора о осигурању моторног возила осигуранику који у претходном периоду није био учесник у саобраћајној незгоди својом кривицом, осигуравач одобрава одређени бонус приликом одређивања премије осигурања. У вези са овим догађају се преваре које се односе на одобравање бонуса осигуранику који је имао саобраћајну незгоду. Ову врсту преваре веше лица запослена у делатности осигурања.

Преваре у фази закључења уговора се догађају и уношењем нетачних података у трећи примерак полисе осигурања. Наиме у два примерка полисе који се достављају осигуранику МУП-а ради регистрације уносе се тачни подаци, а у трећем примерку који остаје осигуравачу унесе се подаци о возилу ниже категорије ради одређивања ниже премије осигурања и присвајања разлике у премији.

У вези са полисом осигурања често се догађају и случајеви њене фалсификације и антидатирања. Фалсификовање полисе се врши уз помоћ савремене технологије, а преваре се откривају тек ако дође до саобраћајне несреће. Антидатирање врши осигураник уписивањем другог датума продаје полисе, а не датума када је полиса заиста продата. Превара се открива упоређивањем датума закључења полисе и датума настанка штете јер приближни датуми могу бити индикатор покушаја преваре.

²¹⁶ Ристић, Ж., Павловић, Б., Ристић, М., (2010). Неки аспекти превара у осигурању моторних возила, девети симпозијум, Опасна ситуација и веродостојност настанка саобраћајне незгоде (преваре у осигурању), Златибор, стр. 336.

У току трајања уговора могу настати различите врсте превара. Њихова различитост је у директној вези са:

- Могућностима њиховог наступања;
- Степенем њихове изводљивости;
- Могућностима њиховог откривања.

Преваре ове врсте настају измишљањем или намештањем штетног догађаја а изводе се:²¹⁷

- Пријављивањем крађе аутомобила који је продат у некој другој држави;
- Приказивањем штете која не постоји;
- Увећањем настале штете;
- Исценирањем саобраћајне незгоде;
- Провоцирањем саобраћајне незгоде;
- Пријављивањем фиктивне саобраћајне незгоде;
- Договарањем саобраћајне незгоде;
- Лажирањем телесних повреда и сл.

Преваре се често врше пријављивањем крађе аутомобила који је продат у некој другој држави. Продаја се врши фалсификовањем докумената. Овај тип превара често је у вези са организованим криминалом. Пријављивање крађе продатих аутомобила или тзв. „фингирана“ крађа, иако не спада у преваре из аутоодговорности, већ у преваре из области имовинског осигурања, морају се поменути јер су веома честе. Преваре које се догађају исценирањем саобраћајне незгоде дешавају се када се учесници договоре да исценирају незгоду, јер су им возила већ оштећена. На овај начин од осигуравача наплаћују штету која није настала остваривањем осигураног случаја.

Постоје покушаји да се штете на возилима које настају при паркирању или друге штете на возилима које се не могу наплатити по основу полисе обавезног осигурања, наплате од осигуравача намерним изазивањем саобраћајне незгоде. Власници таквих возила намерно у вожњи или при паркирању изазивају судар са

²¹⁷ Јашаревић, О., (2010). Кривичноправни и саобраћајно-криминалистички аспекти превара у осигурању, Универзитет у Травнику, Универзитетска хроника, вол.3, бр 3, стр. 78-79.

другим возилом да би ликвидирали штету по основу полисе возила који је скривио незгоду. Ову врсту преваре често врше власници каско осигураних возила због уверења да могу остварити повољну одштету. Ипак, ово нису тако честе преваре јер у таквим незгодама постоји опасност од повреде лица.²¹⁸

Испровоциране незгоде врше лица која се професионално баве преварама у осигурању. Они пажљиво бирају возила са којим ће испровоцирати саобраћајну незгоду повећавајући ризик налета стражњег возила на његово возило које је лошег стања, али је предходно осигурано. Њихов избор извршење овог дела су добро очувана возила или возила чији су возачи неискусни или несигурни.

Фиктивне саобраћајне незгоде су незгоде које су се „догодиле на папиру.“ Лица која пријављују саобраћајну незгоду која се није догодила сами креирају саобраћајну ситуацију, њене трагове и уносе је у полицијски записник који је већ раније оверен и на основу кога подносе одштетни захтев.

Није ретка ни ситуација договарања саобраћајних незгода, односно њених лажирања као да је права. Лица која лажирају саобраћајну незгоду се договарају око места на којем се догодила незгода, око оштећења на возилима, околностима под којима се догодила несрећа. Најчешће се догађа да власници већ оштећених возила у ранијим сударима постављају возила у положај који одговара оштећењима на возилу. Тада се позива полиција или прикупљају искази лица која су се затекла на том месту, а на основу њега или записника поставља се захтев за накнаду штете. Власник старијег или мање оштећеног возила прихвата кривицу како би власнику возила са већим оштећењем или новијим возилом омогућио оправку возила на терет осигурања, а њему се за узврат рефундира износ казне или штете на возилу. О договореној несрећи се обавештава полиција, а осигуравачу се подноси одштетни захтев.

Лажирање телесних повреда ради наплате осигуране суме се дешава у случајевима лакших саобраћајних незгода. У овом случају се пријављују повреде

²¹⁸ Драгач, Р., (2016). Преваре у осигурању возила у Саобраћајне незгоде, Зборник радова, Оригинал, Златибор, стр. 65.

вратног дела кичме који настаје наглим трзајем приликом изненадног судара возила.

Приликом утврђивања штете која је настала на возилу врше се преваре у вези са:²¹⁹

1. Процентом делимичне штете;
2. Процентом тоталне штете;
3. Накнадом трошкова превоза или преноса оштећеног возила;
4. Накнадом за умањену вредност возила;
5. Накнадом за немогућност коришћења возила;
6. Другим накнадама које су у вези са штетним догађајима.

С обзиром да је последица саобраћајне незгоде материјална штета на возилу, непоходно је утврдити њен обим, односно утврдити да ли се ради о делимичној или тоталној штети. Код делимичног оштећења возила, одштета је у висини вредности оправке или замене оштећених делова. Висина штете и висина накнаде зависи од:

- Вредности осигураног возила;
- Степена оштећења;
- Висине полисе осигурања;
- Осталих трошкова који утичу на висину штете.

Утврђивање висине штете врши проценитељ уз обавезно учешће одговорног лица организације за осигурање. Међутим, због великих трошкова у пракси се прибегава доказима друге врсте (нпр. фотографије оштећеног возила). У нашој земљи штете за које је одговоран осигуравач по основу наступања осигураног случаја у потпуности или до законом утврђене суме надокнађује осигуравач.²²⁰

Околности под којима је дошло до незгоде утврђују се по основу записника о увиђају са места саобраћајне незгоде. Висину штете утврђује овлашћени представник осигуравача утврђивањем вредности осигураних склопова умањен за амортизацију, вредност потрошног материјала и радне снаге неопходне за

²¹⁹ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 254-271.

²²⁰ Ibid., стр. 257.

отклањање штете. Висина штете на возилу утврђује се тако што се од висине цене новог возила одбија амортизација и вредност осталих делова који су употребљиви.²²¹

Штета која се може отклонити оправком оштећеног возила се доказује подношењем рачуна о извршеној оправци као и спецификацијом цене материјала и услуге оправке.

Накнаду за штету осигуравач може да исплати одмах након процене штете на возилу. У овом случају се крије највећа опасност од вршења превара у осигурању нарочито ако је осигураник постигао договор са вештацима или поценитељима штете, којима је обећао новчани износ за услугу која му је учињена. Накнада штете не сме надмашити трошкове поправке оштећеног возила јер би се у том случају прекршило начело обештећења. Када је моторно возило толико оштећено да поправка није могућа, или је могућа али њени трошкови премашују вредност возила, сматра се да на возилу постоји потпуна (тотална) штета. Висина ове штете у земљама у транзицији одређују се на основу процене стручњака. Износ накнаде штете се умањује за вредност металних остатака. Настанак и вредност тоталне штете као и вредност металних остатака утврђује осигуравајуће друштво, а накнада штете, у највећем броју случајева, се одређује на основу тржишне вредности моторног возила коју је имало пре настанка штете, умањене за вредност металних остатака.

Иако се накнадом из осигурања обезбеђује оправка моторног возила, његова тржишна вредност се умањује јер је хаварисано, па осигураник има право да у судском поступку захтева и накнаду за умањену вредност возила. Ова накнада се, иако се ретко признаје, утврђује на основу старости возила, пређене километраже, висине претрпљене штете. Уколико је осигураник употребом моторног возила, које је оштећено или уништено у саобраћајној незгоди, остваривао неку добит, изгубљена добит услед неупотребе моторног возила због саобраћајне незгоде, може бити предмет одштетног захтева. У том случају у неким земљама осигуранику чија

²²¹ Мрвић-Петровић, Н., (1999). Право на накнаду штете из саобраћајне незгоде у законодавствима држава у транзицији, Гласник адвокатске коморе Војводине, вол. 71, бр 7-8, Нови Сад, стр. 212.

се делатност врши уз употребу тог возила се признају трошкови изнајмљеног возила, који настају за време трајања оправке. Немогућност коришћења се доказује рачуном о поправци. У неким земљама се ово право признаје и осигураницима који моторно возило користе и у приватне сврхе. У судској пракси наше земље ова накнада није уобичајна.

Осигурање признаје и трошкове превоза и преноса моторног возила до најближе радионице у којој ће се вршити поправка. Ови трошкови се признају ако нису прекомерни. Постоје мишљења према којима би било правдано и признање трошкова превоза лица од места саобраћајне незгоде до места становања.²²² У вези са штетним догађајем могу настати и други трошкови који у знатној мери могу утицати на висину потраживања по одштетном захтеву. Ови трошкови се могу признати ако се докаже да су последица саобраћајне незгоде. Према судској пракси у нашој земљи у ове трошкове би спадали:²²³

- Трошкови хотелског смештаја;
- Трошкови исхране;
- Трошкови путовања у вези са коришћењем годишњег одмора који није коришћен због последица саобраћајне незгоде и сл.

Поред материјалне, услед саобраћајних незгода, се могу десити и нематеријалне штете као што су:

1. Телесне повреде;
2. Оштећење здравља;
3. Смрт неког лица.

Штете од саобраћајних незгода доводе до промене имовинског стања, па лица која су претрпела ове штете врше преваре увећањем рачуна, давањем лажне документације, доказивањем тежих повреда и сл.

Човеков живот и здравље, као најзначајније вредности, од разних повреда заштићени су и правом. У праву се врши једна општа подела на лаке и тешке

²²² Петровић, А., (1995). Накнада штете по полиси осигурања од аутоодговорности, Правни живот, вол. 44, бр. 11, Удружење правника Србије, Београд, стр. 530.

²²³ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 271.

телесне повреде. Лаким телесним повредама сматрају се повреде које лако нарушавају телесни интегритет или здравље човека. Оне се манифестују у привременом ослабљењу дела тела или здравља. Оне могу бити:²²⁴

- Обичне
- Опасне

Обичне лаке телесне повреде постоје када није доведен у питање човеков живот, када није уништен или трајно ослабљен неки део тела или орган повређеног, када није проузрокована неспособност за рад, ако није нарушено здравље ни трајно ни привремено или није трајно проузрокована унакаженост.

Опасна лака телесна повреда се састоји у лако нарушењу здравља изазваним оружјем, оруђем или другим средствима којима се може тешко нарушити здравље или повредити тело.

Под тешким телесним повредама подразумевају се повреде које трајно доводе до слабљења неког дела тела. Њихова манифестација је трајна онеспособљеност за рад, тешко нарушено здравље, унакаженост.

У кривичном праву је извршена класификација тешких телесних повреда на:²²⁵

- Обична тешка телесна повреда;
- Особито тешка телесна повреда;
- Тешка телесна повреда квалификована смрћу;
- Тешка телесна повреда на мах;

Обична тешка телесна повреда постоји када повредом или нарушавањем здравља није доведен у опасност живот, ако нанета повреда не проузрокује трајну онеспособљеност за рад, или је повреда трајна али се не односи на вршење делатности повређеног, ако нарушено здравље није трајно или је трајно али није тешко, или ако је наступила деформисаност али не и унакаженост.

²²⁴ Чејовић, Б., Кулић, М., (2014). Кривично право, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, стр. 400.

²²⁵ Ibid, стр. 394-398.

Особито тешком телесном повредом се доводи у питање живот. Њоме се трајно и у знатној мери оштећује важан орган или део тела који више не може да функционише трајно или се, по правилима медицинске струке, такво стање не може предвидети. Такође, ако је наступила трајна оснеспособљеност за рад, ако је трајно и тешко нарушено здравље, или је наступила унакаженост, сматра се да је наступила особито тешка телесна повреда.

Уколико услед тешке телесне повреде наступи смрт постојаће тешка телесна повреда квалификована смрћу, а ако се раздраживањем, тешким вређањем или нападом изазове друго лице да изврши тешку, особито тешку, или тешку телесну повреду квалификовану смрћу, ради се о тешкој телесној повреди на мах.

Оваква подела повреда у кривичном праву је веома значајна за одређивање права на накнаду штете. Уколико је код лица које је претрпело саобраћајну несрећу наступила нека од ових повреда, има право на накнаду штете у виду:²²⁶

- Трошкова лечења;
- Изгубљене зараде због неспособности за рад;
- Накнаде за претрпљене физичке болове;
- Накнаде за претрпљене душевне болове оштећеног или његове породице.

Повреде код којих су најчешће преваре су повреде вратног дела кичме и потрес мозга, јер се код ових повреда последице не манифестују одмах, што оставља простор за преварна понашања у виду достављања накнадне медицинске документације којом се такво стање потврђује и која служе као основ за постављање одштетног захтева.

Када је последица саобраћајне несреће смрт неког лица, интереси најуже родбине штите се кроз права на накнаду штете у виду:

- Трошкова сахране;
- Трошкова покушаја лечења;
- Трошкова због изгубљене зараде;
- Накнаде штете због изгубљеног издржавања;

²²⁶ Радовић, З., et. al., op. cit., стр. 279.

- Наканде штете за душевни бол услед смрти блиског лица.

У оваквим случајевима преваре се врше са рачунима којима се ови трошкови потврђују, јер се они могу фалсификовати или приказати у знатно увећаном износу.

Право на накнаду трошкова сахране лица погинулог у саобраћајној несрећи је право које се признаје у свим законодавствима. Они се, углавном, одређују паушално и обухватају разне неопходне трошкове као и трошкове везане за обичаје (верска служба, подизање надгробног споменика, набавку одеће жалости за најближу родбину односно лица која имају право на новчану накнаду за претрпљени душевни бол због смрти блиског лица).²²⁷

Уколико је због трајне неспособности за рад неког лица или смрти, а до тога је дошло услед саобраћајне незгоде, њему блиским лицима признају се и права на накнаду за изгубљено издржавање, накнаду за трошкове покушаја лечења тог лица, као и право на накнаду трошкова због изгубљене зараде. Право на изгубљено издржавање према одредбама Закона о облигационим односима и Породичног закона²²⁸, признаје се лицима која је оштећени издржавао, или која су имала право на издржавање од оштећеног, а то се односи на лица са којима је живео у заједници (супружник, деца, усвојеници и родитељи, иако нису живели у заједници, али ако се утврди да им је оштећени помагао).

Осим покривања ризика саобраћајне незгоде, осигурањем моторних возила се покривају још и следећи ризици:

- Пад или удар неког предмета;
- Пожар, експлозија, поплава, гром, одрон;
- Крађа превозног средства са робом или без ње;
- Самозапаљење, смрзавање, одмрзавање;
- Мањак, цурење, растурање робе.

²²⁷ Петровић, Д., (1992). Новчана накнада материјалне штете проузроковане смрћу или повредом тела, Правни живот, вол. 42, бр 9-10, стр. 1389.

²²⁸ Породични закон, Сл. гласник РС, бр. 18/05, 72/11 - др. закон и 6/15.

Ови ризици су покривени обавезним осигурањем од аутоодговорности, добровољним каско осигурањем и осигурањем робе у транспорту.

Пожар на возилу из основа осигурања сматра се ватра настала на возилу или ватра проузрокована у самом возилу.²²⁹

Ватра може настати:

- Подметањем ради наплате штете или из обести трећих лица;
- Кваром у возилу.

Могућности за преваре се, у овом случају, налазе нарочито у наплати штете на роби која је примљена на превоз нерело високо приказаном штетом. Преваре ове врсте могу бити још и у вези са квалитетом робе која се превозила, или са квантитетом те робе.

2.5. Индикације превара у осигурању

Идентификација превара подразумева идентификовање индикација преваре. Индикације преваре су радње које наводе на сумњу постојања преварних радњи односно постојање пропуста на основу којих се може извести заључак да постоји намерно погрешно представљање, или прикривање чињеница. Индикатори представљају механизам за откривање покушаја превара, односно механизам који омогућава идентификовање захтева за накнаду штета, које или не постоје или нису последица осигураног случаја. У зависности од извршиоца преваре, различити су индикатори интерних превара, индикатори превара код проценитеља штете и индикатори превара које врши осигураник.²³⁰

²²⁹ Бодоло, Т., Адам, А., (2016). Пожари на моторним возилима са аспекта превара у осигурању у Саобраћајне незгоде, Зборник радова, Златибор, стр. 461.

²³⁰ Васиљевић, В., Ћетковић, Н., (2009). Методологија спречавања превара код осигурања моторних возила уСаобраћајне незгоде, Зборник радова, Златибор, стр. 34-36.

2.5.1. Индикације интерних превара код аквизитера осигурања

У наставку рада указаћемо на индикаторе превара у осигурању, а пратећи рад Владимира Васиљевића и Наташе Ћетковић.²³¹

1. закључење уговора о осигурању за случај када није извршен директан увид у стање предмета осигурања што је обавеза према процедурама и условима за склапање осигурања (посебно уговоре о каско-осигурању моторних возила и осигурању имовине, код уговореног пожарног ризика станова и пословних објеката);

2. закључење уговора о осигурању над предметом осигурања где је евидентно већ наступио осигурани случај;

3. закључење уговора о осигурању без евидентирања постојања видљивих ранијих оштећења на предмету осигурања;

4. накнадно „брисање“ евиденције оштећења на полиси каско-осигураног возила без валидне аргументације и документације;

5. недостатак фотодокументације у целости код закључења уговора о каско-осигурању „половних“ моторних возила физичких лица и предузетника вредности преко лимитиране суме;

6. непотпуна, нејасна и неквалитетно сачињена фотодокументација код каско-осигурања моторних возила са закљученим допунским ризиком крађе возила, где се посебно апострофира провера броја шасије;

7. закључење уговора о осигурању без провере прописане документације где се посебно апострофира неиспуњење захтева о прибављању валидне јединствене царинске исправе према интерном упутству, код каско-осигурања моторних возила;

8. закључење уговора о осигурању без јасно наведеног датума почетка скаденце или нејасно исписаног часа преузимања обавеза осигураваача;

9. закључење уговора о осигурању на посебно ризичним местима (испољено посебно код имовинског осигурања од пожарног ризика или појединих ризика у оквиру ових опасности);

²³¹ Васиљевић, В., Ћетковић, Н., *op. cit.* стр. 34-36.

10. закључење уговора о осигурању где је очигледно да се осигуравају само поједине машине без осталих осигурања (испољено посебно код имовинског осигурања, лом машина);

11. закључење уговора о осигурању са уговореном скаденцом супротно условима осигурања тзв. ретроактивно закључење уговореног покрића (посебно испољено код путничког здравственог осигурања, граничног осигурања, допунског ризика лома стакла и др.);

12. ручна исправка датума скаденце и других података на полиси, без спровођења налога за исправку података у бази;

13. закључење уговора о осигурању на суме осигурања које нису у складу са условима осигурања и тарифама премија осигурања;

14. повећавање суме осигурања паушалном применом процената, без прилагања валидне аргументације за примену увећања основице - према интерним упутствима и расписима;

15. прихватање једностраног раскидања уговора о осигурању од стране уговарача, без прилога валидне документације;

16. прихватање једностраног раскида уговора о осигурању, без да се изврши обрачун и наплата остатка дугујућих премија за период док је осигуравајуће друштво сносило ризик, односно укупне премије до истека осигурања, уколико је осигураник остварио право на накнаду штете;

17. недовољно ангажовање аквизитера у погледу ажурности измирења премија уговарача, где постоји доцња уплата од стране физичких лица, а не постоји материјални доказ о упућиваним опоменама у прописаним роковима;

18. закључење збирних каско полиса без прилога валидно сачињеног списка појединачних предмета осигурања, са јасно дефинисаним идентификационим ознакама, учесталост штета једног ризика - посебно испољено код осигурања лом-машина и допунског каско-ризика лом стакла.

2.5.2. Индикације интерних превара код проценитеља штета

1. сачињавање записника о оштећењима која не постоје;
2. сачињавање записника о оштећењима путем реконструкције штетног догађаја, без прилагања доказа о вршењу свих неопходних радњи и то:
 - утврђивање оправданости разлога за реконструкцију штетног догађаја;
 - одабир и извршење оптималног начина за упоредбу оштећења и изјава свих доступних учесника и сведока у штетном догађају,
 - провера валидности рачуна у смислу пописаних ставки и оправданости примене технологије санације претпостављеног могућег степена оштећења.
3. несачињавање односно непостојање фотографија оштећења према записнику о процени штете, без писане напомене на самом записнику о оштећењу и разлозима изостанка истих;
4. лош квалитет сачињене фотодокументације оштећених склопова, посебно оних који су разлог настанка високих трошкова санације оштећења или разлог за категорисање штете као економски тоталне.
5. несачињавање допунских записника о оштећењима која су предмет накнаде штете, без обзира да ли су исти, из оправданих разлога, морали попримити форму реконструкцијских допунских записника, са јасно написаним образложењем потребе замене ових делова;
6. неадекватан приступ сачињавању допунских записника о оштећењима у смислу:
 - недостатка припадајуће фотодокументације без аргументоване напомене о разлозима недостатка фотографија;
 - изостанак логичке везе допунских оштећења са основним записником о оштећењу;
7. пристрасност од стране једног проценитеља исказана кроз ексклузивност процене овог лица за потребе истог сервисера;
8. признавање и неприпадајућих ставки односно трошкова код обрачуна висине настале штете, због неупоређивања насталих оштећења и документације коју прилаже оштећени;

9. примена метода обрачуна која није у складу са процедурама и упутствима за ликвидацију тј. примена тзв. „паушалне“ методологије обрачуна штете.²³²

2.5.3. Индикације превара коју врши осигураник односно оштећени

1. пружање лажних података и докумената код закључења уговора о осигурању (фалсификовани документи и сл.);

2. потраживање исте штете од више осигуравача;

3. остварење штетног догађаја непосредно након закључења уговора о осигурању (на пример: случајеви код допунског ризика крађе возила, лом-стакла, излив воде и др.);

4. намерно изазивање штете на предмету осигурања како би се прикрили трагови штете која није била предмет осигурања;

5. намерно изазивање штете на предмету осигурања који је по неком другом економском основу већ био „шкарт“ (на пример: случајеви излива воде и уништења робе прекораченог рока употребе код имовинског осигурања);

6. пријава непостојеће штете;

7. прецењивање висине настале штете у смислу лажног приказивања доказа о насталој висини штете (лажирани допунски записници најчешће услужног типа, лажирани рачуни и сл.);²³³

Индикације превара које се односе на послове непосредно повезане са пословима осигурања, а код којих Заступници и посредници у осигурању имају значајну улогу у дистрибуцији производа, преузимању ризика и обради штете, па је њихова улога кључна у управљању ризиком преваре су:

1. све индикације прописане код аквизитера осигурања;

2. кашњење уплата односно задржавање прикупљених премија осигурања;

3. неправилно раздуживање докумената строге евиденције;

4. неправилно раздуживање финансијских докумената у вези са наплатом премије (животно осигурање) и

²³² Васиљевић, В., Ђетковић, Н., *op. cit.* стр. 37.

²³³ Васиљевић, В., Ђетковић, Н., *op. cit.* стр. 38.

5. неправилно достављање докумената за обрачун провизије, неслагање обрачуна са наплаћеном премијом.

С обзиром на разноликост и многобројност производа осигурања и у вези са њима и разноликост и многобројност могућности превара, идентификовање таквих радњи није једноставно. Одређени индикатор у одређеној ситуацији може имати велику повезаност са покушајем преваре, а у другој ситуацији не мора бити повезан са покушајем преваре.²³⁴

Међутим, савремена технолошка достигнућа омогућавају осигуравачима употребу информационог система за откривање превара у осигурању од аутоодговорности који захваљујући могућностима прилагођавања трендовима и варијацијама превара, на тај начин што има могућност анализе података како о власницима возила и возилима, тако и о свим другим субјектима који се појављују у штети како би се открила евентуална повезаност између њих. Системом су повезани сви пружаоци услуге осигурања као и њихова удружења, МУП и др.

Да би одређени податак представљао индикатор неопходно је да:²³⁵

- Буде доступан за употребу, а једноставан за разумевање;
- Је могуће утврдити јачину везе између њега и покушаја преваре тј. индикатор мора бити мерљив;
- Мора бити заснован на материјалним доказима из увиђајне документације;
- Број индикатора не сме да угрози функционисање службе за спречавање превара;
- Да у себи садржи значајну информацију;
- На листи индикатора мора бити на основу заступљености у предметима који су већ доказани као покушај преваре;

Постојање појединачних индикатора не значи обавезно постојање покушаја преваре. Постојање већег броја индикатора показатељ је веће могућности покушаја

²³⁴ Вујанић, М., Пешић, Д., Антић, Б., Смајловић Е., (2016). Индикатори покушаја преваре у осигурању моторних возила, презето са: http://www.tsgserbia.com/wp-content/uploads/2016/01/16_MVujanic_DPesic_BAntic_ESmailovic.pdf, стр. 155.

²³⁵ Ibid, стр. 156-158.

преваре у осигурању. Избор одређених индикатора врши се на основу статистичких података о покушајима преваре. Ти подаци се односе на:

- Присутност сведока при догађању саобраћајне незгоде;
- Место догађања саобраћајне незгоде;
- Врсту осигурања;
- Учесницима у саобраћајној незгоди;
- Повезаност учесника у саобраћајној незгоди са осталим субјектима који се појављују у штети (сведоци, вештаци, лекари, адвокати, итд.).
- Врсту нематеријалне штете;
- Време остварења осигураног случаја;
- Преглед возила од стране проценитеља итд.

3. КРИВИЧНО ДЕЛО ПРЕВАРА У ОСИГУРАЊУ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Иако су се појавиле онда када се појавило и осигурање, преварама у осигурању није посвећена велика пажња. Међутим, њихова учесталост као и велика штета коју наносе привреди и друштву, намеће потребу њиховог проучавања и са кривичноправног аспекта. У том смислу у многобројним правним системима се уводи кривично дело превара у осигурању као посебно кривично дело, или као посебан облик кривичног дела преваре.

Законско уређење превара у осигурању није новина у Кривичном законодавству Републике Србије, већ 1878. године V Законски чланак који се примењивао на територији Војводине предвидео је казну од 5 година тамнице дефинишући намерно уништавање осигуране имовине преваром. Члан 282 овог акта гласи:²³⁶

„Без обзира на своту проузроковане штете, превара је злочин ако ју је неко уништењем или обарањем свога осигуранога имања починио.“

Иако у овом акту превара у осигурању није тако названа законски опис недвосмислено упућује не само на постојање таквих поступака, већ и на адекватну друштвену реакцију на њих. Наравно да овако неодређен законски опис преваре уопште, а нарочито преваре у осигурању са данашњег становишта није прихватљив јер изазива многе нејасноће у погледу извршења, субјективног елемента кривичног дела, приликом одмеравања казне и сл. Кривични законик Краљевине Југославије из 1929. године је такође, познавао осигураничку превару. Наиме, осигураничка превара била је прописана чланом 340 Законика и то на следећи начин:²³⁷

„ко у намери да од осигурача добије осигурану своту, уништи, оштети или сакрије какву осигурану ствар или ко проузрокује да се потопи или разбије брод или

²³⁶ Јоцић, М., (1926). *op. cit.* стр. 289.

²³⁷ Чубински, М., (1934). Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, Геца Кон, Београд, стр. 588.

какво друго саобраћајно средство које је осигурано или чији је товар осигуран, казниће се робијом до 10 година или новчано.“

Законски опис дела, иако није назван осигураничком преваром у многоме подсећа на законски опис преваре у актуелном Кривичном законнику. Радња извршења овог кривичног дела је сакривање, оштећење или намерно уништење осигуране ствари са намером да се од осигуравача наплати осигурана свота. За разлику од кривичног дела преваре у осигурању осигураничку превару чини још и разбијање или потапање брода или било ког другог превозног средства које је осигурано и потапање и разбијање брода или другог превозног средства чији је товар осигуран.

Према законском опису кривично дело се врши са намером да се од осигуравача наплати осигурана сума, што упућује на закључак да се дело врши умишљајно и то од стране лица које има интерес да од осигуравача наплати осигурану своту. То значи да осигураничку превару не може извршити осигуравач.

Судећи по законском опису осигураничка превара из КЗ Краљевине Југославије има само основни облик за који је предвиђена казна кумулативно затвор и новчана казна. Предвиђена затворска казна до 10 година и неодређени износ новчане казне намеће закључак да њихова висина приликом одмеравања казне зависи од величине штете која је порузрокована осигуравачу.

У каснијем периоду кривично дело превара у осигурању није постојала у нашем кривичном законодавству. Све до његовог поновног увођења 2009. године преварни покушај у осигурању су третирани као кривично дело преваре. Међутим како због потребе усклађивања домаћег кривичног законодавства са европским тако и због све учесталијих вршења превара у делатности осигурања, изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године у групу кривичних дела против имовине уведен је члан 208а под називом превара у осигурању. Према томе у члану 208а било је прописано кривично дело преваре у осигурању на следећи начин:²³⁸

²³⁸ Кривични законик, Сл. гласник РС, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09 и 111/09.

Ко у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист доведе кога лажним приказивањем или прикривањем чињеница, давањем лажних мишљења и извештаја, давањем лажне процене, подношењем неистините документације или га на други начин доведе у заблуду или га одржава у заблуди, а у вези са осигурањем и тиме га наведе да овај на штету своје или туђе имовине нешто учини или не учини, казниће се затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном.

Ко дело из става 1. овог члана учини само у намери да другог оштети, казниће се затвором до шест месеци и новчаном казном.

Ако је делом из ст. 1. и 2. овог члана прибављена имовинска корист или је нанета штета у износу који прелази четрестопедесет хиљада динара, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година и новчаном казном.

Ако је делом из ст. 1. и 2. овог члана прибављена имовинска корист или је нанета штета у износу који прелази милион и петсто хиљада динара, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година и новчаном казном.

Овако дефинисан законски опис преваре у осигурању је од почетка наишао на критику у правној доктрини и правној пракси јер ново уведено кривично дело није донело никакве новине. Главна критика се односила на чињеницу да је поменута инкриминација „беспотребна“ из разлога што су радње извршења већ у потпуности биле обухваћене кривичним делом из члана 208 КЗ-а, осим што је наведено да све набројане радње морају бити у вези са осигурањем.

Као и код кривичног дела преваре, радња извршења овог кривичног дела јесте навођење неког лица да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. Навођење се врши на два начина:²³⁹

1. Довођењем неког лица у заблуду
2. Одржавањем неког лица у заблуди

²³⁹ Стојановић, З., (2012). Коментар Кривичног законика, Службени гласник, Београд, стр. 627.

Заблуда представља погрешну или непотпуну представу о некој чињеници односно непостојање такве представе која не одговара стварности. Довођење у заблуду јесте стварање погрешне представе о некој чињеници било погрешним приказивањем или прикривањем те чињенице. Одржавање у заблуди подразумева спречавање или отежавање да се заблуда отклони или јачање већ постојеће погрешне представе.²⁴⁰

Радња овог кривичног дела је алтернативно постављена. Она се састоји од:

1. Лажног приказивања чињеница;
2. Прикривање чињеница;
3. Давања лажних мишљења и извештаја;
4. Давања лажне процене;
5. Подношења неистините документације;
6. Других радњи којима је циљ стварање или одржавање заблуде код пасивног субјекта кривичног дела.

Лажно приказивање и прикривање чињеница нису основни елементи само кривичног дела преваре у осигурању, већ и кривичног дела преваре. Међутим, законодавац је покушао по мишљењу многих стручњака, да набрајањем осталих начина извршења само безуспешно прецизира биће основног облика кривичног дела преваре у осигурању.²⁴¹ Иако неки сматрају да се сви набројани начини извршења могу подвести под обманом која је заједнички именитељ за лажно приказивање и прикривање чињеница, други сматрају да управо они представљају посебне елементе бића овог кривичног дела.

С обзиром да се приликом процене штете осигуравачи великим делом ослањају на мишљења вештака из разних струка, њихова мишљења и извештаји могу у великој мери утицати на стварање или одржавање заблуде код лица која су овлашћена да врше процену штете код остварења осигураног ризика. Давање лажних процена, подношење неистините документације и сл. су посебни елементи бића овог кривичног дела, који служе откривању учиниоца, а законско решење

²⁴⁰ Стојановић, З., (2012). *op. cit.*, стр. 622-623.

²⁴¹ Ђоровић, Е., *op. cit.* стр. 463.

описано речима „или на други начин доведе у заблуду“ неки аутори сматрају позитивним с обзиром на чињеницу да се технологија развија брже и свестраније од законске регулативе, па је самим тим немогуће предвидети све случајеве преварних радњи и модалитета довођења у заблуду.²⁴² Међутим, према другим ауторима оваква законска формулација је један од најзначајнијих показатеља непрецизности одредбе садржане у ставу 1 члану 208а којим се регулиште превара у осигурању.

Што се облика кривице тиче, ово кривично дело се може извршити само са умишљајем. Исто тако мора постојати намера учиниоца да себи или другом лицу прибави противправну имовинску корист или другом лицу проузрокује штету. Последица је штета која настаје чињењем или нечињењем активног субјекта. У колико је предузета радња, а из неког разлога није наступила штета, или радња није довршена, постојаће покушај овог кривичног дела који је кажњив према општим одредбама о покушају.

Кривични законик из 2009. године је за кривично дело преваре у осигурању осим основног облика, за који је прописана казна од 6 месеци до 5 година затвора и новчана казна, предвиђен је и један привилегован и два тежа облика.

Привилегован облик постоји када намера извршиоца није стицање противправне имовинске користи, већ само штетничка намера, што је многим упитно, јер је нејасна намера самооштећења другог лица. За овај облик је законодавац предвидео казну затвора до 6 месеци и новчану казну.

У зависности од висине прибављене имовинске користи прописана су два тежа облика овог кривичног дела. Уколико је извршилац вршењем преваре у осигурању прибавио противправну имовинску корист или проузроковао штету чија вредност прелази 450 хиљада динара казниће се затвором од 1 до 8 година и новчаном казном. Казном затвора од 2 до 10 година и новчаном казном кажњава се учинилац који је извршењем овог кривичног дела за себе или друго лице прибавио

²⁴² Михајловић, А., (2010). Кривичноправни аспект превара у осигурању са примером из праксе, осигурање у ЦЕФТА региону, Београд, стр. 402.

противправну имовинску корист или другом лицу нанео штету чија вредност прелази 1,5 милиона динара.

Упоредјујући кривично дело класичне преваре и кривично дело преваре у осигурању, који су прописани у изменама Кривичног законика из 2009. године, уочљива је велика сличност у њиховим законским описима, те је стога ново уведено кривично дело превара у осигурању сматрано сувишним, јер није испуњавало сврху због које је уведено. Наиме, кривичним делом превара у осигурању је требало санкционисати противправно поступање у односу на ствар која је осигурана са намером да се наплати осигурана сума, што оваквом законском формулациом није постигнуто.²⁴³

Према изменама и допунама Кривичног законика из 2016. године законодавац је настојао да отклони све претходне недостатке. Узимајући у обзир ставове правне теорије и праксе истовремено, извршена је реформа кривичноправног регулисања недозвољених поступака у привреди и у вези са њом. Такође, потребно је истаћи да је овим изменама највећа интервенција извршена унутар групе кривичних дела против привреде. У том смислу из групе кривичних дела којима се штити имовина обрисан је члан 208а, а у групу кривичних дела којима се штити привреда и њено неометано функционисање, уведено је ново кривично дело, истог назива као претходно, али са сасвим другачијом законском формулациом, а по угледу на земље у окружењу. Нова инкриминација је прописана чланом 223а Кривичног законика и она сада гласи:²⁴⁴

Ко у намери да од друштва за осигурање наплати уговорену суму, уништи, оштети или сакрије осигурану ствар, па затим пријави штету, казниће се затвором од три месеца до три године.

Казном из става 1. овог члана казниће се и ко у намери да од друштва за осигурање наплати уговорену суму за случај телесног оштећења, телесне повреде

²⁴³ Драгојловић, Ј., (2019) Кривично дело преваре у осигурању, Култура полиса, вол. 16, бр 38, Култура – Полис, Нови Сад, Институт за европске студије, Београд, стр. 672.

²⁴⁴ Кривични законик, Сл. гласник РС, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19, члан 223.

или нарушења здравља, проузрокује себи такво оштећење, повреду или нарушење здравља, па затим поднесе захтев осигуравајућем друштву.

Ако је делом из ст. 1. и 2. овог члана прибављења имовинска корист или је нанета штета која прелази износ од четристопедесет хиљада динара, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година.

Ако је делом из ст. 1. и 2. овог члана прибављења имовинска корист или је нанета штета која прелази износ од милион и петсто хиљада динара, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година.

Превара у осигурању дефинисана на овај начин представља знатно ужи појам, јер се она односи само на осигурану ствар која се, у циљу наплате осигуране суме од осигуравајућег друштва, може сакрити, оштетити или уништити. За њено постојање није неопходно да се осигуравајуће друштво доведе у заблуду нити да се оштети своја или туђа имовина. У том смислу би се под преваром у осигурању могло подразумевати чин противправног захтевања осигуране суме од осигуравача на основу лажне потврде о полиси осигурања.²⁴⁵

Кривично дело превара у осигурању има два основна облика. Први основни облик представља сакривање, оштећење или уништење осигуране ствари. Другим ставом је прописана и радња другог основног облика која се састоји од наношења телесних повреда, телесног оштећења или нарушавања здравља самом себи у циљу наплате осигуране суме од друштва за осигурање. Радња првог основног облика се састоји из два акта. Први акт је алтернативно постављен у виду сакривања, оштећења или уништења осигуране ствари а други је пријављивање штете.²⁴⁶

Сакривање осигуране ствари представља склањање те ствари од других лица. Оштећење ствари представља промену својства те ствари, умањење њене употребне вредности и слично. Уништење ствари значи промену њеног својства до те мере да она више не постоји или не служи сврси која је намењена.²⁴⁷ Циљ

²⁴⁵ Петровић, С., Стојановић, М., (2012). Превара у осигурању, Токови осигурања, вол. 1, бр. 1, Дунав осигурање, Београд, стр. 61.

²⁴⁶ Стојановић, З., (2018). *op. cit.*, стр. 739.

²⁴⁷ Драгојловић, Ј., *op. cit.*, стр. 676.

сакривања, оштећења или умањења ствари, у смислу овог кривичног дела је наплата осигуране суме, чији је почетни акт подношење захтева за наплату, што представља други акт кривичног дела.

Други основни облик такође има два акта. Први акт је наношење телесних повреда, телесног оштећења или нарушавање телесног здравља самом себи, а други је подношење захтева осигуравајућем друштву за наплату осигуране суме. Телесна повреда представља нарушавање телесног интегритета. Она може бити лака и тешка. Лака телесна повреда постоји када није онеспособљен орган који ремети нормално функционисање организма што значи да је реч о повреди која не угрожава живот. Телесно оштећење постоји када код осигураника настане губитак, битније оштећење или знатнија онеспособљеност појединих органа или делова тела што отежава нормалну активност организма и изискује веће напоре у остварењу животних потреба.²⁴⁸ Нарушавање здравља представља нарушавање стања потпуног физичког, менталног и социјалног благостања.²⁴⁹

Кривично дело превару у осигурању може извршити било које лице које има полису осигурања над објектом радње, које може бити осигурана покретна или непокретна ствар у првом основном облику, а у другом облику објекат радње је тело извршиоца. Иако је у другом облику објекат радње извршења сам извршилац, он није пасивни субјекат, већ је то осигуравајуће друштво или било које друго лице чија је делатност обављање послова осигурања.

С обзиром да за постојање овог кривичног дела није неопходно да наступи последица, оно спада у формална (делатносна) кривична дела. То значи да би се ово дело сматрало свршеним довољно је да се предузме било која од прописаних радњи извршења и поднесе захтев за наплату осигуране суме. Није од значаја да ли је осигуравајуће друштво и извршило обештећење. С обзиром на запрећену казну у основном облику покушај овог кривичног дела није кажњив. Уколико извршилац није довршио радњу извршења постојаће несвршени покушај. Свршени покушај

²⁴⁸ Драгојловић, Ј., *op. cit.*, стр. 677.

²⁴⁹ Закон о јавном здрављу, Сл. гласник РС, бр. 15/16.

није могућ, јер довршавањем радње кривичног дела довршава се и кривично дело.²⁵⁰

Што се субјективног елемента кривичног дела преваре у осигурању тиче, за постојање кривичног дела је неопходан умишљај, али поред умишљаја захтева се и одређена намера која би се могла претпоставити и да није наведена у законском опису, јер је мотив и циљ извршења кривичног дела наплата осигуране суме од осигуравајућег друштва, па предузимање другог акта готово увек значи и постојање намера.²⁵¹

У зависности од висине прибављене користи или нанете штете извршењем овог кривичног дела, законодавац је прописао два тежа облика. У првом тежем облику прописаним ставом 3 висина прибављене материјалне користи или нанете штете треба да пређе 450 хиљада динара. У овом случају предвиђена је казна затвора од једне до 8 година.

Ставом 4 је прописан и најтежи облик овог кривичног дела. Уколико је вредност прибављене имовинске користи или нанете штете већи од 1,5 милиона динара учинилац се кажњава затвором од 2 до 10 година.

Ни за један облик кривичног дела преваре у осигурању није прописана новчана казна што по нашем мишљењу представља пропуст, нарочито ако се има у виду чињеница да је предметно кривично дело сврстано у групу кривичних дела против привреде у коју је сврстано и кривично дело превара у обављању привредне делатности за које је законодавац прописао кумулативно новчану казну и казну затвора.

²⁵⁰ Стојановић, З., et. al. (2017). Приручник за сузбијање привредног криминалитета и корупције, Канцеларија за међународну помоћ, усавршавање и професионалну обуку у правосуђу, Београд, стр. 45.

²⁵¹ Стојановић, З., (2018). op. cit., стр. 740.

4. ПРЕВАРЕ У ОСИГУРАЊУ КАО ОБЛИК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Осим све учесталијих појава превара у осигурању извршених од стране појединца, последњих деценија је приметна појава организованих криминалних група у вршењу овог кривичног дела. Када се као извршилац преваре у осигурању појави лице коме се стицајем околности указала прилика да увећањем одштетног захтева или на било који други недозвољен начин прибави вредност која му не припада, а у зависности од те вредности, може се говорити о багателном криминалитету. Међутим, уколико се преваре догађају од стране професионалаца који су повезани у добро уходану криминалну групу, тада се може говорити о превари у осигурању, као облику организованог криминалитета.

О појму организованог криминалитета у стручној литератури не постоји јединствено мишљење. Сви покушаји дефинисања овог појма свде се на дескрипцију, а дефиниција која би обухватила комплексност његовог садржаја, и поред многобројних настојања, још увек не постоји. Док је према мишљењу појединих аутора организовани криминалитет, делатност криминалне организације коју осим високог степена организованости у вршењу криминалних активности карактерише и хијерархијска структура, планирање активности, подела задатака међу члановима у циљу остваривања добити, карактерише и повезаност те организације са државом и њеним органима, према мишљењу других за постојање организованог криминалитета није неопходна веза између криминалне групе и државе и њених органа већ је довољно само постојање такве организације.²⁵²

Такође, међу ауторима у домаћој литератури преовлађајуће је мишљење да је за манифестацију овог облика криминалне делатности веза између криминалне организације и државе и њених органа нужна.

²⁵² Бјелајац, Ж., *op. cit.*, стр. 57.

Организовани криминалитет представља скуп две врсте кривичних дела:²⁵³

1. Организовање криминалних удружења је кривично дело које у домаћем кривичном праву представља кривично дело удруживања ради вршења кривичних дела;
2. Скуп кривичних дела који врше припадници организованог криминалног удружења са циљем стицања материјалне добити.

Ова кривична дела могу бити разноврсна. То могу бити имовинска кривична дела која се врше ради обезбеђења или егзистенције, али и друга кривична дела, почевши од оних којима се обезбеђује опстанак организације, шири поље деловања криминалне групе, па до оних који представљају финансијски губитак за саму криминалну организацију.²⁵⁴ Ипак сва кривична дела која врше припадници организоване криминалне групе могу се поделити у пет група:²⁵⁵

1. Кривична дела против појединаца у које спадају поједина кривична дела против живота и тела (убиства, телесне повреде, кривична дела против права човека, тероризам и порнографија);
2. Кривична дела против имовине која обухватају разбојништва, крађе, провале, изнуђивање итд;
3. Кривична дела „белог оковратника“ која чине преваре, компјутерски криминалитет, прање новца;
4. Кривична дела фалсификовање новца, документа, уметничких добара;
5. Кривична дела кријумчарења недозвољене трговине опојним дрогама, шверц добара и трговина људима.²⁵⁶

Као што се може приметити поље деловања организованог криминалитета је веома широко, али се криминалне организације јављају као специјализоване

²⁵³ Шкулић, М., (2015) Организовани криминалитет, појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, Службени гласник, Београд, стр 56-57.

²⁵⁴ Ibid. стр. 57-58.

²⁵⁵ Центар за безбедност, истраге и одбрану ДБА, преузето са: www.centarabezbednost.org/organizovani-kriminalitet/ (29.07.2019.)

²⁵⁶ Више о трговини људима и злоупотребама опојних дрога у: Делибашић, В., (2010). Кривично дело трговина људима из члана 388 Кривичног законика Републике Србије, Право теорија и пракса, вол. 27, бр. 7-8, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, стр. 63-76; Делибашић, В., (2010). Кривично дело трговина људима према Кривичном законнику Републике Србије, Правни живот, вол. 59, бр. 9, Удружење правника Србије, стр. 771.783; Делибашић, В., (2014). Сузбијање злоупотреба опојних дрога са становишта кривичног права, Службени гласник, Београд.

организације од којих се неке баве кријумчарењем, друге проституцијом, треће уцењивањем, итд. Дакле свим оним делатностима којима се у кратком временском периоду на незаконит начин може стећи велика зарада. Отуда се као делатности организованог криминалитета сматрају:

1. Трговина наркотицима
2. Корупција
3. Прање новца
4. Трговина људима
5. Рекет
6. Остале делатности у које спадају и преваре у осигурању

Када се говори о осигураничким преварама као облику организованог криминалитета не може се не споменути вршење коруптивних кривичних дела непосредно повезаних са вршењем превара у осигурању. Пријављивање лажних штета не може се извршити без сарадње са експертима из области медицине, финансија, саобраћаја, одржавања возила и слично, али ни без сарадње са запосленима у осигуравајућим друштвима задужених за закључење полисе осигурања, процену штете, или вршење других послова непосредно или посредно повезаних са осигуравајућим односом. Тако се као пропратне криминалне радње, вршењем преваре у осигурању могу појавити и:

- Давање мита
- Примање мита
- Злоупотреба службеног положаја
- Злоупотреба положаја одговорног лица
- Прање новца
- Фалсификовање исправа итд.

Упућивање захтева за накнаду штете због остварења осигураног ризика прати и подношење доказа да је оно заиста и наступило. Докази су лекарске дијагнозе, рачуни о поправци штетног догађаја, извештаји разних стручњака о насталој штети, мишљења проценитеља о висини штете итд. У случају превара у осигурању, криминалне радње које су са њом уско повезане су и давање лажних

мишљења о висини и врсти настале материјалне штете од стране експерата запослених у осигуравајућем друштву и вештака, проценитеља и других лица која су изван осигуравајућег друштва, али чија су мишљења и налази значајни за процену штете.

У циљу увећања одштетног захтева и прибављања веће користи од оне која му стварно припада, осигураник или корисник осигурања може понудити мито лицу које даје своје мишљење или процену штете вршећи на тај начин кривично дело давања мита.²⁵⁷

Давање мита или такозвано активно подмићивање осигураник врши нуђењем или давањем поклоне или друге користи лицу које у оквиру свог овлашћења или у вези са њим треба да изврши радњу коју то лице:

- Мора да изврши
- Не би смело да изврши
- Не изврши радњу коју би морало да изврши

Дакле, уколико неко лице за извршење наведених радњи другом лицу понуди обећа или уручи поклон или другу материјалну корист а за узврат захтева лажну лекарску дијагнозу, фиктивни рачун за поправку возила, лажни записник о саобраћајној незгоди која се није догодила или се догодила али са знатно мањим последицама то лице врши кривично дело давање мита чији је циљ покушај осигураничке преваре.

Исто тако, уколико лекар за давање лажног лекарског налаза о телесној повреди као последици саобраћајне незгоде или проценитељ штете у извештају о процени наведе већи износ од стварно настале штете и сл., захтева или прими поклон или другу материјалну вредност врши кривично дело примања мита.

У циљу вршења превара у осигурању често се врши и кривично дело фалсификовања исправа. Ово кривично дело постоји у случајевима израде лажних рачуна о поправци осигураних ствари, корекцији правих исправа, изради лажних

²⁵⁷ Кривични законик, Сл. гласник РС, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19, члан 368.

полиса за неосигурану оштећену имовину. Ову врсту криминалних радњи може извршити било које лице учесник осигуравајућег односа са циљем вршења превара у осигурању.

Нарочито велика опасност превара у осигурању јесте њихова све учесталија појава као облика организованог криминалитета. Карактеристике превара у осигурању извршених од стране организоване криминалне организације се поклапају са карактеристикама организованог криминалитета. Те карактеристике су:²⁵⁸

- Организованост криминалне организације;
- Хијерархијска структура;
- Мрежна структура;
- Флексибилност у раду;
- Инфилтрирање у државне и привредне структуре;
- Везе са органима власти;
- Профит као циљ;
- Професионализам.

Криминалне организације које своју делатност базирају на преварама у осигурању су, попут осталих криминалних организација, сачињене од троје или више лица која се, на бази различитих критеријума за удруживање повремено, привремено или трајно удружују ради вршења превара у осигурању.²⁵⁹ Разлози за организовање нису верски, политички или националистички, већ је то прибављање профита. Код превара у осигурању је то прибављање материјалне користи разним недозвољеним поступцима.

Веома значајна особина организоване криминалне организације је њен тајни карактер²⁶⁰ што је логична последица циља њеног постојања. Тајност може бити апсолутна и релативна.

²⁵⁸ Бошковић, М., Скакавац, З., (2009). Организовани криминалитет, Факултет за правне и пословне студије и Прометеј, Нови Сад, стр. 204-235.

²⁵⁹ Бјелајац, Ж., *op. cit.*, стр. 56.

²⁶⁰ Шкулић, М., *op. cit.*, стр. 62.

Апсолутна тајност је немогућа јер се она своди на непостојање сазнања о њеном деловању. Релативна тајност се своди на то да државни органи чија је надлежност сузбијање организованог криминалитета нису упознати са постојањем и деловањем организоване криминалне организације што није одлика уређеног и стабилног правног система. Тајност деловања омогућава избегавање кривично-правне одговорности.

Организованост подразумева планирање извршења кривичног дела, припрему извршења, поделу задатака између чланова групе, итд. у случају превара у осигурању ове активности би биле и стицање одређених знања и вештина за извршење овог кривичног дела.

Криминална организација није група организованих појединаца већ је то организација конципирана на принципима хијерархијске подређености, сарадње и планирања у којој сваки члан има своју улогу у планском вршењу кривичног дела.²⁶¹ Лојалност организацији и осталим члановима је основна одлика криминалне организације, а непостојање сазнања од кога је потекло наређење за извршење кривичног дела отежава доказивање одговорности хијерархијски највише позиционираних чланова организације, јер се јако тешко могу повезати са извршеним кривичним делима.

Високософистицираност организације потврђује и мрежна повезаност која је веома често транснационалне природе, а која функционише на принципу „поделе рада.“²⁶² Такозвана подела рада почива на знању и вештинама као и опредељености и усавршавању појединаца за извршење одређених криминалних активности, односно њиховој специјализованости за обављање одређеног посла,²⁶³ при чему он не мора бити члан групе, већ само помаже извршење одређеног кривичног дела. Ова особина организованог криминалитета нарочито долази до изражаја код превара у осигурању. Наиме, подношење одштетног захтева у циљу наплате

²⁶¹ Бошковић, М., Скакавац, З., *op. cit.*, стр. 212.

²⁶² *Ibid*, стр. 218.

²⁶³ Мијалковић, С., (2012). Карактеристике и доминантна обележја савременог организованог криминалитета у: *Организовани криминалитет – изазов 21. века*, уредници; Жељко Бјелајац и Мина Зиројевић, Зборник радова са међународне научне конференције, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, стр 61.

осигуране суме укључује и подношење одређених доказа да се остварио осигурани ризик у виду рачуна о поправци, лекарских дијагноза, мишљења и налаза вештака и других стручњака који не морају бити чланови криминалне групе, али због материјалне користи (корумпираности) могу бити ангажовани ради пружања помоћи у извршењу овог кривичног дела.

Флексибилност и адаптивност савременог организованог криминалитета представља његову способност да у актуелном амбијенту пронађе могућности и модусе за успешно савладавање проблема и препрека зарад одржавања и остваривања профита²⁶⁴ Организоване криминалне групе чији је циљ стицање профита вршењем превара у осигурању, прате појаву и специфичности сваког производа осигурања, његову заступљеност у укупном осигурању и своје активности прилагођавају актуелном стању. Како је на тржишту осигурања најзаступљенији вид осигурања аутоосигурање, онда су и најчешће преваре у области осигурања моторних возила, било оно имовинско или неимовинско. Код организованог криминалитета је много више изражен мотив користољубља него код осталих криминалних облика. Заправо, један од најважнијих мотива организовања криминалне организације је стицање профита. То је истовремено и најзначајнија особина превара у осигурању. Чланови организоване криминалне организације се не удружују из верских, политичких, националних побуда, већ се удружују да би на противзаконит начин остварили зараду. При томе државне границе, верске разлике, политичка убеђења, немају никаквог утицаја на успостаљање сарадње у вршењу кривичних дела. Организовани криминалитет тако добија међународну димензију.

Сваки облик организованог криминалитета осликава висока професионалност у извршавању кривичних дела. Због тога се он у литератури

²⁶⁴ Бјелајац, Ж., (2015). Политика сузбијања криминалитета, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, стр. 58.

повезује и са професионалним криминалитетом. Професионализам се огледа кроз:²⁶⁵

- Изузетно добру организованост;
- Брижљиво планирање криминалних активности;
- Стручно извршавање кривичних дела;
- Прикривање извршилаца кривичних дела;
- Прикривање предмета извршавања и уништавање трагова кривичних дела;
- Материјално-техничка опремљеност;
- Рационално коришћење оствареног профита.

На овај начин вршење кривичних дела и бављење криминалом припадницима криминалне организације постаје професија којом прибављају не само средства за егзистенцију, већ и много значајнија финансијска средства која им омогућавају финансијску моћ да реализују своје намере и избегну правду.²⁶⁶

Међутим, обављање илегалних послова доводи профит у вези са ризиком. Ризик је саставни део сваке делатности. Основна разлика између легалног и нелегалног пословања јесте могућност да се легално осигурање осигура. Осигурање јесте настало у циљу заштите трговаца који су своје пословање обављали ван граница државе чија је власт могла да им пружи заштиту у случају остварења неког ризика.

Тражећи могућност да своју нелегалну делатност пребаце у легалне токове и на тај начин осигурају своје пословање како заштитом државе тако и путем осигурања, припадници организованих криминалних организација у своје мреже укључују и професионалце из правног, финансијског или банкарског сектора, као и појединце који су на моћним положајима, или имају јаке везе које им помажу да сакрију висину своје добити и да инвестирају у послове који нису нелегални, али и

²⁶⁵ Водинелић, В., (1992). Криминалитет са мрежном структуром и организовани криминалитет профита, Безбедност, вол. 34, бр. 1, Београд, стр. 21-22.

²⁶⁶ Мијалковић, С., *op. cit.*, стр. 61.

да онемогуће учачавање незаконитости у вршењу тих послова.²⁶⁷ Није ретка појава да се припадник криминалне организације сматра угледним чланом друштва.²⁶⁸

Када је у питању повезаност између криминалних организација и државе и њених органа као и политичких, економских и финансијских субјеката као једне од основних карактеристика организованог криминалитета у теорији постоје неслагања. Иако већина аутора сматра да је за постојање организованог криминалитета неизоставно постојање везе између њега и државе, органа власти, легалних пословних субјеката, и утицајних политичких партија. Било да је таква веза активна или се своди на прећутне активности ових организација.²⁶⁹ Постоје и они који сматрају да таква веза није неопходна.

Остваривање ових веза се постиже корупцијом која није усмерена према држави и њеним органима у целости, већ према појединцима који имају одређена овлашћења. Ти појединци не постају чланови криминалне организације, али постају значајан део мреже помажући у спречавању вршења њихових активности, нпр. давањем информација о активностима државних органа и сл.

Иако је сваки појединац одговоран за своје понашање, узроке криминалног понашања треба тражити у култури, образовању, економској и политичкој структури друштва у којој човек живи. То значи да сви облици криминалитета па и организовани не могу бити независни од друштвеног односа и промена у њима. Успех борбе против њега зависи од целовитог сагледавања и схватања његове етиолошке комплетности.²⁷⁰ У том смислу се у теорији врше разне класификације његове етиологије. Једна од најчешћих подела на факторе:

- Економске природе;
- Друштвене природе;
- Политичке природе.

²⁶⁷ Бошковић, М, Скакавац, З., *op. cit.*, стр. 223-224.

²⁶⁸ Cressey, D., (1965). The functions and structures of criminal syndicates, *Criminology in transition*, Essays in honour of Herman Mannheim, Tavistock publication, London, стр. 29

²⁶⁹ Бошковић, М, Скакавац, З., *op. cit.*, стр. 225.

²⁷⁰ Бјелајац, Ж., (2013), *op. cit.* стр. 82.

Иако се не може сматрати појавом новијег датума, организовани криминалитет је експанзију доживео крајем 20-ог и почетком 21-ог века, када је економски развој великог броја земаља у свету кренуо силазном путањом, с једне стране, а са друге, започет је снажан процес глобализације²⁷¹.

Утицај економских фактора на развој организованог криминалитета може бити:

- Непосредан (директан);
- Посредан (индиректан);

У условима високе инфлације, пораста сиромаштва, незапослености, урбанизације, макроекономске и међународне економске нестабилности, неједнакости и неодговарајуће социјалне заштите, криминалитет уопште па и организовани наилази на погодно тло за развој. Беспосличарење и низак материјални статус директно утичу на појаву и развој криминалитета, а са друге стране глобализација и појаве које је прате, попут слободног кретања људи, робе, капитала, такође, пружају велике могућности за појаву и развој организованог криминалитета.

И велике друштвене промене доприносе настанку и ширењу организованог криминалитета. Услед друштвених промена, нарочито сукоба различите врсте, миграција, индустријализације, урбанизације, јавља се кријумчарење, трговина људима и друге делатности које су извор зараде организованих криминалних организација. Једно од основних људских права је право слободе кретања, а повећано кретање (миграција) доприноси развоју организованог криминалитета.²⁷²

Крај 20-ог века обележава покушај успостављања демократије и вишестраначког парламентаризма у земљама које су настале распадом вишенационалних држава и држава „Источног блока.“ Овај процес прати

²⁷¹ Бјелајац, Ж., (2014). Алијенција човека у ери напредног технолошког развоја и глобализације као узрок пораста и разноликости организованог криминала, *Култура полиса*, вол. 11, бр. 23, *Култура – Полис*, Нови Сад, Институт за европске студије, Београд, стр. 385-396; Бјелајац Ж., Зиројевић, М., (2014). Безбедносна култура у ери глобализације, *Култура полиса*, вол. 11, бр. 23, *Култура – Полис*, Нови Сад, Институт за европске студије, Београд, стр. 77-99.

²⁷² Бјелајац, Ж., (2008). Организовани криминал vs Србија, *Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду*, Нови Сад, стр. 10.

распламсавање организованог криминала у овим земљама. Међутим, са друге стране и недемократско уређење, нефункционисање државних органа, велике интерперсоналне и социјалне разлике, такође доприносе развоју организованог криминалитета у земљама са таквим уређењем.

5. КРАТАК ОСВРТ НА ПРЕВАРЕ У ОСИГУРАЊУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Као што је то тренд у целом свету и у Републици Србији су преваре у осигурању у експанзији. Негативне последице превара у осигурању у виду увећања премија осигурања утичу како на осигуранике који не врше преваре тако и на финансијски резултат друштва за осигурање. Због тога је њихово спречавање од велике важности.

Према подацима које је дала *National Insurance Crime Bureau* у Сједињеним Америчким Државама, преваре у осигурању направе штету од 30 милијарди долара годишње, што значи да се по основу полисе осигурања у овој земљи плаћа 1000 долара годишње више него што би се плаћало да превара у овом сектору нема.²⁷³

Подаци Европског удружења осигураваача (*Insurance Europe*)²⁷⁴ указују да се у земљама Европске уније 10 милијарди евра годишње исплаћује по основу лажних штета од чега су 3,5 милијарде по основу пријављених лажних телесних повреда у саобраћајним незгодама, ткзв. трајне повреде врата.

У Немачкој се по овом основу исплаћује 4 милијарде евра годишње што представља 10% од укупно исплаћених штета. У Великој Британији 2,2 милијарде фунти се исплаћује више. Последица свега овога је да се по полиси осигурања наплаћује више у Холандији 150 евра, а у Великој Британији 44 фунте, што значи да због превара у осигурању трпе осигураници, јер су ови губици урачунати у премије осигурања. Упркос томе 44% Холанђана је учествовало у преварама у осигурању, 40% Данаца познаје некога ко је успео да превари осигурање, а 20% Немаца сматра да преваре у осигурању не треба санкционисати.²⁷⁵

²⁷³ Бизнис и финансије, преузето са: Bif.rs/2013/05/prevare-u-osiguranju-prvo-lazno-da-umrem-pa-da-se-obogatim/ (22.08.2019.)

²⁷⁴ Центар за осигурање, преузето са: Centarzaosiguranje.com/dobro-je-znati/prevare-u-osiguranju/ (22.08.2019.)

²⁷⁵ Хрватски уред за осигурање, преузето са: <https://www.huo.hr/> (22.09.2019.)

Преваре у осигурању се највећим делом односе на осигурање моторних возила. Највећи је број захтева за накнаду штете из аутоодговорности али нису безначајни ни захтеви за накнаду штете по основу каско осигурања. Последњих година примећен је нагли пораст броја захтева за накнаду нематеријалне штете подношењем медицинске документације о телесним повредама као последица саобраћајних незгода. Нејчешће преваре су:²⁷⁶

1. Давање лажних података при закључивању уговора о осигурању;
2. Лажне саобраћајне незгоде ради покривања ранијег оштећења;
3. Лажне крађе возила;
4. Пријављивање лажних телесних повреда из саобраћајних незгода;
5. Преувеличавање вредности пожаром уништених или оштећених ствари;
6. Исценирање провала или крађа осигуране имовине;
7. Намерно оштећење осигуране имовине (подметањем пожара);
8. Прецењивање штета;
9. Подношење одштетног захтева и другом осигуравачу код кога је осигурана имовина ради наплате штете;
10. Преваре засноване на фалсификовању личних исправа (крађа идентитета).

Према проценама удружења осигуравача Србије²⁷⁷ најчесталији покушај превара у осигурању тичу се:

- Приказивања веће штете;
- Намерно изазивања незгоде да би се наплатила штета;
- Пријављивање крађе продатог возила;
- Пријављивање старих оштећења;
- Пријављивање фиктивних рачуна;
- Премештање делова са хаварисаних возила;
- Наплата штете за преминула лица;

²⁷⁶ Реосигурање, преузето са: <http://www.reosiguranje.com/vesti/141-prevare-u-osiguranju-u-srbiji.html> (23.08.2019.)

²⁷⁷ Удружење осигуравача Србије, преузето са: <http://uos.rs/> (23.08.2019.)

- Покушај наплате штете код различитих осигуравача;
- Подметање пожара у објектима који се не могу легализовати или пословним просторијама када се не може вратити кредит.

Последњих година нарочито су приметне преваре у осигурању као облик организованог криминалитета. Велики финансијски потенцијал као и недовољна и неадекватна заштита чини овај облик привредне делатности погодним за вршење многих незаконитих делатности. Великој профитабилности, а малом ризику, јер се тешко откривају, као разлог честог вршења може допринети и лоша репутација осигуравајућих компанија, као и непознавање и неразумевање материје осигурања. Учесници очекују да им, и поред прецизних услова осигурања наведених у полиси, свака штета буде надокнађена.

Због свега тога, није случајно да се у целом свету па и у Републици Србији, често међусобно повезују професионалци различитих струка, као што су лекари, полиција, адвокати, вештаци итд., који своје знање користе у извршењу кривичних дела, давањем лажних дијагноза, мишљења и извештаја, фалсификовањем исправа, навођењем на оверавање неистинитих садржаја и сл.

6. КРИВИЧНО ДЕЛО ПРЕВАРА У ОСИГУРАЊУ У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

Превара у осигурању није на исти начин дефинисана, односно инкриминисана, у различитим правним системима. У оквиру појединих правних система превара у осигурању је обухваћена кроз кривично дело преваре, док је у другим она предвиђена као посебно кривично дело као што је то учињено у законодавству Србије.

Дакле, поједине државе још увек овакве врсте превара, иако препознају њихове специфичности, прописују као посебан облик кривичног дела преваре, док се у неким правним системима оне предвиђају као посебно кривично дело под називом превара у осигурању, осигураничка превара или злоупотреба осигурања. У законодавствима Немачке, Аустрије, Холандије, Шведске, Финске, Словачке, Македоније, Хрватске, Грчке и Републике Српске кривично дело превара у осигурању се предвиђа као посебно кривично дело, а у законодавствима Француске, Велике Британије, Мађарске, Румуније, Црне Горе је ово кривично дело супсумирано под кривичним делом преваре.

У циљу свеобухватнијег и потпунијег сагледавања превара и злоупотреба у осигурању, односно кривичноправног аспекта ове појаве, неопходно је извршити упоредноправну анализу која ће обухватити пре свега законодавства држава у окружењу.

Дакле, имајући у виду да се превара у осигурању не дефинише на исти начин у различитим правним системима, односно да у појединим системима није ни предвиђена као посебно кривично дело, а посебно узимајући у обзир различитости англосаксонског и европско-континенталног правног система, неопходно је приказати решења која постоје у упоредном праву и у том смислу истраживање у оквиру овог поглавља, методолошки је засновано на упоредноправном приступу и обухватиће анализу предметних решења у неколико

држава које припадају англосаксонском, као и европско-континенталном правном систему, са акцентом на земље у окружењу:

1) Англосаксонски правни систем:

- Канада
- Велика Британија

2) Европско-континентални правни систем:

- Босна и Херцеговина
- Црна Гора
- Северна Македонија
- Хрватска
- Словенија
- Албанија
- Бугарска
- Словачка
- Немачка
- Аустрија

6.1. Англосаксонски правни систем

Пре него што се приступи анализи кривичноправних решења у државама англосаксонског правног система у погледу кривичног дела преваре у осигурању, неопходно је дати осврт на специфичности овог правног система у односу на европско-континентални правни систем.

Англосаксонски правни систем се претежно заснива на правилима која су кроз историју стварали енглески судови, а суштински се у оквиру њега може извршити подела права на *common law* које представља заједничке обичаје и *equity law* које произилази из судских одлука заснованих на обичајима и правичности. У другој половини XX века *common law* и *equity law* су обједињени и све значајнији

извор права постаје закон (Act). Дакле, у савременом добу до изражаја долази улога *statute law* које се јавља као резултат законодавне активности, мада се за основни извор права овог правног система и даље сматра судски прецедент.²⁷⁸

Разлике између англосаксонског и континентално-европског правног система се данас све више губе. У том смислу, судска пракса добија на значају у оквиру континентално-европског правног система, а закон у оквиру англосаксонског.

Када је реч о процесном аспекту, односно о кривичном поступку, за англосаксонски правни систем је карактеристично да је суд у доказном смислу веома пасиван, односно да је само извођење доказа суштински остављено странкама у поступку, а суду је остављено да процени која страна је пред њим успешније успела да докаже оно што у поступку тврди. Суђење почиње извођењем доказа оптужбе, на које одбрана кроз одређене процесне форме одговара, а затим изводи доказе одбране на које тужилац има могућност да одговара. Дакле, улога суда је у овом контексту минимална имајући у виду да суд има веома ограничене могућности током извођења доказа. Имајући то у виду, може се закључити да адверзијални кривични поступци суштински јесу веома слични грађанским поступцима.²⁷⁹

Према томе, суд нема дужност да утврди истину већ да обезбеди правичан поступак у коме је задатак тужиоца да докаже да је окривљени учинио кривично дело, дакле, на тужиоцу лежи терет доказивања оптужбе, а окривљени има право да користи процесне могућности за одбрану како би оспорио наводе тужиоца. У том смислу, окривљени нема дужност да се брани, али уколико се у поступку понаша пасивно тужиоцу ће доказивање бити изузетно олакшано. Поред тога, окривљени у већини типичних адверзијалних поступака може бити сведок у поступку који се

²⁷⁸ Митровић, К. (2014). Учења два велика светска система права о законитости и њихово приближавање, Наука, безбедност, полиција, Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, бр. 2, стр. 139.

²⁷⁹ Шкулић, М. (2013). Доминантне карактеристике основних великих кривичнопроцесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног поступка, Цримен, Универзитет у Београду - Правни факултет и Институт за упоредно право, Београд, вол. 4, бр. 2, стр. 178.

води против њега и тада се као и други сведоци заклиње да ће говорити истину, а у супротном може бити оптужен за кривоклетство.²⁸⁰

У погледу доминантних кривичнопроцесних карактеристика англосаксонског правног система, односно адверзијалног кривичног поступка, могу се издвојити пре свега карактеристике које се односе на функционалну организацију кривичног суда, а у том смислу суд је подељен на поротни суд који је састављен од обичних грађана и који одлучује о постојању, односно непостојању кривице и судију професионалца који током поступка води рачуна о поштовању процесних формалности и изриче кривичну санкцију на основу претходне одлуке пороте у погледу кривице оптуженог.²⁸¹

Као предност англосаксонског система обично се наводи правна сигурност која произилази из обавезе суда да донесе одлуку на начин како је то учинио неки претходни суд у истом или сличном случају, из чега произилази велики број појединачних и конкретних правила. У односу на континентално-европски правни систем, ова чињеница представља предност имајући у виду да неретко отежавајућу околност представљају управо превише опште дефинисана правила и изрази чија примена у конкретном случају губи прецизност и основни смисао.

6.1.1. Канада

Кривични законик Канаде у глави 11 регулише намерна и забрањена деловања у вези са одређеном имовином. Намерно паљење имовине предвиђено је у одељку под називом Палеж и други пожари у оквиру којег се налази члан 435. Овај члан на специфичан начин регулише преваре у осигурању од ове врсте опасности.

Први став овог члана има назив који би у преводу гласио: *Пожар у сврху преваре*. Према овом ставу свако лице које са намером да превари друго лице

²⁸⁰ Шкулић, М. (2013). *op. cit.*, стр. 180-181.

²⁸¹ *Ibid*, стр. 180.

изазове пожар или експлозију која је у целости или делимично у његовом власништву и на њој проузрокује штету крив је за то дело и може му се изрећи казна затвора до 10 година.²⁸²

Други став овог члана се односи на учиниоца кривичног дела из става 1. Наиме ако је утврђено да је учинилац држалац или носилац права из полисе осигурања имовине на којој је причињена штета може се сматрати да је паљење извршено с преварном намером.²⁸³

Дакле, Кривични законик Канаде као посебно кривично дело предвиђа превару у осигурању, али која је извршена искључиво изазивањем пожара. У том смислу, радњу извршења овог кривичног дела представља изазивање пожара или експлозије.

Извршилац овог кривичног дела може бити било које лице у чијем је власништву, у целости или делимично објект радње, а сам објект радње може бити било која покретна или непокретна ствар.

У погледу кривице за извршење кривичног дела изазивања пожара у сврху преваре неопходан је умишљај односно да код учиниоца постоји свест и хтење кривичног дела. Међутим, код овог кривичног дела осим ових елемената умишљаја мора постојати и намера, а у оквиру става два предвиђено је да сама чињеница да је лице носилац или корисник полисе осигурања на имовини на којој је причињена штета, јесте довољна за утврђивање намере.

²⁸² Кривични Законик Канаде, члан 435, став 1. Текст у оригиналу:

Arson for fraudulent purpose

435 (1) Every person who, with intent to defraud any other person, causes damage by fire or explosion to property, whether or not that person owns, in whole or in part, the property, is guilty of an indictable offence and liable to imprisonment for a term not exceeding ten years.

²⁸³ Ibid, став 2. Текст у оригиналу:

Holder or beneficiary of fire insurance policy

(2) Where a person is charged with an offence under subsection (1), the fact that the person was the holder of or was named as a beneficiary under a policy of fire insurance relating to the property in respect of which the offence is alleged to have been committed is a fact from which intent to defraud may be inferred by the court.

6.1.2. Велика Британија

Превара у осигурању представља изузетно распрострањен и велики проблем у Великој Британији, а према одређеним проценама овај облик преваре државу кошта годишње око 3 милијарде фунти. Управо из тог разлога држава је основала радну групу²⁸⁴ чији је задатак истраживање и давање препорука о томе како смањити број превара у осигурању.²⁸⁵

Међутим, иако је превара у осигурању у Великој Британији изузетно распрострањена појава која наноси неизмерне финансијске, али и друге последице друштву у целини, ово кривично дело није прописано као посебно кривично дело него је обухваћено кроз кривично дело преваре.

Наиме, доношењем Закона о финансијским услугама 1986. године актуелизује се питање борбе за спречавање финансијских превара, међутим, тек доношењем Закона о преварама²⁸⁶ 2006. године кривично дело преваре добија своју пуну правну форму. У том смислу, прописана је затворска казна од годину дана до десет година, с тим што је остављена могућност изрицања новчане и затворске казне заједно. Овај закон ипак не препознаје превару у осигурању као посебно кривично дело, већ је кривичним делом преваре обухваћена, не само превара у осигурању, већ и читав низ поступака којима се на преваран начин, у различитим друштвеним односима, стиче материјална корист, без обзира да ли се ради о

²⁸⁴ Радну групу чине представници Британског удружења осигураваача (Association of British Insurers), Савет грађана, Британско удружење посредника у осигурању (Citizens Advice, the British Insurance Brokers' Association), Комисија за финансијске услуге потрошача (the Financial Services Consumer Panel), the Insurance Fraud Bureau), Завод за преваре у осигурању (the Insurance Fraud Bureau), Служба финансијског омбудсмана (the Financial Ombudsman Service), а званичници министарства финансија и министарства правде подржавају радну групу и присуствују њеним састанцима. - Insurance Fraud Taskforce: final report (2016) - https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/494105/P_U1817_Insurance_Fraud_Taskforce.pdf (10.11.2019.)

²⁸⁵ Више о томе: Insurance Fraud Taskforce: final report (2016) - https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/494105/P_U1817_Insurance_Fraud_Taskforce.pdf (10.11.2019.)

²⁸⁶ Fraud Act 2006, chapter 35 - <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/35> (14.11.2019.)

стицању ствари, новчане добити, коришћењу услуга или избегавању одговорности.²⁸⁷

У том смислу, Законом о преварама предвиђено је се ово кривично дело може извршити на три начина:

- а) превара лажним представљањем,
- б) превара прикривањем информација,
- ц) превара злоупотребом положаја.

Кривично дело преваре лажним представљањем се може извршити:

- 1) непоштеним (несавесним) лажним представљањем
- 2) намером да се лажним представљањем:
 - а) прибави себи или другом корист, или,
 - б) проузрокује другом штета или другог изложи ризику настанка штете.

Представљање је лажно ако:

- а) је неистинито или доводи у заблуду,
- б) ако особа која га износи зна да јесте или може бити неистинито или обмањујуће.

Појам „представљање” може се односити на правну чињеницу, али и стање свести лица које се представља или било које друге особе. У том смислу, оно може бити изричито или имплицитно, односно може се извршити у било ком облику, систему или на уређају, који је у стању да прими, пренесе или одговори на комуникацију (са или без људске интервенције).

Када је реч о неистинитом представљању јасно је шта се под тим подразумева, међутим, комплексније питање јесте шта се подразумева под

²⁸⁷ Јовановић, С., Лабудовић Станковић, Ј. (2015). Кривичноправни аспекти превара са посебним освртом на превару у осигурању, Теме, Универзитет у Нишу, Ниш, вол. 39, бр. 2, стр. 511.

престављањем које за циљ има обману. У том контексту се сматра да истинита изјава може имати за циљ обману само ако говорник претпоставља да саговорник има погрешну представу о позадини изреченог. Представљање које се сматра лажним ако особа која га износи зна да оно јесте или може бити неистинито или обмањујуће подразумева сваки случај када окривљени има на уму да је слушалац ипак могао погрешно схватити ситуацију, иако је окривљени рекао истину. С друге стране, ово неће бити случај уколико се покаже да се овај његов поступак не сматра нечасним, иако саговорника није заштитио од ове заблуде.²⁸⁸

Кривично дело преваре прикривањем информација врши лице које:

1) непоштено (нечасно) не открије другом лицу информацију за чије откривање има законску обавезу

2) има намеру да неоткривањем информације:

а) прибави себи или другом корист, или

б) проузрокује другом штету или изложи другог ризику настанка штете.

Кривично дело преваре злоупотребом положаја врши лице које:

1) заузима положај којим се очекује да штити или не делује против финансијских интереса другог лица,

2) непоштено (нечасно) злоупотребљава свој положај,

2) има намеру да злоупотребом положаја:

а) прибави себи или другом корист, или

б) проузрокује другом штету или изложи другог ризику настанка штете.

²⁸⁸ Славковић, В. (2019). Кривично дело преваре у упоредном законодавству, Правни записи, Универзитет Унион – Правни факултет, Београд, вол. 10, бр. 1, стр. 184

Злоупотреба положаја се може састојати од чињења и пропуштања чињења, односно пропуштања вршења својих дужности.²⁸⁹

Дакле, овим радњама извршења кривичног дела преваре обухваћена је и превара у осигурању јер се оне односе на различите облике превара којима се у друштвеним односима стиче одређена корист.

6.2. Европско-континентални правни систем

Континентално-европски систем права се суштински заснива на писаном и кодификованом праву на чије је стварање примарно утицала римска јуриспруденција. У том смислу „утицај доктрине природног права, оснажене стварањем великих кодификација, учинио је неопходним коришћење апстрактних појмова, формулисање општих норми, поделу права на јавно и приватно или материјално и формално. То је захтевало логичко уобличавање и стварање кохерентног правног система, што се данас види по израженој потреби за успостављањем хијерархије извора права на чијем се врху налазе устав и закон. Законима се и данас ствара претежан део права, док то није случај са уставима. Уз то, одређено место припада другим изворима права, као што је случај са различитима актима корпорација, судском праксом, правним обичајима, уговорима итд. Улога ових аката је обично мања од улоге писаног права које се ствара законодавном делатношћу. Најизраженију карактеристику европског континенталног система чини постојање развијеног писаног и кодификованог система правила које је лако открити и разумети пошто су готово одмах доступна.”²⁹⁰

Дакле, као предност континентално-европског правног система, у одређеном смислу би се могла издвојити систематичност и поузданост, односно олакшано сналажење у правном систему. У односу на англосаксонски правни

²⁸⁹ Fraud Act 2006, chapter 35 - <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/35> (14.11.2019.)

²⁹⁰ Митровић, К. (2014). Учења два велика светска система права о законитости и њихово приближавање, *op.cit.*, стр. 139.

систем, у оквиру овог правног система не постоји везаност судије у погледу одлуке другог суда неком претходном истом или сличном случају.

Када је реч о доминантним кривичнопроцесним карактеристикама континентално-европског правног система, карактеристика која се, пре свега издваја, односи се на функционалну организацију кривичног суда и у том смислу одликује га судско веће које је по правилу мешовитог састава и чине га судије професионалци и судије лаици, или за лакша кривична дела судија појединац. Суд примарно изводи све доказе у циљу утврђивања истине, чак и онда када извођење доказа нису предложиле странке како би дошао до потпуног и тачног чињеничног стања. Окривљени у поступку нема дужност да се брани, односно има право да буде апсолутно пасиван, а за разлику од англосаксонског правног система, окривљени никада не може бити сведок, већ може бити искључиво саслушан као окривљени, што значи да никада нема дужност да говори истину и да ништа прећути.²⁹¹

Према томе, може се закључити да се суштинска предност континентално-европског правног система у односу на англосаксонски правни систем огледа у систематичности и непостојању обавезе судије да доноси одлуку на исти начин како је то учињено у неком претходном истом или сличном случају.

6.2.1. Босна и Херцеговина

У Босни и Херцеговини превара у осигурању је другачије дефинисана у односу на законодавство Републике Србије.

Кривични законик Републике Српске²⁹² преварне радње у делатности осигурања инкриминише чланом 273 под називом Осигураничка превара, у групи кривичних дела којима се штити привреда и платни промет. У члану 273 Кривичног законика Републике Српске се наводи:

²⁹¹ Шкулић, М. (2013). *op.cit.*, стр. 180-181.

²⁹² Кривични Законик Републике Српске, Сл. гласник Републике Српске, бр. 64/17 од 13.07.2017.

„(1) Ко у намјери да од осигуравајућег друштва наплати осигурану суму, оштети или сакрије ствар која је осигурана од наведених ризика, па затим пријави штету, казниће се новчаном казном или казном затвора до три године.

(2) Казном из става 1. овог члана казниће се и ко у намјери да од осигуравајућег друштва наплати осигурану суму за случај тјелесног оштећења, тјелесне повреде или нарушења здравља, проузрокује себи такво оштећење, повреду или нарушење здравља.

(3) Ако је дјелима из ст. 1. и 2. овог члана прибављена имовинска корист у износу који прелази 10.000 КМ, учинилац ће се казнити казном затвора од шест мјесеци до пет година, а ако тај износ прелази 50.000 КМ, казниће се казном затвора од једне до десет година.”

Као што се може приметити ово кривично дело је у законодавству Републике Српске регулисано на начин који се у многим појединостима поклапа са решењима из кривичних законодавстава европских земаља, па и Републике Србије. Наиме, радња овог кривичног дела обухвата како преваре у осигурању покретне и непокретне имовине, тако и преваре у осигурању лица. Те радње се односе на оштећење или сакривање осигуране имовине или наношење телесних повреда, телесног оштећења и нарушавање здравља самом себи у циљу наплате осигуравајуће суме од осигуравајућег друштва. Законски опис овог кривичног дела упућује на чињеницу да се радње извршења састоје из два акта од којих је први предузимање наведених радњи, а други је пријављивање штете осигуравајућем друштву са циљем наплате осигуравајуће суме.

Законодавац је за ово кривично дело прописао два основна облика и два тежа облика. Тежи облици су прописани ставом 3, у којем се наводи да први тежи облик постоји у случају када висина прибављене имовинске користи прелази 10.000 КМ, а други ако прелази 50.000 КМ. Прописана казна за основни облик је новчана казна или казна затвора до 3 године, а за теже облике је прописана само затворска казна у распонима од 6 месеци до 5 година, односно од једне године до

10 година, што зависи од висине прибављене имовинске користи вршењем овог кривичног дела.

Законодавац је изричитом одредбом садржаном у ставу 4 предвидео и кажњивост покушаја овог кривичног дела.

Федерација БиХ превару у осигурању регулише чланом 302²⁹³ под називом Злоупотреба осигурања у оквиру групе кривичних дела којима се штити имовина по угледу на решење из КЗ Аустрије. У овом члану се наводи:

„(1) Ко с циљем да од осигураватеља наплати осигурнину, уништи, оштети или сакрије ствар која је осигурана против уништења, оштећења, губитка или крађе и затим пријави штету, казнит ће се новчаном казном или казном затвора до двије године.

(2) Казном из става 1. овог члана казнит ће се ко с циљем да од осигураватеља наплати осигурнину за случај тјелесног оштећења, тјелесне озљеде или нарушења здравља, себи проузрокује такво оштећење, озљеду или нарушење здравља и затим пријави штету.

(3) Учинитељ дјела из ст. 1. и 2. овог члана који одустане од одштетног захтјева прије него сазна да је откривен, може се ослободити казне.”

Као радња извршења овог кривичног дела наводе се сакривање, оштећење или уништење имовине или намерно наношење телесних повреда и телесног оштећења самом себи као и нарушавање здравља у циљу наплате осигуранине. Да би се кривично дело сматрало свршеним неопходно је предузимање другог акта радње извршења који представља пријављивање штете и упућивање одштетног захтева осигуравајућем друштву.

КЗ Федерације БиХ прописује новчану казну или казну затвора до две године. Ставом 3 предвиђено је ослобађање од казне за лица која добровољно одустану од одштетног захтева.

²⁹³ Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, Сл. новине Федерације БиХ, бр. 36/03, 21/04 - испр., 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 и 75/17.

Брчко Дистрикт превару у осигурању дефинише чланом 296 КЗ²⁹⁴ чији је назив злоупотреба у осигурању, а који гласи:

„(1) Ко с циљем да од осигурања наплати осигурнину, уништи, оштети или сакрије ствар која је осигурана против уништења, оштећења, губитка или крађе, и затим пријави штету, казнит ће се новчаном казном или казном затвора до двије године.

(2) Казном из става 1 овога члана казнит ће се ко с циљем да од осигурања наплати осигурнину за случај тјелесног оштећења, тјелесне озљеде или нарушења здравља, себи проузрокује такво оштећење, озљеду или нарушење здравља и затим пријави штету.

(3) Учинилац дјела из ставова 1 и 2 овога члана који одустане од одштетног захтјева прије него сазна да је откривен, може се ослободити казне.”

Као што се може приметити постоји потпуна подударност у регулисању овог кривичног дела у законодавству Федерације БиХ и Брчко дистрикта.

Подударност постоји и у погледу регулисања кривичног дела преваре у осигурању у кривичном законодавству Републике Србије, с тим што се разлика огледа у предвиђеним казнама за ово кривично дело, као и у непостојању могућности да се у Републици Србији учиналац овог кривичног дела ослободи од казне у случају да одустане од одштетног захтева пре него што буде откривен. Поред тога, у законодавству Федерације БиХ и Брчко дистрикта нису предвиђени тежи облици овог кривичног дела.

²⁹⁴ Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, Сл. гласник Брчко дистрикта БиХ, бр. 33/13 - пречишћен текст, 47/14 – исправка 26/16, 13/17 и 50/18.

6.2.2. Црна Гора

У правном систему Црне Горе превара у осигурању је супсумирана под кривичним делом преваре које се налази у оквиру двадесет и друге главе Кривичног законика Црне Горе, односно припада групи кривичних дела против имовине.

Дакле, за разлику од законодавства Републике Србије, у кривичном законодавству Црне Горе није предвиђено посебно кривично дело које се односи на превару у области осигурања.

Кривично дело преваре предвиђено је чланом 244 Кривичног законика Црне Горе и овим кривичним делом је предвиђено да ће се свако ко у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист доведе некога лажним приказивањем или прикривањем чињеница у заблуду или га одржава у заблуди и тиме га наведе да овај на штету своје или туђе имовине нешто учини или не учини, казнити новчаном казном или казном затвора до три године.

Уколико ово кривично дело учинилац изврши само у намери да другог оштети, казниће се новчаном казном или затвором до шест месеци.

Уколико нанета штета или имовинска корист прибављена извршењем овог кривичног дела прелази три хиљаде евра, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година, а уколико нанета штета или прибављена имовинска корист прелази тридесет хиљада евра, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година.²⁹⁵

Према томе, ово кривично дело, поред основног, има један лакши облик и два тежа облика. Основни облик се састоји у довођењу неког лица у заблуду лажним приказивањем или прикривањем чињеница, или у одржавању у заблуди и на тај начин навођењу тог лица да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине, а у намери да се себи или другоме прибави противправна имовинска

²⁹⁵ Кривични законик Црне Горе, Сл. лист РЦГ, бр. 70/03, 13/04 - испр. и 47/06 и „Службени лист ЦГ”, бр. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11 - др. закон, 40/13, 56/13 - испр., 14/15, 42/15, 58/15 - др. закон, 44/17 и 49/18, члан 244.

корист. У том смислу, радња кривичног дела се састоји у навођењу неког лица да нешто учини или не учини, на штету своје или туђе имовине. Навођење представља сваку делатност којом се код другог лица ствара одлука за чињење или нечињење, а оно се може извршити тако што се лице доводи у заблуду или одржава у заблуди. Када је реч о довођењу неког лица у заблуду, оно се састоји од лажног приказивања чињеница или сакривања чињеница, чиме се код другог лица ствара погрешна представа о одређеним чињеницама које су од значаја у погледу његове имовине или имовине трећег лица. Са друге стране, када је реч о одржавању неког лица у заблуди, ради се о делатности којом се неко лице, које се већ налази у заблуди, одржава у таквом погрешном убеђењу, скривањем извесних чињеница, или њиховим лажним приказивањем. У оба ова случаја, ради се о томе да пасивни субјект кривичног дела има погрешну представу о чињеницама које су од значаја за његову имовину, или имовину неког трећег лица.²⁹⁶

Дакле, последица овог кривичног састоји се у томе што пасивни субјект нешто чини или не чини, на штету своје или туђе имовине. Извршилац овог кривичног дела може бити свако лице које умишљајно наведе друго лице да нешто учини или не учини, на штету своје имовине. Међутим, поред умишљаја, неопходно је да код извршиоца постоји и намера да извршеним кривичним делом прибави себи или другоме противправну имовинску корист.

Иако је ово кривично дело на исти начин дефинисано у законодавству Републике Србије, Кривични законик Црне Горе за основни облик овог кривичног дела предвиђа новчану казну или казну затвора до три године, док је у Кривичном закону Републике Србије предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, односно новчана казна и казна затвора су предвиђене кумулативно, а у законодавству Црне Горе алтернативно.

Лакши (привилеговани) облик преваре постоји када се радња овог кривичног дела изврши у намери да се други оштети, односно намера није

²⁹⁶ Чејовић, Б., Кулић, М. *op. cit.*, стр. 452.

прибављање противправне имовинске користи, већ само наношење штете другом лицу.

Привилеговани облик кривичног дела преваре је на исти начин дефинисан и у Кривичном закону Републике Србије и предвиђена је идентична казна, односно казна затвора до шест месеци или новчана казна.

Два тежа облика постојаће када је извршењем овог кривичног дела прибављена имовинска корист или је нанета штета у износу који прелази три хиљаде евра, односно тридесет хиљада евра. Према томе, тежи облици су на исти начин дефинисани у законодавству Републике Србије и Црне Горе, а износ који је предвиђен за постојање првог тежег облика јесте нешто мањи у односу на износ који је предвиђен у Кривичном закону Републике Србије (четристопедесет хиљада динара), док је износ који је предвиђен за постојање најтежег облика овог кривичног дела већи у односу на износ предвиђен Кривичним законом Републике Србије (милион и петсто хиљада динара). Када је реч о предвиђеним казнама за теже облике овог кривичног дела, за први тежи облик предвиђена казна јесте казна затвора од једне до осам година, а за најтежи облик казна затвора од две до десет година, с тим што је у законодавству Републике Србије за ове облике кривичног дела преваре предвиђена и новчана казна.

Поред тога, Кривични законик Црне Горе предвиђа и кривично дело злоупотребе права из социјалног осигурања према којем ће се казнити свако ко симулирањем или проузроковањем болести или неспособности за рад или на други противправан начин постигне да му се призна неко право из социјалног осигурања које му по закону или другим прописима или општим актима не припада. Предвиђена казна за ово кривично дело јесте новчана казна или казна затвора до једне године.²⁹⁷

Дакле, кривично дело преваре регулисано је на готово идентичан начин као што је то учињено у законодавству Републике Србије, а разлике постоје у погледу

²⁹⁷ Кривични законик Црне Горе, Сл. лист РЦГ, бр. 70/03, 13/04 - испр. и 47/06 и „Службени лист ЦГ”, бр. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11 - др. закон, 40/13, 56/13 - испр., 14/15, 42/15, 58/15 - др. закон, 44/17 и 49/18, члан 230.

предвиђене казне за основни облик овог кривичног дела и код тежих облика овог кривичног дела када је реч о новчаним износима и предвиђеним казнама.

Међутим, овде се мора пре свега истаћи основна разлика која се огледа у томе да је кривично дело преваре у осигурању у Републици Србији предвиђено као посебно кривично дело, које се, дакле, односи на преваре у области осигурања, док је у Црној Гори превара у осигурању супсумирана под кривичним делом преваре.

6.2.3. Северна Македонија

Кривични законик Северне Македоније превару у осигурању регулише на сличан начин као кривично законодавство Републике Србије. Дакле, превара у осигурању јесте предвиђена као посебно кривично дело у законодавству Северне Македоније.

Ово кривично дело регулисано је чланом 250 Кривичног законика Северне Македоније²⁹⁸ у оквиру групе кривичних дела против имовине, а у њему се наводи да лице које у намери да од осигуравајућег друштва наплати осигурање уништи или оштети предмет који је осигуран, казниће се новчаном казном или казном затвора до три године. Ова казна је предвиђена и за лице које са намером да од осигуравајућег друштва наплати осигурање у случају телесних оштећења, телесних повреда или нарушавања здравља проузрокује такво оштећење, повреду или нарушавање здравља.

²⁹⁸ Кривични законик Северне Македоније, Службен весник на Република Македонија, број 80/99, број 4/2002 година, број 43/2003, број 19/2004, број 81/2005, број 60/06, број 73/06, број 7/08, број 139/08, број 114/09, број 51/11, број 135/11, 185/11, број 142/12, број 166/12, број 55/13, број 82/13, број 14/14, број 27/14, број 28/14, број 115/14 и број 132/14), Осигурителна измама, чл. 250:

- (1) Тој што со намера од осигурително друштво да наплати осигурување, ќе уништи или ќе оштети предмет што е осигуран, ќе се казни со парична казна или со затвор до три години.
- (2) Со казната од став 1 ќе се казни тој што со намера од осигурителното друштво да наплати осигурување за случај на телесно оштетување, телесна повреда или нарушување на здравјето, ќе си предизвика такво оштетување, повреда или нарушување на здравјето.
- (3) Гонењето се презема по предлог.
- (4) Ако делото од овој член го стори правно лице, ќе се казни со парична казна.

Радња извршења овог кривичног дела се односи на превару у осигурању ствари (имовине) и преваре у осигурању лица што значи да предметно кривично дело има два облика.

Радња првог облика који се односи на осигурану ствар представља оштећење или уништење осигуране имовине са циљем наплате осигуране суме од осигуравајућег друштва, при чему се не наводи да ли је реч о сопственој или било чијој имовини. За разлику од Кривичног законика Републике Србије, није предвиђено да се ово кривично дело може извршити и сакривањем осигуране ствари. Радња другог облика се односи на наношење телесних повреда, телесног оштећења или нарушавање здравља у циљу наплате осигуране суме од осигуравача. У том смислу Кривични законик Северне Македоније не предвиђа да је за постојање овог облика кривичног дела преваре у осигурању неопходно да је лице које изврши ову радњу поднело захтев осигуравајућем друштву.

Казна за оба облика је кумулативна: затвор до 3 године и новчана казна.

Кривични законик Северне Македоније за кривично дело преваре у осигурању не предвиђа гоњење по службеној дужности као што је то пракса у већем броју земаља већ предвиђа гоњење на предлог оштећеног.

Према Кривичном законуку ове земље учинилац кривичног дела преваре у осигурању може бити и правно лице за кога се предвиђа новчана казна чији износ није законом прецизиран.

За разлику од Кривичног законика Републике Србије, у Кривичном законуку Северне Македоније нису предвиђени тежи облици кривичног дела преваре у осигурању.

6.2.4. Хрватска

Кривично дело злоупотребе осигурања прописивао је и Казнени закон Хрватске из 1997. године по узору на аустријско право, у оквиру члана 225 под

називом осигураничка превара (осигураватељна пријевара) и припадало је групи кривичних дела против имовине. Изменама из 2003. године у одређеном делу је измењена формулација овог кривичног дела па је уклоњено да је неопходно пријавити штету за постојање овог кривичног дела, као и одговорност за покушај у случају наношења штете на имовини с циљем наплате осигурања. Такође, предвиђена казна је била алтернативно одређена као новчана казна или казна затвора до три године, а била је и предвиђена могућност факултативног ослобођења од казне у случају одустанка од захтева за исплату штете пре него што би учинилац сазнао да је откривен. Поред тога, предвиђено је било да се за ово кривично дело гони по предлогу оштећеног.²⁹⁹

Према Казненом закону Хрватске, превара у осигурању је предвиђена као посебно кривично дело у групи кривичних дела против имовине, под називом *Злоупораба осигурања*³⁰⁰ у оквиру члана 238 под којим је предвиђено да свако ко с циљем да себи или другоме прибави премију осигурања (осигурнину) уништи, оштети или сакрије ствар која је осигурана од уништења, оштећења, губитка или крађе, казниће се казном затвора до три године.

Овом казном казниће се и свако ко са циљем да себи или другоме прибави право из осигурања, социјалног осигурања или социјалне заштите (скрби) симулира (хини) болест, телесно повреди себе или другог или себи или другоме наруши здравље.

Према томе, овим кривичним делом у законодавству Хрватске обухваћене су и радње из области социјалног осигурања, које су у кривичном законодавству Републике Србије предвиђене у оквиру кривичног дела злоупотребе права из социјалног осигурања.

Дакле, ово кривично дело има два облика. Први облик овог кривичног дела извршава онај ко у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист себи или другоме, уништи, оштети или сакрије ствар која је осигурана.

²⁹⁹ Тошић, И., *op. cit.*, стр., стр. 273

³⁰⁰ Kazneni zakon Hrvatske, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17 i 118/18., члан 238.

У том смислу, радња овог кривичног дела је одређена алтернативно и састоји се у уништавању, наношењу штете или скривању ствари која је осигурана, с тим што је неопходно да постоји одређена намера, односно циљ који се огледа у наплати уговореног осигурања.

Други облик се састоји симулирању болести, наношењу телесних повреда или нарушавању здравља себи или другоме са циљем прибављања противправне имовинске користи себи или другоме која произилази из осигурања, социјалног осигурања или социјалне заштите.

Извршилац овог кривичног дела може да буде свако лице које са умишљајем изврши наведене радње, а са намером наплате осигурања, односно прибављања противправне имовинске користи.

Предвиђена казна за оба облика кривичног дела преваре у осигурању јесте казна затвора до три године.

Поред тога што је други облик овог кривичног дела из области социјалног осигурања у кривичном законодавству Републике Србије предвиђен као посебно кривично дело, у Кривичном законнику Републике Србије предвиђена су и два тежа облика која се односе на случајеве када висина прибављене противправне имовинске користи прелази одређене износе.

Одређена разлика постоји и у погледу предвиђене казне за ово кривично дело имајући у виду да је у Републици Србији предвиђено да је она минимално три месеца затвора, а поред тога превиђене су и теже казне за два тежа облика.

6.2.5. Словенија

Од свих република бивше СФРЈ Република Словенија је највише напредовала у успостављању система одбране од превара у осигурању. Већ крајем двадесетог века у овој држави је формирана комисија за спречавање превара у

осигурању, а друштва за осигурање формирала су одељења за истраживање ове врсте преваре.³⁰¹

У правном систему Словеније превара у осигурању је супсумирана под кривичним делом преваре које се налази у оквиру двадесет и треће главе Кривичног законика Словеније, односно припада групи кривичних дела против имовине. Ово кривично дело предвиђено је у оквиру члана 211³⁰² и носи назив превара.

У оквиру кривичног дела преваре се наводи да свако ко за себе или било кога другог стекне противправну имовинску корист, довођењем кога у заблуду лажним приказивањем или прикривањем чињеница или га одржава у заблуди и на тај начин наведе да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине, казниће се казном затвора до три године.

Поред тога, као други облик овог кривичног дела се наводи да ће се свако ко, са намером преваре у осигурању, приликом склапања уговора, наводи лажне податке или прећути важне чињенице, склопи забрањено двоструко осигурање или склопи уговор о осигурању након настанка осигураног случаја (штетног догађаја), или пријави лажно наступање осигураног случаја, казнити затвором до 1 године.

Овим кривичним делом је предвиђена казна затвора од једне до осам година уколико су превару починила два или више лица која су се удружила ради преваре, или ако је учинилац извршењем овог кривичног дела починио значајну имовинску штету.

Уколико је први облик овог кривичног дела почињен од стране криминалне организације предвиђена казна је казна затвора од једне до десет година. Иста казна је предвиђена и уколико се ради о извршењу овог кривичног дела од стране више лица код којих је постојала намера да се изврши превара, односно уколико је настала значајна имовинска штета.

³⁰¹ Чоловић, В. (2011) Преваре у осигурању од аутоодговорности, РКК 2/3 Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, стр. 337

³⁰² Kazenski zakonik Slovenije, Službeni glasnik Republike Slovenije, br. 39/09, 91/11, 50/12, 6/16, 54/15, 38/16 i 27/17.

Ако је извршењем првог облика овог кривичног дела нанета мала имовинска штета или ако је учинилац хтео да прибави малу имовинску корист, предвиђена казна је новчана казна или казна затвора до једне године.

Новчана казна или казна затвора до једне године је предвиђена и за сваког ко ради наношења штете другом лицу, доведе у заблуду лажним приказивањем или прикривањем чињеница или одржава у заблуди друго лице и на тај начин наведе да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине.

У случају да се ради о малој имовинској штети или намери учиниоца да прибави малу имовинску корист, као и у случају да се ради о наношењу штете другом лицу довођењем у заблуду, односно извршењем овог кривичног дела, кривично гоњење се предузима по предлогу оштећеног.

Према томе, поред два облика овог кривичног дела, предвиђена су и два тежа и два лакша облика. Тежи облици кривичног дела преваре ће постојати у случају извршавања овог кривичног дела од стране више лице, односно организоване криминалне групе, или уколико је настала значајна имовинска штета.

Новембра 2008-е године у кривичном законодавству Словеније је дошло до промена и тада је уведен је нови став који се односи на превару извршену у области осигурања:³⁰³

*„Ко, са намером преваре у осигурању, приликом склапања уговора, наводи лажне податке или прећути важне чињенице, склопи забрањено двоструко осигурање или склопи уговор о осигурању након настанка осигураног случаја (штетног догађаја), или пријави лажно наступање осигураног случаја, казниће се затвором до 1 године.“*³⁰⁴

Овај став се, као што се може приметити, односи на преваре у осигурању приликом закључења уговора о осигурању. Већ 2011-те године и законодавство

³⁰³ Kazenski zakonik Slovenije, Službeni glasnik Republike Slovenije, br. 39/09, 91/11, 50/12, 6/16, 54/15, 38/16 i 27/17.

³⁰⁴ Першак, Б. (2011) Искуства Словеније у борни против превара, Спречавање откривања превара, Хрватски уред за осигурање, Загреб

које уређује делатност осигурања у Словенији доживљава велике трансформације које се односе на:

1. Прикупљање, употребу и чување база личних података осигураника
2. Обраду личних података за потребе детекције сумњивих околности, и везаних за штетене догађаје,
3. Размену података о сумњивим догађајима између осигуравајућих друштава.

У односу на кривично законодавство Републике Србије може се уочити да је и поред уже језичке формулације у контексту саме пријаве лажног наступања штете, односно осигураног случаја, радња кривичног дела преваре у осигурању шире одређена у законодавству Словеније, имајући у виду да је кривична одговорност предвиђена и за навођење лажних податка или прећуткивање важних чињеница са намером преваре у осигурању, или у случају склапања забрањеног двоструког осигурања или склапања уговора о осигурању након настанка осигураног случаја.

Дакле, у кривичном законодавству Словеније препозната је потреба за посебним регулисањем кривичног дела преваре у области осигурања, међутим оно ипак није издвојено као посебно кривично дело већ је предвиђено као посебан облик кривичног дела преваре.

6.2.6. Албанија

Кривични законик Албаније кривично дело превара у осигурању регулише као посебно кривично дело у групи кривичних дела којима се штити имовина и сфера економије. Наиме, други одељак у овој групи под називом „Преваре“ регулише неколико врста превара као посебна кривична дела, а чланом 145 је регулисана превара у осигурању.³⁰⁵

³⁰⁵ Кривични законик Албаније (Закон бр. 7895, 27 јануар 1995.), члан 145, на енглеском:
Fraud on insurance
Presenting false circumstances [or false information] related to the object to be insured, or fabricating false circumstances and presenting them into documents thus

Овим чланом је предвиђено да кривично дело преваре у осигурању јесте представљање лажних околности или лажних података који су у вези са имовином која је осигурана или представљање лажних околности у циљу закључења уговора о осигурању у преварне сврхе, а предвиђена казна за ово кривично дело јесте алтернативно одређена, односно новчана казна или казна затвора до пет година.

Према законској одредби превара у осигурању се односи само на осигурану имовину. Радње извршења нису прецизиране као у кривичним законима других земаља. Према решењу албанског законодавца те радње представљају лажно представљање околности или давање лажних података у вези осигуране ствари као и давање нетачних података и лажне документације у циљу закључења уговора о осигурању у преварне сврхе. У том смислу није дефинисано да ли се ради о сопственој или туђој имовини, па се сматра да то није од значаја за постојање овог кривичног дела, односно ово кривично дело ће постојати без обзира да ли се ради о имовини самог извршиоца или туђој имовини. Поред тога, ово кривично дело, дакле, подразумева само давање лажних података, односно представљање лажних околности у преварне сврхе у области осигурања, али не и намерно оштећење, уништење или скривање осигуране ствари са намером прибављања противправне имовинске користи која би проистекла из уговора о осигурању.

Извршилац овог кривичног дела може да буде свако лице које са умишљајем изврши наведене радње, са преварном намером, односно са намером прибављања противправне имовинске користи наплатом осигурања.

Према томе, у кривичном законодавству Албаније кривично дело преваре у осигурању је веома уско одређено у односу на законодавство Републике Србије, имајући у виду да у оквиру Кривичног законика Албаније под овим кривичним делом није предвиђено извршавање преваре у осигурању наношењем телесних повреда, оштећења или нарушавањем здравља са циљем наплате осигурања.

Поред тога, нису предвиђени ни тежи облици као што је то учињено у Кривичном законнику Републике Србије у случају да прибављена противправна

fraudulently obtaining insurance, is punishable by a fine or up to five years of imprisonment.

имовинска корист прелази одређене новчане износе. Међутим, овим кривичним делом у Кривичном закону Албаније предвиђена је одговорност и за приказивање нетачних података или околности, односно документације у циљу закључења уговора о осигурању у преварне сврхе.

Разлика постоји и у погледу предвиђене казне, у Републици Србији за основни облик кривичног дела преваре у осигурању предвиђена је казна затвора од три месеца до три године, док је у кривичном законодавству Албаније казна алтернативно одређена, односно предвиђена је новчана казна или казна затвора до пет година.

6.2.7. Бугарска

Република Бугарска је превару у осигурању регулисала у оквиру групе кривичних дела којима се штити имовина. Члан 213 Кривичног законика Бугарске гласи:³⁰⁶

Лице које уништи, оштети или руши у обмањујуће сврхе своју сопствену имовину која је осигурана казни се затвором до три године и новчаном казном од 100 до 300 лева.

Иако у Кривичном Законику Бугарске ова инкриминација не носи назив Превара у осигурању, законски опис несумњиво указује на њено постојање у законодавству ове земље, али само у једном облику и то само у односу на сопствену осигурану имовину.

Радња извршења је формулисана по угледу на европске земље. Она се састоји у намерном оштећењу, уништењу или рушењу сопствене осигуране

³⁰⁶ Кривични законик Бугарске, члан 213, на енглеском:
(Amended, SG No. 28/1982, SG No. 10/1993)

A person who destroys, damages or demolishes for deceptive purpose his own insured property, shall be punished by imprisonment for up to three years and with a fine from BGN one hundred to three hundred.

имовине у циљу обмане. Иако се у законском опису не наводи пасивни субјекат претпоставка је да се ради о субјекту чија је делатност осигурање.

Извршилац овог кривичног дела може да буде свако лице које са умишљајем изврши наведене радње, са преварном намером, односно са намером прибављања противправне имовинске користи наплатом осигурања.

У оквиру Кривичног законика Бугарске под овим кривичним делом није предвиђено извршавање преваре у осигурању наношењем телесних повреда, оштећења или нарушавањем здравља са циљем наплате осигурања. Поред тога, нису предвиђени ни тежи облици као што је то учињено у Кривичном законнику Републике Србије у случају да прибављена противправна имовинска корист прелази одређене износе.

Када је реч о предвиђеној казни, она је у кривичном законодавству Бугарске одређена кумулативно, односно предвиђена је казна затвора до три године и новчана казна од 100 до 300 лева (приближно око 6000 динара до 18000 динара), док је у Кривичном законнику Републике Србије предвиђена казна затвора од три месеца до три године.

6.2.8. Словачка

Кривични законик Словачке Превару у осигурању пописује као посебно кривично дело у четвртом поглављу које се односи на кривична дела против имовине. Дакле, као и у законодавству Србије, законодавство Словачке предвиђе посебно кривично дело за превару у области осигурања, али је оно прописано у поглављу које се односи на кривична дела против имовине, док је у Кривичном законнику Србије сврстано међу кривична дела против привреде. Превара у осигурању регулисана је Кривичним закоником Словачке у оквиру члана 223. Овај члан гласи:³⁰⁷

³⁰⁷ Кривични законик Словачке, члан 233, на енглеском:

1. Свако лице које погрешним представљањем чињеница да испуњава услове за наплату мале штете од осигуравајућег друштва наплати осигурање казниће се затвором од једне до пет година.

2. Извршилац овог кривичног дела може бити и лице које је запослено у осигуравајућем друштву, ако је члан, представник или овлашћено лице друштва за осигурање, а омогући осигурање неком лицу да добије полису осигурања иако зна да осигураник не задовољава неопходне услове за давање осигурања.

3. Казниће се затвором од три до десет година извршилац из става 1 или 2 који:

- a) Проузрокује већу штету
- b) Има посебан мотив
- c) Поступа са озбиљном намером

4. затворском казном од пет до дванаест година казниће се извршилац из става 1 или 2 који проузрокују знатну штету.

5. Затворском казном од десет до петнаест година казниће се извршилац из става 1 или 2 у колико:

- a) Проузрокује велику штету
- b) Члан је организоване опасне (криминалне) групе

(1) Any person who, in connection with an offer, sale or distribution of securities or other commercial papers that promise to acquire beneficial interest in yield corporate assets, or in connection with an offer to increase yield upon such investment in prospectuses or other promotional materials or surveys concerning the property owned or corporate yields, gives to a higher number of persons false or unreal data on yield upon investment or the property owned by a corporation that is to be invested into, or who conceals disadvantages of such investments, shall be liable to a term of imprisonment of one to five years.

(2) The offender shall be liable to a term of imprisonment of three to ten years if he commits the offence referred to in paragraph 1,

- a) and causes larger damage through its commission,
- b) by reason of specific motivation, or
- c) acting in a more serious manner.

(3) The offender shall be liable to a term of imprisonment of five to twelve years if he commits the offence referred to in paragraph 1, and causes substantial damage through its commission.

(4) The offender shall be liable to a term of imprisonment of ten to fifteen years if he commits the offence referred to in paragraph 1,

- a) and causes large-scale damage through its commission,
- b) as a member of a dangerous grouping, or
- c) under a crisis situation

c) *Ако кривично дело изврши у кризној ситуацији*

Ставом 1 се утврђује радња вршења овог кривичног дела, а она је погрешно представљање чињеница да се испуњавају услови за наплату осигуране суме од осигуравајућег друштва. Овим ставом се утврђује и да се као извршилац кривичног дела може одредити било које лице које изврши наведену радњу. За вршење преваре у осигурању законодавац је предвидео четири облика који се разликују у односу на извршиоца и висину проузроковане штете. Извршилац овог кривичног дела може да буде свако лице које са умишљајем изврши наведене радње, са преварном намером, односно са намером прибављања противправне имовинске користи наплатом осигурања.

Као учиниоца закон предвиђа и лице које је запослено у осигуравајућем друштву као његов члан, представник или овлашћено лице.

Први тежи облик предвиђен је ставом три који постоји у случајевима када учинилац има неки посебан мотив за вршење овог кривичног дела, када вршењем проузрокује већу штету или када поступа са неком озбиљном намером. Казна у овом случају јесте затворска казна у распону од 3 до 10 година.

Међутим, овде се поставља питање шта се може сматрати посебним мотивом за извршење овог кривичног дела, а недоумицу ствара и одређење да тежи облик постоји у случају проузроковања веће штете, имајући у виду да није прецизно одређено шта се подразумева под мањом, а шта под већом штетом.

Поред тога, нејасна је и одредба према којој ће тежи облик постојати и у случају да се ово кривично дело изврши са неком озбиљном намером, с озбиром на то да није дефинисано која намера представља озбиљну намеру.

За проузроковање знатне штете извршењем овог кривичног дела закон предвиђа затворску казну од 5 до 12 година.

Најтежи облик Преваре у осигурању се шредвиђа у случајевима када је извршилац члан организоване групе, када се кривично дело изврши у кризној

ситуацији или када се проузрокује велика штета. У том смислу, јасно је да је законодавац тежио да изврши градацију са одређењем мање, веће и велике штете, али имајући у виду да није одређено који би износи представљали ове облике штете, претпоставља се да је судској пракси остављено да пружи одговор на ово питање.

Такође, недоумицу ствара и одређење да ће најтежи облик постојати у случају да се ово кривично дело изврши у кризној ситуацији. У том смислу нејасно је да ли се мисли на одређену кризну ситуацију која се односи на осигуравајуће друштво или на државу и друштво у целини.

Као што се може уочити настојање словачког законодавца је да кривично дело уреди веома прецизно прописујући већи број модалитета извршења овог кривичног дела како са становишта учиниоца и његових мотива за извршење кривичног дела тако и са становишта висине проузроковане штете и околности под којима се врши кривично дело.

Казне које су законски порписане за извршиоца овог кривичног дела у Републици Словачкој у односу на остале европске земље су значајно високе.

6.2.9. Немачка

Кривични (Казнени) законик Немачке кривично дело преваре у осигурању регулише чланом 265 под називом који би се могао превести као злоупотреба осигурања. Ово кривично дело се налази у оквиру двадесетдруге главе која носи назив Преваре и неверство. Дакле, превара у области осигурања је у кривичном законодавству Немачке предвиђена као посебно кривично дело. Иако је у немачком правном систему више пута мењан законски опис овог кривичног дела нумерација члана којим се регулише је иста у свим кривичним законима Немачке.

Законска одредба којом се преварни поступци у осигурању прописују као посебно кривично дело гласи:³⁰⁸

Члан 265 Злоупотреба осигурања

(1) Ко оштети, уништи, нарушава корисност, која је осигурана од оштећења, уништења, нарушавања корисности, губитка или крађе да би за себе или треће лице прибавио осигуранину казниће се затвором до три године и новчаном казном осим ако дело није кажњиво по члану 263

(2) Покушај је кажњив.

Као што се може приметити немачко кривично законодавство Превару у осигурању дефинише на сличан начин као кривично законодавство Републике Србије. Наиме, као радња извршења се помињу оштећење, уништење, нарушавање корисности осигуране ствари. Циљ радње извршења је прибављање противправне имовинске користи, односно осигуранине на незаконит начин.

Извршилац овог кривичног дела може да буде свако лице које са умишљајем изврши наведене радње, са преварном намером, односно са намером прибављања противправне имовинске користи за себе или другог наплатом осигурања.

За разлику од нашег, правни систем Немачке овим чланом као превару у осигурању не предвиђа наношење телесних повреда, телесног оштећења и нарушавање здравља самом себи у циљу наплате осигурања осигуране суме. Иако немачки законодавац за вршење законом предвиђених радњи прописује исти распон затворске казне он прописује кумулативно и новчану казну. Такође се

³⁰⁸ Кривични законик Немачке - Strafgesetzbuch (StGB), члан 265, у оригиналу:

§ 265

Versicherungsmißbrauch

(1) Wer eine gegen Untergang, Beschädigung, Beeinträchtigung der Brauchbarkeit, Verlust oder Diebstahl versicherte Sache beschädigt, zerstört, in ihrer Brauchbarkeit beeinträchtigt, beiseite schafft oder einem anderen überläßt, um sich oder einem Dritten Leistungen aus der Versicherung zu verschaffen, wird mit Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren oder mit Geldstrafe bestraft, wenn die Tat nicht in § 263 mit Strafe bedroht ist.

(2) Der Versuch ist strafbar.

предвиђа и супсидијарност овог кривичног дела у односу на кривично дело преваре из члана 263³⁰⁹.

Поред тога, у Кривичном законнику Немачке се не наводи да је за постојање овог кривичног дела неопходно да извршилац пријави штету осигуравајућем друштву, али се ово у одређеном смислу може подразумевати имајући у виду циљ извршења овог кривичног дела, односно једино пријављивањем овако настале штете извршилац може потенцијално прибавити осигуранину. Кривични законик Немачке не предвиђа постојање тежег облика овог кривичног дела у случајевима када противправно прибављена имовинска корист или нанета штета прелази одређене износе.

Према изричитој законској одредби кажњив је и покушај овог кривичног дела.³¹⁰ Дакле, разлика постоји и у погледу кажњивости за покушај извршења овог кривичног дела.

6.2.10. Аустрија

Кривични законик Аустрије злоупотребу осигурања регулише параграфом 151 који гласи:³¹¹

³⁰⁹ Према члану 263 Кривичног законика Немачке којим је предвиђено кривично дело преваре, свако ко прибави себи или трећем лицу противправну финансијску корист наношењем штете другоме погрешним представљањем или погрешним представљањем или прикривањем чињеница, казниће се затвором до пет година или новчаном казном.

Покушај овог кривичног дела је кажњив.

У посебно тешким случајевима, предвиђена је казна затвора од шест месеци до десет година. Посебно тежак случај постојаће када се извршилац професионално бави вршењем овог кривичног дела или уколико га изврши као члан групе која континуирано врши фалсификовање докумената и преваре, као и када се извршењем овог кривичног дела проузрокује велика имовинска штета или постоји намера да се настављањем вршења превара велики број људи доведе у ризик од настанка имовинске штете. Поред тога, посебно тежак случај постојаће и када се извршењем овог кривичног дела доведе друга особа у тешку економску ситуацију или када је извршилац злоупотребио своја овлашћења или положај јавног званичника или европског званичника, као и у случају да извршилац лажира осигурани случај након што је он или друго лице запалио имовину од велике вредности у ту сврху или је у потпуности или делимично уништио ватром или је учинио да брод потоне или се насука.

³¹⁰ Ћоровић, Е., *op. cit.*, стр. 455

³¹¹ Кривични законик Аустрије, члан 151, у оригиналу:

(1) Свако ко у намери да за себе или другог добије корист од осигурања

1. уништи, оштети или сакрије ствар која је осигурана од уништења, оштећења, губитка или крађе

2. себе или другог телесно повреди или наруши здравље или дозволи да се повреди или наруши здравље уколико дело није кажњиво по члановима 146,147 и 148 казниће се законом до 6 месеци или новчаном казном до 360 дневних износа

(2) Казном из става 1 неће се казнити лице које се добровољно пријави друштву за осигурање пре него што је надлежни орган сазнао за кривично дело

(3) Надлежни орган је орган у смислу става 2 је орган који је именован да врши кривично гоњење. У овом случају има иста овлашћења као и јавно тужилаштво (ргане јавне безбедности).

Иако су радње извршења дефинисане на исти начин као у законодавству Републике Србије аустријски Кривични законик предвиђа знатно блаже казне од казни предвиђених Кривичних закоником Републике Србије, па чак предвиђа и ослобађање од казне уколико учинилац својевољно пријави преварне радње осигуравајућем друштву пре него што их открију органи надлежни за кривично гоњење.

Извршилац овог кривичног дела може да буде свако лице које са умишљајем уништи, оштети или сакрије ствар која је осигурана од уништења, оштећења, губитка или крађе, или себе или другог телесно повреди или наруши здравље или дозволи да се повреди или наруши здравље, са преварном намером, односно са

(1) Wer mit dem Vorsatz, sich oder einem anderen eine Versicherungsleistung zu verschaffen,
1. eine gegen Zerstörung, Beschädigung, Verlust oder Diebstahl versicherte Sache zerstört, beschädigt oder beiseite schafft oder
2. sich oder einen anderen am Körper verletzt oder an der Gesundheit schädigt oder verletzen oder schädigen läßt, ist, wenn die Tat nicht nach den §§ 146, 147 und 148 mit Strafe bedroht ist, mit Freiheitsstrafe bis zu sechs Monaten oder mit Geldstrafe bis zu 360 Tagessätzen zu bestrafen.
(2) Nach Abs. 1 ist nicht zu bestrafen, wer, bevor die Versicherungsleistung erbracht worden ist und bevor eine Behörde (Abs. 3) von seinem Verschulden erfahren hat, freiwillig von der weiteren Verfolgung seines Vorhabens Abstand nimmt.
(3) Unter einer Behörde im Sinn des Abs. 2 ist eine zur Strafverfolgung berufene Behörde in dieser ihrer Eigenschaft zu verstehen. Ihr stehen zur Strafverfolgung berufene öffentliche Sicherheitsorgane in dieser ihrer Eigenschaft gleich.

намером прибављања противправне имовинске користи за себе или другог наплатом осигурања.

Као немачко и аустријско законодавство за вршење овог кривичног дела предвиђа само основни облик, а исто тако предвиђа и супсидијаритет у односу на чланове 146, 147 и 148 којима се регулишу превара, тешка пртевара и комерцијална (трговачка) превара. Став два предвиђа да се учинилац не казни уколико се сам пријави да је извршио ово кривично дело пре његовог откривања.

Према томе, Кривичним закоником Аустрије превара у осигурању је предвиђена као посебно кривично дело и регулисана на сличан начин како је то учињено у Кривичном законнику Републике Србије, међутим за разлику од српског законодавства, овим кривичним делом у Кривичном законнику Аустрије нису предвиђени тежи облици, али јесте могућност ослобађања од казне уколико се извршилац сам пријави да је извршио ово кривично дело, али пре него што буде откривен.

7. ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО

У оквиру писања докторске дисертације, а у циљу свестранијег и јаснијег разумевања проблематике која се односи на сам предмет рада, спроведено је истраживање путем анкетног упитника које је обухватило ширу и стручну јавност, како би се сагледало њихово познавање проблематике која се односи на преваре и злоупотребе у осигурању. Дакле, на овај начин се настојало посебно анализирати распрострањеност, односно заступљеност одређених врста осигурања, као и упознатост како грађана, тако и лица запослених у осигуравајућим друштвима са облицима злоупотребе, односно преваре у области осигурања и кривичним делом преваре у осигурању.

7.1. Предмет и циљ истраживања

Предмет истраживања било је сагледавање упознатости грађана и лица запослених у осигуравајућим друштвима са проблематиком злоупотреба, односно превара у осигурању, као и заступљеност различитих врста осигурања, али и осигурања уопште у Републици Србији.

У том смислу, циљ, односно задаци истраживања били су следећи:

- Сагледавање заступљености услуга осигурања у Републици Србији, односно њена два највећа града;
- Добијање одређене слике у погледу заступљености различитих врста осигурања;
- Испитивање упознатости грађана са кривичним делом преваре у осигурању;
- Сагледавање упознатости запослених у осигуравајућим друштвима са кривичним делом преваре у осигурању;
- Добијање јасније слике у погледу заступљености и самог извршења кривичног дела преваре у осигурању.

7.2. Методологија истраживања и уводне напомене о истраживању

Истраживање је спроведено анонимно путем две методе, односно непосредно кроз штампани облик анкетног упитника где су испитаници давали одговоре на постављена питања заокруживањем само једног или више одговора од неколико понуђених и путем попуњавања електронског упитника који је садржајем одговарао штампаној верзији упитника, а коме су испитаници могли да приступе путем линка који им је послат на мејл.

Истраживање је спроведено кроз два анкетна упитника. Један анкетни упитник био је намењен грађанима, односно широј јавности како би се сагледала распрострањеност осигурања, врста осигурања и њихова упознатост са питањима везана за осигурање, као и са кривичним делом преваре у осигурању. Други упитник био је намењен искључиво лицима која су запослена у осигуравајућим друштвима као агенти продаје осигурања, с тим што су додатна питања у погледу злоупотреба у области осигурања била постављена лицима која су запослена у осигуравајућим друштвима, а која врше процену штете у случају наступања осигураног случаја.

Имајући у виду да су одређена питања постављена у другом анкетном упитнику била уско стручна, анкетирањем шире јавности не би се постигла сврха истраживања нити би се добили релеватни ставови. С обзиром на то да се са потенцијалним преварама у осигурању током пословања претежно сусрећу лица која врше процену штете у случају наступања осигураног случаја, посебна питања су била упућена управо овим лицима.

Истраживање је спроведено у Новом Саду и Београду, а други анкетни упитник је био намењен само запосленима у оквиру осигуравајућих друштава, односно њихових филијала у Новом Саду и Београду. Истраживање је спроведено у периоду септембар – октобар 2019. године.

Први део упитника односи се на општа питања о анкетираним, њиховом узрасту, полу и висини стручне спреме.

Други део упитника састојао се од питања чији је циљ био долажење до података који се односе на заступљеност одређених врста осигурања и злоупотребе

у осигурању, односно упознатост испитаника са кривичним делом преваре у осигурању.

Анкетни упитник намењен грађанима се, поред општих питања о анкетираним у погледу пола, узраста и висини стручне спреме, састојао од следећих питања:

1. Да ли сте корисник услуге добровољног осигурања?
2. Уколико јесте корисник услуге добровољног осигурања, која врста осигурања је у питању?
3. Да ли сте довољно информисани о врстама добровољног осигурања?
4. Да ли уништење, оштећење или скривање осигуране ствари и пријава овако настале штете у намери да се од друштва за осигурање наплати уговорена сума, представља кривично дело?
5. Да ли лице које у намери да од друштва за осигурање наплати уговорену суму за случај телесног оштећења, телесне повреде или нарушења здравља, проузрокује себи такво оштећење, повреду или нарушење здравља и поднесе захтев осигуравајућем друштву, врши кривично дело?

Анкетни упитник намењен лицима запосленим у осигуравајућим друштвима се, поред општих питања о анкетираним у погледу пола, узраста и висини стручне спреме, састојао од следећих питања:

1. Која врста осигурања је према Вашем досадашњем радном искуству највише заступљена?
2. Да ли сте упознати са обележјима кривичног дела преваре у осигурању?
3. Према Вашем мишљењу, која врста осигурања је најчешће предмет преваре у осигурању?
4. Да ли сте се у досадашњем радном искуству у области осигурања сусрели са кривичним делом преваре у осигурању?
5. Уколико сте се у досадашњем радном искуству у области осигурања сусрели са кривичним делом преваре у осигурању, која врста осигурања је била у питању?

На сва постављена питања испитаницима су били понуђени одговори, а за поједина питања је остављена могућност давања више одговора.

7.3. Опис узорка

Истраживање путем првог анкетног упитника намењеног грађанима је спроведено на узорку од 124 испитаника у Републици Србији, односно у њена два највећа града, Новом Саду и Београду.

Истраживање путем другог анкетног упитника намењеног лицима запосленим у осигуравајућим друштвима у Новом Саду и Београду је спроведено на узорку од укупно 62 испитаника. Од тога 48 испитаника јесу агенти продаје осигурања у осигуравајућим друштвима, а на посебна питања која се односе појаву кривичног дела преваре у осигурању одговарали су запослени који врше процену штете у случају наступања осигураног случаја, односно 14 испитаника.

Иако је реч о релативно малом узорку испитаника, резултати би требало да буду референтни и да дају одређену слику о самој распрострањености одређених врста осигурања и упознатости грађана, али и лица запослених у осигуравајућим друштвима са потенцијалним злоупотребама, односно преварама у осигурању, односно са кривичним делом преваре у осигурању.

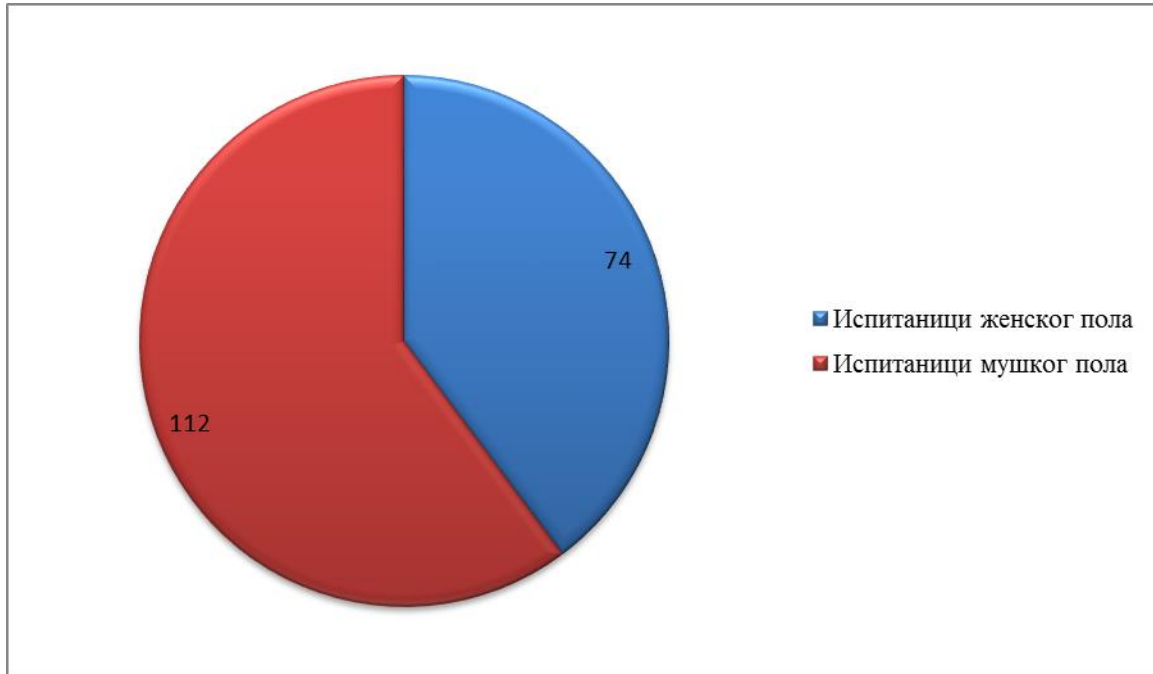
Без обзира да ли су у истраживању учествовали путем методе папир и оловка, или путем анкетног упитника који је био послат путем имејла, испитаницима је пре свега било предочено да је анкета потпуно анонимна, те да на питања одговарају што искреније како би допринели истраживању.

7.3.1. Пол испитаника

Од укупно 186 испитаника који су учествовали у истраживању, 74 испитаника је женског пола, док је 112 мушког пола. Дакле, када је реч о полу испитаника, нешто већи је број испитаника мушког пола, међутим, с обзиром на предмет самог истраживања, пол не представља никакав релевантан податак, али с

обзиром на систематику анкетних упитника, ово питање је уврштено у упитник поштујући најчешћу праксу која се односи на садржину упитника.

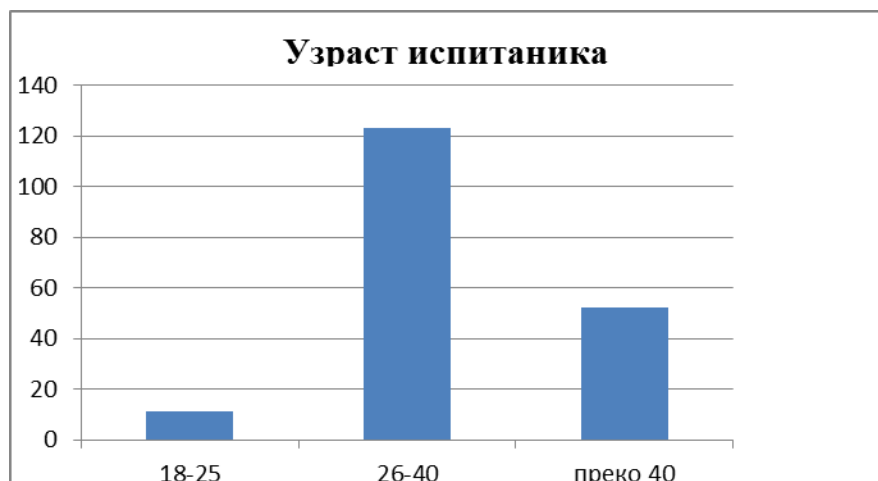
Графикон 1. Пол испитаника

7.3.2. Узраст испитаника

Када је реч о узрасту испитаника, учесницима у истраживању је било понуђено да се изјасне да ли припадају старосном добу између 18 и 25 година, између 26 и 40, или преко 40 година. Од укупног броја испитаника, лица која су старосне доби од 18 до 25 година било је 11, лица која су старосне доби између 26 и 40 било је 123, а лица која су старосне добили преко 40 година било је 52. Дакле, учесници у истраживању су углавном млађе старосне доби. Ово питање је такође уврштено као уобичајено у контексту најчешће праксе која се односи на садржину анкетних упитника. Међутим, овај податак се ипак може сматрати као релевантан имајући у виду старосну доб већине испитаника који су учествовали у истраживању, те се у том контексту резултати истраживања требају сагледавати.

Графикон 2. Узраст испитаника

7.3.3. Образовање испитаника

Када је реч о нивоу образовања испитаника, са завршеном средњом школом било је 6 испитаника, највећи број је оних који имају завршен факултет и то 114, 47 испитаника има завршене мастер студије, док 19 испитника има завршене магистарске студије. Са докторатом није било ни једног испитаника.

Графикон 3. Образовање испитаника

7.4. Анкетни упитник намењен грађанима

Истраживање је спроведено анонимно путем две методе, односно непосредно кроз штампани облик анкетног упитника где су испитаници давали одговоре на постављена питања заокруживањем само једног или више одговора од неколико понуђених и путем попуњавања електронског упитника који је садржајем одговарао штампаној верзији упитника, а коме су испитаници могли да приступе путем линка који им је послат на мејл.

Анкетни упитник намењен грађанима, односно широј јавности имао је за циљ сагледавање распрострањености осигурања, врста осигурања и степен упознатости грађана са питањима везаним за осигурање, као и са кривичним делом преваре у осигурању.

У истраживању спроведеном путем првог анкетног упитника намењеног грађанима је учествовало 124 испитаника у Новом Саду и Београду.

7.4.1. Да ли користите услуге добровољног осигурања?

На питање да ли су корисници услуге добровољног осигурања испитаницима су били понуђени одговори да, не и нисам сигуран. На ово питање је било могуће дати само један од понуђених одговора. Иако се ради о релативно малом узорку за добијење прецизне слике о распрострањености добровољног осигурања, овим питањем се ипак допринело сагледавању заступљености добровољног осигурања у два највећа града Републике Србије.

Испитаницима је остављена могућност да на постављено питање дају одговор нисам сигуран, имајући у виду да је упитник био намењен широј јавности, те да постоји могућност да поједина лица нису упозната са појмом добровољног осигурања, односно шта се под овим појмом тачно подразумева.

Од 124 испитаника, на постављено питање да ли користите услуге добровољног осигурања 48 испитаника је одговорило да јесте корисник услуге добровољног осигурања, односно да је некада користило услуге осигурања, а 74 испитаника да нису корисници услуге добровољног осигурања, док су се 2

испитаника изјаснила да нису сигурна. Дакле, знатно мањи број испитаника јесте корисник добровољне услуге осигурања. Имајући то у виду, јасно је да је неопходно више радити на промоцији услуге осигурања, њеном значају и предностима како би се у том смислу достигао европски стандард.

Графикон 4. Да ли користите услуге добровољног осигурања?

7.4.2. Уколико јесте корисник услуге добровољног осигурања, која врста осигурања је у питању?

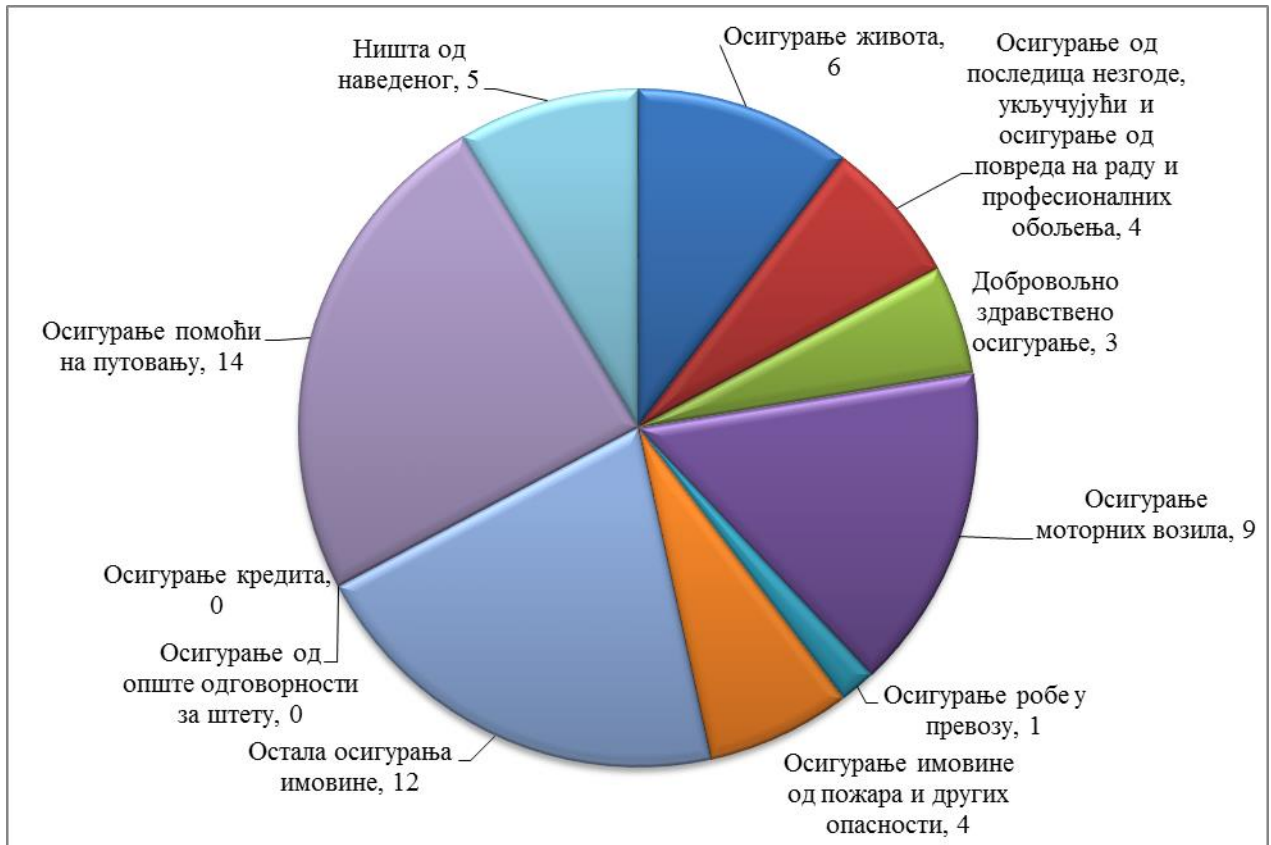
С обзиром на то да се ово анкетно питање односило на врсту осигурања корисника услуге осигурања, јасно је да лица која су на претходно питање да ли су корисници услуге осигурања одговорили са не, нису одговорала на ово. Према томе, на ово анкетно питање одговорало је само 48 испитаника. Иако се ради о релативно малом узорку, ово питање је имало за циљ да пружи слику о заступљености различитих врста осигурања, па у том смислу и овако мали узорак може да пружи одређене релевантне информације. Испитаници су имали могућност да дају више одговора на ово питање, односно да заокруже (или кликну) више понуђених одговора. На постављено питање испитаницима су били понуђени следећи одговори:

- 1) Осигурање живота
- 2) Осигурање од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења
- 3) Добровољно здравствено осигурање
- 4) Осигурање моторних возила
- 5) Осигурање робе у превозу
- 6) Осигурање имовине од пожара и других опасности
- 7) Остала осигурања имовине
- 8) Осигурање од опште одговорности за штету
- 9) Осигурање кредита
- 10) Осигурање помоћи на путовању
- 11) Ништа од наведеног

Испитаницима су, дакле, биле понуђене различите врсте осигурања за које се претпоставља да су претежно заступљене, а које су као такве дефинисане Законом о осигурању, са могућношћу да заокруже више одговора уколико су корисници више врста услуга осигурања. Поред тога, испитаницима је остављена могућност да као одговор заокруже ништа од наведеног, уколико се услуга осигурања коју користе не налази међу понуђеним одговорима.

Испитаници су на постављено питање одговорили тако што је 6 испитаника рекло да су корисник услуге осигурања живота, 4 испитаника је одговорило да су корисници осигурања од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења, 3 испитаника су одговорила су корисници добровољног здравственог осигурања, 9 испитаника да су корисници осигурања моторних возила, само 1 испитаник је одговорио да је корисник услуге осигурања робе у превозу, 4 испитаника да су корисници осигурања имовине од пожара и других опасности, 12 испитаника да су корисници осталих облика осигурања имовине, ни један испитаник није одговорио да је корисник осигурања од опште одговорности за штету и осигурања кредита, 14 испитаника је одговорило да су корисници услуга осигурања помоћи на путовању, а 5 испитаника се изјаснило да је корисник услуге осигурања која није била дата као понуђени одговор.

Графикон 5. Уколико јесте корисник услуге добровољног осигурања, која врста осигурања је у питању?

Дакле, из резултата истраживање се може закључити да су најзаступљенија осигурања помоћи на путовању и осигурања имовине, као врсте осигурања, а затим осигурање моторних возила и осигурање живота.

Имајући у виду да је на ово питање испитаницима била дата могућност да одговоре са заокруживањем више одговора, јасно је због чега је укупан број датих одговора 58. Према томе, из резултата анкете у погледу одговора на ово питање произилази да су се поједини испитаници изјаснили да користе више врста услуге осигурања.

7.4.3. Да ли сте довољно информисани о врстама добровољног осигурања?

Постављајући ово анкетно питање, настојало се доћи до податка колика је упознатост грађана са врстама осигурања, имајући у виду да неретко се грађани изјашњавају да нису били упознати са постојањем одређене врсте осигурања или условима за одређену врсту осигурања. Ово анкетно питање се наметнуло као значајно имајући у виду и релативно мали број испитаника који јесте корисник услуге осигурања.

На ово анкетно питање испитаници су могли да заокруже (кликну) један од понуђених одговора, а понуђени одговори су били да, не и делимично. Од 124 испитаника, 46 испитаника је одговорило да јесте довољно информисано, 26 испитаника да није довољно информисано, а 52 испитаника да је делимично информисан о врстама добровољног осигурања.

Графикон 6. Да ли сте довољно информисани о врстама добровољног осигурања?

Према томе, из резултата истраживања спроведеног путем анкетног упитника, може се закључити да се велики број грађана изјашњава да је само делимично упознат са врстама добровољног осигурања. Уколико у обзир узмемо и значајан проценат грађана који сматра да не познаје врсте добровољног осигурања, јасно је да постоји недовољна информисаност грађана по овом питању, те да би боља упознатост грађана са врстама осигурања допринела и већој заступљености коришћења услуге осигурања.

7.4.4. Да ли уништење, оштећење или скривање осигуране ствари и пријава овако настале штете у намери да се од друштва за осигурање наплати уговорена сума, представља кривично дело?

Ово анкетно питање је формулисано у складу са законским дефинисањем кривичног дела преваре у осигурању, односно са његовим првим основним обликом и као такво је за циљ имало да сагледа упознатост грађана са овим кривичним делом, односно са његовом радњом извршења.

Ово питање је било намењено свим испитаницима, без обзира да ли су некад користили услуге осигурања. На питање да ли уништење, оштећење или скривање осигуране ствари и пријава овако настале штете у намери да се од друштва за осигурање наплати уговорена сума, представља кривично дело, испитаницима су били понуђени одговори *да*, *не* и *не знам*.

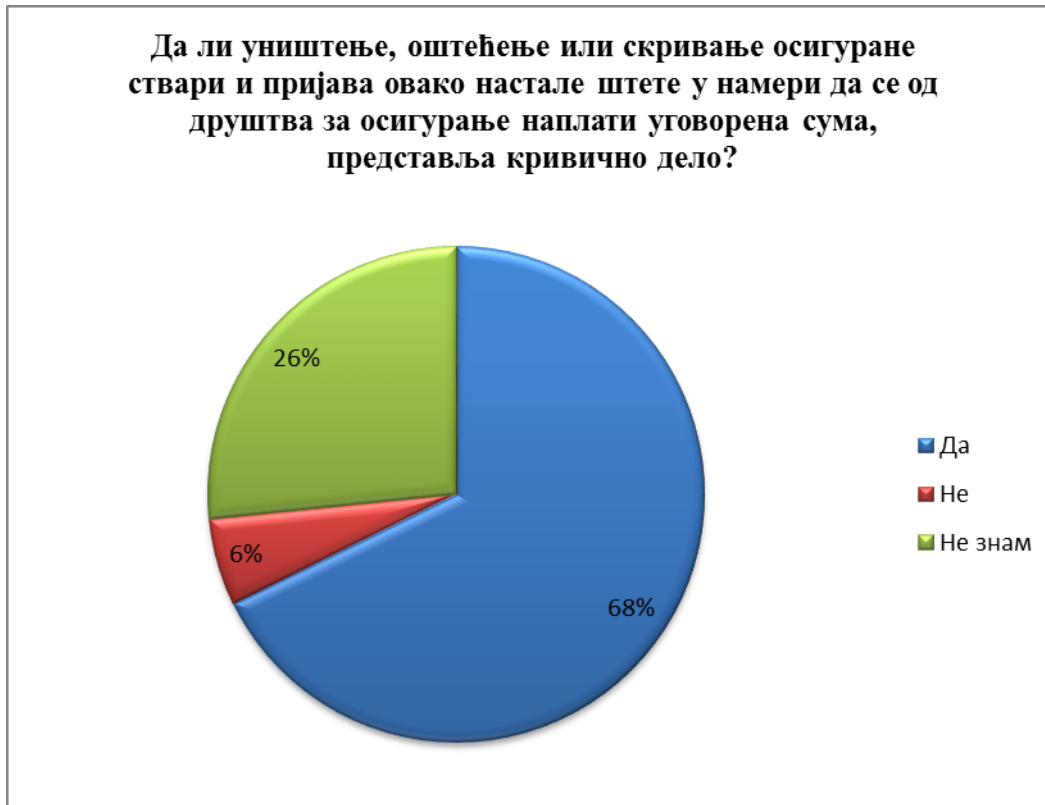
Испитаници су на ово питање давали само један одговор, а остављена им је могућност да као одговор заокруже *не знам*, уколико нису сигурни да ли наведена радња представља кривично дело.

На ово анкетно питање, од укупно 124 испитаника, 84 испитаника се изјаснило да уништење, оштећење или скривање осигуране ствари и пријава овако настале штете у намери да се од друштва за осигурање наплати уговорена сума, представља кривично дело, 33 испитаника се изјаснило да не зна и 7 испитаника је заокружило одговор *не*, односно сматра да ова радња не представља кривично дело.

Према томе, иако се ради о малом броју испитаника, резултати истраживања показали су да одређени број грађана не препознаје ову радњу као кривично дело, односно није упознат са кривичним делом преваре у осигурању.

Посебно је забрињавајуће што се значајан број испитаника изјаснио да не зна да ли описана радња представља кривично дело. У том смислу, ово не значи да испитаници сматрају да оваква радња неће произвести никакве последице, односно да се уништењем, оштећењем или скривањем осигуране ствари и пријављивањем овако настале штете несметано од друштва за осигурање може наплатити уговорена сума, већ само нису сигурни да ли оваква радња представља и кривично дело према Кривичном закону Републике Србије.

Графикон 7. Да ли уништење, оштећење или скривање осигуране ствари и пријава овако настале штете у намери да се од друштва за осигурање наплати уговорена сума, представља кривично дело?

7.4.5. Да ли лице које у намери да од друштва за осигурање наплати уговорену суму за случај телесног оштећења, телесне повреде или нарушења здравља, проузрокује себи такво оштећење, повреду или нарушење здравља и поднесе захтев осигуравајућем друштву, врши кривично дело?

Последње анкетно питање намењено грађанима је такође формулисано у складу са законским дефинисањем кривичног дела преваре у осигурању, али са његовим другим основним обликом и за циљ је имало да сагледа упознатост грађана са овим обликом кривичног дела преваре у осигурању.

Ово питање је било намењено свим испитаницима, без обзира да ли су некад користили услуге осигурања. На питање да ли лице које у намери да од друштва за осигурање наплати уговорену суму за случај телесног оштећења, телесне повреде или нарушења здравља, проузрокује себи такво оштећење, повреду или нарушење здравља и поднесе захтев осигуравајућем друштву, врши кривично дело, испитаницима су били понуђени одговори *да*, *не* и *не знам*.

Испитаници су на ово питање давали само један одговор, а остављена им је могућност да као одговор заокруже *не знам*, уколико нису сигурни да ли наведена радња представља кривично дело.

На ово анкетно питање, од укупно 124 испитаника, 76 испитаника се изјаснило да у случају телесног оштећења, телесне повреде или нарушења здравља, уколико лице проузрокује себи такво оштећење, повреду или нарушење здравља и поднесе захтев осигуравајућем друштву, врши кривично дело, 37 испитаника се изјаснило да не зна и 11 испитаника је заокружило одговор *не*, односно сматра да ова радња не представља кривично дело.

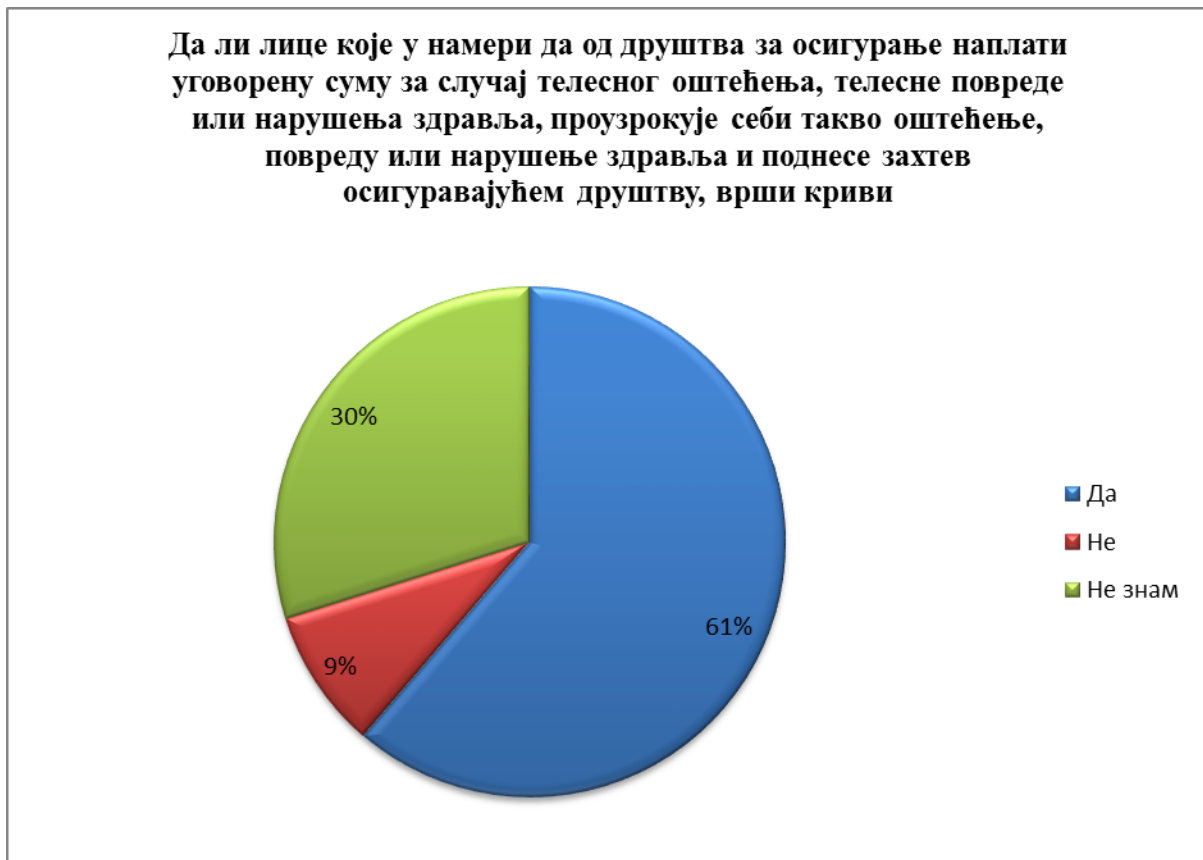
Према томе, иако се ради о малом броју испитаника, резултати истраживања показали су да одређени број грађана не препознаје ову радњу као кривично дело, односно није упознат са кривичним делом преваре у осигурању.

Посебно је забрињавајуће што се значајан број испитаника изјаснио да не зна да ли описана радња представља кривично дело. У том смислу, ово не значи да

испитаници сматрају да оваква радња неће произвести никакве последице, односно да се у случају телесног оштећења, телесне повреде или нарушења здравља, уколико лице проузрокује себи такво оштећење, повреду или нарушење здравља и поднесе захтев осигуравајућем друштву, несметано може наплатити уговорена сума, већ само нису сигурни да ли оваква радња представља и кривично дело према Кривичном закону Републике Србије.

Резултати истраживања су, поред наведеног, показали и да већи број испитаника препознаје први основни облик кривичног дела преваре у осигурању као кривично дело, него други основни облик.

Графикон 8. Да ли лице које у намери да од друштва за осигурање наплати уговорену суму за случај телесног оштећења, телесне повреде или нарушења здравља, проузрокује себи такво оштећење, повреду или нарушење здравља и поднесе захтев осигуравајућем друштву, врши кривично дело?

7.5. Анкетни упитник намењен запосленима у осигуравајућим друштвима

Истраживање је спроведено анонимно путем две методе, односно непосредно кроз штампани облик анкетног упитника где су испитаници давали одговоре на постављена питања заокруживањем само једног или више одговора од неколико понуђених и путем попуњавања електронског упитника који је садржајем одговарао штампаној верзији упитника, а коме су испитаници могли да приступе путем линка који им је послат на имејл.

Овај упитник је био намењен искључиво лицима која су запослена у осигуравајућим друштвима као агенти продаје осигурања, с тим што су додатна питања у погледу злоупотреба у области осигурања била постављена лицима која су запослена у осигуравајућим друштвима, а која врше процену штете у случају наступања осигураног случаја.

Имајући у виду да су одређена питања постављена у овом упитнику била уско стручна, анкетирањем шире јавности не би се постигла сврха истраживања нити би се добили релеватни ставови. У том смислу су посебна питања била постављена лицима која врше процену штете у случају наступања осигураног случаја, с обзиром на то да се са потенцијалним преварама у осигурању током пословања претежно сусрећу ова лица.

Истраживање путем другог анкетног упитника намењеног лицима запосленим у осигуравајућим друштвима у Новом Саду и Београду је спроведено на узорку од укупно 62 испитаника. Од тога 48 испитаника јесу агенти продаје осигурања у осигуравајућим друштвима, а на посебна питања која се односе појаву кривичног дела преваре у осигурању одговарали су запослени који врше процену штете у случају наступања осигураног случаја, односно 14 испитаника.

7.5.1. Која врста осигурања је према Вашем досадашњем радном искуству највише заступљена?

Полазећи од тога да су лица која су одговарала на овај анкетни упитник лица која су запослена у друштвима за осигурање, односно да се ради пре свега о агентима продаје осигурања, јасно је да на овај начин тежило добијању комплетније слике о распрострањености, односно заступљености одређених врста осигурања.

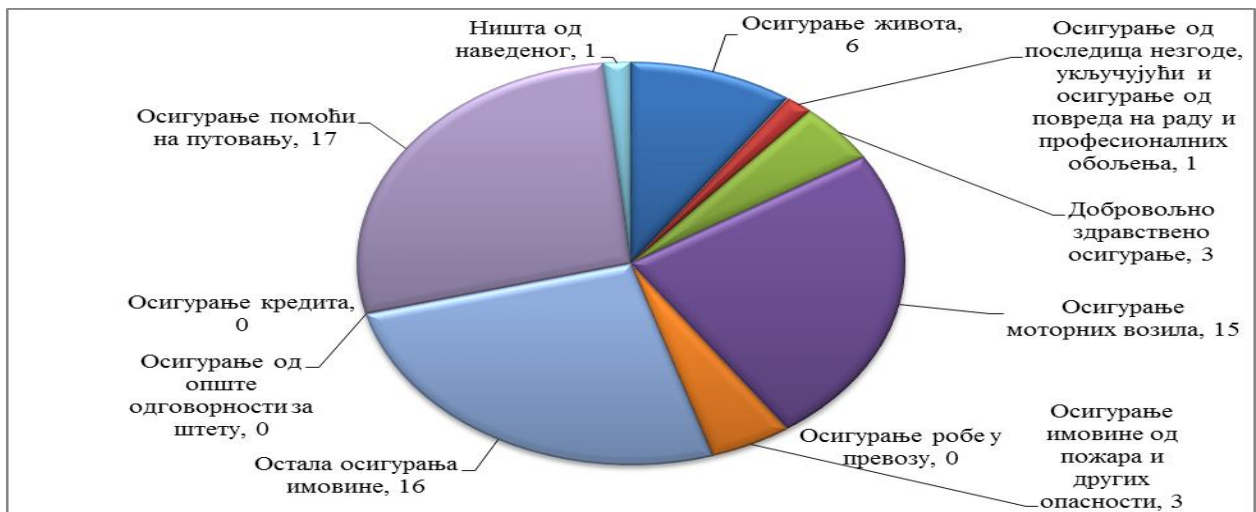
Испитаницима су на питање која врста осигурања је према Вашем досадашњем радном искуству највише заступљена, били понуђени следећи одговори:

- 1) Осигурање живота
- 2) Осигурање од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења
- 3) Добровољно здравствено осигурање
- 4) Осигурање моторних возила
- 5) Осигурање робе у превозу
- 6) Осигурање имовине од пожара и других опасности
- 7) Остала осигурања имовине
- 8) Осигурање од опште одговорности за штету
- 9) Осигурање кредита
- 10) Осигурање помоћи на путовању
- 11) Ништа од наведеног

Испитаницима су, дакле, биле понуђене различите врсте осигурања за које се претпоставља да су претежно заступљене, а које су као такве дефинисане Законом о осигурању. Испитаници су на ово питање могли да дају само један одговор, односно да заокруже (кликну) само један од понуђених одговора. Поред тога, испитаницима је остављена могућност да као одговор заокруже ништа од наведеног, уколико се услуга осигурања за коју сматрају да је највише заступљена не налази међу понуђеним одговорима.

Испитаници су на постављено питање одговорили тако што је 6 испитаника рекло да сматра да је највише заступљено осигурање живота, 1 испитаник је одговорио да сматра да је највише заступљено осигурање од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења, 3 испитаника су одговорила да је према њиховом мишљењу највише заступљено добровољно здравствено осигурање, 15 испитаника да највише заступљено осигурање моторних возила, ни један испитаник не сматра да је највише заступљено осигурања робе у превозу, 3 испитаника да је највише заступљено осигурање имовине од пожара и других опасности, 16 испитаника да су то остали облици осигурања имовине, ни један испитаник није одговорио да је највише заступљено осигурање од опште одговорности за штету и осигурање кредита, 17 испитаника је одговорило да је највише заступљено осигурање помоћи на путовању, а 1 испитаник се изјаснио да је највише заступљено осигурање које није било дато као понуђени одговор. Према томе, највећи број испитаника сматра да су најзаступљеније врсте осигурања осигурање моторних возила, осигурање имовине и осигурање помоћи на путовању. Дакле, ови резултати се не разликују много од одговора грађана када је реч о томе коју врсту услуге осигурања користе, односно коју су користили.

Графикон 9. Која врста осигурања је према Вашем досадашњем радном искуству највише заступљена?

7.5.2. Да ли сте упознати са обележјима кривичног дела преваре у осигурању?

Ово анкетно питање за циљ је имало сагледавање упознатости лица запослених у осигуравајућим друштвима са кривичним делом преваре у осигурању, односно са његовим обележјима.

Као понуђени одговори на ово питање били су *да*, *не*, *делимично* и *нисам сигуран/а*. Испитаницима је, дакле, остављена могућност да на ово анкетно питање одговоре и са одговором *делимично* уколико знају да постоји кривично дело преваре у осигурању као такво предвиђено Кривичним закоником Републике Србије, односно уколико нису сигурни шта се све под овим кривичним делом подразумева или на који начин је тачно дефинисано. Поред тога, испитаницима је остављена могућност да на ово анкетно питање одговоре са одговором *нисам сигуран/а* уколико нису сигурни да ли оне радње у области осигурања за које сматрају да су кривично кажњиве представљају управо кривично дело преваре у осигурању.

На ово анкетно питање, од укупно 62 испитаника, одговор да јесу упознати са обележјима кривичног дела преваре у осигурању дало је 43 испитаника, одговор да нису упознати са обележјима кривичног дела преваре у осигурању дало је 5 испитаника, одговор да су делимично упознати са обележјима кривичног дела преваре у осигурању дало је 11 испитаника, док су се 3 испитаника изјаснила да нису сигурна да ли су упозната са кривичним делом преваре у осигурању.

Према томе, највећи број испитаника из области осигурања који су учествовали у овом анкетном истраживању јесу упознати са обележјима кривичног дела преваре у осигурању, међутим, свакако се не сме занемарити одређени број испитаника који је се изјаснио да је делимично упознат или да није сигуран да ли је упознат са овим кривичним делом. Посебно забрињава чињеница да се чак 5 испитаника који се баве пословима из области осигурања изјаснило да нису упознати са обележјима кривичног дела преваре у осигурању.

Имајући у виду резултате истраживања, јасно је да постоји потреба за унапређењем едукације и информисаности лица која се баве пословима из области

осигурања у погледу различитих могућности злоупотреба у овој сфери, односно са кривичним делом преваре у осигурању.

Графикон 10. Да ли сте упознати са обележјима кривичног дела преваре у осигурању?

7.5.3. Према Вашем мишљењу, која врста осигурања је најчешће предмет преваре у осигурању?

Анкетно питање које је гласило „Према Вашем мишљењу, која врста осигурања је најчешће предмет преваре у осигурању” је имало за циљ да се сагледа мишљење испитаника који се баве пословима из области осигурања у погледу врсте осигурања која је најчешће предмет преваре у осигурању. Испитаницима су на ово анкетно питање, били понуђени следећи одговори:

- 1) Осигурање живота
- 2) Осигурање од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења

- 3) Добровољно здравствено осигурање
- 4) Осигурање моторних возила
- 5) Осигурање робе у превозу
- 6) Осигурање имовине од пожара и других опасности
- 7) Остала осигурања имовине
- 8) Осигурање од опште одговорности за штету
- 9) Осигурање кредита
- 10) Осигурање помоћи на путовању
- 11) Ништа од наведеног

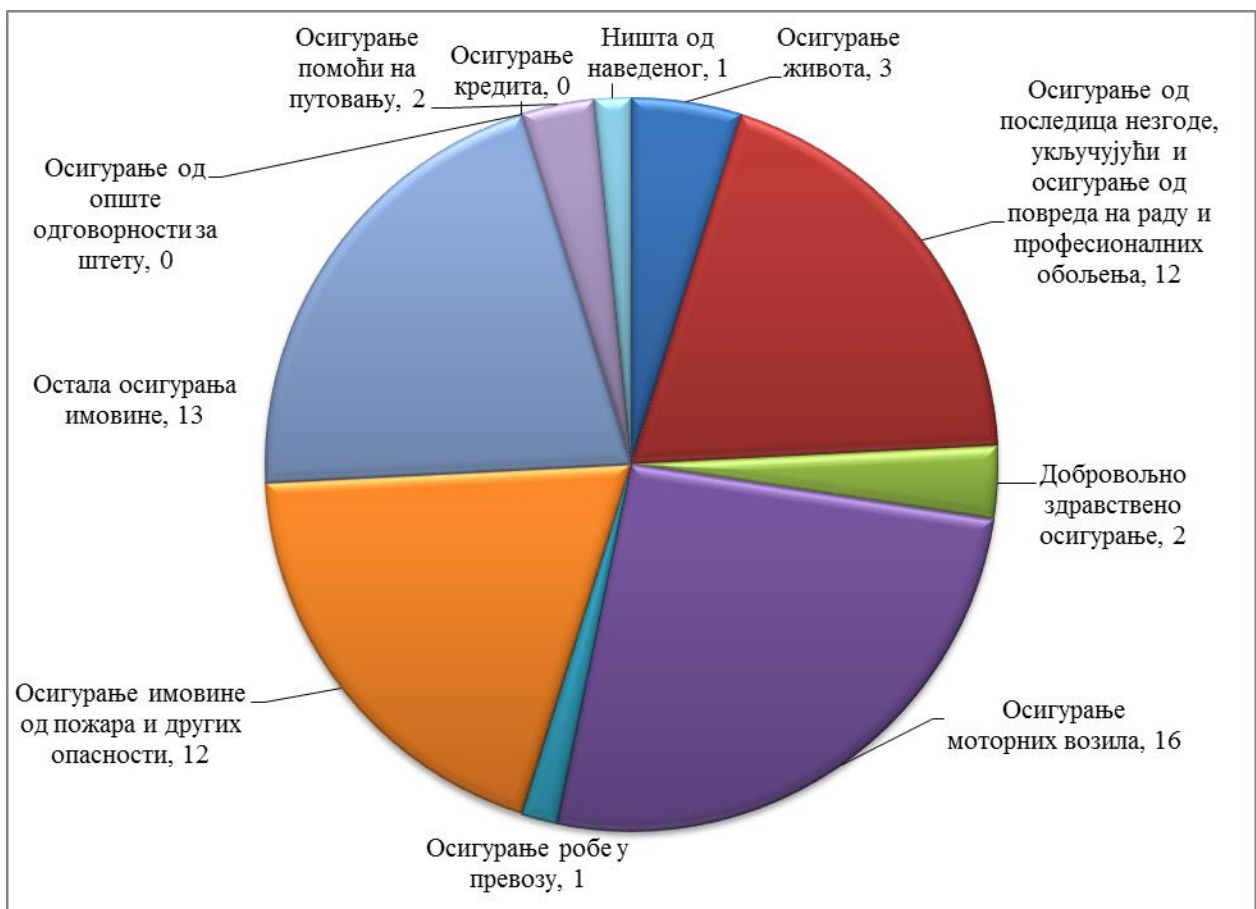
Испитаницима су, дакле, биле понуђене различите врсте осигурања, које су као такве дефинисане Законом о осигурању. Испитаници су на ово питање могли да дају само један одговор, односно да заокруже (кликну) само један од понуђених одговора. Поред тога, испитаницима је остављена могућност да као одговор заокруже ништа од наведеног, уколико се услуга осигурања за коју сматрају да је најчешће предмет преваре у осигурању не налази међу понуђеним одговорима.

Испитаници су на постављено питање одговорили тако што је 3 испитаника рекло да сматра да је предмет преваре у осигурању најчешће осигурање живота, 12 испитаника је одговорило да сматра да је предмет преваре у осигурању најчешће осигурање од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења, 2 испитаника су одговорила да је према њиховом мишљењу предмет преваре у осигурању најчешће добровољно здравствено осигурање, 16 испитаника да је предмет преваре у осигурању најчешће осигурање моторних возила, 1 испитаник сматра да је предмет преваре у осигурању најчешће осигурање робе у превозу, 12 испитаника да је предмет преваре у осигурању најчешће осигурање имовине од пожара и других опасности, 13 испитаника да су то остали облици осигурања имовине, ни један испитаник није одговорио да је предмет преваре у осигурању најчешће осигурање од опште одговорности за штету и осигурање кредита, 2 испитаника су одговорила да је предмет преваре у осигурању најчешће осигурање помоћи на путовању, а 1 испитаник се изјаснио да је предмет преваре у осигурању најчешће осигурање које није било дато као понуђени одговор.

Према томе, највећи број испитаника сматра да су предмет преваре у осигурању најчешће осигурање моторних возила, осигурање од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења, осигурање имовине од пожара и других опасности, као и остали облици осигурања имовине.

Из резултата истраживања се може закључити да већина испитаника који се баве пословима из области осигурања сматра да је управо имовина најчешће предмет злоупотреба када је реч о осигурању.

Графикон 11. Према Вашем мишљењу, која врста осигурања је најчешће предмет преваре у осигурању?

7.5.4. Да ли сте се у досадашњем радном искуству у области осигурања сусрели са кривичним делом преваре у осигурању?

Овим анкетним питањем настојало се доћи до сагледавања заступљености кривичног дела преваре у осигурању кроз анкетирање лица која се баве пословима у области осигурања, без обзира да ли су лица која су извршила ово кривично дело процесуирана, односно да ли им је изречена одређена кривична санкција.

С обзиром на то да се агенти продаје осигурања баве готово искључиво само продајом осигурања, са злоупотребама у области осигурања, односно са кривичним делом преваре у осигурању, суштински се могу само сусрести запослени који врше процену штете у случају наступања осигураног случаја. Управо из тог разлога, у оквиру анкетног упитника постављена су два питања која су била намењена само овим лицима.

Свако осигуравајуће друштво има тим проценитеља који врши процену настале штете и који у том контексту може да уочи уколико постоје одређене злоупотребе, мада се у многим случајевима само констатује настанак и висина штете на основу записника надлежних органа, односно извештаја лекара и др.

Иако свако осигуравајуће друштво има тим проценитеља који врши процену настале штете, најчешће се ради о малом броју запослених лица, те је и узорак, односно број лица који је учествовао у истраживању, а која се баве управо проценом настале штете свега 14. Међутим, имајући у виду да се управо ова лица баве проценом настале штете, а самим тим и проценом да ли је дошло до неког облика злоупотребе, неопходно је било издвојити неколико питања намењених овим лицима како би се добила јаснија слика о заступљености или препознатљивости кривичног дела преваре у осигурању.

Испитаницима су на анкетно питање „Да ли сте се у досадашњем радном искуству у области осигурања сусрели са кривичним делом преваре у осигурању?“ били понуђени одговори *да*, *не* и *нисам сигуран/а*.

Имајући у виду да лица која се баве проценом настале штете често нису правници, односно да постоји могућност да нису упознати са обележјима овог

кривичног дела, испитаницима је остављена могућност да као одговор заокруже *нисам сигуран/а*.

Од укупно 14 испитаника који су одговарали на ово анкетно питање, 8 испитаника је одговорило да се јесте сусрело са кривичним делом преваре у осигурању, 4 испитаника да се са овим кривичним делом нису сусрела и 2 испитаника да нису сигурна да ли су се икада сусрела са овим кривичним делом у досадашњем радном искуству у области осигурања.

Графикон 12. Да ли сте се у досадашњем радном искуству у области осигурања сусрели са кривичним делом преваре у осигурању?

Дакле, више од половине испитаника се јесте сусрело са кривичним делом преваре у осигурању, а имајући у виду да се ради о малом узорку истраживања, овај податак нам ипак указује на заступљеност овог кривичног дела. Да би се потпуније разумео овај резултат истраживања неопходно је напоменути да се ради о лицима коју су запослени у области осигурања на пословима процене настале штете дуги низ година.

7.5.5. Уколико сте се у досадашњем радном искуству у области осигурања сусрели са кривичним делом преваре у осигурању, која врста осигурања је била у питању?

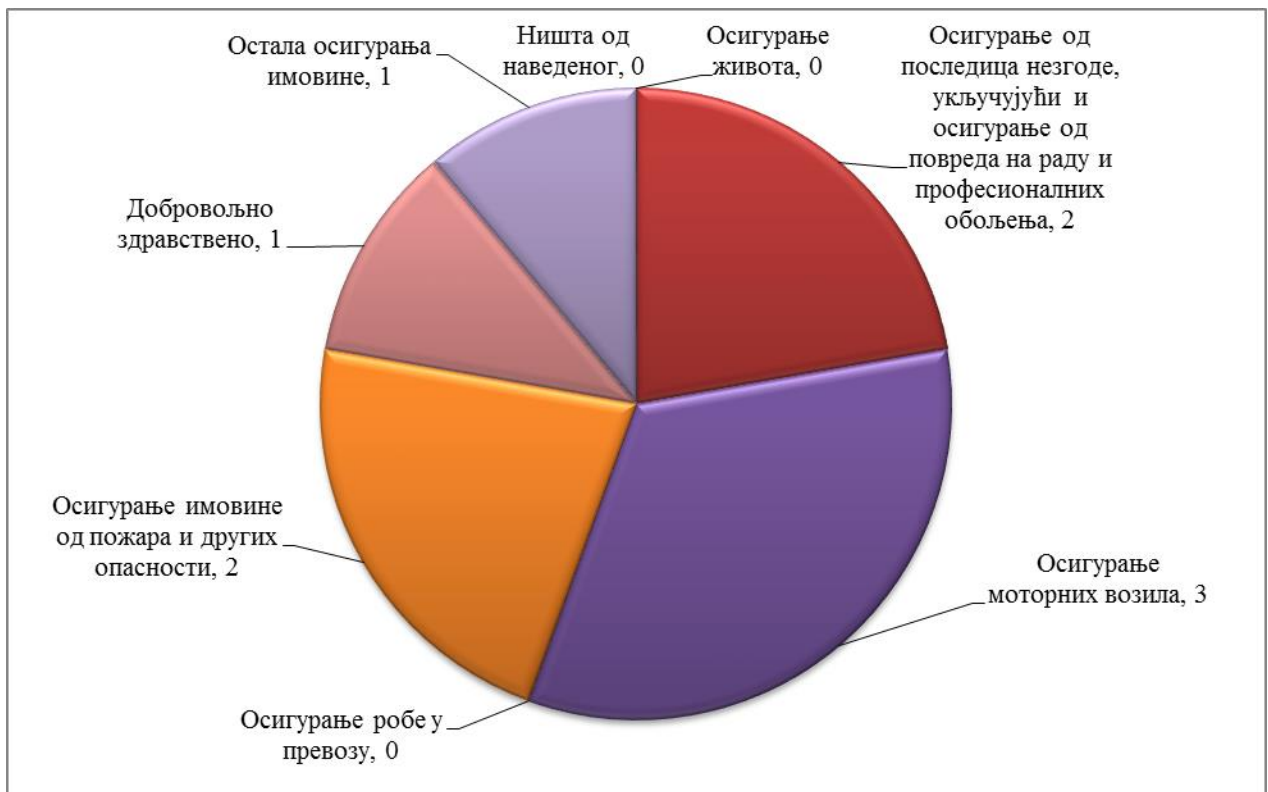
На ово анкетно питање су, такође, одговарала само лица запослена у осигуравајућим друштвима која врше процену штете у случају наступања осигураног случаја и то они испитаници који су на претходно питање одговорили са одговором *да*.

Дакле, свега 8 испитаника који су одговорили да се у досадашњем радном искуству јесу сусрели са кривичним делом преваре у осигурању, одговарало је на ово питање, међутим, било је од значаја утврдити о којој се врсти осигурања радило. У том контексту, испитаницима су као понуђени одговорили биле наведене различите врсте осигурања, које су као такве дефинисане Законом о осигурању. Испитаници су на ово питање могли да дају више одговора, односно да заокруже (кликну) више понуђених одговора, с обзиром на то да постоји могућност да су се са кривичним делом преваре у осигурању сусрели више пута током свог радног искуства у области осигурања. Поред тога, испитаницима је остављена могућност да као одговор заокруже ништа од наведеног, уколико се врста осигурања која је била предмет преваре у осигурању не налази међу понуђеним одговорима.

Испитаници су на постављено питање одговорили тако што ни један испитаник није одговорио да предмет кривичног дела преваре у осигурању са којим су се сусрели са у свом досадашњем радном искуству осигурање живота, 2 одговора су била осигурање од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења, 1 одговор да је предмет преваре у осигурању било добровољно здравствено осигурање, 3 одговора да је предмет преваре у осигурању било осигурање моторних возила, ни један одговор није био да је предмет кривичног дела преваре у осигурању било осигурање робе у превозу, 2 испитаника су одговорила да је превара у осигурању са којом су се сусрели у свом радном искуству била у области осигурања имовине од пожара и других опасности, 1 испитаник да је предмет кривичног дела преваре у осигурању са којим су се сусрели био други облик осигурања имовине, ни један испитаник није

одговорио предмет преваре у осигурању са којим се сусрео било осигурање које није било дато као понуђени одговор.

Графикон 13. Уколико сте се у досадашњем радном искуству у области осигурања сусрели са кривичним делом преваре у осигурању, која врста осигурања је била у питању?

Како што се може видети из резултата анкете, лица која су запослена у осигуравајућим друштвима, а која се баве проценом штете у случају наступања осигураног случаја су се сусретала са кривичним делом преваре у осигурању у области осигурања моторних возила, осигурања од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења, осигурања имовине од пожара и других опасности, добровољног здравственог осигурања и других облика осигурања имовине.

7.6. Резултати и дискусија

У истраживању које је спроведено путем анкетног упитника нешто већи је број испитаника мушког пола, а испитаници су претежно узроста између 26 и 40 година, међутим, с обзиром на предмет самог истраживања, пол и узраст не представљају никакав релевантан податак, али с обзиром на систематику анкетних упитника, ово питање је уврштено у упитник поштујући најчешћу праксу која се односи на садржину упитника.

Испитаници су, дакле, претежно млађе старосне доби међу којима је највећи број чине лица која имају завршен факултет, као и мастер студије, дакле ради се о лицима која имају високо образовање.

Узимајући у обзир потребе истраживања, анкета је спроведена међу грађанима, односно део истраживања путем анкетног упитника је био усмерен ка широј јавности, док је део истраживања био усмерен ка стручној јавности.

Анкетни упитник намењен грађанима, односно широј јавности имао је за циљ сагледавање распрострањености осигурања, врста осигурања и степен упознатости грађана са питањима везаним за осигурање, као и са кривичним делом преваре у осигурању.

Резултати истраживања су показали да када је реч о добровољном осигурању, знатно мањи број испитаника јесте корисник добровољне услуге осигурања. Овај податак јасно указује да је неопходно више радити на промоцији услуге осигурања, њеном значају и предностима како би се у том смислу достигао европски стандард.

Када је реч о заступљености одређених врста добровољног осигурања, најзаступљеније јесте осигурање помоћи на путовању и осигурање имовине, а затим осигурање моторних возила и осигурање живота. Код сагледавања овог резултата, важно је имати у виду да је на ово питање испитаницима била дата могућност да одговоре са заокруживањем више одговора. Дакле, из резултата анкете у погледу одговора на ово питање произилази да су се поједини испитаници изјаснили да користе више врста услуге осигурања.

Имајући у виду да је у фокусу рада било осигурање уопште, а не само преваре и злоупотребе из области осигурања, у оквиру анкетног упитника било је постављено и питање које се односи на упознатост грађана са врстама добровољног осигурања. Из резултата истраживања може се закључити да се велики број грађана изјашњава да је само делимично упознат са врстама добровољног осигурања. Уколико у обзир узмемо и значајан проценат грађана који сматра да не познаје врсте добровољног осигурања, јасно је да постоји недовољна информисаност грађана по овом питању, те да би боља упознатост грађана са врстама осигурања допринела и већој заступљености коришћења услуге осигурања.

Од значаја је било сагледати упознатост грађана са кривичним делом преваре у осигурању те им је постављено питање да ли уништење, оштећење или скривање осигуране ствари и пријава овако настале штете у намери да се од друштва за осигурање наплати уговорена сума, представља кривично дело. Резултати истраживања показали су да одређени број грађана не препознаје ову радњу као кривично дело, односно није упознат са кривичним делом преваре у осигурању.

Посебно је забрињавајуће што се значајан број испитаника изјаснио да не зна да ли описана радња представља кривично дело. У том смислу, ово не значи да испитаници сматрају да оваква радња неће произвести никакве последице, односно да се уништењем, оштећењем или скривањем осигуране ствари и пријављивањем овако настале штете несметано од друштва за осигурање може наплатити уговорена сума, већ само нису сигурни да ли оваква радња представља и кривично дело према Кривичном законикау Републике Србије.

Резултати су сличини и када се ради о другом облику овог кривичног дела, односно у погледу одговора на питање да ли лице које у намери да од друштва за осигурање наплати уговорену суму за случај телесног оштећења, телесне повреде или нарушења здравља, проузрокује себи такво оштећење, повреду или нарушење здравља и поднесе захтев осигуравајућем друштву, врши кривично дело. На ово питање се одређени број грађана, такође, изјаснио да не препознаје ову радњу као кривично дело, односно да није упознат са кривичним делом преваре у осигурању.

Ипак, резултати истраживања су показали да нешто већи број испитаника препознаје први основни облик кривичног дела преваре у осигурању као кривично дело, него други основни облик.

Имајући у виду да су се одређени подаци од значаја за истраживање могли добити само анкетањем стручне јавности, а да се постављањем ових питања широј јавности не би се постигла сврха истраживања, нити би се добили релевантни ставови, посебна питања су била постављена лицима која се баве продајом осигурања и лицима која врше процену штете у случају наступања осигураног случаја, с обзиром на то да се са потенцијалним преварама у осигурању током пословања претежно сусрећу ова лица.

Полазећи од тога да су лица која су одговарала на овај анкетни упитник лица која су запослена у друштвима за осигурање, односно да се ради пре свега о агентима продаје осигурања, јасно је да на овај начин тежило добијању комплетније слике о распрострањености, односно заступљености одређених врста осигурања.

Највећи број испитаника запослених у осигуравајућим друштвима сматра да су најзаступљеније врсте осигурања осигурање моторних возила, осигурање имовине и осигурање помоћи на путовању. Дакле, ови резултати се не разликују много од одговора грађана када је реч о томе коју врсту услуге осигурања користе, односно коју су користили.

Од посебног значаја је било сагледати упознатост лица запослених у осигуравајућим друштвима са обележјима кривичног дела преваре у осигурању и у том контексту резултати истраживања јесу задовољавајући имајући у виду да се највећи број испитаника из изјаснио да јесте упознат са обележјима кривичног дела преваре у осигурању. Међутим, свакако се не сме занемарити одређени број испитаника који је се изјаснио да је делимично упознат или да није сигуран да ли је упознат са овим кривичним делом. Посебно забрињава чињеница да се чак 5 испитаника који се баве пословима из области осигурања изјаснило да нису упознати са обележјима кривичног дела преваре у осигурању.

Овакви резултати истраживања указали су да постоји потреба за унапређењем едукације и информисаности лица која се баве пословима из области

осигурања у погледу различитих могућности злоупотреба у овој сфери, а посебно када је реч о кривичном делу преваре у осигурању.

Од значаја за истраживање било је и сагледати која врста осигурања је најчешће предмет преваре у осигурању према мишљењу лица запослених у осигуравајућим друштвима. Резултати проистекли из овог анкетног питања показали су да највећи број испитаника сматра да су предмет преваре у осигурању најчешће осигурање моторних возила, осигурање од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења, осигурање имовине од пожара и других опасности, као и остали облици осигурања имовине.

Према томе, може закључити да већина испитаника који се баве пословима из области осигурања сматра да је управо имовина најчешће предмет злоупотреба када је реч о осигурању.

Са злоупотребама у области осигурања, односно са кривичним делом преваре у осигурању, суштински се могу само сусрести запослени који врше процену штете у случају наступања осигураног случаја. Управо из тог разлога, у оквиру анкетног упитника постављена су два питања која су била намењена само овим лицима.

Анкетним питањем које се односило на то да ли су се лица запослена у осигуравајућим друштвима, а која се баве проценом штете у случају наступања осигураног случаја, настојало се доћи до сагледавања заступљености кривичног дела преваре у осигурању, без обзира да ли су лица која су извршила ово кривично дело процесуирана, односно да ли им је изречена одређена кривична санкција.

Резултати истраживања су показали да се више од половине испитаника јесте сусрело са кривичним делом преваре у осигурању, а имајући у виду да се ради о малом узорку истраживања, овај податак нам ипак указује на заступљеност овог кривичног дела. У овом контексту неопходно је напоменути да се ради о лицима коју су запослени у области осигурања на пословима процене настале штете дуги низ година.

Лица која су запослена у осигуравајућим друштвима, а која се баве проценом штете у случају наступања осигураног случаја су се, према добијем

результатима, сусретала са кривичним делом преваре у осигурању у области осигурања моторних возила, осигурања од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења, осигурања имовине од пожара и других опасности, добровољног здравственог осигурања и других облика осигурања имовине.

ЗАКЉУЧАК

Иако се почетак XIX века сматра периодом настанка модерног осигурања, непостојање писаних трагова не значи да оно, у суштинском смислу, није постојало и у најстаријим епохама развоја људског друштва. Идеја о удруживању ради материјалне сигурности појединаца или група, што у основи представља делатност осигурања, потиче из Старог века, јер је већ тада постојала свест о потреби да се обезбеди заштита од многобројних опасности које прете човековом телу, животу, здрављу и имовини на принципу солидарности.

Историјски посматрано идеја о осигурању се развијала споро. Први уговори о заштити од ризика у виду поморског зајма (*nauticum foenus*) због високих камата нису доживели високу афирмацију. Нову заштиту од поморских ризика у виду неке врсте уговора о продаји под раскидним условом су измислили италијански правници. Овај уговор је садржао основне елементе уговора о осигурању, осигурани интерес, а преузимање ризика од стране лица које није власник робе или брода. Лица која су преузимала ризик временом су се организовала у заједницу што је омогућило настанак осигурања као посебне делатности и осигуравајућих компанија као осигуравача.

Уговор о поморском осигурању је врло брзо почео да се изучава у правној науци. Када је осигурање од поморских ризика почело да се комбинује са осигурањем од напада пирата, почела је да се развија идеја о осигурању живота.

Настанак модерног осигурања везује се за развој индустрије и трговине, а велике миграције становништва из села у градове и појава нових врста ризика омогућили су појаву животног осигурања и нагли развој имовинских осигурања. Правно регулисање делатности осигурања и надзор ове делатности од стране државе започео је у XIX ом веку.

На нашим просторима се осигурање најпре појавило на територијама које су припадале Аустроугарској, а обављала су га страна осигуравајућа друштва. Тек после Другог светског рата се оснива ДОЗ, а тек 1962. године се доноси Закон о

осигуравајућим организацијама и заједницама. Посебна привредна делатност, осигурање постаје од 1967. године, а од доношења Закона о основама система осигурања имовине и лица 1990. године, осигурањем се баве организације за осигурање које, као и сви привредни субјекти, послују на принципима тржишне привреде. Овај закон је све до 2004. године када је донет Закон о осигурању, више пута допуњаван, али ни он, као ни Закон о осигурању из 2004. године и поред великих настојања, нису у потпуности усагласили домаће право осигурања са правом осигурања земаља Европске уније, нити су одређивали надзор на делатношћу осигурања. Све ово, отклоњено је доношењем новог Закона о осигурању 2014. године којим је Народној банци Србије поверен надзор над обављањем ове делатности у Републици Србији.

Осим Закона о осигурању, којим се у првом реду регулише организација друштва за осигурање делатност осигурања у Републици Србији, осигурање се регулише и многим другим законима, међу којима су најзначајнији Закон о облигационим односима, Закон о обавезном осигурању у саобраћају, Закон о унутрашњој и поморској пловидби итд. Са становишта недозвољених понашања у делатности осигурања значајан је и Кривични законик, којим су таква понашања прописана и санкционисана.

Осигурање је, као што се из кратког приказа његовог историјског развоја може видети, настало из идеје о солидарности лица која су угрожена истим ризиком, односно од идеје о удруживању великог броја лица ради лакшег подношења штете која може задесити само неке од њих. Надокнада претрпљене штете јесте економски циљ осигурања. Међутим, осигурање није само економска категорија. Мултидисциплинарност осигурања ствара потешкоће приликом његовог дефинисања због тога се, у зависности са ког се аспекта у дефинисању приступа, у теорији могу наћи многобројне дефиниције осигурања.

Иако се накнада штете сматра његовим примарним задатком, савремено осигурање, због принципа на којима се заснива и послује је веома значајан фактор у развоју друштва. Наиме, неким својим функцијама као што су прикупљање слободних новчаних средстава, алокација капитала, унапређење размене осигурања

у великој мери се утиче на привредна друштва у земљи, на инвестиције, оптицај новца, другим речима, на укупну сигурност друштва, због чега је оно и заинтересовано за његову заштиту.

Делатност осигурања је, због великог финансијског потенцијала, али и због неповерења заснованог на искуствима из прошлости, постало објекат за вршење различитих малверзација. У преварама осигуравача многи појединци или групе виде добар извор лаке зараде. Не може се са сигурношћу тврдити када су преваре у осигурању постале уносан посао за људе хазардног морала. Њихова све учесталија појава шездесетих година XX века, последњих година доживљава експанзију, што намеће потребу озбиљније друштвене реакције на њих, у смислу предузимања различитих мера за њихово сузбијање.

Увиђајући значај кривичног права у сузбијању превара у осигурању, као и комплексности саме појаве, многа законодавства у свој правни систем уводе превару у осигурању као посебно кривично дело, или као посебан облик кривичног дела преваре. Упоредном анализом законодавстава у региону може се уочити скоро идентичан приступ друштвене реакције на осигураничке преваре. Готово се у свим земљама као радња извршења овог кривичног дела наводи сакривање, намерно оштећење или уништење осигуране ствари у циљу наплате осигуране суме, а у већини се преваром у осигурању сматра и намерно наношење телесних повреда или оштећења здравља себи или другом лицу у циљу наплате осигуране суме. Многа законодавства као модел за овакав законски опис узима аустријски Кривични законик.

Мала разлика у законском одређењу овог кривичног дела када су у питању земље у окружењу, приметна је у законодавствима Албаније и Словачке. Албански законодавац као радњу извршења наводи лажно представљање околности или давање лажних података у циљу навођења осигуравача на закључење уговора о осигурању. Ове радње се, у нашем правном систему на пример, сматрају начинима извршења овог кривичног дела у фази закључења уговора о осигурању. Законодавство Словачке као радњу извршења прописује погрешно представљање чињеница да се испуњавају услови за наплату осигуране суме, а у односу на висину

штете или побуде за извршење кривичног дела, прописује казне које су, у односу на остале земље, значајно високе.

Такође, упоредноправна анализа показала је да не постоји јединствено решење када је реч о земљама англосаксонског и европско-континенталног правног система. У том смислу, у Великој Британији превара у осигурању је обухваћена кривичним делом преваре, док је у Канади ово кривично дело у одређеном смислу издвојено као посебно кривично дело.

Када је реч о европско-континенталном правном систему, приметно је да већина држава, као што је то случај и у Републици Србији, прописују превару у осигурању као посебно кривично дело. Међу државама које су биле обухваћене истраживањем, превара у осигурању је предвиђена као посебно кривично дело у законодавствима Босне и Херцеговине, Северне Македоније, Хрватске, Албаније, Бугарске, Словачке, Немачке и Аустрије, док је у законодавствима Црне Горе и Словеније превара у осигурању супсумирана под кривичним делом преваре.

Кривични законик Републике Србије превару у осигурању прописује чланом 223а у групи кривичних дела којима се штити привреда и њено неометано функционисање. Инкриминацију преварних понашања у делатности осигурања, за разлику од покушаја из 2009. године, Закон о изменама и допунама Кривичног законика из 2016. године, прописује по узору на законодавства земаља чланица Европске уније.

С обзиром да вршење превара у осигурању, по правилу подразумева могућност вршења и других кривичних дела, повезаност овог кривичног дела са корупцијом и организованим криминалитетом, чини га нарочито опасним за целокупно друштво. Стога, борба против превара у осигурању у циљу њиховог сузбијања не представља задатак само друштва за осигурање, већ целокупног друштва. У том циљу, Народна банка Србије која је надлежна за надзор над обављањем делатности осигурања, у циљу спречавања превара у овој делатности је донела Одлуку о систему интерних контрола и управљању ризицима у пословању друштва за осигурање.

С обзиром да се преваре најчешће врше давањем лажних лекарских дијагноза, лажних мишљења и извештаја, увећаних рачуна о поправци штете, превентивне мере треба да се односе и на репутацију и стручност лица која се ангажују приликом процене штете. Осим ових, као веома значајне мере за спречавање превара у осигурању Смерница предвиђа и :

- Обуку запослених;
- Успостављање процедуре за пријављивање сумње на превару;
- Размену информација између лица која обављају делатност осигурања.

Обука запослених се односи на едукацију лица која раде на пословима уговарања осигурања, решавању штета, правним пословима, пословима који се односе на процену ризика, пословима у вези са истрагом превара. Едукација би требала да садржи и информисање о новом *modus operandi* превара. У том смислу, сви запослени морају бити упознати са процедуром пријављивања сумње на превару и познавати правила којима се регулише чување докумената у вези са преваром.

Размена информација се односи на постојање јединствене базе података која садржи податке о лицима која су извршила или су покушала да изврше превару у осигурању, као и на размени искустава која се не односе само на делатност осигурања, већ на цео финансијски сектор.

Са аспекта домаћег кривичног права преваре у осигурању се сматрају релативно новом категоријом па им није посвећена велика пажња. Све до увођења кривичног дела преваре у осигурању. Све до увођења кривичног дела преваре у осигурању, ове врсте недозвољеног понашања регулисале су се прописима управноправне, грађанскоправне, привредноправне и прекршајноправне природе. Повреда ових прописа се углавном сводила на повреду грађанскоправних прописа чија је санкција била губитак права на накнаду штете због покушаја преваре, или учињене преваре. Постојање ове инкриминације омогућава и кривичну одговорност лица за вршење преваре у осигурању као специфичног облика преваре.

Истраживање спроведено путем анкетног упитника које је обухватило општу и стручну јавност, било је у циљу свестранијег и јаснијег разумевања проблематике која се односи на појаву превара и злоупотреба у области осигурања. Кроз анализу распрострањености, односно заступљености одређених врста осигурања, упознатости грађана, али и лица запослених у осигуравајућим друштвима са облицима злоупотребе, односно превара у осигурању, настојало се допринети ближем разумевању осигурања и појаве превара у осигурању.

Према томе, предмет истраживања било је сагледавање упознатости грађана и лица запослених у осигуравајућим друштвима са проблематиком злоупотреба, односно превара у осигурању, као и заступљеност различитих врста осигурања, али и осигурања уопште у Републици Србији. Посебан допринос истраживању остварен је кроз анкетирање стручне јавности, односно кроз анкетирање лица запослених у осигуравајућим друштвима.

Резултати истраживања спроведеног путем анонимног анкетног упитника показали су да не постоји довољна заинтересованост и упознатост грађана са различитим врстама добровољног осигурања, као и да нису у довољној мери упознати са радњом извршења кривичног дела преваре у осигурању. Такође, резултати истраживања који се односе на анкетирање стручне јавности показали су да су лица која се баве пословима у области осигурања претежно упозната са обележјима кривичног дела преваре у осигурању, али да се и даље не ради о задовољавајућем нивоу. У том смислу, сврха овог истраживања биће остварена уколико оно допринесе даљој едукацији шире јавности у погледу осигурања и подстакне научну и стручну јавност да се посвети већа пажња начинима откривања и спречавања злоупотреба у области осигурања.

Посебно значајан податак проистекао из резултата истраживања путем анкетног упитника произилази из одговора анкетираних лица која су запослена у осигуравајућим друштвима на пословима процене штете у случају наступања осигураног случаја, која су се изјаснила да су се у свом досадашњем радном искуству сусретала са кривичним делом преваре у осигурању у области осигурања моторних возила, осигурања од последица незгоде, укључујући и осигурање од

повреда на раду и професионалних обољења, осигурања имовине од пожара и других опасности, добровољног здравственог осигурања и других облика осигурања имовине.

ЛИТЕРАТУРА

1. Авдаловић, В., Петровић, Е., (2009). Управљање ризицима у осигурању, Економски факултет у Нишу, Ниш.
2. Андријанић, И., Класић, К., (2002). Техника осигурања и реосигурања, Микро рад, Загреб.
3. Бикић, Е., Гргић, Д., (2011). Уговор о осигурању, Анали Правног факултета у Зеници, вол. 11, бр. 21, Правни факултет Зеница, Зеница, стр. 155-193.
4. Бјелајац Ж., Зиројевић, М., (2014). Безбедносна култура у ери глобализације, Култура полиса, вол. 11, бр. 23, Култура – Полис, Нови Сад, Институт за европске студије, Београд, стр. 77-99.
5. Бјелајац, Ж., (2008). Организовани криминал vs Србија, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад.
6. Бјелајац, Ж., (2013). Организовани криминалитет-империја зла, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад.
7. Бјелајац, Ж., (2014). Алијенција човека у ери научнотехнолошког развоја и глобализације као узрок пораста и разноликости организованог криминала, Култура полиса, вол. 11, бр. 23, Култура – Полис, Нови Сад, Институт за европске студије, Београд, стр. 385-396.
8. Бјелајац, Ж., (2015). Политика сузбијања криминалитета, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад.
9. Бјелајац, Ж., (2017). Безбедносна култура-умеће живљења, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад.
10. Бјелајац, Ж., Јовановић, М., (2013). Поједини аспекти безбедносне културе на интернету, Култура полиса, вол. 10, бр. 21, Култура – Полис, Нови Сад, Институт за европске студије, Београд, стр. 269-284.
11. Бјелић, М., (2002). Осигурање и реосигурње, ТЕСТУС, Загреб.

12. Бодоло, Т., Адам, А., (2016). Пожари на моторним возилима са аспекта превара у осигурању у Саобраћајне незгоде, Зборник радова, Оригинал, Златибор, стр. 458-478.
13. Бошковић, М., Скакавац, З., (2009). Организовани криминалитет, Факултет за правне и пословне студије и Прометеј, Нови Сад.
14. Васиљевић, В., Ћетковић, Н., (2009). Методологија спречавања превара код осигурања моторних у Саобраћајне незгоде, Зборник радова, Златибор, стр. 32-37.
15. Васовић, В., Манојловић, М., (2010). Појава и откривање превара на име делимичног каска – осигурања стакла, у Зборнику радова са саветовања на тему Саобраћајне незгоде, АМСО, Златибор, стр 110-118.
16. Водинелић, В., (1992). Криминалитет са мрежном структуром и организовани криминалитет профита, Безбедност, вол. 34, бр. 1, Београд, стр. 13-27.
17. Војиновић, Ж., Саваи, А., (2017). Мешовито осигурање као водећи производ на тржишту Србије, Економски изазови, вол. 6, бр. 11, Интернационални Универзитет у Новом Пазару, Нови Пазар, стр. 65-80.
18. Вујовић, Р., (2009). Управљање ризицима и осигурање, Универзитет Сингидунум, Београд.
19. Делибашић, В., (2010). Кривично дело трговина људима из члана 388 Кривичног законика Републике Србије, Право теорија и пракса, вол. 27, бр. 7-8, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, стр. 63-76.
20. Делибашић, В., (2010). Кривично дело трговина људима према Кривичном закону Републике Србије, Правни живот, вол. 59, бр. 9, Удружење правника Србије, стр. 771.783; Делибашић, В., (2014). Сузбијање злоупотреба опојних дрога са становишта кривичног права, Службени гласник, Београд.

21. Драгач, Р., (2016). Преваре у осигурању возила у Саобраћајне незгоде, Зборник радова, Оригинал, Златибор, стр. 64-68.
22. Драгојловић, Ј., (2019) Кривично дело преваре у осигурању, Култура полиса, вол.16, бр 38, Култура – Полис, Нови Сад, Институт за европске студије, Београд, стр. 671-682.
23. Ивањко, Ш., (2010). Преваре у осигурању и грађанскоправне последице, Осигурање у Цефта региону, Београд.
24. Илијић, С., (2010). Јавноправни аспект превара у осигурању у Србији, Осигурање у ЦЕФТА региону, Београд.
25. Јанковец, И., (1972). Транспортно осигурање у спољној трговини, Правни факултет Универзитета у Новом Саду,, Нови Сад.
26. Јашаревић, О., (2010). Кривичноправни и саобраћајно-криминалистички аспекти превара у осигурању, Универзитетска хроника, вол.3, бр 3, Универзитет у Травнику, Травник, стр. 77-82.
27. Јовановић, В., (1962). Осигурање у привреди, Информатор, Загреб.
28. Јовановић, С., (2013). Грађанскоправни аспекти превара у праву осигурања Републике Србије и европском праву , Европско законодавство вол. 12, бр 43/44, Институт з међународну политику и привреду, Београд стр. 67-82.
29. Јовановић, С., Лабудовић-Станковић, Ј., (2015). Кривичноправни аспект превара са посебним освртом на превару у осигурању, Теме, вол. 39, бр. 2, Универзитет у Нишу, Ниш, стр. 507-521.
30. Јоцић, М., (1926). Казнени закон/пети законски чланак из 1878 Године и Новела казненог Закона XXXVI Законски чланак из 1908. Године са допуњеним и измењујућим наређењима дугих закона, Даничић, Нови Сад.
31. Калинић, З., Војиновић, Ж., Жарковић, Н., (2012). Животна осигурања, Независни универзитет, Бања Лука.

32. Коларић, Д., (2017). Поглед на Закон о изменама и допунама кривичног законика, у Привредна кривична дела, уредници: Ивана Стевановић и Владимир Чоловић, Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право, Београд, стр. 35-46.
33. Кочовић, Ј., Шулејић, П., (2002). Осигурање, Економски факултет Универзитета у Београду, Београд.
34. Кочовић, Ј., Шулејић, П., (2002). Осигурање, Економски факултет Универзитета у Београду, Београд.
35. Маровић, Б., (1977). Тржиште осигурања путничких возила са освртом на АП Војводину, Привредна изградња, Нови Сад.
36. Маровић, Б., (1985) Међународни транспорт, шпедиција и осигурање, Институт за међународне и економске односе, Нови Сад
37. Маровић, Б., (1997). Осигурање, Financing Centar, Нови Сад.
38. Маровић, Б., Авдаловић, В., (2004). Осигурање и управљање ризиком, Биографика АД, Суботица.
39. Маровић, Б., Авдаловић, В., (2005). Осигурање и управљање ризиком, ДДОР Нови Сад, Биографика Суботица.
40. Маровић, Б., Авдаловић, В., (2006). Осигурање и теорија ризика, Центар за аутоматизацију и мехатронику, Нови Сад и Београдска банкарска академија, Београд.
41. Маровић, Б., Жарковић, Н., (2002) Лексикон осигурања, ДДОР Нови Сад, Нови Сад.
42. Маровић, Б., Кузмановић, Б., Његомир, В., (2009). Основи осигурања и реосигурања, Принцип прес, Београд.
43. Мијалковић, С., (2012). Карактеристике и доминантна обележја савременог организованог криминалитета у: Организовани криминалитет – изазов 21. века, уредници; Жељко Бјелајац и Мина Зиројевић, Зборник радова са

- међународне научне конференције, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, стр 53-79.
44. Митровић, К. (2014). Учења два велика светска система права о законитости и њихово приближавање, *Наука, безбедност, полиција*, Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, бр. 2, стр. 137-151.
 45. Михајловић, А., (2010). Кривичноправни аспект превара у осигурању са примером из праксе, осигурање у ЦЕФТА региону, Београд.
 46. Мрвић-Петровић, Н., (1999). Право на накнаду штете из саобраћајне незгоде у законодавствима држава у транзицији, Гласник адвокатске коморе Војводине, вол. 71, бр 7-8, Адвокатска комора Војводине, Нови Сад, стр. 210-222.
 47. Мркшић, Д., (2001). Правни положај осигуравајућих организација у југословенском праву осигурања, СОРС, Сарајево.
 48. Мркшић, Д., Петровић, З., Иванчевић, К., (2006). Право осигурања, Службени гласник, Београд.
 49. Народна банка Србије, сектор осигурања у Србији, извештај за 2017. годину.
 50. Николић, Н., Марковић, В., (1965). Приручник осигурању имовине у друштвеној и грађанској својини, Савезни завод за јавну управу, Београд.
 51. Павић, Д., (1986). Поморско осигурање, *Croatia osiguranje*, Загреб.
 52. Пак, Ј., (2011). Право осигурања, Универзитет Сингидунум, Београд.
 53. Пак, Ј., (2012). Право осигурања, Универзитет Сингидунум, Београд.
 54. Пак, Ј., Јеремић, Љ., Барјактаревић, Л., (2012). Основи осигурања, Универзитет Сингидунум, Београд.
 55. Першак, Б. (2011) Искуства Словеније у борни против превара, Спречавање откривања превара, Хрватски уред за осигурање, Загреб.
 56. Петрановић, В., (1984). Осигурање и реосигурање, Инофрматор, Загреб.

57. Петровић, А., (1995). Накнада штете по полиси осигурања од аутоодговорности, Правни живот, вол. 44, бр. 11, Удружење правника Србије, Београд, стр. 525-532.
58. Петровић, А., (1996). Приручник за праксу у осигурању и реосигурању, Financing centar, Нови Сад.
59. Петровић, А., (1996). Приручник за праксу у осигурању и реосигурању, Financing centar, Нови Сад.
60. Петровић, Д., (1992). Новчана накнада материјалне штете проузроковане смрћу или повредом тела, Правни живот, вол. 42, бр 9-10, стр. 1384-1394.
61. Петровић, С., Стојановић, М., (2012). Превара у осигурању, Токови осигурања, вол. 1, бр. 1, Београд, стр. 50-74.
62. Петровић, Т., (2010). Преваре у осигурању живота, Осигурање у ЦЕФТА региону, Београд.
63. Радивојевић, И., (2016). Модел управљања ризиком у ауто-осигурању, Машински факултет, Ниш.
64. Радовић, З, Радојковић, И., (2015). Преваре у међународној трговини, Токови осигурања, вол. 3, бр. 3, Дунав осигурање, Нови Сад, стр. 88-103.
65. Радовић, З., et. al., (2003). Преваре у осигурању, Глосаријум, Београд.
66. Ристић, Ж., Павловић, Б., Ристић, М., (2010). Неки аспекти превара у осигурању моторних возила, девети симпозијум, Опасна ситуација и веродостојност настанка саобраћајне незгоде (преваре у осигурању), Златибор, стр. 333-345.
67. Славковић, В. (2019). Кривично дело преваре у упоредном законодавству, *Правни записи*, Универзитет Унион – Правни факултет, Београд, вол. 10, бр. 1, стр. 180-200.
68. Стојановић, З., (2012). Коментар Кривичног законика, Службени гласник, Београд.

69. Стојановић, З., (2018) Коментар Кривичног законика, Службени гласник, Београд.
70. Стојановић, З., et. al.. (2017). Приручник за сузбијање привредног криминалитета и корупције, Канцеларија за међународну помоћ, усавршавање и професионалну обуку у правосуђу, Београд.
71. Тасић, А., (1975). Основи осигурања, Осигуравајући завод Војводине, Нови Сад.
72. Тепавац, Р., Његомир, В., (2016). Економика осигурања, Факултет за економију и инжењерски менаџмент у Новом Саду, Нови Сад.
73. Томашић, В., (1987). Транспортно осигурање, Савремена администрација, Београд.
74. Тошић, И., (2017). Превара у осигурању и њене врсте, Привредна кривична дела, уредници: Ивана Стевановић и Владимир Чоловић, Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право, Београд, стр. 269-282.
75. Ђоровић, Е., (2013). Превара у осигурању у КЗ Србије са предлогом *De lege ferenda*, у Нова решења у казненом законодавству Србије и њихова практична примена, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Интермех, Златибор, стр. 449-469.
76. Услови за осигурање ствари од провалне крађе и разбојништва, Услови за осигурање имовине, ДДОР Нови Сад, Нови Сад, 1992. година
77. Царић, С., et. al., (1994). Привредно право за економите IV издање, Центар за привредни консалтинг, Нови Сад.
78. Чејовић, Б., Кулић, М., (2014). Кривично право, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад.
79. Чоловић, В. (2011) Преваре у осигурању од аутоодговорности, РКК 2/3 Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд.

80. Чоловић, В., (2010). Осигуравајућа друштва, Институт за упоредно право, Београд.
81. Чубински, М., (1934). Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, Геца Кон, Београд.
82. Шкулић, М. (2013). Доминантне карактеристике основних великих кривичнопроцесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног поступка, Crimen, Универзитет у Београду - Правни факултет и Институт за упоредно право, Београд, вол. 4, бр. 2, стр. 176-234.
83. Шкулић, М., (2015) Огранизовани криминалитет, појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, Службени гласник, Београд.
84. Шобот-Матић, З., (2016). Истраживање услова за смањење ризика приликом осигурања моторних возила, ФТН – Индустијско инжењерство и индустријски менаџмент, Нови Сад.
85. Шулеић, П., (2005). Право осигурања, БИГЗ, Београд.
86. Шулејић, П., (1973). Право осигурања, БИГЗ, Београд.
87. Шулејић, П., (1983). Осигурање авијације са становишта позитивних законских прописа, Симпозијум: Област транспортних осигурања, Београд.
88. Шулејић, П., (1992). Право осигурања, Мисао, Нови Сад.
89. Шулејић, П., (2005). Право осигурања (пето измењено и допуњено издање), Досије, Београд.
90. Bennett, C., (2004). Dictionary in assurance (second edition), FT prentice hall, London.
91. Cressey, D., (1965). The functiones and structures od criminal syndicates, Criminology in trasion, Essays in honour of Herman Mannheim, Tavistock publication, London.
92. Ivanjko, Š., (1999). Zavarovalni posrednik in svetovalec – poklic prihodnosti, AGENS, Ljubljana.

93. Oakers, R., Neville, R., (1996). Insurance brokers, an Industry accounting guide, The Institute's Publisher, London.
94. Petauton, P., (2008). Theorie et pratique de l'assurance vie, Paris.
95. Policy issues in insurance no 3 insurance regulation, liberalisation and financial conference, Paris 2003.
96. Ruh, S. T. (2002). Das kleine Versicherungslexikon, Verlag wirtschaft und Finanzen, Düsseldorf.
97. Tonndorf, F., Horn, F., (1999). Lebensversicherung von A bis Z (13. auflage), verlag Versicherungswirtschaft, Karlsruhe.
98. Vaughan, T., Vaughan, M., (2002). Основе осигурања и управљање ризицима, МАТЕ, Загреб.
99. The contribution of the insurance sector to economic growth and employment in the eu, Comité Européen des Assurances, Brussels, June 2006.
100. The social value of general insurance, association of british insurers, London, 2005.

Интернет извори:

101. Бизнис и финансије, преузето са: Bif.rs/2013/05/prevare-u-osiguranju-prvo-lazno-da-umrem-pa-da-se-obogatim/ (22.08.2019.)
102. Вујанић, М., Пешић, Д., Антић, Б., Смајловић Е., (2016). Индикатори покушаја преваре у осигурању моторних возила, преузето са: http://www.tsgserbia.com/wp-content/uploads/2016/01/16_MVujanic_DPesic_BAntic_ESmailovic.pdf, стр. 153-159.

103. Душанов Законик (допоуњен 1354), преузето са: https://www.harmonius.org/sr/pravni-izvori/jugoistocna-evropa/javno-pravo/srbija/Dusanov_zakonik.pdf (12.04.2019.)
104. Његомир, В., Економски и Социјални ефекти осигурања, преузето са: <http://centarzaosiguranje.com/wp-content/uploads/2014/10/ekonomski-i-socijalni-efekti-osiguranja-dr-vladimir-njegomir.pdf> (15.04.2019.)
105. Реосигурање, преузето са: <http://www.reosiguranje.com/vesti/141-prevare-u-osiguranju-u-srbiji.html> (23.08.2019.)
106. Смерница бр. 6 о спречавању, откривању и отклањању узрока преваре у пословима осигурања, преузето са: https://www.nbs.rs/internet/latinica/20/osg/smernica_6_prevare.pdf (22.05.2019.)
107. Српски грађански законик, преузето са: https://sr.wikisource.org/sr-ec/Српски_грађански_законик_-_оригинал_посећено (10.04.2019.)
108. Удружење осигуравача Србије, преузето са: <http://uos.rs/> (23.08.2019.)
109. Хрватски уред за осигурање, преузето са: <https://www.huo.hr/> (22.09.2019.)
110. Центар за безбедност, истраге и одбрану ДБА, преузето са: www.centarzabezbednost.org/organizovani-kriminalitet/ (29.07.2019.)
111. Центар за осигурање, преузето са: Centarzaosiguranje.com/dobro-je-znati/prevare-u-osiguranju/ (22.08.2019.)
112. Fraud Act 2006, chapter 35 - <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/35> (14.09.2019.)
113. Icc guide to the prevention of maritime fraud, преузето са: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/c4ac4d2_en.pdf (24.05.2019.)
114. Insurance Fraud Taskforce: final report (2016) - https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/494105/PU1817_Insurance_Fraud_Taskforce.pdf (10.10.2019.)

Законски прописи:

115. Грађански Законик Краљевине Србије, Геца Кон, Београд 1934.
116. Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, Сл. гласник Брчко дистрикта БиХ, бр. 33/13 - пречишћен текст, 47/14 – исправка 26/16, 13/17 и 50/18.
117. Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, Сл. новине Федерације БиХ, бр. 36/03, 21/04 - испр., 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 и 75/17.
118. Кривични законик Албаније, Закон бр. 7895, 27 јануар 1995.
119. Кривични Законик Републике Српске, Сл. гласник Републике Српске, бр. 64/17.
120. Кривични законик Северне Македоније, Службен весник на Република Македонија, бр. 80/99, број 4/02 година, број 43/03, број 19/04, број 81/05, број 60/06, број 73/06, број 7/08, број 139/08, број 114/09, број 51/11, број 135/11 , 185/11, број 142/12, број 166/12, број 55/13, број 82/13, број 14/14, број 27/14, број 28/14, број 115/14 и број 132/14.
121. Кривични законик Црне Горе, Сл. лист РЦГ, бр. 70/03, 13/04 - испр. и 47/06 и „Службени лист ЦГ”, бр. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11 - др. закон, 40/13, 56/13 - испр., 14/15, 42/15, 58/15 - др. закон, 44/17 и 49/18)
122. Закон о здравственом осигурању, Сл. гласник РС, бр. 25/19.
123. Закон о изменама и допунама Кривичног законика, Сл. гласник РС, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09, 111/09.
124. Закон о јавном здрављу, Сл. гласник РС, бр. 15/16.
125. Закон о обавезном осигурању у саобраћају, Сл. гласник РС, бр. 51/09, 78/11, 101/11, 93/12 и 7/13 - одлука УС.

126. Закон о облигационим односима и основама својинскоправних односа у ваздушном саобраћају, Сл. гласник РС, бр. 87/11 и 66/15.
127. Закон о осигурању, Сл. гласник РС, бр. 139/14.
128. Закон о поморској пловидби, Сл. гласник РС, бр. 87/11, 104/13 и 18/15.
129. Закон о поморској пловидби, Сл. гласник РС, бр. 87/11, 104/13 и 18/15.
130. Закон о поступку регистрације у Агенцији за привредне регистре, Сл. гласник РС, бр. 99/11, 83/14 и 31/19.
131. Кривични законик, Сл. гласник РС, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19
132. Уредба о добровољном здравственом осигурању, Сл. гласник РС, 108/08, и 49/09.
133. Породични закон, Сл. гласник РС, бр. 18/05, 72/11 - др. закон и 6/15.
134. Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/03 - Уставна повеља)
135. Закон о стечају, Сл. гласник РС, бр. 104/09, 99/11 - др. закон, 71/12 - одлука УС, 83/14, 113/17, 44/18 и 95/18.
136. Закон о заштити потрошача, Сл. гласник РС, бр. 62/14, 6/16 - др. закон и 44/18 - др. закон.
137. Закон о привредним друштвима, Сл. гласник РС, бр. 36/11, 99/11, 83/14 - др. закон, 5/15, 44/18 и 95/18.
138. Закон о приватизацији, Сл. гласник РС, бр. 83/14, 46/15, 112/15 и 20/16 – аутентично тумачење.

139. Kazneni zakon Hrvatske, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17 i 118/18.
140. Kazenski zakonik Slovenije Službeni glasnik Republike Slovenije, br. 39/09, 91/11, 50/12, 6/16, 54/15, 38/16. i 27/17.
141. Das Strafgesetzbuch der Bundesrepublik Deutschland, in der Fassung der Bekanntmachung vom 13.11.1998 (BGBl. I S. 3322), zuletzt geändert durch Gesetz vom 21.01.2015 (BGBl. I S. 10) m.W.v. 27.01.2015.

ПРИЛОГ 1. УПИТНИК (АНКЕТНИ ЛИСТ).

АНКЕТНИ ЛИСТ

Пред Вама је анкета која представља део истраживања које се спроводи у циљу прикупљања одређених података/мишљења за израду докторске дисертације. Дакле, добијени резултати ће бити коришћени искључиво у научне сврхе, поводом истраживања које се спроводи у оквиру писања докторске дисертације под називом „Кривичноправни аспекти превара и злоупотреба у осигурању”.

Анкета је анонимна.

На питања одговарате заокруживањем једног од понуђених одговора, осим код оних питања код којих је наведено да можете дати више одговора.

Унапред се захваљујемо на сарадњи!

Анкетни упитник намењен грађанима

1. Пол

мушки женски

2. Старост

18 – 25 26 – 40 преко 40

3. Ваша стручна спрема је

средња школа мастер
 факултет магистратура докторат

4. Да ли користите услуге добровољног осигурања?

да не нисам сигуран/а

5. Уколико јесте корисник услуге добровољног осигурања, која врста осигурања је у питању?

(на постављено питање можете дати више одговора)

- Осигурање живота
- Осигурање од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења
- Добровољно здравствено осигурање

- Осигурање моторних возила
- Осигурање робе у превозу
- Осигурање имовине од пожара и других опасности
- Остала осигурања имовине
- Осигурање од опште одговорности за штету
- Осигурање кредита
- Осигурање помоћи на путовању
- Ништа од наведеног

6. Да ли сте довољно информисани о врстама добровољног осигурања?

- да не делимично

7. Да ли уништење, оштећење или скривање осигуране ствари и пријава овако настале штете у намери да се од друштва за осигурање наплати уговорена сума, представља кривично дело?

- да не не знам

8. Да ли лице које у намери да од друштва за осигурање наплати уговорену суму за случај телесног оштећења, телесне повреде или нарушења здравља, проузрокује себи такво оштећење, повреду или нарушење здравља и поднесе захтев осигуравајућем друштву, врши кривично дело?

- да не не знам

Хвала на сарадњи!

**Анкетни упитник намењен запосленима у осигуравајућим
друштвима**

1. Пол

- мушки женски

2. Старост

- 18 – 25 26 – 40 преко 40

3. Ваша стручна спрема је

- средња школа мастер
 факултет магистратура докторат

4. Која врста осигурања је према Вашем досадашњем радном искуству највише заступљена?

- Осигурање живота
 Осигурање од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења
 Добровољно здравствено осигурање
 Осигурање моторних возила
 Осигурање робе у превозу
 Осигурање имовине од пожара и других опасности
 Остала осигурања имовине
 Осигурање од опште одговорности за штету
 Осигурање кредита
 Осигурање помоћи на путовању
 Ништа од наведеног

5. Да ли сте упознати са обележјима кривичног дела преваре у осигурању?

- да делимично
 не нисам сигуран/а

6. Према Вашем мишљењу, која врста осигурања је најчешће предмет преваре у осигурању?

- Осигурање живота
 Осигурање од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења
 Добровољно здравствено осигурање
 Осигурање моторних возила
 Осигурање робе у превозу
 Осигурање имовине од пожара и других опасности
 Остала осигурања имовине

- Осигурање од опште одговорности за штету
- Осигурање кредита
- Осигурање помоћи на путовању
- Ништа од наведеног

Питања намењена лицима запосленим у осигуравајућим друштвима која врше процену штете у случају наступања осигураног случаја

7. Да ли сте се у досадашњем радном искуству у области осигурања сусрели са кривичним делом преваре у осигурању?

- да нисам сигуран/а
- не

8. Уколико сте се у досадашњем радном искуству у области осигурања сусрели са кривичним делом преваре у осигурању, која врста осигурања је била у питању?

(на постављено питање можете дати више одговора)

- Осигурање живота
- Осигурање од последица незгоде, укључујући и осигурање од повреда на раду и професионалних обољења
- Добровољно здравствено осигурање
- Осигурање моторних возила
- Осигурање робе у превозу
- Осигурање имовине од пожара и других опасности
- Остала осигурања имовине
- Ништа од наведеног

Хвала на сарадњи!

СПИСАК ГРАФИКОНА:

- Графикон 1. Пол испитаника
- Графикон 2. Узраст испитаника
- Графикон 3. Образовање испитаника
- Графикон 4. Да ли користите услуге добровољног осигурања?
- Графикон 5. Уколико јесте корисник услуге добровољног осигурања, која врста осигурања је у питању?
- Графикон 6. Да ли сте довољно информисани о врстама добровољног осигурања?
- Графикон 7. Да ли уништење, оштећење или скривање осигуране ствари и пријава овако настале штете у намери да се од друштва за осигурање наплати уговорена сума, представља кривично дело?
- Графикон 8. Да ли лице које у намери да од друштва за осигурање наплати уговорену суму за случај телесног оштећења, телесне повреде или нарушења здравља, проузрокује себи такво оштећење, повреду или нарушење здравља и поднесе захтев осигуравајућем друштву, врши кривично дело?
- Графикон 9. Која врста осигурања је према Вашем досадашњем радном искуству највише заступљена?
- Графикон 10. Да ли сте упознати са обележјима кривичног дела преваре у осигурању?
- Графикон 11. Према Вашем мишљењу, која врста осигурања је најчешће предмет преваре у осигурању?
- Графикон 12. Да ли сте се у досадашњем радном искуству у области осигурања сусрели са кривичним делом преваре у осигурању?
- Графикон 13. Уколико сте се у досадашњем радном искуству у области осигурања сусрели са кривичним делом преваре у осигурању, која врста осигурања је била у питању?